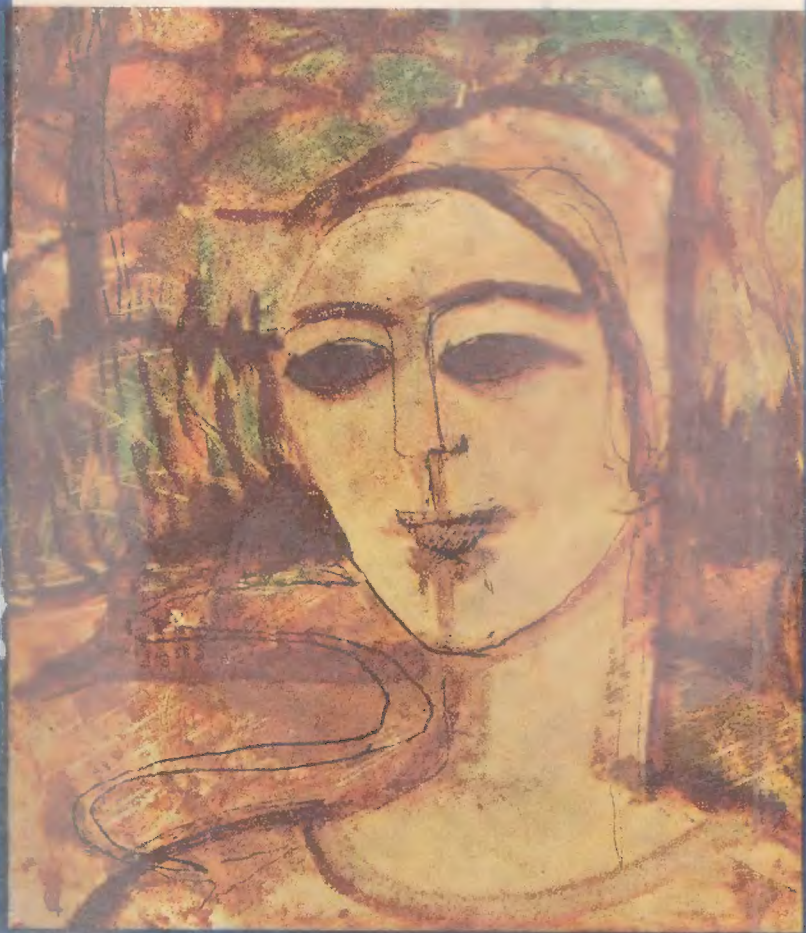

Vaszilij Belov
Búcsúhalom

VILÁGKÖNYVTÁR

VASZILIJ BELOV

BÚCSÚHALOM

36.

MAGVETŐ, BUDAPEST, 1970

A mű eredeti címe:

ВАСИЛИЙ БЕЛОВ
За тремя волоками
Советский писатель
Москва, 1968

Плотницкие рассказы
Новый Мир, 1968/7

Fordította:

MAKAI IMRE
CSALLÓ JENŐ

A fordítást ellenőrizte:

PÁL ERNA

Az előszót írta.

KIRÁLY GYULA

Vaszilij Belov – nemcsak mondandójának mélysége és általános érvénye, de meglepő formateremtő fantáziája miatt is – a szó legnemesebb értelmében epikusi talentum. Nem lennénk igazságosak, ha csak a paraszti világ problémájának akár a legmodernebb ábrázolói közé is sorolnánk, Belov egyetemesebb tehetség: a legkomolyabban vett nagy irodalom, nagy próza az ő igazi eleme.

1933-ban, Harov (Vologodszk) körzetben, Tyimoniha faluban született. Dolgozott kolhozban, kitanulta az asztalosmesterséget, volt járási komszomoltitkár, később megyei laphoz került. Huszon-egynéhány évesen együtt érik, eszmél az ötvenes évek közepének világképet formáló eseményeivel. Jefim Doros fedezi fel és indítja el a riportert és költőt a prózairás útján. 1959-ben, huszonhat éves korában kerül Moszkvába, a Gorkij Irodalmi Intézetbe. 1961-ben lép színre Vologdában *Gyerevenyka moja leszna* (Erdős kis falucskám) c. lírai és elbeszélő költeményeinek gyűjteményével. 1963-ban jelenik meg első novellás kötete *Znojnoje leto* (Forró nyár), majd 1964-ben egy újabb elbeszéléskötete, a *Recsnyije izluki* (Folyókanyarok – kötetünkben: *Kanyargó folyó*).

Ugyanebben az évben közli a *Szever* c. folyóirat első kisregényét, a *Privicsnije gyeló-t* (A Szokásos história – kötetünkben: *Ilyen az élet*). Igazi irodalmi pályafutása hazájában és külföldön is tulajdonképpen ezzel a regényével kezdődik. A regény már 1967-ben több nyelven is megjelenik: Solohov elismerése jeléül meghívja magához a fiatal író; majd 68-ban lát napvilágot újabb elbeszélésgyűjteménye, a *Za tremja volokami* (*Három vízválasztón túl*). Ugyancsak 1968-ban jelenik meg a most már teljesen érett író bemutató *Ácstörténetek* c. novellafüzére.

Belovot már novellái sok tekintetben kiemelik kortársai sorából. Meglepő a próza nyelvének mesteri alakítása, az emberi sorsok írói megragadásának ez a kifogyhatatlan heve, a filozófikum, a szimbólumteremtő erő, a gazdag típus- és helyzetformáló kedv. Belov egy-két vonással teremt feledhetetlen s nagyon is igaz bölcseletű helyzetet. Hőseinek életsorsa hétköznapi, az irodalom számára mégis nehezen megközelíthető. Belov maga is megjárta a hetedhét határon túli faluból a nagyvárosba felvergődők odüsszeiáját. Ennek „a nagy kalandnak” a részélményeit dolgozza fel korai prózai alkotásaiban, szinte közvetlenül, életrajzi hitelességgel. A későbbiekben egyre inkább csak az elbeszélések egy-egy epizódjában tér vissza ez a biografikus elem. S végül életfilozófiává kristályosodik, és ifjú prózaíróknál szinte szokatlan nagyságrendű és mély bölcseletű alkotásban – a Szokásos história-ban nyer alakot. A falu életét ábrázoló író kortársak közül nem ő fedezi fel ugyan a mai szovjet falu egyetemesebb érvényű problémáit. Egyben-másban Ovecskin és Tyendrjakov jócskán előtte jártak; Viktor Nyekraszov, Solohov, Zaligin és Platonov szintén elődei. Ovecskin a falu

szociográfiai feltérképezésében, Tyendrjakov a pszichológiai és filozófiai érdekű elemzésben, Solohov az emberi sorsok iránti nyughatatlan figyelmével. Kritikusai gyakran említik elődei között Leszkovot, Gleb Uszpenszkijt, Bunyint, Kuprint és a húszas évek néhány parasztíróját is. Ám Belov nemcsak a hétköznapi falusi ember életének egy-egy epizódját, nemcsak a falusi élet égető és megoldatlan társadalmi problémáit feszegeti. Emberi sorsokat mond el, azok között is az olyan emberekét, akik vállalják az élet buktatóit is. Nyers valójában láttatja az életet, belülről, mintegy a paraszti élet normáinak zárt világából, de ugyanakkor mély intellektualitással, a gondolkodó és filozófus író felelősségével és mélységével. A történetek, a hősök gondolkodása a mai élet ritmusához igazodnak, ám a hősök *sorsának* formálásából korunk általánosabb érvényű filozófiája kerekedik ki. És ebben haladja meg Belov a falusi témák partikularizmusát, s lép át az egyetemes irodalom szféráiba. Elbeszélései már-már úgy hatnak, mintha valahol a mesék világában játszódnának. Valójában az író a mai ember embersége, a ma élete, gondja-öröme, válaszútjai izgatják. Csakhogy mindez már a balladai szintű általánosítás, költői megmunkáltság fokán.

Belov a modern élet nagy, kényszerű, kikerülhetetlen, de nagyon is tanulságos emberi kalandjait írja meg novelláiban és kisregényében. De mert mindig jelen van a mindannyiunk által ismert *történelmi elem* – a háború, a harmincas évek vagy a ma –, az, ami nem kitalált elem, még az elbeszélések legéletrajzibb mozzanatai is a művészi alakítás, a művészi hitel törvényei szerint formálódnak. Hősei falakba ütköznek, gondokkal küzdenek, sorsukat tragédiák alakítják, eszmélnek és vívódnak. S ez a vívódás és eszmélés – mindannyiunké.

A belovi elbeszélések alak-világának, sorsának forrása ugyanis: a harmincas évek nagy, politikai, embereket szembe-állító-ütköztető eseményei (*Ácstörténetek*) vagy a háború pusztításának nyomai (*Búcsúhalom*), egész korosztályokat elpusztító s ezzel apák és anyák életét értelmetlenné tevő tragédiái (*Tavaszi*); és végül az északi szovjet paraszti élet nehéz körülményei (*Ilyen az élet*).

Belov hőseiben mindig van valami felemelően nagy; talán éppen azért, mert az író a történelemből s a mából is azt ragadja meg, ami alakjainak a *sorsát* indokolja, vagy szellemi arculatukat kialakította, ami tehát *eszméltető*. Saját múltjukkal, önsorsukkal szembenézni – ez készteti Belov hőseit arra, hogy színt valljanak. S ez a színtvallás az elbeszélés magva. Hősei magukra, önnön emberségükre hagyatkozva, még mostoha körülmények között is mélyen társadalmi lények maradnak.

Ha Belov portrét akar festeni, vagy egy ember különös viselkedéséről akarja fellibbenteni a megmagyarázhatatlanság leplét, nem valami történetet, hanem egy egész *emberi sorsot* mond el (*Tavaszi*, *Búcsúhalom*, *Kanyargó folyó*). Ha pedig társadalmunk tegnapi történetébe vagy mai formáiba akar bevilágítani, akkor a tegnapi valóságunk eredményeként kialakult és abban megkövesedett emberi jellemünket, arculatunkat vallatja, erkölcsi magatartásunkat boncolja (*Ácstörténetek*). Csupa ismerős figurát, szokott gesztust; mi is láttuk őket, hallottunk róluk, ám most *befejezett emberi sorsuk* tanúskodik mellettük vagy ellenük. Az ember és a társadalom találkozik itt sorsszerűen, s ez a sorsra döbbenés hat ránk a felfedezés erejével és az esztétikai átélés katarziséval (*Folyókanyarok*). Maga az elbeszélés viszont mindig e sorsok

utolsó felvonásának lezáró – s ezért drámai feszültségű – epizódjában pereg le előttünk (*Búcsúhalom, Három vízválasztón túl, Kanyargó folyó*). S így, ami az emberrel az életben, a társadalomban történt, a belovi novellaszerkezetben sorssá áll össze. Ezért olyan plasztikusak Belov emberi portréi, érthetők hősei cselekedeteinek indítékai. Ez a sorsszerűség teszi érdekfeszítővé az élet utolsó felvonásának drámáját. És így kerek igazán a cselekmény a belovi elbeszélés struktúrájában: a tanulságot nem kell kimondani, sem megfejtetni – hiszen a dráma vagy tragédia már lezárt: magában az elbeszélésben csak e drámák utórezgésének, az eszmélésnek vagyunk tanúi. Az elbeszélés formáját és az epizódok elrendezését is ez a sorsszerűség határozza meg: a fő cél – *eszméltetés* egy már-már történelemmé vagy legalábbis egy ember történetévé minősült epikus távolságból.

A *Búcsúhalom* utolsó felvonása, életszerű lezárulása a háborúval kezdődött emberi drámák egyikének, s éppen ez a lezárulás az *eszmélhető*. Az irodalmi hagyományoktól eltérően, az illúzió itt nem emberi gyengéből táplálkozik, hanem a legmagasztosabb emberi erő a forrása. *Mária*, az elbeszélés központi alakja, huszonöt év óta várja háborúból vissza férjét. Teljes lényével hiszi, hogy hazajön. És most itt, a Búcsúhalmon döbbsen rá, hogy az soha nem tér vissza. Nincs többé számára szerelem, az élet is elmúlt, és ami most kezdődik, az már egy újabb generáció boldogsága lesz. Az elbeszélő, *Mária*, önnön drámája szemlélője és eszmélője egyszerre. De mert itt is végletes az alaphelyzet – az asszony eszmélése szinte minden írói beavatkozás nélkül is lezárt, kerek, egész.

Még karakterisztikusabban reprezentálja ezt az elbeszélői attitűdöt a Folyókanyarok. Ez is vallomás – mégpedig két

férfié, több sors történetén átszűrve. Két fiúutód nélkül maradt férfi találkozik egy hajóúton; beszélgetnek – a gyermekekről, az életről, a családról, a szerelemről, a háborúról –, s mire elválnak, Grinyenko, a fiatalabbik előtt kibontakozik három ember tragikus története. A férj elmegy a háborúba. Három kislányával magára maradt asszonya beleszeret egy fiatal katonába, s fiúgyerekek születik. Amikor a férj hazatérésének hírére meghallja az asszony, félelmében megfojtja az „idegen kisfiút”, börtönbe kerül, s többé nem tér vissza családjához. A beszélgetés során a megöszült ember, az asszony férje, Grinyenkóban ráismer a fiatal katonára, a megfojtott fiú apjára. Az a tizenöt év előtti szerelem és a másik család életének tragikus széthullása s végül a soha nem látott édesgyermek pusztulása hatnak egyszerre eszméltetően, új megvilágításba helyezve a háborús éveket, emberi sorsot, életfelfogást. Most már mindkettőjükben csak a kihűlt szenvedélyek rezonálnak, s mégis pattanásig feszül az elbeszélés hangulata. Az író nagyon komolyan és felelősségteljesen, ezért kiélezett szituációkban veti fel életünk tegnapi s mai, sokszor megoldatlan, sokszor rosszul megoldott kérdéseit. S ezért, bár szinte töményen halmozza az emberi szenvedélyt, a tragikus átélést, a groteszkig igaz komikumot, az erkölcsi-emberi hitel mindig ott munkál Belov történeteiben, ezért nem érezzük romantikusnak, sem modorosan felnagyítottnak ezeket a históriákat. S hogy miért nem, ebbe belejátszik természetesen az elbeszélő modor is: a hősök tegnapi szenvedélyek történeteinek elmélkednek, tegnapi tragédiák elevenednek fel előttünk. Így ezek a tegnapi tragédiák mintha csak azért kerülnének szóba, hogy hitelesebben lássuk magunkat, kortársainkat. És fordítva: ezek a szellemi arculatok mint-

egy hitelesítik és átminősítik a tegnap képét, s közben nem a tegnapi tragédiák szenvedélye fog meg bennünket, hanem a most eszmélő hősök erkölcsi vívódása.

Az *Ács történetek*-ben az elbeszélő egy szülőföldjére látogató mérnök. Vállalkozásával, a jó öreg fürdőház renoválásával mintegy kikényszeríti, s így „keret”-be is foglalja azt az alaphelyzetet, amelyben az alakok összeütköznek, s ezzel fellibbentik a tegnapi indulatokról, tragédiákról a feledés leplét. Eközben bármennyire is leköti az olvasót a főhős Olesa vagy Avinyer remekbe szabott alakja, mégis inkább arra figyel, ami immár lezárt sorsukból e konfliktus apropóján kiderül. Az elbeszélő mérnök felkeresi a falu híres ács-mesterét, az öreg Olesát, akire még gyermekkorából jól emlékszik. Telnek a napok, s munka közben egyre inkább megoldódik az öreg mester nyelve, mind többet mesél el életéből és mai környezetéről. Ez a keret. De ami a lényeg: egyre elevenebben rajzolódnak ki előttünk a 30–40-es évek emberi összeütközései, magatartásformái: – és egyre nehezebb lesz ítélkeznünk az elbeszélésben szereplő személyek igazában. Az öreg Olesa mellett legélesebben Avinyer, a falusi aktivista és a 30-as években jogtalanul kuláknak nyilvánított középparaszt, Fedulenok karaktere és sorsa kerül a figyelem körébe. Az olvasó maga is erkölcsi bírává változik, hiszen a felelevenített múlt eseményeit a szereplők a maguk élettapasztalatának, erkölcsi kódexének, szemszögének szubjektív torzításában mesélik el, mintegy saját tetteik igazolására. S ebben az ellentmondásosan értékelt életanyagban kell eligazodnia az olvasónak.

Az elbeszélő mérnök, aki a legmesszebbmenőkig igyekszik konfrontálni ezeket a párhuzamosan elmondott vagy elmon-

datott történeteket, végül is „nem tud” állást foglalni, s az olvasó állásfoglalására hagyatkozik. A fogás elég ismert a modern prózában. Ugyanakkor az elmondott életdarabok csupa olyan szeletekből vannak egybe illesztve, amelyek az utóbbi évtizedben több ízben képezték szocialista önismeretünk történelmi dilemmáit. Így aztán az írói-elbeszélői já-nuszarc mögül mégis erős eszméltetés és újraátélés minősíti az egész művet. De az elbeszélés egyéb motívumai, az elbeszélő gyermekkorának emlékei, esete a körzeti tanácsnál, a kolhozgyűlés választási jelenete, Avinyer összegyűjtött dokumentumai is kidomborítják az elbeszélés történeteiből és a hősök sorsából amúgy is kitetsző alapgondolatot, esztétikailag átélt igazságot. Az író – és az olvasó is természetesen – az aranykezü Olesa mellé áll; de hiszen az író maga is sok rokon vonást fedez fel saját jelleme, erkölcsi tartása és az öreg ács karaktere között, még ha bizonyos irónia és önirónia keveredik is ebbe a szimpátiába.

Az említett novellák elemzéséből is kitűnhetett talán, hogy Belov történetei olyanok, hogy első látásra jobban illenék hozzájuk expresszívabb írói tartás. Ezeket a történeteket olvasva, az ember mégsem marad szenvtelen. Az az objektív hang, amit az író nem minden tudatosság nélkül megüt, az elmondottak belső evidenciájából következik, s nagyon is összhangban van azzal az érzelmi-intellektuális *részvétel*-sel, amelyet Belov alakjai történetük utolsó felvonásaként vagy éppen sorsuk epilógusa rezignáló, dráamazáró szűrőjén keresztül átélnek. Ezért bármennyire tragikus is a történet – az eszmélés, pontosabban az út valami más élet megteremtéséhez, inkább a múlt újragondolásán keresztül valósul meg.

Belov kritikusai gyakran említik vele kapcsolatban az

„ornamentális” kis próza és a „szkaz” hagyományát. Valóban erősen vonzódik ehhez az elbeszélő modorhoz. A belovi narrátor is közelebb áll a hősökhez, mint az íróhoz. Belov is folytatja a szkaz hagyományát (a *szkaz* már megjelenik Lermontovnál és Dosztojevszkijnél, kiteljesedik Leszkovnál és Remizovnál, majd új változatokban jelentkezik Platonovnál és Zaliginnál). Belov elbeszélésében is stilizációs eszköz ugyan a szkaz, a köznép tudatára való orientálódás oly módon, hogy az író és az alakok között domináns szerephez jusson a népből jött elbeszélő, s annak vilásképe, célja pedig, hogy ez az elbeszélő olyan szociális és intellektuális értékelő mozzanatot vigyen be az előadás egészébe, amely, mint „harmadik tudat” – az író és alakjai viláképéhez mérten –, új dimenziót teremtsen, és ezzel a mű többsíkúbbá válik, bonyolultabb valóságösszefüggéseket is képes kifejezni. Belov elbeszélései azonban *emberi sorsokat*, emberi drámákat bontanak ki, s ezért a leírás helyett a *történet* áll a középpontban. A történetek viszont, mint látjuk, csak ürügyek rég lejátszódott tragédiák, befejezett sorsok vagy visszahozhatatlan szerelmek újragondolására. Így az elbeszélő modor egyszerre a *történet* és az *eszméltetés* kibontását hivatott szolgálni.

Ebben az epikus építkezésben át- meg áthatják egymást az ellentétes elemek: egyfelől az élet drámai fordulatai iránti felfokozott írói érdeklődés, másfelől egy határozott regényírói szenvedély, az emberi sorsok alakulása és végeredménye, azok okainak és tanulságának következetes megragadására tett erőfeszítés. A belovi elbeszélésben, regényben az emberi sors erős reflektorfénye világítja meg és színezi át a legdrámaibban lezárt vagy esztétikailag a legmagasabb hőfokon átélt, mégoly önértékűnek tetsző epizódokat is, a mégoly va-

rázslatosan megjelenített életmozaikokat is. A modern novella sok újat hozott, különösen az elmúlt évtized során. Építő elemeit tekintve nem új mindaz, amiből végül is összeáll a belovi elbeszélés, legfeljebb mesterségbeli tudása, életismerete, mértéktartása, az író leírókészsége ejt bennünket csodálatba, s az, hogy milyen otthonosan mozog a leírt világban. Ám az *egész* – mégis új szó a prózairodalomban. Miben áll ez az új?

Nem emberek összeütközése fogja össze a belovi elbeszélés cselekményszálait. Talán az egy *Ácstörténetek* a kivétel, de ott is a harmincas évekre nyúlnak vissza az összeütközések eredői; az elbeszélés pillanatában már-már összebékélnek Olesa és Avinyer Pavlovics – igaz, inkább az elbeszélő jóvoltából. Belov elbeszéléseire az a jellemző, hogy az emberi élet s benne az élniakarás, az életépítés fordul felénk hol tragikus, hol költői, lírai, hol komikus, hol meg komoly oldalával. Mintha csak azt mondaná Belov: az ember csinálja az életet, a maga életét, mindennap – úgy, ahogy tudja, ahogy sikerül –, hol jól, hol meg rosszul. De egyszer csak mindez összeáll emberi sorssá, jön a vele való szembenézés kérlelhetetlen, de egyben óhajtott, kegyetlen és mégis katartikus pillanata. S ez *több*, mint szembenézni akár a mindennap legkényesebb problémáival is. A tanulságot ugyan legtöbbször maga az ember vonja le, de ezt az emberi sorsot visszafordítani, megváltoztatni, jóvá, mássá tenni ritkán lehet.

S ez az a *több*, ami fő szervező eleme, belső feszítőrugója a belovi elbeszélésnek, regénynek. Ez rendezi el a sok epizódot, helyzetet, portrét, elmélkedést. Belov az emberi sorsot nem nagy történelmi eseményekből bontja ki, és nem rendkívüli emberek ábrázolásában. A leghétköznapibb élet és a

leghétköznapiabb kisemberek – mindig ez az elbeszélés tárgya. Talán ezért is olvad olyan természetesen egybe anekdota és pszichológiai elemzés, kaland és életfilozófia, tragikum és hétköznapiság a belovi prózában.

Anekdotával indul a Szokásos história c. kisregénye is. És egy egész fejezeten át is megmarad ez az anekdotázó hangvétel, szinte már karneváljátékba illő téma. Csak egy-két jól elrejtett utalás sejtet velünk valami komolyabb fordulatot; a második fejezet aztán meg is hozza. Míg Ivan Afrikanovics illuminált állapotban ártatlan éjszakai kalandját járta Misával, a traktorosfiúval, a kilencedik gyermeket váró feleségét, Katyerinát bevitték a kórházba. Mégis: már az indító fejezetben inkább megkedveljük, mintsem elítélnénk vagy kinevetnénk Drinovot. Talán éppen azért, mert a komikus kaland bőven teremt alkalmat, hogy az emberbe és a körülményekbe is jócskán betekintsünk. Ivan Afrikanovics persze hétköznapi ember, kisember, olyan, amilyenből talán a legtöbb van a világon. Volt a háborúban, harcolt, megsebesült nem is egyszer, de végül is hazatért, megházasodott. Ám hamar el is vált első feleségétől: nem szerették egymást. Katyerinával már tizenegynéhány éve élnek házasságban, az asszony szinte évente szül egy gyermeket – most született meg a kilencedik. Mindketten kolhozban dolgoznak, éjt nappallá téve, hogy minden meglegyen. De egyszer rajtakapják, hogy a tilosban szénát kaszál, megbüntetik; ő meg sógora rábeszélésére otthagyja a kolhozt, hiszen nemcsak jókezü parasztember, kiváló ács is. Murmanszkba veszik útjukat, az anekdotikus hangnemben elmesélt, komikus helyzeteket teremtő kalandok után, három nap múltán hősünk félútról visszatér. S a komikus jelenetsort, mint a regény elején, ismét komoly

váltja fel. Pontosabban, nem csupán Drinov életének egyik balfordulatáról van szó, mint volt a történet kezdetén. Ez – tragédiája: Katyerina megszakadt, a sok munkába belehalt. Ivan Afrikanovics éppen temetése napjára ért vissza kényszeredetten félbeszakított, kalandos útjáról. S most egyszerre minden, amit eddig Drinovról megtudtunk a kisregényben, átfordult, összeállt – a sorsa volt, sorsuk: az övé és Katyerináé. Ami ezután jön, az már epilógusnak is tekinthető.

A regény első fejezete komikummal indított, s az csapott át ellentétébe a második fejezetben; ez a fejezet anekdotikus kalandnak indult, s egy házaspár emberi életének tragikus fordulatával végződött. Itt be is fejeződhetne a regény. Ám Belov még két nagyszerű fejezetben folytatja hőse életéről és „kalandjairól” szóló beszámolóját: a Rogulja nevű tehén „életéről és levágattatásáról” szóló, páratlan líraisággal és pszichológiai finomsággal megírt epizód az egyik, s Drinov eltévedése a végtelen északi erdőrengetegben a másik. Az utóbbi maga is egy nagy, önálló kaland a regényben, amelynek folyamán ugyanolyan természetesen merülnek fel Drinovban az élet-halál végső, nagy filozófiai kérdései, mint a korábbi fejezetek sorjázása nyomán az egyszerű hétköznapiakból nőtt ki a drinovi sors is.

Mindezt úgy írja le az író, mint a regény bármelyik hétköznapi jelenetét. Maga a regény eredeti címe is Szokásos história, egy szokásos történet, s a „szokásos eset” kifejezés egyben szavajárása is a főhősnek, Ivan Afrikanovics Drinovnak. Valóban, a hősök és a körülményeik, a helyzetsorok és még talán a sorsok is ilyen *megszokott* eseményekből tevődnek össze. Az északi falu szigorúbb természeti körülményei

között véletlenebb a véletlen, több a megmerevedett szokás, kevesebb a mozgáslehetőség, maradandóbb a maradandóság. Különösen ott, ahol, mint Drinovéknál, kilenc kisgyerek van, s még egyik sem munkaképes. S a falu életét, Drinovék életének megszokott ritmusát éppen a *szokatlan* dolgok fokozzák a nem mindennapiságig, a közérdekűségig. Éppen ez a szokatlan megfeszített életszakasz kerül reflektorfénybe, talán azért, hogy mélyebben megvallassa mai életünket, a mai embert, annak világérzését, életfilozófiáját. Az északi orosz falu, egy szovjet falu új eposza ez a regény, Ivan Afrikanovics és Kátya Iliásza és Odüsszeiája egyszerre. A mi korunkról szól a regény, a háború utáni kor embertelen munkafeltételeiről, azokról az emberekről, akik sokat dolgoznak, és keveset keresnek, és az élet építésébe idő előtt belehalnak. S ebben az értelemben is a legmodernebb regények egyike. A Szokásos történetet, a nem szegény és nem kiugró kolhozos ábrázolja; nem a holnapét, hanem a mait, az átlagost, a maga szokásos ügyeivel, szokásos erőfeszítéscel, az emberek csetléscel-botlásaival és elbukásaival. Kátya és Drinov sorsán keresztül szűrve mégis eredeti, különös és *szokatlan* megvilágításba helyezi mindezt.

De másrészt a *megszokottnak* és a *szokatlannak* ez az egymásba fonódása szinte *balladává* varázsolja a kisregény hangulatát, ritmusát. Fokozza ezt az élményünket, hogy miközben a naturalista emberközeltől a filozófiai emelkedettségig hullámozik a regény, kezdet és vég, pusztulás és születés, ember és környezete, a természet, emberi sors és emberi mindennap olyan ritmikus ismétlődést és egységet ölt, ami már megint csak a népmesék, a balladák világában megszokott. Az emberi élet és a természet vegetációja, körforgása itt

szinte egymást erősíti fel. Belovnál mindez szándékos, s nem e regényben találkozunk vele először. A Folyókanyarok-ban Ivan Danyilovics Grinyenko a beszélgetőtárs leányában felismerni véli a tizenöt évvel ezelőtt szeretett asszony vonásait; a *Búcsúbalom*-ban Mária lánya úgy kezdi önálló életét, ahogy valamikor ő maga; Afrikánovicsék legkisebbik fia az apja nevét viseli, a középső fiút sógora Murmanszkba viszi felgyárba, ahova Afrikanovics szeretett volna eljutni, Kátya, a legnagyobbik leány aznap kaszál életében először, amikor Katyerina, a mama kidől a sorból; és így tovább – csupa revelációk.

Végül, a regény nyelvezete is a legtermészetesebben olvasztja egybe az irodalmi nyelvet az északi tájra oly jellemző aforisztikus, ízes, képgazdag tájnyelvvel. Az átmenetet az elbeszélés vezetésének ritmikus váltakozása teremti meg; az író ugyanis a legtermészetesebb és egyben a legmodernebb fogásokkal adja át a beszéd fonalát a szereplőknek, és veszi vissza, mintha csak falujáró krónikaíró vagy egy modern színház narrátora és rendezője lenne egy személyben. Másrészt a szereplők nyelve is külön figyelmet érdemel. Nemcsak, mert egy gazdag fantáziájú és nagy életkultúrájú vidék nyelvéből merít az író, hanem, ami fontosabb: Belov nem pusztán alakjainak nyelvét igyekszik csak visszaadni, hanem a *gondolkodásmódjukat*. Gondjaikban, problémáikban, indulataikban és törekvéseikben nagyon otthonos. S ennek a gondolkodásnak a következetes végigvitele varázsolja olyan természetes folyásúvá a dialógusokat, belső monológokat, és teremti meg azt a könnyedséget is, amellyel az író időről időre a hősöknek adja át a beszéd fonalát. Talán ezért is sikerül Belovnak az epikus ábrázolás számára legnehezebb

feladatot megoldania: egyszerre gyengéddé, líraivá, bensőségessé hangolnia viszonyát a regényben leírtakhoz s a hősköz, és ugyanakkor megőriznie az epikai távolságot, a szükséges distanciát – sőt sokszor ironikus viszonyt – ebben az esztétikai azonosulásban.

E kötetben magyar nyelven először szólal meg Vaszilij Belov, az újabb szovjet irodalom nagy ígérete és máris világhírű művésze. Öregebb íróársai nagy jövőt jósolnak az igen korán indult prózaírónak. Magyarra fordított novellái és kisregénye is tanúsítják, hogy a dicséretetek megérdemelte. A regény és a próza hazája ismét egy erős tehetségű, szenvedélyes indulatú és mélyen látó, bátor epikussal ajándékozta meg az európai irodalmat.

Király Gyula

ILYENIAZIER

1. NYÍLEGYENESEN

– Parme-en? Hát hol az én Parmenkám? Á, itt van a Parmenka! Összefagytál? Összefagytál, legény, összefagytál. Bolond vagy te, Parmenka. Hallgat az én Parmenkám. No, hát most indulunk haza. Akarsz hazamenni? Ej, Parmen, Parmen . . .

Ivan Afrikanovics alig tudta szétszedni az összefagyott gyeplőt.

– Hát itt álltál? Itt álltál. Vártad Ivan Afrikanovicsot? Mondd: vártam. És mit csinált Ivan Afrikanovics? Hát én ittam egy kicsit, Parmjosa, ittam, barátom, már ne is haragudj érte. Igen, egyszerűen – ne haragudj. Hát hogy? Orosz embernek talán már inni se szabad? Mondd meg nekem: szabad inni az orosz embernek? Kivált, ha először is a beléig átfagyott a szélben, aztán pedig a csontja velejéig megéhezett, mi? No, hát mi felhajtottunk egy-egy kupicával. Úgy ám. De azt mondja nekem az a Miska: „Ez is valami, Ivan Afrikanovics? Ez az egy csak az orromat csiklandozza, küldjünk utána még egyet.” Hogy még mindig a szövetkezeti boltnál járunk? Ne szidj miatta, Parmenusko. Igen, kedves, ne szidj.

Pedig mikor is kezdődött az egész dolog? Hát ma reggel kezdődött, Parmjosa, mikor elindultunk az üres ládákkal, hogy leadjuk. Felraktuk, és elindultunk vele. Azt mondja nekem az eladónő: „Vidd el ezeket a ládákat, Ivan Afrikanovics, visszafelé majd portékát hozol.” Csak, aszongya, el ne veszítsd a fuvarlevelet. Hát mikor veszítette el Drinov a fuvarlevelet? Ivan Afrikanovics sose veszítette el. Mondom: Parmen a tanúm rá, hogy sose vesztettem el. Ideszállítottuk a ládákat? Ideszállítottuk! Leadtuk azt az ócska vacakot? Leadtuk? Leadtuk, és teljes számban megkaptuk az árut. Hát akkor miért ne ihattunk volna egy kicsit? Szabad nekünk inni, bizisten szabad. Úgy, hogy te a szövetkezeti boltnál állsz, a magas tornácnál, mi Miskával meg odabent. Miska. Ez a Miska a Miskák Miskája. Én mondom neked. Ilyen az élet. Azt mondja: „Fogadjunk, Ivan Afrikanovics. Akárki legyenek, aszongya, ha nem kanalizom ki az egész vodkát – tálból, kenyérrel!” Nagy betyár vagy te, Misa – mondom. – Mert betyár vagy, hát ki kanalizgatja a vodkát kenyérrel? Hisz ez nem afféle káposztaleves, nem is tyúkhúsleves, hogy kanállal egyék, mármint a pálinkát, akár a savanyú kenyérlevest. Épp azért fogadjunk, mondta. – Nagyon fúrta az oldalamat a kíváncsiság. – No, hát mibe fogadjunk, kérdi tőlem Miska, mibe fogadjunk? – Azt mondom: – „Ha ráérősen kanalizod ki, akkor rendelek még egy üveg papramorgót, ha pedig elveszted a fogadást, akkor te fizetsz.” Hát erre kért egy tálát az ör feleségétől. Kenyeret aprított bele, a közepéig, és azt mondja – öntsd! Nagy tál, zománcozott. Hát én bele is zúdítottam az egész üveg italt abba a tálba. Valamiféle vezetők is akadtak ott: begyűjtők meg maga Vaszilij Trifono-

vics, a szövetségi elnöke is ott volt. Csak nézték elámulva. És mit szólsz hozzá, Parmenusko, az a kutyaházi Miska kikanalazta az egész zagyvalékot! Kanalazza és krákog, kanalazza és krákog! Kikanalazta a pokolra való, sőt még a kanalat is szárazra nyalta. Igaz, hogy mihelyt rá akart gyűjtani, és leszakított egy darabot az én újságpapíromból, egészen csáléra állt a pofája; úgy látszik, csikaródott a hasa. Felugrott az asztal mellől, és ki, az utcára. Mintha kirepítették volna azt a betyárt a házból. A boltnak magas a tornáca, hát erről a tornácról öklendezett lefelé. Különben te itt álltál a tornácánál, láttad a zsványát. Ahogy visszajön, halálsápadt, de röhög! Erre aztán vita támadt. Megoszlottak a vélemények: **ki** azt mondja, hogy én vesztettem el a fogadást, **ki** azt mondja, hogy Miska nem állta a szavát. Vasziliy Trifonovics, a szövetségi elnök pedig az én pártomra állt, és kijelentette: „Te nyertél, Ivan Afrikanovics. Mert kikanalazta ugyan, de nem tartotta meg a gyomrában.” Azt mondom Miskának: „No jó, vigyen el a manó, vegyük meg közösen. Hogy egyikünk se rövidüljön meg.” Mi? Mi az, Parmen? Mit terpeszted szét a lábad? Á-á, no jó, legyen. A jó barátság kedvéért én is veled locsolok. A jó barátság kedvéért én mindig. Hóha! Parmen! Kinek beszélek?! Hó! Micsoda dolog ez? Az anyád erre-meg-arra, te elvégezted a magad szükségét, aztán gyerünk? Hóha! Szóval engem meg se vársz, csak elindulsz? Mindjárt adok én neked a gyeplővel. Hóha! Megismered te még Ivan Afrikanovicsot! Nézze meg az ember! Állj meg tisztességesen, no, hol is vannak azok a . . . gombok . . . Megvannak, kh, hm!

*Nem sétálunk sokáig,
Este kilenc óráig,
De te azért maradj, kedves,
Gazdagabb gavallért keress.*

– No, most aztán indulhatunk, kész a kocsi, csúszik a szán, mehetünk!

Ivan Afrikanovics kifújta az orrát, felhúzta a kesztyűjét, és visszaült a szövetkezeti áruval megrakott szánra. A herélt ló nógatás nélkül oldalvást megrántotta a hóhoz fagyott szántalpakat, és szaporán húzni kezdte a nehéz rakományt, csak néha hegyezte prüszkölve a fülét, ahogy a gazdáját hallgatta.

– Hát igen, Parmenka pajtás. Így alakult a dolog Miskával. Becsiccsentettünk. De hogy becsiccsentettünk! Ő elment a klubba a lányokhoz, mert itt több lány van, ki a pékségben dolgozik, ki a postán, egyszóval elment a lányokhoz. A lányok itt mind olyan vastag sarkúak, takarosak, nem úgy, mint nálunk a faluban, tőlünk mind elszállingóztak. Az elsőrendű portékát mind szétkapkodták – férjhez mentek –, csak a másod- meg a harmadosztályú maradt ott. Ilyen az élet. Azt mondom, induljunk haza, Misa – de ő a lányokhoz ment. Nem mondom, érthető: én is voltam fiatal, de hát az én időm már rég lejárt, az erőm meg elfogyott, ilyen az élet... No, mit gondolsz, Parmenka, kikapunk az asszonytól? Kikapunk, bizisten kikapunk, ez már biztos. Hiába: ilyenek a fehérccselédek, azokat is meg kell érteni, Parmenka, meg kell érteni, mármint a fehérccselédeket. Mert hisz hány gyermeke van?! Annyi van neki ezekből a kuncsaftokból, hogy sok is, az ő élete se fenékig tejfel, mármint az asszonyé, hisz nyolc van neki... Vagy kilenc? Nem, Parmen, alig-

hanem nyolc . . . Avval együtt pedig, aki . . . Hát avval, no, amelyik a hasában van . . . Kilenc? Vagy nyolc? Hm . . . Nézzük csak: Anatoska, a második, Tanyka az első. Vaszka Anatoska után jött, május elsején született, úgy emlékszek, mintha most lett volna, Vaszka után Katyuska, Katyuska után Miska. Szóval őutána Miska. V-v-várjunk csak, hát Griskát hová tegyem? Griskáról egészen megfeledkeztem, hát ő ki után következett? Vaszka Anatoska után jött, május elsején született, Vaszka után Griska, Griska után . . . Lám csak, hányat összegyűjtöttem, a manó vigye el. Szóval: Katyuska után Miska, Miska után még Vologya meg Maruszja, ez a legkisebb, akkor született, amikor nem adott tejet a tehén . . . Hát Katyuska előtt ki volt? Egyszerűen így: Anatoska a második, Tanyka az első, Vaszka május elsején született, Griska . . . A manó vigye el, majd felnőtt mind!

Nem sétálunk sokáig . . .

Este kilenc óráig . . .

– Hóha, állj meg, Parmenka, itt lassan kell haladni, nehogy felbukfencezzünk.

Ivan Afrikanovics lelépett az útra. Olyan komolyan tartotta a szánt és rángatta a gyeplőt, hogy a herélt szinte leereszkedően, csakis az Ivan Afrikanovics kedvéért meglassította lépéseit. Ha valaki, akkor Parmen aztán jól ismerte ezt az egész utat.

– Így ni, így, no, most mehetünk, alighanem áthaladtunk a kis hídon – mondogatta közben a kocsis. – Csak a fuvarlevelet el ne hányjuk, a fuvarlevelet . . . Hisz én ilyen kicsi korod óta ismerlek, Parmenka. Akkor még az anyád csecsét szop-

tad, no, hát olyan kicsi korod óta ismerlek. Az anyádra is emlékszem: Gombocskának hívták, annyira kicsi volt, meg gömbölyű, aztán elvitték szegény fejét virslinek, mármint az anyádat. Megesett, hogy farsang végén szénáért mentem vele a régi boglyák helyére, csupa gödör meg bucka volt az út, de a te anyád – akár a gyík azzal a rakománnyal; hol mászott, hol ugrott egyet, annyira szófogadó volt a két rúd közt. Nem úgy, mint te most. Hisz te nem is szántottál, te bolond, fuvarban se jártál messzebb a szövetkezetnél, és te csak italt meg vezetőket szállítasz, teneked gyöngyéleted van. Hisz mióta ismerlek én téged! No persze neked is kijutott. Emlékszel, hogy kiborultál a rúd közül, amikor vetőborsót fuvaroztunk?! És hogy húztunk ki az árokból, hogy állítottunk lábra közös erővel? Hisz én ilyen pici korod óta ismerlek. Emlékszem: teljes díszben szaladtál a hídon, csak úgy csattogott a kis patád, csak úgy csattogott, és akkor még semmi gondod se volt. De most? Cipeled az italt, cserében etetnek-itatnak, és kész. Nemsokára téged is eladnak virslinek, akár-melyik pillanatban odaadhatnak, és te? Úgy méggy majd, mint a parancsolat. Lám, azt mondod: az asszony. Hát az asszony persze – asszony. Csakhogy az enyém nem olyan, mint a többi: az odacserdít akárkinck. De engem nem bánt, ha részeg vagyok. Olyankor egy ujjal se nyúl hozzám, mert ismeri Ivan Afrikanovicsot, együtt éltük le az életünket. Mert hogyha én felöntök, akkor énvelem senki se ellenkező, és ne kerüljön a kezem ügyébe, mert az én kezem akárkit megtanít móresre. Jól mondom, Parmen? De még menyire, nagyon is jól mondom, megtanítok én móresre akárkit, ez olyan biztos, mint a kétszerkettő. Micsoda?

*Nem sétálunk sokáig,
Este kilenc . . .*

– Hát ki tudja Drinovot megszorítani, kérdem én. Drinovot senki se szorítja meg, de Drinov akárkit megszorít. Hová mégy? Merre fordulsz, te vén bolond? Hisz nem jó útra fordulsz! Együtt éltük le az életünket, és lám, merre fordulsz? Ez teneked hazafelé? Ez az út nem haza vezet, hanem az irtásra. Százszor jártam itt, adok én neked . . . Micsoda? Rugdosol? Majd adok én neked – rugdosni! Jobban ismered az utat, mint én? Gyeplőt akarsz, te mákvirág? Nesze, nesze, ha már így van! Arra menj, amerre parancsolják, ne makrancoskodj itt nekem! Mit sandítasz folyton hátra? Mi? Arra haladj, bolond, amerre parancsolják!

*Nem sétálunk sokáig,
Este ki . . .*

Ivan Afrikanovics megcsapkodta a heréltet, és ásítva, engesztelő hangon így szólt:

– Tyű, de elbágyadtam, Parmenka. Most mindjárt hazanyargalunk, átadjuk az árut, és begyűjtjük a számovárt. Vagy magam foglak ki, vagy az asszonynak szólok, aztán te is mégy haza, te kis bolond, az istállóba. Mert ugye, bolond vagy, Parmenka? No, hát én is azt mondom, hogy egy kicsit bolond vagy, okos ló vagy ugyan, de egy kicsit bolond. Nem ismered az életet. Lám, arra a másik útra akartál kanyarodni, de én visszafordítottalak. Visszafordítottalak a helyes útra, vagy nem fordítottalak vissza? Nohát! Hej de nem sétálunk sokáig . . . Mért álltál meg már megint, te bolond? Hányad-

szor állsz meg?! Nem akarsz hazamenni? Mert ha nem, hát megint megkőstoltatom veled a gyeplőt. Ahol ni, már látni is a falut, leadjuk az árut, begyűjtjük a szamovárt, aztán pihenünk egészen ebédig. Bolond vagy te, Parmenka, bolond, nem akarsz hazamenni. Pedig itt a falu egy ugrásnyira, ahol van ni a Miska traktora is. Mi az? Hát micsoda falu ez? Mintha nem a mi falunk volna. Ejha! Bizisten nem a mi falunk. Itt van a szövetkezet is, a mi falunkban meg nincs szövetkezet, nincs szövetkezet a mienkben, ez biztos, itt meg van szövetkezet. Ehol ni a magas tornác is. Mintha itt raktuk volna fel a portékát, ugye, Parmenka? Hm. Ez így igaz: itt. Hej, Parmen, Parmen. Nincs neked egy csöpp eszed! Lám, hová hoztál engem! Lám, hová vetődtünk. Parme-en! No de most már haza megyünk. Így, így, erre fordulj, koma. Hisz én még ilyen kicsi korod óta ismerlek. Hisz te még az anyád csecset rángattad a száddal... No, gyerünk szaporán... Reggelre otthon leszünk, ez olyan biztos, mint a kétszerkettő... Most aztán egyenesen haladunk, Parmjosa... Úgy ám... Nyílegyenesen. Ilyen az élet.

2. L Á N Y K É R Ő K

Ivan Afrikanovics rágyújtott, a herélt pedig a szövetkezet tornácánál meg sem állva, visszafordult. Szorgalmasan és megadóan húzta a megrakott szánt – Ivan Afrikanoviccsal súlyosbítva, aki egy és ugyanazt az újoncrigmust dalolgatta.

A hold vörösen jött fel az erdő fölé. A lucfenyők csúcsain gurulva kísérte az istrángjaival nyikorgó, magányos fogatot.

Az áprilisi hó megkérgesedett éjszakára. A csöndben, üdítően terjedt szét a nappal megolvadt, éjszakára megfagyott nedvesség szaga.

Ivan Afrikanovics most hallgatott. Ahogy józanodott, bóbiskolni kezdett, mint az elszunnyadó kakas. Eleinte egy kissé röstellte Parmen előtt, hogy bakot lőtt, de mintegy véletlenül, hamarosan megfeledkezett erről a tévedéséről, és minden ismét a maga helyére került . . .

A herélt, az embert maga mögött érezve, baktatott és baktatott a megkérgesedett úton. Elhagyták a kis mezőt. Szosz-novkáig, az út feléig, még egy kis erdő volt hátra, mely varázslatos csönddel fogadta a szánfogatot, de Ivan Afrikanovics meg se moccant. A bőbeszédűségi rohamot – mintegy parancsszóra – mély és néma közömbösség váltotta fel. Ivan Afrikanovics nem is gondolkozott, csak lélegzett és hallgatott: még az istráng nyikorgása és a herélt prüszkölése sem jutott el a tudatáig.

Egészen közeli léptek zökkentették ki ebből a kábultságból. Valaki ugyancsak kocogott utána; ő összehúzta magát, és felocsúdott.

– Hé! – kiáltott oda Ivan Afrikanovics. – Miska, te vagy az?

– Én hát!

– Mert hallom, hogy szalad valaki. Mi az, nem marasztaltak ott éjszakára?

Miska dühösen belevetette magát a szánba; a herélt meg sem állt. Ivan Afrikanovics a tulajdon huncutságát élvezve, végignézett a legényen. Miska a melegítő gallérját felhajtva próbált rágyújtani.

– Kit csíptél fel máma? Nem azt, aki csizmában jár?

– Menjenck mind a . . .

– Ejha? Miért?

– A zootechnikus hisztériázik! – utánozott csúfondárosan valakit Miska. – Csinn-bum, dirr-durr! Kötni való boldok! Ismerem én ezt az értelmiséget!

– Ne beszélj – mondta kijózanodva Ivan Afrikanovics.
– Makkegészséges lányok azok.

Mind a ketten sokáig hallgattak. Megsárgult és kisebb lett a hold, ahogy éjfél tájban már magasan járt, csöndesen szunyókáltak a bokrok, nyikorgott az istráng, fáradhatatlanul baktatott és baktatott a Parmen, Ivan Afrikanovics pedig láthatólag elmélyülten latolgatott valamit. Szosznovka, az a kis falu, amely az út derekán állt, már csak egy félóra járásra volt.

– Ismered Nyuskát itt, Szosznovkában? – kérdezte Ivan Afrikanovics.

– Miféle Nyuskát?

– Hát Nyuskát, no . . .

– Nyuska, Nyuska . . . – A legény köpött egyet, és a másik oldalára fordult.

– Milyen is vagy, igazán . . . – szólt a fejét csóválva Ivan Afrikanovics. – Verd ki a fejedből azokat a tudós nőket! Ha egyszer tanulatlan a magunkfajta, hát kár a gőzért. Köpj rájuk, és kész. Ilyen az élet.

– Ivan Afrikanovics, hé, Ivan Afrikanovics! – fordult hirtelen felé Miska. – De hisz az az üveg még nincs is felbontva!

– Nocsak! Miféle „az”?

– Hát az, amelyiket tőled nyertem a fogadáskor. – Miska

előhúzta a palackot a nadrágja zsebéből. – Most mindjárt megmelegsünk.

– Csak így, üvegből? Kényelmetlen így útközben, de meg különben is. Inkább hagyjuk, Misa.

– Mi volna ebben kényelmetlen?! – Miska már fel is bontotta a palackot. – Úgy tudom, mézeskalácsot is raktál fel.

– Raktam.

– Nyissuk fel a ládát, vegyünk ki kettőt harapnivalónak.

– Nem járja, legény.

– Megmondom holnap az eladónőnek, mit félsz? – Miska fejszével felfeszítette a láda borítólemezét, és elővett két mézeskalácsot.

Ittak. A már-már elszállt, de most megújuló mámor világosabbá tette a nem túl hideg áprilisi éjszakát, és egyszeriben a nyikorgó istráng is, a herélt léptei is – minden értelmet kapott, minden felhívta a figyelmet magára, és Ivan Afrikanovics most már a holdat se látta olyan kajánnak és közönyösnek.

– Mondok neked valamit, Misa – Ivan Afrikanovics sietősen rágt a mézeskalács utóját. – Ha egyszer valaki nem rossz szívű, sőt kedves meg dolgos is, akkor nem alábbvaló semmiféle zootechnikusnál vagy biztosítónál. Vedd el hát Nyuskát . . .

Miska hallgatta. Ivan Afrikanovics nem tudva, megnyerték-e szavai a legény tetszését, krákogott egyet.

– No persze, az oklevél . . . az sem árt egy lánynak. De hát szó, ami szó, te sem akármilyen legény vagy . . . Ez már így van . . . mi tagadás!

Megitták az utóját is, és Miska a bokrok közé hajította az üres üveget.

– Milyen Nyuskáról beszéltél te? Arról, aki Szosznovkában lakik?

– Arról hát! – felelte megörülve Ivan Afrikanovics. – Az aztán a lány, szép is, dolgos is. A lába meg olyan, mintha kőből faragták volna. Nemrég valami találkozáson volt az én oldalbordámmal együtt, hát mind a ketten egy-egy ruhára valót hoztak onnan, de a legkülönbet. Azokkal az oklevelekkel pedig tele van aggatva minden fala.

– Hályogos.

– Mi?

– Mondom: hályogos az a Nyuska.

– Hát aztán? Mit számít az a hályog? Csak akkor látszik, ha előlről nézzük, oldalról, kivált bal felől, nem is látszik semmiféle hályog. A melle meg a lába pedig! . . . Olyan az a lány, mint egy teherhajó. Hogy érne fel Nyuskával egy zootechnikus?! A minap odajön a zootechnikus a kolhoz udvarába, Kurov meg ránéz, és azt mondja: „Derék lány, csak otthon hagyta a lábát.” Vagyis hogy jóformán alig van lába. Akár a pipaszár. Nyuska meg úgy jár, hogy nézni is csupa öröm meg élvezet. A falak pedig tele vannak nála oklevelekkel meg dicséretekkel, és egyedül lakik az anyjával. Ha akarod, mindjárt betérhetünk hozzá. Akár most megkérem neked!

– Hát mit gondolsz, begazolok? – szólt Miska.

– Komolyan beszélek.

– Én is komolyan!

– Miska! Hát én . . . hát mi . . . mi ketten . . . Hisz ismered Ivan Afrikanovicsot! Hát mi, mi . . . Parmen!

Ivan Afrikanovics kétszer is rácsapott a heréltre. A Parmen kelletlenül fordult, de mivel már lefelé haladt az út,

szinte magától siklott a szán. A ló akaratlanul is ügetésbe csapott át, a két felajzott barát pedig egy perc múlva legényesen, rigmussal nyargalt be Szosznovkába.

*Galambom, bát ne kertelj,
Megszeretted – ne bagyj el.
Vedd elő a jobbik eszed –
Szeress tovább is engemet.*

Szosznovka varázslatos álomban pihent. Egyetlen kutya sem ugatott fel a fogat berobogásakor: a házak gyéren álltak, mint a tanyák, és kis ablakaikon meg-megcsillant a holdvilág. Ivan Afrikanovics gyorsan megállította a heréltet a farakásnál, és a szánról elébe dobta a széna utóját.

– Ide hallgass, Misa, te csak bízd rám magad, te inkább csak maradj csendben. Nem először járok ilyen dologban, és régóta ismerem Sztjepanovná, az anyját, utóvégre unokanéném. Nem vagyunk nagyon részegek?

– Inkább még fel kéne hajtani . . .

– Csitt! Egy szót se többet! Sztjepanovna! – Ivan Afrikanovics óvatosan kopogott a pítvarajtón. – Hé, Sztjepanovna!

A házban hamarosan felszították a lámpát. Aztán valaki a pítvarba ment, és kinyitotta az ajtót.

– Ki jár itt ilyen későn? Az imént feküdtem fel a kemen-cére. – Egy vattakabátos, nemezsizmás öregasszony nyitott ajtót. – Nem Ivan Afrikanovics?

– Jó estét, Sztjepanovna! – köszönt a bokáját összezsapva, nekibátorodva Ivan Afrikanovics.

– Kerülj beljebb, Afrikanovics. Mi járatban vagy? Hát ez kicsoda itt veled, csak nem Mihajlo?

– Ő az, ő.

A házban, amely csakugyan vörös volt az oklevelektől meg a díszoklevelektől, lámpa égett. A szobát egy nagy, meszelt kemence meg egy tapétázott deszkafal osztotta ketté. Egy szamovár könyökcsöve ott lógott a kemence szájánál, egy kis szegen, mellette két edényfogó rúd, egy szórólapát, parázsoltó állt, maga a szamovár bizonyára benn volt a szekrényben.

– Itt háltok, vagy hogy? – kérdezte Sztyepanovna, és elővette a szamovárt.

– Nem, megyünk egyenest haza . . . Megmelegsünk, aztán már indulunk is. – Ivan Afrikanovics levette kucsmáját, és beletette bolyhos kesztyűjét. – Hát Nyuska hol van? Alszik, vagy mi?

– Dehogyan alszik. Két tehén hamarosan mégellik, így hát oda szaladt még az este. Hogy s mint vagy?

– Jól – felelte Ivan Afrikanovics.

– Akkor rendben van, ha jól. Nem született meg még a kicsi?

– Minden órában várjuk.

– Én meg az imént másztam fel a kemencére, azt hittem, Nyuska kopogtat; ritkán zárjuk be a pitvarajtót.

Zúgni kezdett a szamovár. Az öregasszony elővett a szekrényből egy üveg vodkát. Rozslángból sült kenyeret is hozott, és Ivan Afrikanovics, örömét leplezve, megvakarta a nadrágot a térdén.

– Hát te, Mihajlo? Még mindig legény vagy? Ha meg-nősülnél, kevesebb pálinkát innál – mondta Sztyepanovna.

– Ez már igaz! – Miska nevetve az öregasszony vállára csapott. – Én bizony sokat iszom, Sztyepanovna. Lám, ma is úgy leittam magamat, hogy kész szerencsétlenség! Istenverése! – Szomorkás vidámsággal megcsóválta a fejét. – Fogadj el vődnek, amíg . . .

Ivan Afrikanovics megrúgta Miskát nemezcsizmájával az asztal alatt, de a legény nem nyugodott.

– Hozzám adod a lányodat?

– Isten neki! – válaszolta nevetve az öregasszony. – Vigyétek, ha megy. Akár mindjárt viheted.

Ivan Afrikanovicsnak nem maradt más tennivalója, mint bekapcsolódni a dologba.

– Én is ezt mondom pontosan! – kiáltotta Sztyepanovnának és Miskának immár olyan hangosan, hogy zengett belé a ház. – Micsoda keze van annak a lánynak, mármint Nyuskának . . . Csupa oklevél, Misa! Én mondom neked, ez így is van! Sztyepanovna! Te ismeresz engem! Hát kinek tett rosszat Ivan Afrikanovics? No, komolyan! . . . Azt mondom neki: mindjárt Szosznovkába érünk. Így volt? Ő meg azt mondja nekem . . . Nyuska! No, gyere ide, Nyuska! Mindjárt indulok a tehenészetbe, idehozom Nyuskát. Sztyepanovna! Cscs!

De nem volt rá szükség, hogy elmenjen Nyuskáért. Csapódott a pítvarajtó, és Nyuska magától megjelent a küszöbön.

– Annuska! – Ivan Afrikanovics egy tele pohárral felállt, hogy üdvözlje. – Anyutka. Unokahúgom! Hát mi téged . . . hát mi . . . mi . . . Ilyen lány nincs az egész környéken! Ugye, hogy nincs még egy ilyen lány? Csupa oklevél . . . Cscs! Misa! Tölts mindenkinek. Én mondom, hogy nincs különb lány!

És Miska? Miska talán hitvány legény? Mert mi térted jöttünk, Anyuta . . . egyszóval az a lényeg, hogy megkérjük a kezedet.

– Micsoda?! – Nyuska ganés csizmában, silószagú vattás-kabátban a szoba közepére lépett, és összehunyorított szemmel nézte a lánykérőket. Aztán a deszkafal mögé szaladt, és egy edényfogó rúddal perdült elő. – Hordjátok el magatokat! A színeteket se lássam többet, nyavalyás pálinkás-butykosok! Vigyen a lábatok, amíg ki nem szúrom a szemteket! Vigyen a lábatok oda, ahonnan jöttetek!

Ivan Afrikanovics megdöbbenve az ajtó felé hátrált, de azért nem felejtette el magával vinni a kucsmáját a kesztyűjével, az öregasszony meg csillapítani próbálta a lányát.

– Mi az, Anna, megháborodtál?

Nyuska galléron ragadta Ivan Afrikanovicsot.

– Takarodj, te undok alak! – üvöltötte. – Takarodj oda, ahonnan jöttél, te pokolravaló! Lám, micsoda kérőm akadt! Majd adok én neked! . . .

Ivan Afrikanovics még magához se térhetett, amikor Nyuska akkorát lökött rajta, hogy az ajtón kívül, a padlón találta magát.

Aztán Nyuska kiperdült a pitvarba, immár edényfogó nélkül. Most még kíméletlenebbül, végképp kituszkolta a lánykérőket a házból, és becsapta a pitvarajtót.

Odabentről bömbölés hallatszott. Nyuska sírva a padlóhoz vagdosott mindent, ami a keze ügyébe esett, sűrű könnyeket hullatva, kiabálva futkosott a házban, és szidta az egész kerek világot.

– Hinnye a mindenit! – mondta a könyökét tapogatva Miska. Ivan Afrikanovics meg zavartan hümmögött,

Alig tudott feltápáskodni, először csak négykézláb állt, aztán a kezére támaszkodva sokáig próbálta kinyújtani a térdét, majd nagy nehezen felegyenesedett.

– Hm. De hisz ez ördög, nem lány. A fülébe köpni és befagyasztani! Parmen! Hol az én Parmenem?

A Parmen nem volt ott a farakásnál. Ivan Afrikanovics elfelejtette megkötni a heréltet, így hát az már hazafelé baktatott, egyedül baktatott a csendes úton, a fehér áprilisi hold alatt, az istráng meg magányosan nyikorgott az éjszakai mezőn.

3. A FÖLD ÉS A VÍZ FRIGYE

Reggel felé megváltozott az idő, esni kezdett a hó, szél támadt. Miska Petrov lánykéréséről – a legapróbb részletekig, sőt ki is színeztve, meg is toldva – mindent tudott már az egész környék, a szoknyás posta kifogástalanul működött még ilyen zimankóban is.

A bolt kilenckor nyitott, az asszonyok a kenyér kisülését várták, és élvezettel tárgyalták az újságot.

– Azt mondják, előbb az edényfogóval ment neki a férfiaknak, aztán megkapott az asztalról egy kést, és késsel.

– Ó, ó, hát az öregasszony?!

– Mit tehetett volna az az öregasszony?! Azt beszélik, hogy az anyját is mindennap eldöngeti.

– Jaj, asszonyok, hagyjátok már, mit beszéltek a vakvilágba?! Nyuska soha egy ujjal se nyúlt még az anyjához.

Ugyan már! Jól megvannak ők ketten! Micsoda pletykát terjesztenek Nyuskáról!

- Szó, ami szó, nincs is annál szelídebb teremtés.
- Így hát a ló hazajött?
- Maga jött haza, emberek és szállítólevél nélkül.
- Azt mondják, Szosznovkában, a fürdőházban háltak.
- Jól benyakaltak.
- Képesek még az alfelükbe is önteni.
- Hát a portéka? Épen maradt?
- Mézeskalácsot hoztak. Azt mondják, két számovárnak a csapja letört: a herélt magától bement az istállóba, és felborult a szán.
- Jaj, jaj, hát hogy számol most el Ivan Afrikanovics?!
- Örökké az ital, az ital, asszonyok, minek iszik az olyan, aki sose bírja?!

– Hát persze hogy az ital, tudjuk, hogy az ital!

– Mennyi bajt okoz az a papramorgó, de mennyi bajt!

Egyre újabb és újabb vásárlók jöttek. Betért a brigádvezető, de nem vett semmit, ott tolakodott egy darabig, aztán elment, egy kis füstölnivalóért benéztek a traktorosok is. És megint csak Miska meg Ivan Afrikanovics körül forgott a beszéd.

Ivan Afrikanovicsot látták korán reggel, ahogy futott valahová, ahogy hazaszaladt, és állítólag ide-oda rohangált a házban, mert Katyerinát, a feleségét még tegnap, amikor ő a szövetkezetnél járt, elvitték a kórházba szülni, úgyhogy az asszony nem volt otthon; erre állítólag azt mondta az öreg Jevsztoljának, az anyósának, hogy ő, Ivan Afrikanovics úgyis felakasztja magát, mert Katyerina nélkül árvább az utolsó árvánál. Jevsztolja, az anyósa meg az asszonyok szavai sze-

rint kijelentette Ivan Afrikanovicsnak, hogy ő már holtra fáradt, elmegy Mitykához, a fiához, Szeverodvinszkbe, ő már eleget lakott itt, eleget ringatta a bölcsőt éjszakánként, így hát csak megöleli Katyerinát, és egy napot se marad tovább, elmegy Mitykához.

Vége-hossza nem volt az asszonyok pletykázásának. Az eladónő elment az istállóba, hogy jegyzőkönyvet vegyen fel – lelkükre kötötte az asszonyoknak, hogy ügyeljenek a pult-ra –, így hát nagy lárma volt a boltban, a fehércselédek mind egyszerre beszéltek, sajnálták Ivan Afrikanovicsot, és szidták Miskát. Épp abban a pillanatban beállított a boltba maga Miska, kucsma nélkül, még tegnap óta részegen.

*Kinek ki a kedvese,
Az enyém a Miska,
De cukorkát sose hoz
A betyár sipista! –*

énekelte, és megcsóválta a fejét. – Adjon isten, asszonyok!

– Neked is, Mihajlo, neked is.

– Aztán mitől van ilyen jókedved?

– Á-á...

– Nem hoztál menyasszonyt?

– Nem, asszonyok, nem sikerült a dolog.

– Biztosan fáj a fejed, ugye?

– Fáj, asszonyok – vallotta be a legény, és leült a lépcsőre. – Nem járja ez: így vedelni az italt. Sehogy se járja...

– ismételte fejcsóválva Miska.

– Hát a cimborádat hová tetted? Azt a lánykérőt?! – faggatták az asszonyok, mintha komolyan érdeklődnének,

– Jaj, ne is kérdezzétek! A lánykérő bizony . . . – Miska sokáig hahotázott a lépcsőn, és ettől köhögni kezdett. – Jaj, asszonyok! Hisz úgy bánt velünk, mint valami, hogy is hívják . . . diverzánsokkal . . .

– Nem fogadott szívesen?

– Kikergetett! Edényfogóval . . . Még most is fáj a könyököm. Ahogy meglódította a rudat, mi úgy repültünk le a tornácról, mint a rakéta. Mintha a szél fújta volna le! Jaj, asszonyok! Ne is emlegessétek!

Miska megint fáradtra nevette és köhögte magát, de az asszonyok nem tágitottak.

– Hát nem kópogtattatok be még egyszer?

– Ugyan már! Bőven elég volt nekünk az az egy ütközet is. Magunkhoz tértünk. Mit csináljunk? A ló hazaindult. Ott álltunk a hidegben. Azt mondom, menjünk, Ivan Afrikanovics, keressünk egy fürdőházat, majd csak kihúzzuk ott valahogy reggelig. Azt hittem, derékaljon hálók Nyuskával, de száz fokkal elfordult az egész. Elindultunk hát, találtunk is egy fürdőházat.

– Kié volt? Az övék?

– Az! Még meleg volt benne, víz is akadt másfél vedérel. Azt mondom: rajta, Ivan Afrikanovics, ha egyszer a lánykéréssel felsültünk, hát legalább mosakodjunk meg az anyós fürdőjében.

– Ó, te pokolraivaló! Jaj, nézzétek ezt a betyárt! – kiáltották nevetve, a kezüket összecsapva az asszonyok.

– . . . Azt mondom, vesd le az ingedet, Ivan Afrikanovics, mossuk le a bűneinket. De makrancoskodik, kényeskedik: csutak nincs, ez nincs, az nincs. Azt mondja, engem Moszkvában három házban is ismernek, én sosem ittam cukor nél-

kül a teát, hát nem fogok a más fürdőjében mosakodni, mint egy szökött katona. Meg hát – azt mondja – parázs sincsen. Erre fogtam a meritőkanalat, rálöttyintettem egy kis vizet a kőre. Ami igaz, igaz: a kőnek nem sok hasznát vehettük, de mindegy, gondoltam, akármilyen legyen, ha nem mosakszok meg az anyós fürdőjében! Ivan Afrikanovicsnak se volt mit tenni, hát látom, ő is levetkőzik.

– Megmosakodtatok?

– Meg hát! Igaz, hogy szappan nélkül, de jól. Felöltöztünk, felfeküdtünk a felső polcra – fejtől-lábtól. Baj is az?! Aludni így is pompásan lehet. Én nemegyszer háltam már parasztszállóban, hát ott véresre csíptek a poloskák, ez meg itt ingyen szállás. De hallom, hogy nem alszik az én Ivan Afrikanovicsom. Mi a baj – kérdelem. Azt mondja: ismered azt a ... kinek is hívják, no ... Verkát, azt a zaozerszkit? Roppant derék lány. Erre azt mondom neki: menj, Ivan Afrikanovics – tudod, hová! Hát mi vagyok én neked, jótékonysági intézet? Egyszer hályogost kommandálsz, másszor sántát. Az a Verka még völgynek le is bottal jár. Azt feleli: hát aztán, mit számít az, sánta, de jó módú, és sok bátyja van itt is, ott is a városokban. Azt mondom, nem kellenek nekem a bátyjai ...

– Igazad van, Misa, Verka se tehozzád való ...

– Nem hát! Meg is mondtam Ivan Afrikanovicsnak ...

Ekkor becipelték a boltba az áruval megrakott ládákat és a papírba göngyölt, megsérült két új szamovárt. Az asszonyok áttértek a portékára, hogy s mint, így hát Miska, mivel közönség nélkül maradt, elhallgatott.

– Fogod árulni a mézeskalácsot?

– Jaj, asszonyok, csak perecet hoznának már legalább egyszer, egy kis perecet . . .

Az eladónő kereken kijelentette, hogy fuvarlevél nélkül semmit se hajlandó árulni az új portékából. Néhány tanú aláírta a jegyzőkönyvet a törött szamovárról meg a ládák állományáról, Miska pedig folytatta a históriáját.

– Fogsz aludni máma, mondom, vagy nem? Hallom, elkezd hortyogni. Reggel, ahogy felébredek, látom, nincs Ivan Afrikanovics. Egyedül fekszek a polcon. Nyílyán költögetett, költögetett, de aztán elindult a hidegben, futvást futott haza, engem meg otthagzott. Én meg nagyon tudok aludni, ha becsípek. Felültem, asszonyok, rá akartam gyújtani. Nézem, hát nem a saját nadrágom van rajtam – mosakodás után biztosan összecseréltük a nadrágjainkat. Gondoltam: még szerencse, hogy legalább ez van. Kisurrantam a vetkőzőből, nem láttam senkit, no, gondoltam, legalább élve kijutok a faluból a kertek alatt, a szérűkön át.

– Akkor nézd meg már: hátha a nadrág zsebében van a fuvarlevél! – Miska kotorászni kezdett a zsebekben.

– Nem, ez nem járja . . . Újságpapír, dohányzacskó, gyufa. Aha, van még egy írás is. Ez az! Csakugyan: a fuvarlevél!

Miska olvasni kezdte a fuvarlevelet, az eladónő meg ellenőrizte az árut.

– „Mentás mézeskalács, kilója egy rubel negyven, tulai szamovárok, darabja harminchárom nyolcvan, Otelló csokoládé,” megvan?

– Meg, meg!

– „Tavi lúd, róka koma . . .” Várjunk, miféle róka ez? Á, játékok . . . „A föld és a víz frigye. Repr . . . reprodukció.” Megvan?

– Itt van.

– No, legalább hadd nézzem meg, miféle frigy az. – Miska letépte a képről a burkolópapírt, és örömében csettintett a nyelvével. – Az anyja csillagát! Nézzétek csak, asszonyok, mit hoztunk mi! Nemhiába jártunk ott! Kettő ötven az egész.

Az asszonyok, mihelyt odanéztek, köpködni meg káromkodni kezdtek: a kép egy meztelen nőt ábrázolt.

– Ó, hogy a manó vigye el, miket össze nem festenek! Most már pucér nőszemélyeket is fuvaroznak ide. Hát mi lesz még ezután?

– De hisz ez Nyuskához hasonlít, Mihajlo!

– Úgy van! Pontosan!

– Vedd meg, akaszd az ágy fölé, nem is kell megnősülni.

– Inkább meg is toldom harminc kopejkával . . .

– Juj, micsoda cicije van!

– Kiskölykök is vannak körébe festve.

– Hát ez az ember mit csinál, iszik abból a tülökből?

– Nyakal!

– De a rá mája nagyon jó. Kéne a falra az arcképnek.

– Én biz meg is venném a rá májáért, meg én.

Meg is vették a képet „az arcképnek”. Miska a tulajdonos kérésére kitépte Rubenst a keretből, és tekerccsé göngyölte.

Ivan Afrikanovics pedig még mindig nem mutatkozott.

A pékségből meghozták a friss kenyeret, és megkezdődött a mentás mézeskalács árusítása is. Az asszonyok egymás után bogozták ki motyóikat, kapcsolták ki a biztosítótűket. Az a süvölvény, akit Ivan Afrikanovicsért szalajtottak, hamarosan azzal jött vissza, hogy Ivan Afrikanovics nincs otthon, és senki se tudja, hová lett, Jevsztolja néni meg ringatja a böl-

csőt, foltozza a Griska nadrágját, és részegecsnek meg kótyagosnak szidja Ivan Afrikanovicsot. Griska pedig a nadrágjára várva a kemencén ül és sír.

4. F O R R Ó S Z E R E L E M

A falu határában semmit se lehetett látni, csak a fehér hóvihár füstölt.

A szűrós hó gomolyai kakasok módjára össze-összeecsaptak, és szétfoszlatták egymást, de újabb gomolyok keletkeztek, és eget-földet összekeverve pörögtek, kóvályogtak seregestül. Nyilván most adta ki utolsó dühét a tél. A szél nem sírt, nem süvített, hanem végtelen szélesen hömpölygő zajjal zúgott: lent is, fent is, mindenütt sűrű széllepedők lobogtak és szakadoztak foszlányokká.

Ivan Afrikanovics nem valami melegen volt öltözve, és folyton csak azt hajtogatta: „Ó, jaj, de nagy baj, de nagy baj!” Maga se tudta, hogy hangosan mondta-e ezeket a szavakat, vagy csak gondolatban, mert akkor se hallotta volna, ha hangosan ejti ki őket. Égerbotjával az utat tapogatva, egyik vállát előredűtve és a hullámokban rohamozó levegőt szétfeszítve, nagy nehezen haladt az erdő felé. A szél néha elakasztotta a lélegzetét. Ilyenkor Ivan Afrikanovics tekergette a fejét, akár a vízbefúló, alkalmasabb testhelyzetet keresett, hogy levegőhöz jusson, és érezte, hogy a térde el-elgyengül, valahányszor nem kap lélegzetet. Tudta, hogy az erdőben jobb az út, és csendesebb a szél. Becsukott szemmel, nagyon lassan vánszorgott. Ha a bot mélyen belefűrő-

dott a hóba, kettőt balra lépett, aztán négyet jobbra, hogyha balra nem volt út.

A hideg szél kifújta a tegnapi mámor maradékát is. „Ó, Katyerina, Katyerina . . . – mondta gondolatban Ivan Afrikanovics. – Hát hogy történhetett ez? . . . Elmentél, elvittek. Hogy mehettél el egyedül, énnélkülem? . . .”

Istenigazában búsult. Mindjárt aztán, hogy hazaszaladt a szosznovkai fürdőházból, és nem találta otthon a feleségét, az anyósára ügyet se vetve, futvást Katyerina után indult. „Ott egye meg a fene a lovat is, a portékát is; majd csak eligazodnak valahogy. De milyen hatökör vagy te, Ivan Afrikanovics! Tegnap berúgtál, fürdőben háltál. Katyerinát pedig ezalatt elvitték szülni, idegen emberek vitték el, te meg, te hatökör, fürdőben háltál. Ostorral kéne téged összevissza verni!” Így morfondírozott Ivan Afrikanovics, és lassanként megnyugodott. A viharos, eszeveszett riadalmat a Katyerina iránti sajnálat és aggodalom váltotta fel a lelkében. Amikor átszaladt Szosznovkán, már eszébe se jutott az éjszakai kaland. Csak hamar, hamar! „Katyerinát elvitték szülni, ez lesz a kilencedik, egyik kisebb a másiknál. Az asszony már hat évet gyűrt le a tehenészetben. Azt lehet mondani, ő tartja el az egész sereget. Minden hónapban hol negyven, hol ötven rubelt visz haza, és te, Ivan Afrikanovics? Jóformán semmit, fityingeket, tíz vagy tizenöt rubelt. No persze halat is fogsz meg a szőrmeért is csurran-cseppen. De hát ez nem biztos jövedelem . . .”

Ivan Afrikanovicsnak eszébe jutott, hogy legénykorában hogyan kísérgette haza Katyerinát a táncmulatságokból. „Éppen csak megjöttem a háborúból, nem volt rajtam ép hely, az egyik lábamra sántítottam, hát úgy is táncoltam: sán-

tán. Beletanultam. Talán azért is jött rendbe a lábam, mert táncoltam, nem engedtem elsatnyulni... Katyerina kövér volt és puha. Még most is megjárós, ha szépen felöltözik, és felhajt egy kupicával... Csak hát mikor van neki alkalma szépen felöltözni? Nyolc kisgyermek, a kilencedik útban. Gürcölhet az ember nyakhajlásig, amíg felneveli őket. Az anyós persze sokat segít, ringatja a bölcsőt, elpepecsel a kemence körül, önélküle még több lenne a baj. Jevsztolja mama szintén derék öregasszony. Igaz, mindennap Mitykához készül, Szeverodvinszkbe, de oda se neki. Öt éve hajtogatja már, hogy elmegy Mitykához..."

Ivan Afrikanovics csak egy sérelmet nem tudott elfelejteni az anyósának. Nem is arról van szó, hogy nem tudta elfelejteni, hanem, csak akár az ujjába ment szálka, gyakran eszébe juttatja magát az az eset, kivált ha felönt a garatra. Igaz, talán nem is annyira az anyósa a hibás, mint inkább az ő megboldogult anyja, pedig mind a ketten jók voltak, mi tagadás.

Nagyboldogasszony napján történt a dolog, amikor az egész falu sert szokott főzni. Ivan Afrikanovics, akkor még csak Vanyka Drinov Sztjepanovnáánál, a Nyuska anyjánál vendégeskedett – utóvégre apai ágon mégiscsak az unokanénje. Nyuska volt Katyerina legjobb barátnője. Együtt jártak táncba, együtt kísértették magukat, együtt téptek zelnicét. És lám, Katyerinának most van útban a kilencedik gyermeke, Nyuska pedig, noha már negyven felé jár, mindmáig pártában maradt. „Elhervadt a másodunokahúgom, úgy látszik, nem megy férjhez soha – gondolta Ivan Afrikanovics. – És mindennek az a hibája az oka: az egyik szeme egészen fehér; a háború alatt rozst csépelte a szérűn, és egy szalmaszál a szemébe ment.”

Ivan Afrikanovics aznap az ünnepen azzal a szilárd elhatározással érkezett Szosznovkába, hogy megszokteti Katyerinát. Nyuska segített, ahogy tudott. Katyerina vele üzent meg a kérőjének, hogy bármelyik éjjel vele megy, az anyjával nem törődik, a pletykától meg nem fél. A Katyerináék háza épp átellenben volt a Nyuskáékéval. Azóta már meggyérült Szosznovka, rég nincsen meg az a ház sem, pedig akkor úgy állt ott az a nagy ház, hogy gyönyörűség volt nézni. Ivan Afrikanovics ahogy ott vendégeskedett, és itta a fanyar sörlét, rátekintett a Jevsztolja házára, és fiatalosan nyugtalan volt a lelke. Aranykarikaként elgurult a fiatalság – hová tűnt? . . . Egyszerre három harmonika is szólt, a sötétben vígan énekeltek a lányok. A legények összeverekedtek az utcán, a lányok meg az asszonyok iparkodtak szétválasztani őket, azok meg igyekeztek kiszabadulni a nők kezéből, de csak annyira igyekeztek, hogy igazában mégse szabaduljanak ki . . .

Aztán Ivan Afrikanovics kiment Nyuskával az utcára. Új krómcsizmája és őrmesteri lovaglónadrágja takarosán, fesszen állt rajta, a kabátját meg majd lehúzták a csörömpölő kitüntetések. Nyuska olyan büszke volt az unokabátyjára, hogy karonfogva sétált vele. Az augusztusi sötétségben és a vidám tolongásban sokáig keresték Katyerinát, és nem is találják meg, ha nem indul táncba, és dalolni nem kezd: Ivan Afrikanovicsnak még most is a fülében cseng az a hang. Ivan Afrikanovics táncolt kettőt, aztán sétálni indult a két lánnyal a faluban, reggeltájt meg elvitte őket Szosznovkából. Nyuska csak a multság kedvéért tartott velük. Ivan Afrikanovics emlékszik rá, ahogy Nyuska félig tréfásan elénekelt egy rigmust, ahogy kiérték a rozsszalma meg a száraz por szagát árasztó, sötét, de még meleg mezőre.

*Ne menj férjhez, jó barátném,
Mint én, szegény lány,
Négy sógor is jobb a háznál,
Mint egy zsémbes ángy.*

De Ivan Afrikanovicsnak nem voltak se fiú-, se lánytestvérei, úgyhogy Katyerinának nem volt oka félni sem ángyoktól, sem sógoroktól. De másképp alakult: Ivan Afrikanovics anyja, aki akkor még élt, nem szívelte Katyerinát, mert más menyasszonyt szemelt ki a fiának. Úgy reggel felé érkeztek a faluba, és az anyja haragosan nyitott ajtót. A két lány a szobában leült a lócára, Ivan Afrikanovics pedig már le is húzta a csizmáját; őneki mint volt frontharcosnak minden világos volt és érthető. Az anyja hol a kemence ajtajával csörömpölt, hol kiszaladt a pitvarba, és folyton jajgatott, sopánkodott. Kiment a szénapajtába; a veréce épp Szosznovka, a menyasszony faluja felé szolgált. Beszaladt a házba, és összecapta a kezét. „Jaj, édes lányaaim, Szosznovka ég!” Nyuska meg Katyerina hanyatt-homlok kirohantak, és utánuk magától retesszre bezáródott a pitvarajtó. Mialatt Ivan Afrikanovics felhúzta a csizmáját, az anyja az ajtónak még a kampóját is beakasztotta. „Nem igaz, Vanyka, ne szaladj, elmentek, hát hál’ istennek” – mondta nyugodtan az anyja.

Ivan Afrikanovics kis híján kidöntötte az ajtót, sokáig vesződött a retesszel. Kifutott az utcára: az augusztusi éjszakában csak sötétség tornyosult elé, nem égett semmiféle Szosznovka, de a lányok már eltűntek . . .

Ezután két évig képtelen volt rá, hogy megnősüljön, de a harmadik esztendőben megházasodott. Egy távoli, tavon túli vidékről való, hallgatag lányt vett el. A menyecske mindig

azonnal elaludt a karja közt, olyan volt, akár a fűtetlen kemence: lélektelen. A szerelmük is hideg volt, nem született gyermekük. Az anyja azt mondta, hogy megrontották, csúffá tették őket, így hát az asszony egy év múlva magától visszaköltözött arra a tavon túli tájra, férjhez ment, és ahogy Ivan Afrikanovics hallotta, a másiktól négy gyermeke született.

„Hát igen, köztünk hideg volt a szerelem, ez már így van. Bezzeg Katyerinával – forró a szerelmünk . . .”

Ivan Afrikanovics újra megkérte Katyerinát, ekkor makacsolta csak meg magát Jevsztolja, a mostani anyósa. Tilalmat állított a lányának: nem mégy, és kész, belőlünk ne üzenek csúfot, mi sem vagyunk alábbvalók, a mi családjukban mindenki jó dolgos volt. Elhúzódott a dolog. Az anyós nem evett, nem ivott a lakodalomban, úgy ült a lócán, mintha karót nyelt volna, és lám, Ivan Afrikanovics még most se felejtette el ezt a sértést. Különben hát hogy lehet itt sérelemről beszélni, annyi év után?! Közte meg Katyerina között forró a szerelem: ha az asszony elmegy a mezőre vagy a tehenészetbe – belőle mintha kivennék a lelket.

„Ó, Katyerina, Katyerina . . . – Ivan Afrikanovics szinte futott, megint nőttön-nőtt az izgalma valahol legbelül, a szíve táján. – Hazaviszem az én kis galambomat, akár ölben viszem haza. Mit kínlódjon ott?! Otthon is éppolyan jól megszüli . . . Helyette majd én almozok a tehenészetben, én hordom a vizet . . . Az ivászatot abbahagyom, nem veszek italt a számba, csak minden jól legyen, csak . . .”

A mezőn újra rázendített a hóvihar, a szél havat vágott égő arcába. Felszaladt egy meredek dombra: onnan már egy ugrásnyira van a kórház meg a szövetkezet irodája.

Maga se tudta, hogy szaladt el a kórház tornácaig . . .

– Ivan Afrikanovics! Halló! Ivan Afrikanovics! – A felcsernő megnyitotta a kis folyosóra szolgáló ajtót, és a kályha mögé tekintett. Ivan Afrikanovics nem volt sehol. – Drinov elvtárs!

„Hová lett? – gondolta. – Két napig itt lábatlankodott a váróteremben, sehogy se tudtuk hazakergetni. Most meg mintha a föld nyelte volna el.”

Biztosra vette, hogy Drinov mégse várta meg, amíg megszül a felesége, hazament. A biztonság kedvéért benyitott abba a kis kamrába, ahová a takarítónő a tűzifát szokta rakni, és felnevetett: Ivan Afrikanovics ott aludt a kandallófán. Még a kórház ócska bundáját is restellte a feje alá tenni. Ivan Afrikanovics már két éjjel nem aludt, jóformán semmit sem evett, így hát most, a harmadik napon annyira eltörődött, hogy elaludt a tűzifán.

– Drinov elvtárs. – A felcsernő megérintette a kabátja ujját. – Keljen fel, az éjjel fia született.

Ivan Afrikanovics abban a pillanatban felugrott. Még röstelkedni sem ért rá, hogy belopózott a kamrába és elaludt.

– Legalább azt a bundát terítette volna maga alá! – dorgálta a felcsernő.

– Aranyosom, hát én . . . én fogok neked egy csomó halat. Édes lelkem, én . . . én . . . Legalább rendben van minden?

– Rendben, rendben.

– Fogok neked egy csomó halat.

– Hm . . .

– Engedd haza őket. Jó?

– Nem lehet. Hadd feküdjön legalább két napig. – A felcsernő odaadott neki egy fehér köpenyt. – Milyen nevet ad a fiának?

– Mindegy az? Engedd el őket. Olyan nevet adok neki, amelyet te mondasz, aranyom, csak engedd el őket! Szánkón, vagyis hát kézi szánon viszem őket . . . Lassacskán . . . majd csak hazajutunk.

A kórteremből kilépett Katyerina, de csak futó pillantást vetett Ivan Afrikanovicsra. Ő is kérlelni kezdte a felcsernőt, hogy engedje haza.

– Mit csináljak itt? Te csak ülj meg nyugton! – fordult a férjéhez. – Különben kár volt idejönnöd. Otthagytad a házat. A gyerekek egyedül maradtak a nagyanyjukkal.

– Katyerina, ezt csak úgy . . . Minden rendben van?

– Mikor jöttél el hazulról, máma? – kérdezte szigorúan Katyerina, anélkül hogy válaszolt volna.

– Persze! – Ivan Afrikanovics kacsintott a felcsernőnek, hogy ne árulja el, ne szólja el magát.

– Kár volt idejönnöd.

– Már hogy lett volna, hiszen . . . Hol a kislegény? Biztosan ez is teljesen terád ütött.

– Ez is – mondta szinte szégyenlősen, elfogódottan Katyerina.

A felcsernő nézte, nézte őket, aztán elindult, Ivan Afrikanovics meg utána, a felcsége szintén, és mind a ketten ismét unszolni kezdték, hogy engedje el őket. A felcsernő eleinte hallani sem akart róla, de aztán legyintett.

– Jól van no, mehetnek. Csak aztán egy-másfél hétig ne menjen munkába. Semmi szín alatt!

. . . Ivan Afrikanovics nemsokára kilépett az utcára a feleségével meg a kisgyermekkel. A csecsemőt, akit paplanba meg abba a kórházi bundába bugyolált, ráfektette egy kézi szánra, amelyet egy ismerős nénitől kért kölcsön.

Az utat időközben már simára járták a minapi hóvihar után. Melegre fordult az idő, a szél elült, tavasziasan sütött a nap.

– Milyen nevet adjunk a kislegénynek? – kérdezte Ivan Afrikanovics, mikor odaértek a községi szovjethez. – Legyen talán Ivan? Igaz, nem énram ütött, mégis azt ajánlanám.

– Hát legyen Ivan – felelte sóhajtva Katyerina.

– Akkor az legyen. Ilyen az élet!

– Menj be az anyakönyvi hivatalba, írasd be a kislegényt, aztán kérj segélyt, nélkülem is kiadják, én megyek tovább. Szosznovkában megvárlak, Nyuskánál iszunk egy kis teát. De ezt a pénzt aztán el ne idd!

– Jól van no, mit beszélsz! Majd utolérlek benneteket, ne siess, csak lassacskán haladj!

Ivan Afrikanovics óvatosan megigazította a bundát a kisgyermeken, és besietett a községi szovjetbe.

Katyerina meg továbbhúzta a szánkót a fiával hazafelé. Szosznovkában betért Nyuskához. Sztyepanovna megmelegítette a szamovárt, sokáig beszélgettek mindenféle dolgokról, de Ivan Afrikanovics még mindig nem volt schol. Csak akkor futott be teljesen felzaklatva, mikor Katyerina már kiment a csecsemővel a tornácra. Sztyepanovna és Nyuska is kiment a házból.

– Jó napot, Sztyepanovna, jó napot, Anyuta.

– Jöjjetek be, háljatok itt – mondta Sztyepanovna, mialatt Nyuska és Katyerina feltette a bundába bugyolált csecsemőt a szánra.

– Ugyan, dehogymaradunk itt éjszakára... Ötvennégy rubelt... meg néhány kopejkát... levontak a segélyből.

– Hát talán vegyétek át azt a két szamovárt, és javítsátok

meg – ajánlotta Sztjepanovna. – Úgy is van: vedd át a két számovárt! Peták Szasa visszaforrasztja a csapokat a kovácsműhelyben. Nekünk is kellene új számovár, a másikat pedig vedd meg magatoknak.

– Igaz is! Átveszem és megjavítom őket. Mit szólsz hozzá, Katyerina?

– Ó, vigyen el a manó – mondta fejcsóválva Katyerina. – Hát miért kellett egyedül elengedni azt a lovat?

Ivan Afrikanovics lekonyult és elhallgatott. Sztjepanovna és Nyuska egy darabig ott álltak a pitvarajtónál, aztán bementek, ők meg folytatták útjukat.

Istenigazában sütött a nap, először kékllett tavaszian az ég, és a napfény aranyozta fenyők csöndesen melegedtek a forrás fölött, a kis hegyen. Itt, Szosznovkától nem messzire Katyerina, sőt maga Ivan Afrikanovics is mindig lekanyarodott a forráshoz, és ivott belőle még télen is. Megálltak, csak úgy pihenni, és leültek egy percre.

Az újszülött nyugodtan és mélyen aludt a szánkóján. A fenyves, amelyet át- meg átjárt a nap, szintén aludt, mélyen és boldogan, és elviselhetetlenül, vakítóan fehérlett mindennütt a hómező.

Katyerina és Ivan Afrikanovics, anélkül hogy összebeszéltek volna, megálltak a forrásnál, és leültek a szánkóra. Hallgattak. Katyerina egyszer csak mosolyogva fordult a férjéhez.

– Mi az, Ivanusko? Látom, elromlott a kedved. Füttyölj az egészre. Eh, nagy valami is az a két számovár! Ne is törődj velük.

– De hát ötven rubel nem tréfadolog, jó asszony!

A forrás nem volt se nagy, se gyors: korántsem duhajul tört

fel a kis fenyves hegy méhéből. Nyáron teljesen belepte a fű, és a homokos kis forrás csöndesen eregette vizét az országút felé. Télen elsöpörte a szél a havat a környékéről, csak vékonyan, mintegy melengetve takargatta, így hát sose fagyott be. A vize olyan átlátszó volt, hogy úgy hatott, mintha egyáltalán nem is volna.

Ivan Afrikanovics rá akart gyújtani, és a dohányzacskóval együtt előhúzott a zsebéből egy papírt, amelyet a községi tanácsnál adtak át neki. Cseruzával, másolópapírral volt írva.

„J E G Y Z Ő K Ö N Y V

Alulírottak felvettük jelen jegyzőkönyvet. Három tanú jelenlétében érdekeltek egyfelől a fogyasztási szövetkezet irodája az eladó személyében, másfelől Ivan Afrikanovics fuvaros. A jegyzőkönyv tanúvallomás tárgyában és az áru tisztázása végett vétetett fel. Folyó év mai napján Ivan Afrikanovics Drinov fuvaros árut szállított a fogyasztási szövetkezet raktárából, és a ló nélküle jött meg, de hol volt fentnevezett I. Af. Drinov et., nem ismeretes, azonban a fuvarlevél szerint az egész áru teljes számban megvolt. Csak a ló az áruval az éjszakai idő okából bement az istállóba, és a szánt felborította, Drinov et. pedig egy szosznovkai fürdőben aludt, és két szamovár leesett a szánról. Nevezett szamovárok 54 r. 84 kop. összegben megsérültek, mégpedig. Letörött a csapjuk, és az egyiknek erősen behorpadt az oldala. A másik szamovár a csapon kívül nem szenvedett sérülést. A többi áru épségben vétetett át a fuvarlevél szerint, csak Drinov et. nem jelent meg az átadásra, amiért is jelen jegyzőkönyv felvétel.”

I. A G Y E R M E K E K

Öneki – ennek a hathetes embernek – jó dolga volt. Igen, ő még csak hat hete élt ezen a világon. Persze ha nem számítjuk azt a kilenc hónapot. Neki nem volt köze semmihez. Kilenc hónappal és hat héttel ezelőtt még nem is létezett.

Hat hét telt el attól a pillanattól fogva, hogy elszakadt a köldökszínór, és az anyja vére nem táplálta többé pici testét. Azóta saját kis szíve van, és mindene – a sajátja! Születésekor sivalkodással adta hírül jöttét. Már akkor is érzekelte a keménységet és a puhát, aztán a meleget és a hideget, a világot és a sötétet. Nemsokára kezdte megkülönböztetni a színeket. A hangok apránként szintén megkülönböztethetővé váltak számára. De a legerősebb érzés az éhség érzése volt. Ez még olyankor se szűnt meg, amikor anyatejjel jóllakva rámosolygott a kerek világra. Még álmában se múlt el az a szükséglet, hogy jóllakjon.

És most itt fekvő a bölcsőben, jól érezte magát, bár ezt csupán a testével fogta fel. Árnyéka se volt e „jó” elvont, nem fizikai tudatának. A lába valahogy magától mozgott ide-oda, kezének ujjai – szintén maguktól – hol ökölbe szorultak, hol szétterpeszkedtek. Az ő számára még nem volt különbség

álom és nem álom között. Álmában is ugyanúgy élt tovább, mint előtte. És átmenet az álomból a nem álomba – számára nem létezett.

A bölcső könnyeden himbálózott. Ha a gyermek egy kissé nagyobb, akkor tapasztalja, hogy a nagyanya keze fűstszagú. Akkor észreveszi a megrepedezett óriási mennyezetet, és idősebb testvérének, a másfél éves Vologyának a bömbölése ki-zökkenti boldogan szemlélődő közönyéből.

– Ördög vagy te, Vologyka, tisztára ördög – mondta szelíden Jevsztolja nagyanyó. – Hát nem szégyelled magad?

Vologyka épp az ő karján bömbölt.

Ez a másfél éves Vologya harcot folytatott hathetes öccsével. Harcot a bölcsőért. Őt, Vologyát még bölcsőben ringatták, amikor elfoglalta a helyét alighogy megszületett öccse.

Vologya már a maga lábán járt, beszélt is néhány szót, a nagyanyját mamának, az apját papának hívta – de még mindig bölcsőben ringatták. Amikor kilakoltatták, először még szinte lcereszkedően átengedte a bölcsőt. De egy perc múlva már meghökkentette ez a nyilvánvaló igazságtalanság, aztán torkaszakadtából ordítani kezdett és rúgkapált.

Most is a bölcsőbe kíváncszott. Azt akarta volna, hogy mellette legyen az anyja, és ez a vágy meg a fájdalom amiatt, hogy az anyja nincs mellette, magamagától abba a sóvárgásba csapott át, hogy birtokba vegye a bölcsőt.

A nagymama felhajtotta a paplant, a picit a bölcső egyik végébe tolta, a másikba meg Vologykát fektette oda.

Nagy volt a bölcső. Vologyka mindjárt lecsillapodott, a picinek meg édesmindegy volt, kivel fekszik. Vologyka a cuc-liért nyúlt. Már rég abba kellett volna hagynia a cumizást, de még mindig nem tudott leszokni róla. Nagyanyja bekente a

dudlit csípős mustárral, meg azt is mondta, hogy a szopókát elvitte a kutya, de mindhiába: Vologyka nem tudott megválni a parányi gumitömlőtől.

Vologyka elégedetten és megnyugodva feküdt a bölcsőben. Az új lény ott mocorgott a lábánál, de ő már megszokta ezt a háborgatást. Csakhogy Vologyka azt szeretne volna, ha himbálózna a bölcső, ha úgy nyikorog a lánc, amelyen függ, mint rendesen. Eltűnődött, ahogy a nap kicsi fényfoltját nézte, amelyet a komód üvege vetített a falra.

Ő már ismerte a szülei ház minden zörejét. Kivált az ajtó nyikorgását. Elszorult a szíve bánatában, valahányszor a nagyanyja kiment a házból a vedérrel vagy a rocskával, és eltűnt. Olyankor elviselhetetlen szomorúság fogta el. Már-már kicsordult a könnye, a szája meg keserű patkóvá görbült.

Sokáig, nagyon sokáig tartottak ezek a hátborzongató másodpercek. Alig bírta visszafojtani sírós sikoltását. Összeszorított kis torkából már-már kitört a kiáltás, ám ekkor kinyílt az ajtó, és Jevsztolja nagymama a maga élő valóságában megjelent a házban, és a gyermekekre rá se pillantva, a kemencéhez sietett. Az öröm és a megkönnyebbülés egy csapásra elűzte Vologyka magányát, úgyhogy lenyelte a már-már kitörő kiáltást meg könnyeket. Így ismétlődött ez sokáig, amíg a nagyanyja rendbe nem tett mindent. Ezt sehogy se tudta megszokni. A mindig távollevő anyja utáni sóvárgás amúgy is rágt a kis szívét, de amikor a nagyanyja is elment, azt már végképp nem bírta el. Ilyenkor még a bölcső himbálózása sem segített.

Maruszja, a bölcsőben fekvő két fiú légfiatalabb nénje oda ment a függőbölcsőhöz, és rázni kezdte nekik a csörgőt. Négyéves volt, a bölcső deszkájának minden görcsét jobban ismer-

te, mint Vologyka, és néha ő is nagyon szeretett volna bemászni.

– Ringasd őket, Maruszja – mondta a nagymama –, ringasd egy kicsit, aranyos kislányom. Úgy ni, úgy, a madzagnál fogva. Úgyes vagy! Ha megnőnek, majd autóval kocsikáztatnak téged.

Maruszja csendesen meglendítette a bölcsőt. Odakint fehérlett a hó, és sütött a nap. A mama elment ezen a havon. Maruszja még aludt, amikor a mama elment. A papa sincs itthon. Maruszja egész idő alatt hallgatott, így hát senki se tudta, mit gondol. Épp akkor született, amikor a Villás, a mostani tehenük még kisborjú volt, és nem volt tej, és emiatt Maruszja lassan nődögélt, és mindig gondolkozott, gondolkozott valamin, de senki se tudta, mi jár a fejében.

Jevsztolja nagyanyó begyűjtotta a szamovárt.

– Mindjárt jön a mama, teát iszunk. Felköltjük Griskát meg Vaszkát, és hát biztosan Katyuska meg Miska is megunta már az alvást.

Anyjának említésére hosszú, izgatottan-csodálkozó mosoly ömlött el Maruszja kicsiny arcán. Mintha csak most jutott volna eszébe, hogy neki van mamája, és csak úgy ragyogott az örömtől.

– A mamuska? – sóhajtotta ujjongva.

– Bizony, jön a mamuska – erősítette meg Jevsztolja nagyanyó. – Mihelyt megfeji a tehénkéket, már jön is.

A kislány megint eltűnődve, révetegen nézett ki az utcára.

Miska és Vaszka – ikrek, mindegyikük hatéves – egyszerre ébredtek, és mindjárt hancúrozni kezdtek. Azután sokáig azzal voltak elfoglalva, hogy felhúzzák ugyancsak egyforma nadrágjukat. Valamelyikük minden alkalommal háttal előre

vette fel a nadrágot, és úgy járt egész nap. A négy kis nemezcizmát nem párjával, hanem felemásan hordták. Sokáig, lármásan igyekeztek kiválasztani a kemencén száradó többi nemezcizma halmazából. Végre kihúzták és felvették a magukét. A színben, ahová a két fiúcska indult, miután jól kialudta magát, hideg volt, és fagyos széna szaga érzett. A hidegtől reszketve erőlködtek: az egyik igyekezett messzebbre locsolni a másikkal.

– Majd adok én nektek, mindjárt megcibálom a fületeket! – hallották Jevsztolja nagyanyó hangját. – Nicsak, hogy telefecskendezték az egész falat a betyárok, rá is fagyott mint a patak a malomra!

Nagyanyó a tehénhez ment a rocskával, Miska és Vaszka meg beszaladt a házba. A megmagyarázhatatlan reggeli újjongás át- meg átjárta mindkettőjüket, és csak valahol a farkcsontjuknál akadt meg. Szerettek volna visongani vagy felrepülni, de a hideg arra kényszerítette őket, hogy gyorsan visszafussanak a házba. Kíváncsiak voltak: felkelt-e Katyuska, vagy alszik még? Minden alkalommal azt parancsolja nekik, hogy mosakodjanak meg – ilyen zsarnok. Alszik. Anélkül hogy egy szót is váltottak volna, könnyűszerrel elhitették magukkal, hogy elfelejtettek megmosdani.

Éhesek voltak. A deszkafal mögül sült krumpli szaga terjengett szét; a kemence szájánál meg már duruzsolt a szamovár. Vaszka egy ujjával megérintette a szamovárt, Miska is megérintette, Miska ráfűjt az ujjára, Vaszka is ráfűjt.

Mit bög megint Vologyka? Úgy bömböl, hogy Katyuskát meg Griskát is felköltötte.

Vologykára nézve Maruszja is pislogni kezdett pici szemével. Miska és Vaszka odament a bölcsőhöz. Vologyka bög.

De ez az új, ez nem bög. Vaszka és Miska egy csöppet se találta érdekesnek, hogy a bölcsőnél ácsorogjon; a reggelit meg se várva feltették kucsmájukat, a szegről levették kabátjukat – és ki a házból . . .

Katyuska kiugrott az ágyból, és mindjárt a karjára vette Vologykát. Vologyka megnyugodott. Griska, ez a lusta álomszuszék nem akart felkelni. Katyuska már tegnap megtanulta a leckéjét, Griska meg mára halasztotta, de most is csak feküdt, nem tudta leküzdeni a lustaságát, bár fáj a lelke a meg nem tanult leckék miatt. Az írásbelit persze meg kell csinálni – gyakorlatot írni, példákat megoldani –, de a szóbeli . . . Jó Vaszkanak meg Miskának, ők nem járnak iskolába. Griskának mégis fel kellett kelnie; már a harmadikba járt. Katyuska pedig a negyedikben tanult, ő mindent látott: hogyan él Griska, mit csinál, úgyhogy Griskának nem volt nyugta tőle. Most is, mihelyt lecsillapította Vologykát, őt egzecírozta, mint egy tanítónő: ezt vedd, azt csináld, leültette az asztalhoz, és azt parancsolta, hogy oldja meg a példákat, de hát mikor oldja meg? Lám, a nagymama már hozza is, és az asztalra teszi a számovárt.

. . . Így kezdődött a reggel Ivan Afrikanovics családjában. Hétköznapi áprilisi reggel. Apránként mindenki jóllakott, mindenki felöltözött. Katyuska és Griska elment az iskolába. Vaszka meg Miska megint elszaladt, hogy kószáljon a faluban, Maruszját, akinek a lábán túl nagy nemezcsizma volt, szintén elvitték szórakozni egy másik házba. Otthon csak Vologyka maradt a picivel. Aludtak a bölcsőben, halkan nyikorgott a lánc, Jevsztolja nagymama meg vaját köpült egy orros köcsögben. A szobában ketyegett az óra, egy kis egér motoszkált a padló alatt. De alig térhetett magához Jevsztolja

nagyanyó a reggeli hajcihő után, megint betoppant először Maruszja, aztán Miska meg Vaszka. És még hat pajtásuk.

Már egészen összefagytak, behordtak egy csomó havat, pedig nem is mászkáltak kint sokáig.

– Jaj, csak baj van veletek! – Jevsztolja sorban megtörölte a gyerekek hideg, nedves orrát. – Legalább egy meghalna, de nem, nem hal meg egy sem. Hol jártatok? Akár a posehonyeiek, akár a posehonyeiek. A posehonyeiek is ilyen piszok-fészkek voltak valamikor. Enni ettek, de élni nem tudtak.

– Mesélj, nagymama, mesélj! – Vaszka fél lábon ugrálva rángatta a nagyanyja szoknyáját.

– Hát melyiket mondjam el máma, a posehonyeit vagy a kandúrt meg a kakast?

Valamennyien egyhangúlag a posehonyeit választották.

2. NAGYANYÓ M E S É I

– Réges-régen történt a dolog, amikor nagyanyátok még kislány volt – kezdte halkán, ráérősen Jevsztolja nagyanyó. – Vaszka, ne forogj! Te meg, Miska, megint lemorzsolad a gombodat. Majd adok én neked! Egy nagy faluban, mocsaras vidéken, szomorú emberek éltek, egyszóval: posehonyeiek, és ezeknél mindig minden rosszul ment. A falujuk jó nagyra nőtt, és az asszonyok mind más-más időben fűtöttek be a kemencébe. Az egyik reggel fűt be, a másik nappal, a harmadik meg már sötét éjjel. Ahogy begyűjt, egy darabig az ablaknál ül, aztán nekifog lepénynekvalót dagasztani. Amíg a tészta kél, a kemence kihűl, az asszony másodszor is befűt. Mire

másodszor is befűt, a tészta fogja magát, és megsavanyodik. Így kínlódtak szegények.

Jevsztolja nagyanyó mindeddig sűrögve-forogva mesélt. De végre letörülte az asztalt, a konyhából áthozta a tejfeles-köcsögöt, és leült a lócára. Egyik-másik gyermek már-már nyitva felejtette a száját, de most izegni-mozogni kezdett. Mihelyt azonban folytatta nagyanyó a mesét, rögtön mind elcsendesedtek.

– A gyercek nadrág nélkül szaladgáltak, a lányok meg a legények nem tudtak táncolni. Az öregemberek meg az öreg-asszonyok szerettek tubákolni. Annyira szerettek, hogy mindent eltubákoltak az utolsó kopejkáig. Sőt még a fiatalokat is rákapatták. A dohányt pedig messziről, sok-sok versztányiról kellett szállítani. Isten nevében felkészítettek hát az útra egy szánkaravánt. De hogy készítették fel? Az egész dolgot az okos Pavel vette a kezébe. Azt mondja: mindnyájunknak együtt kell menni. Mert mindnek együtt jobb. Azzal meghagyta a többieknek, hogy holnapra készüljenek fel, hogy a lovakat tartsák jól, hogy újak legyenek az istrángok. Az elszakadt gyeplőket meg kössék össze. Ezzel a posehonyeiek lefeküdtek aludni. Éjszakára kiderült az ég, és a fagy kihűtötte a házakat mind. A posehonyeiek behúzták magukat a kuckóba. Reggel Pavel sorra járta a házakat: „Fogjatok be, legények!” Ez a Pavel volt a legtalpraesettebb és a legokosabb. Mocarogni, vakarózni kezdtek a posehonyeiek. Egy házban azt mondja az egyik testvér a másiknak: „Korai még felkelni, hisz setét van odakint.” Azt mondja erre a másik: „Nem, fel kell kelni, lám, Pavel is azt parancsolja.” Mit csináljanak? Elhatározták, hogy átmennek a szomszédba, és megkérdik az ottani legényektől: ideje már felkelni, vagy

még nincs ideje. Felköltöttek a szomszédokat, négyen lettek. A szomszéd legények is azt mondták: „Alighanem korai még felkelni, fiúk, hiszen sötét van odakint.” Mind kiálltak az utca közepére, és elkezdtek vitatkozni. Az egyik azt mondja, hogy fel kell kelni, a másik meg azt, hogy korai felkelni. Egyszer így szól az egyikük: „Menjünk be még abba a házba, kérdezzük meg ott.” Felverték még egy házat, hatan lettek, és megint csak nem tudtak egyetértésre jutni: ki azt mondja – korai, ki azt kiáltja – fel kell kelni. Mind összecsedültek az egyik végen, az egész faluvéget felverték, olyan lármát csaptak, hogy isten őrizz attól a zajtól. És nem tudják, mit csináljanak. Az okos Pavel meg a másik végen költögeti az embereket: „Fogjatok be, legények, indulni kell tubákért!” No, hát nem volt mit tenni a túlsó végen, egymás után felkeltek az emberek. Egy Martin nevű azt mondja: „Anyám, anyám, hát hol a nadrágom?” Elfelejtette, hová tette a nadrágját. Megkeresték neki a nadrágot, öltözni kellett. Martin odaszól a testvérének, mert minden testvér együtt lakott, a posehonnyeiek sohase csináltak osztályt. Azt mondja Martin: „Tartsd csak a nadrágomat, Petruha, én meg beleugrok innen a polcágyról.” Petruha fogta a nadrágot, és lent tartotta, Martin pedig leugrott, de csak az egyik lábával talált bele. Visszamászott a polcra, és megint leugrott. Soká tartott-e vagy rövid ideig, de egyszer csak beletalált a nadrágba mind a két lábával. A másik végen meg még mindig olyan láрма volt, mint a zsidvásárban. Nem egyezett az emberek véleménye, az egyik azt állítja, hogy fel kell kelni, a másik azt kiabálja, hogy korai még. Amíg vitatkoztak, a csillagok egytől egyig kialudtak, még szerencse legalább, hogy nem verekedtek össze. Pavel elsőnek fogta be a kancáját, kihajtott az útra, utána elké-

szültek a többiek is. Lukjan meg Fedula is hozzálátott, hogy befogjon. Azt mondja Fedula Lukjannak: „Jó erősen tartsd a hámot, Lukjan öcsém, én meg majd beletuszkolom a kancát.” Tartja is Lukjan a hámot, Fedula meg tuszkolná, tuszkolná bele a kancát. Fedula egészen beleizzadt, de a kanca mindig csak mellé és mellé. A kanca megunta, fogta magát, és úgy megrúgta Fedulát, hogy minden foga kirepült a szájából.

Jevsztolja szünetet tartott, mert a gyermekek összevissza nevetni kezdtek. Csak Maruszja ült csendesen, halvány mosollyal a lócán. Nagyanyó megsimogatta a fejét, és folytatta:

– Elindultak. De már késő lett, mire útnak eredtek, mert sokáig készülődtek. Mennek, mennek, körös-körül sík mező, de hát rövid ám a téli nap! Ahogy áthaladtak egy vízválasztón, elhatározták, hogy meghálnak. Abban a faluban megengedték, hogy ott háljanak. De éppen karácsony és vízkereszt közt történt a dolog, és az ottani legények mindenféle csínyeket követtek el éjszakánként. Kinek a farakását szórták széjjel, kinek a kürtőjét tömték el kucsmával, kinek meg a pítvarajtáját fagyasztották le vízzel. Meglátták a posehonyeiek karavánját. Kifogták a lovakat, a rudakat meg mind átdugták a sövényeken, és úgy fogtak be megint. Reggel a posehonyeiek indultak volna tovább, de a szánok – se előre, se hátra, sehogy se tudnak elmozdulni a helyükről. Recsegték, ropogtak a kerítések meg a kisajtók, a gazdák kiszaladtak a házakból. Csépelni kezdték a poschonyeieket: hát való ez?! Minden kerítést összetörtek, minden kisajtót elvonszoltak a posehonyeiek a rudakkal. Félholtra verve jutottak ki a faluból, még az okos Pavel is kapott a fejére egy gumót . . . No, nagy nehezen mentek még egy napot, és amikor sötétedni kezdett,

megint szállást kértek éjszakára. Martin azt mondja Pavel-nak: „De most ki kell ám fogni a lovakat, hogy ne legyen olyan csihipuhi, mint tegnap.” Megitatták a lovakat, adtak nekik szénát, ők maguk meg egy kis meleget ittak, aztán lefeküdtek aludni. Az ottani legények este, amikor hazafelé mentek a fonóból, mind visszafelé fordították a szánok rúd-ját. Pavel reggel még sötétben felkeltette a karavánt. A posehonyeiek úgy fogtak be a szánokba, ahogy álltak – a rúdjukkal visszafelé, aztán isten nevében el is indultak. Mennek egy napot, egy éjszakát, áthaladnak egy falun, elhagynak egy vízvásztót, örülnek – nemsoká helyben lesznek, megveszik a tubákot, aztán indulnak haza az asszonyokhoz a meleg kemencére. Jó volt az út. Odaérnek a posehonyeiek egy nagy faluhoz. Azt mondja Martin: „Lukjan, hé, Lukjan, az a fürdőház a tiedhez hasonlít, annak sincs teteje!” – „Nem, Martin – feleli Lukjan –, az én fürdőmnek jobbra nyílik az ajtaja, ezé meg balra néz. Nem hasonlít ez a fürdő az enyémhez.” – „Ott meg mintha a Pavel felesége menne vízért – kiáltja Fedula –, a szarafánja is pontosan olyan!” – „Ne beszélj bolondságot!” – „Még a háztető is ugyanolyan! Bizony-isten!” – „Fiúk – mondja Pavel –, hiszen ez a mi falunk! Biz’ isten a mienk, csak éppen megfordult. Nézzük csak: én vagyok Pavel?” Ezt Pavel mondta, és megtapogatta a fülét. Hogy Pavel-e ő, vagy nem Pavel. Úgy látszik, elfelejtette, hogy ő az. Ahogy elment hazulról, elfelejtette. Hát ha ilyen volt az okos Pavel, akkor mit mondjunk a többiekről? Azokról nem is lehet mit mondani.

Jevsztolja nagyanyó erélyesen köpülte a fakanállal a sűrű tejfelt. A gyermekek tágra nyitott szemmel hallgatták a pose-

honyei parasztok történetét. Még nem értettek mindent, de érdeklődéssel hallgatták a nagyanyót.

– Hát te is olyan vagy, Vaszka, mint az a posehonyei, nézd, megint fordítva vetted fel a nadrágot. No, mondjam tovább?

– Mondjad, mondjad! – felelték elmosolyodva a gyermekek, aztán izegve-mozogva helyet cseréltek. A nagyanyó még tejfelt töltött a köcsögbe, és a bölcső láncá megint egyhangúan nyikorgott a szobában.

– Semmi se termett náluk. Rozst nem vetettek, csak rúpát. A csalánt meg, hogy ne nőjön a ház körül, olajjal öntözték – isten tudja, ki tanította rá őket. Akárki akármit mondott, mindent megcsináltak: teljesen gyámoltalanok voltak azok a posehonyeiek. Senkinek se mondtak ellent, ritkán keltek ki magukból – csak ha berúgtak. Egyszer zabciberét főztek. Jóra sikerült a cibere, sűrű lett, és eljött az ideje, hogy megegyék. Azelőtt tejjel ették a zabciberét. Hat-hét fiatalember is volt egy családban, asztalhoz ültek, hogy tejjel megegyék a ciberét. Az ételt az asztalra tették, a tejet meg, ahogy az ablakban állt, ott is hagyták. Ahogy az első evett egy kanállal, szaladt a tejhez, hogy abból is merítsen. Így szaladgált mind a hét az ablakhoz tejet meríteni. A padon mászkáltak át a kanalakkal. Leöntötték magukat! Ó, uramistenem!

Jevsztolja maga is elnevette magát.

– No, hát a posehonyeiek végszükségre jutottak. Nem volt semmijük, se kenyér, se tubák. De meg a nép is megfogyott: ki elhalt, kit a medvék téptek szét az erdőben. Látják, hogy egészen rosszra fordult a sorsuk. „Így meghalunk, legények” – mondták. „Meghalunk, biz’ isten meghalunk, ha tovább is így megy a dolog” – felelték mások. Először esett meg, hogy

teljesen egyetértettek. Törni kezdték a fejüket, mit csinálnak ezután, hogyan éljenek. Az egyik azt mondja: „Jó vezetőik kellenének, akik nem isznak. Jó hatáság nélkül elpusztulunk.” A másik azt mondja: „Nem répát kell vetni, emberek, hanem karórépát. A karórépa a mi menedékünk, az majd segít rajtunk!” Ekkor Pavel így szólt: „Nem, emberek, erre nincsen semmi szükség, világgá kell menni, úgy kell szerencsét próbálni.” Azzal leült. „Hát legyen úgy!” – Ezt Martin mondta, Fedula meg elaludt a gyűlésen. Addig okoskodtak, tanakodtak a posehonyeiek, amíg elhatározták, hogy világgá mennek szerencsét próbálni. Szárítottak egy csomó kétszersültet, feltarisznyáztak. Más egyebük akkorra már nem is maradt. Elindultak szegények, nem is imádkoztak, mert úgyis rossz dolguk volt. Ahogy mentek, mendegéltek, megéheztek. Összesen egy szatyornyi zablisztjük volt, de nem hoztak magukkal edényt, hát hogy hígítsák fel a zablisztet? „Szórjátok a tóba, legények, aztán keverjétek.” Beleszórták a zablisztet a tóba, aztán kevergetni kezdték. „No, most egyétek!” De mit egyenek? Nem volt mit enni: üres víz az egész. Úgy látszik, azt mondják, több zablisztet kellett volna hozni hazulról. Nincs mit csinálni – továbbindultak éhesen. Mentek, mendegéltek, már éjjeli szállásról is kellett gondoskodni. Nyáron minden bokor szállást ad, a posehonyeiek letelepedtek hát egy kis erdő szélén, és kibontották a tarisznyáikat. Eljött a lefekvés ideje. Mind szorosan egymás mellé feküdtek – akkorra már csak húszan maradtak életben. Lefeküdtek hát. Azok, akik szélre kerültek, folyton felugráltak, és középre szaladtak. Senki sem akart szélen maradni, nyilván féltek a farkasoktól. Így futkostak hát; alighogy elaludnának, látják: megint középre igyekeznek a szélsők, az új szélsők

meg, akik már-már elaludtak, felkelnek, és szaladnak közép-
re. Egy arra járó vándor hált a társaságukban, az azt mondta:
„Ide hallgassatok, legények, én megtanítalak benneteket,
hogyan jussatok ki ebből a bajból, hogyan aludjatok úgy, hogy
mind középen legyetek.” – „Taníts meg rá – mondják –,
adunk neked három-három kopejkát.” – „Akkor hát gyertek
velem, fiaim.”

A vándor közelebb ment az erdőhöz, és talált egy nagy
hangyabolyt. „Feküdjete mindnyájan fejjel a falomra,
akkor senki se kerül szélre.” Örültek az emberek, összegyűj-
tötték a három-három kopejkát, és lefeküdtek – fejjel a han-
gyafészek felé. Egy se került szélre, a vándor meg nézte őket
egy darabig, aztán lefeküdt egy kis fenyő alá. Hogy mi volt
azután, hogy töltötték a poschonyeiek az éjszakát, már nem is
tudom, régen történt a dolog. Másnap alighanem összevissza
csípve indultak tovább. Mennek, mendegélnek szerencsét
próbálni, eljutnak egy széles folyóhoz. „Folyó, legények” –
mondta Martin. – „Folyó” – válaszolta Lukjan. Ezzel be is
fejezték az egész beszélgetést. Megint a vándor segített raj-
tuk. „Adjatok három-három kopejkát – azt mondja –, és
megtanítalak, hogyan jussatok át a túlsó partra.” Nem volt mit
tenni, odaadták a poschonyeiek a három-három kopejkát.
„Fogjátok ezt a szálfát. Aztán üljete rá mind, akár a lóra.
Hogy pedig ne füljete vízbe, alul jó erősen kösséte össze
a lábatokat. Van köteletek?” – „Van, van!” Örültek a pose-
honyeiek. Ráültek a szálfára, alul összekötötték a lábukat.
Elindultak. Alighogy ellökték magukat a parttól, mind rögtön
felfordultak, aztán csak buborék szállt fel utánuk. Több
mint a fele vízbe fulladt, akik megmaradtak, kikecmeregtek,
és azt mondták: el kell döngetni azt a vándort, ő tanított ben-

nünket ilyen ostobaságra. Szétnéznek, de a vándornak csak hűlt helyét találták. Jó neki, megszédte magát pénzzel. Továbbindultak a posehonyeiek, már egészen kevesen maradtak, csupán hatan. Pavel meg Martin, Lukjan meg Fedula, Gavriilo meg Oszip – ennyi volt az egész posehonyei csapat. „És ha háború lesz, fiúk? – szólt Oszip. – Ki megy a frontra, ha csak hatan maradtunk?” – „Mi úgyse sokat számítunk – feleli Fedula –, és lehet, hogy nem is lesz háború.” Kibeszélgették magukat, aztán továbbmentek, megint a föld felé hajolt a nap, megint döngeni meg csipkedni kezdtek a szúnyogok. Éjszakai szállást kellett keresni. Alig tudtak elvergődni egy fogadóhoz, annyira fáradtak voltak szegénykéek. A vendégfogadó egy hármassútnál állt, a gazdája kalácsot meg pálinkát árult, a csizmája vadonatúj, a pofája meg olyan veres, akár a szamovár. „Ti vagytok azok a posehonyeiek?” – kérdezi. – „Mi vagyunk, jó uram, keressük a szerencsét.” – No, akkor a fáskamrában feküdjetek le, mert titeket nem engedlek be a tiszta szobákba.” Lefeküdtek a posehonyeiek a fáskamrában a szilánkokra, ott is jó volt nekik, és máris horkoltak kedvükre. Reggel fel kellett kelni. Felkeléskor azt mondja Fedula: „Ez nem az én lábam, az én lábam ott van ni.” – „Nem, ez az én lábam – kiabálja Martin. – Az a tiéd, az enyémen új csizma volt.” Lukjan felébredt, beleszólt a vitába, Oszip meg Gavriila szintén lármázott, vitatkozott, nem tudták megállapítani, kinek hol a lába. Kimegy a fogadós: mi csoda láрма ez? Mit veszekszenek már kora reggel? Kiabálni kezdenek a posehonyeiek, egyik a másikra panaszkodik. „Fizessetek tíz-tíz kopejkát, én majd kiderítem, kinek hol a lába” – mondta nekik a fogadós. Leoldották az öveiket, megfizették a tíz-tíz kopejkát, ülve nyitották ki a bugyellárisukat,

és az utolsó tízkopejkását adta oda mindegyik. A fogadós felkap egy rudat, és meglóbálja, de először csak úgy a levegőben. Másodszor is nekihuzakodott, de most már a fejükre akart ütni; úgy felugrottak a posehonyeiek a szilánkokról, mintha a szél kapta volna fel őket, és egyszeriben mindenki megtalálta a lábát.

Amikor idáig ért, megnyikordult a pitvarajtó, és belépett a szobába Sztjepanovna, a Nyuska anyja, Ivan Afrikanovics unokanénje. Futtában keresztet vetett.

– Adjon isten, Jevsztoljuska.

– Ó, ó, Sztjepanovna, kerülj beljebb, jó asszony, kerülj beljebb.

A két öregasszony összecsókolózott. A vendég kibontotta a nagykendőjét, levette vattakabátját.

Jevsztolja boldogan tette elébe a kenyeret, hozzáfogott, hogy begyűjtsa a szamovárt, mindezt szakadatlan beszéd kíséretében. A vendég is beszélt, mind a ketten egyszerre beszéltek, mintha nem is hallanák a másikat, de nagyszerűen megértették egymást.

– Jaj de jó, hogy eljöttél, ma úgyis kiugrott egy parázs a kemencéből, ilyen nagy parázs ni, meg a macska is egész nap mosakodott, meg egy szarka is recsegett a pitvarajtónál, no, gondoltam, ez biztosan vendéget jelent, egyszerre három jel is.

Sztjepanovna hallgatta, de közben azért ő is beszélt.

– Hát én már régóta készülök hozzátok, lelkem, most aztán, gondoltam, megyek is, meglátogatom őket.

– Hogy szolgál az egészséged?

– Ne is kérdezd, Jevsztoljuska, két hétig feküdtem, még a kemencébe se tudtam befűteni, annyira fájt a kezem. Nyus-

ka azt mondta, menjek kórházba, a járásiba, én meg azt mondtam – ugyan, lányom, miért mennék, semmiféle por se használ, ha egyszer lejárt az időm. Erre felfeküdtem a kemencére, a legforróbb téglákra, borogattam a kezemet, hát mintha javult volna is. Lesoványodtál, Jevsztoljuska, lesoványodtál.

– Mi tagadás. A mi Katyerinánk is folyton panaszkodik, de folyton. Amikor hazahozta a kislegényt, a lelkére kötötték, hogy egy darabig ne menjen munkába, de ő már másnap szaladt a tehenekhez, pedig csak harmadnapja szült, mégis szaladt . . .

– Ó, ó, legalább egy hetet, egy kurta hetet . . .

– Egészen eltörődött, egészen – Jevsztolja törölgetni kezdte a szemét. – Nincs egy egészséges porcikája, mindene fáj. Mondtam is neki: köpj azokra a tehenekre, lányom, de hogy köphetne, ha egyszer ilyen csapat gyermek van, ezeket kosztolni kell! Látod, Sztyepanovna, milyen baj történt megint: több mint ötven rubelt kellett fizetni, több mint ötven rubelt, hisz épp emiatt szaladt a tehenészetbe mindjárt szülés után, pedig Ivan is mondta neki: ne menj, pihenj – de nem, csak elszaladt . . .

– Hát azokat a szamovárokat átvette-e?

– Átvette, hogyne vette volna át! Peták visszaforrasztotta a csapokat, de hát mit csináljunk mi ennyi szamovárral? Most három szamovárunk van, én már nevetem is: gyerünk, mondom, nyissunk teázót a faluban, csináljunk üzletet.

Jevsztolja kinyitotta a szekrény ajtaját: két külön rekeszben állt a két szamovár, amelyeket Peták megforrasztott.

– Jó szamovárok ezek – mondta a vendég. – Én is átvennék egyet, Jevsztoljuska, bizisten.

– Vidd isten hírével.

– Állandóan készültem hozzátok, gondoltam, meglátogatlak benneteket, meg a szamovárt is elhozom.

– Vidd, lelkem, vidd, szóra sem érdemes.

A két öregasszony leült teázni. A kisgyermek felébredt a bölcsőben, Jevsztolja a karjára vette a kis paplannal együtt.

– Vanyuska, Vanyuskám! Kialudta magát ez a Vanyuska? Kialudtad magad, aranyom, nézzük csak, száraz-e itt? Száraz, csuda száraz, Ivanuska, jaj, te kis poronty, te fényes gyertyaszálam, no, gyere csak, mutasd meg magad ennek a néninek. Mondjad, ilyen vagyok én, nénike!

– Szakasztott Szcemjon apó, szakasztott – mondta Sztjepanovna. – Hát a többiek hol szaladgálnak? Hány jár iskolába?

– Jaj, ne is kérdezd, mindjárt berontanak. Anatoska már a hatodikba jár, egész héten benn is lakik az iskolában, amikor vasárnapra hazajön, folyton sír: „Ne küldj vissza az iskolába, nagyanyó – azt mondja –, hadd fuvarozzak inkább szalmát.” Sajnálom, de mennyire sajnálom, ilyen fiatal, és már idegenek közt él, de azt mondom neki: „Ha nem tanulsz, lelkem, kárba vész az egész életed.” Hétfőn meg korán kell felkelnie, fel is kél, elindul, de sírva is fakad, én meg mondom neki: bírd ki, Anatoska, ne szomorítsd meg édesanyádat, tanulj.

– Hát Tanykától, a legidősebbtől jön levél?

– Hogyne jönne, tegnap is kaptunk egy levelet, azt írja, hogy mama, én meguntam; az se nagy még, de már idegenek közt él, hisz nemsoká egy éve lesz, hogy elküldték pesztrának, és most haza vágyik. Azt írja, hogy bejelentették, nemsoká igazolványt kap, aztán iskolába készül, építőbe, én meg

azt mondom Ivannak, hadd jöjjön haza, mit hányódjon a nagyvilágban, de nem, Katyerinával együtt ő is azt mondja, hogy csak hadd kapjon igazolványt, mit kezdenek a fiatalok a kolhozban?

– Ez igaz is, Jevsztoljuska.

– Persze hogy igaz, de nagyon sajnálom szegény kislányt, az én fényes napvilágomat; amikor elment, azt mondta nekem: nagyanyó, majd küldök neked perecet . . .

– És kivel ment el, Mitykával?

– Mitykával. Szabadságra jött haza a legény, aztán elvitte, keresett neki helyet is ott, jó helyet, gazdag emberek, mindjárt felöltöztették, vettek neki két ruhát, cipőt, esténként tanulni küldik, ő pedig, az én fényes napvilágom, azt mondja, hogy ha elmegyek, hát tanulni megyek el innét, de egyelőre maradok. Mi tagadás, Sztjepanovna, nem nagy mesterség pesztrának lenni, de mégiscsak gonddal jár; boltba jár, mos is, mosogat is, roppant lelkiismeretes, a gazdái meg tanult emberek, zongorájuk van, de keveset tartózkodnak otthon, az ember folyton kiszálláson van, valami főnök, az asszony meg hogyishívják, akik folyton olyan előadásokat tartanak, no?

– Biztosan valami színésznő vagy olyan maskura, amilyenek újév táján szoktak járni.

– Azaz, no.

– Hát Mityka nem ígérkezik haza mostanában?

– Hogyne ígérkezne, lelkem, ígérkezik, csak hát bajom van nekem Mitykával is. Egészen tönkrement, hol itt dolgozik, hol ott, meg a nőket is folyton váltogatja . . .

A két öregasszony elbeszélgetett volna még egy hétig is, de ekkor egyesével, kettesével kezdtek megjelenni Ivan Afrikanovics „kunceaftjai”. Elsőnek Miska toppant be Vaszkával,

és mindjárt enni kértek. Sztyepanovna is hamarosan elbúcsúzott Jevsztoljától, átkötötte a szamovárt egy törülközővel, és hazaindult.

– Gyere el hozzánk, Jevsztoljuska, ha csak egy éjszakára is, de gyere! – fordult vissza még a pitvarból is. De maga is tudta, hogy Jevsztolja nem megy, nem tud ő elmenni az unokák hadától sehová.

3. IVAN AFRIKANOVICS REGGELE

Gyermekkorától koránkelő volt. Megboldogult nagyapja gyakran mondta neki, a csupasz fenekű unokának: ki korán kel, aranyat lel. „Színtiszta igazság: mi értelme van aludni a második kakasszó után? Feküdni, hogy lapuljon az ember füle? – gondolta Ivan Afrikanovics. – Fekhetek még eleget. Ott majd lesz idő feküdni, senki se kelt fel . . .”

Még sötétben felfűrészelt egy jókora fenyőfarakást tüzelőnek. Mihelyt pirkadni kezdett, fogta a fejszét, a halastarisznyát, és elindult a folyóra, a tóra. Erős, kemény jégkéreg borította a havat. Akár tankkal végignyargalhatsz a hullámos, fehér mezőn – csak zúgna bele. A fajdkakasok először bátortalanul, de már sok helyütt dörögtek. „Akár a síhederek sor előtt – gondolta Ivan Afrikanovics –, bezzeg egy kurta hét múlva felgerjednek, nekiveselkednek, mindegy lesz nekik – nász vagy halál. Hát bizony így van berendezve a természet.”

A napfény elöntötte az egész erdőövezte folyóvölgyet. Ivan Afrikanovics egy darabig a szérúnél állva gyönyörködött a

napkeltében. „Kél – mindennap felkél örök idők óta. Senki se tudja megállítani, visszanyomni . . .”

A fagyos levegő, amelynek semmilyen szaga se volt, mélyen a mellébe hatolt, és ezért megtehetette volna, hogy ritkán, nagyon ritkán vesz lélegzetet, sőt azt is, hogy egyáltalán nem is lélegzik. Annyira könnyű, annyira egyszerű volt minden.

Ivan Afrikanovics a szérű falánál egy mozdulatlan verebet pillantott meg a havon. A kis madár szürke fejét maga alá hajtva, mereven feküdt. „Élsz, koma? – szólt fennhangon Ivan Afrikanovics. – Mintha teljesen megfagyott volna.” Meleg tenyerébe vette a verebet, és rálehelt. A veréb álmosan pislantott. „Él a kis betyár. Csak összefagyott. Összefagytál, pajtás, ez már így van. Vagy talán egy varjú tépázott meg? Vagy a kandúr mancsa közt voltál? No, mutasd csak a lábadat!” A veréb ugyancsak behúzta az egyik lábát a tolla közé; a másik ép volt. Ivan Afrikanovics a vattakabátja alá dugta a verebet, és felhúzta a kesztyűjét. „Ülj itt, te rokkant. Melegedj meg az ingyen melegben, aztán majd meglátjuk. Te is élni akarnál, ezen nem lehet változtatni. Ilyen az élet. Mindenütt – élet. Élet a toll alatt, élet a pufajka alatt. Lám, az asszonyok befűtöttek, pepecselnek a kemence szájánál – ez is élet. És minden jó, minden rendben van. Jó, hogy a világra jöttem, és jó, hogy gyermekeket hoztunk a világra. Élet, ez az élet!”

Ivan Afrikanovics nem vette észre, hogy mind gyorsabban halad a kerges havon. Valahányszor elgondolkozott, észrevétlenül meggyorsította lépteit, és csak akkor ocsúdott fel, amikor szinte már futvást futott.

A hó mind szenvedélyesebben szikrázott és fehérlett a napsütésben, és ez a szenvedély zengett a lába alatt éneklő

jégkéregben is. Eltűnt az alig kékes, fehér égbolt, hogy is volna ég, nincs is semmilyen ég. Csak egy határtalan magasság van, amelynek nincs vége-hossza, jobb nem is gondolni rá...

Ivan Afrikanovics mindig megálljt parancsolt magának, valahányszor erre a magasságra gondolt; most is megállt, és a kézzel fogható földre tekintett. Egy-másfél kilométerre mozdulatlanul állt egy kis erdő, amelyet átvilágított a nap. Kékes kéreg, kékes árnyak. De helyesebb lenne azt mondani, hogy nincsenek is árnyékok sem a bokrok között, sem a havon. A cinke tűhegyes sipogása szinte belefúródik az ember fülébe, de nem lehet látni, hol ül az az ugribugri. Ahá, ott csinosítja magát azon a gallyon. Ő is előre érzi a meleget. A pataknál, egy fiatal nyárfás mélyen alszik, mint egy kisgyermek. És mint a pirosság a gyermek arcán, előtűnik az álmon keresztül a fakéreg áttetsző, alig észrevehető zöldje. Bátortalan még ez a zöld árnyalat, illanó, akár a füst. Nagy, tiszta nyúlmogyorók hevernek az ugyancsak tiszta, fehér havon, az ember utálkozni akarna, de nem sikerül. Nincsen semmi tisztátalan a nyúlgalacsinokban, ahogy a hó alatt háló fajok barna kis hurkáiban sincsen.

Varjú károg egy magas boglyafán. Ivan Afrikanovics feltekint. „Mit ordítasz, te bolond? Kár így ordítani a vakvilágba!”

Nem messzire egy róka egerészett már kora reggel, egy csöppet se félt az embertől. A tavalyi rozsszalmazlak körül cikázott. Fürgén fel-felugrott, pajkosan kígyózott a levegőben, és visszahuppant ravasz mancsaira. Ivan Afrikanovics látta, ahogy fel-fellobban barna farka, és hogy a farok nagyobbak hat, mint maga a róka.

– No várj, te pimasz, majd megugrátlak én! Ni, hogy hol tekereg! – Ivan Afrikanovics sokáig gyönyörködött a rókában.

A nap elszakadt a fák csúcsától. Ivan Afrikanovics megtalálta a rekeszt, ahol a varsa állt, és felbontotta a befagyott léket. A téli hideg víz meg tülevelek szaga érzett, de a varsába csak két kis veres szárnyú koncér akadt. Nem volt hal a többi varsában se, de ez egy csöppet se keserítette el a halászt. „Az égbolt, az égbolt! Olyan tiszta, mintha át volna szitálva, nincsen rajta semmi fölösleges – egyetlen átlátszó kék messziség.”

Ivan Afrikanovics sokáig járt a jégkéregtől hideg mezőkön. A lába magától vitte, úgyhogy ő már nem is érzékelte önmagát, egybeolvadt a hóval meg a nappal, a reménytelenül távoli kék éggel, az örök tavasz minden illatával és hangjával.

Minden hideg volt, napfényes és végtelen. A falvak csöndesen füstölögtek kéményeikkel a távolban, kukorékoltak a kakasok, dörögtek a fajdok, és csillogtak a fagy bilincseiben heverő hómezők. Ivan Afrikanovics ment, ment a zengő kérgen, és számára megállt az idő. Nem gondolt semmit, pontosan ugyanúgy, mint az, aki a bölcsőben feküdt és mosolygott, akinek a számára még nem volt különbség álom és ébrenlét között.

És most egyikük számára se létezett se kezdet, se vég.

Az asszony hajnali három órakor már talpon volt. Vedrekkel futkosott a gyermekfejek között, vizet hordott a kútról.

A gyermekek a padlón aludtak, ki hogyan, a rongyos paplan meg a suba alatt. Mind másképpen alszanak. Itt van Griska: álmában folyton feltérdel, és így, négykézláb állva alszik. Griska mellett Vaszka édesdeden szuszog, a nyála is kicsordult; a másik oldalon Katyuska húzza meg magát, mint egy kis fehér egér. Miska, egészen verébfióka még, lábbal fordult a többiek feje felé; itt Maruszja, Vologya, a bölcsőben meg Vanyuska, a legkisebb alszik. Nem, nem alszik. Ő ébredt fel a legkorábban, már rugdalózik pici lábával, és ragyog apró szeme a gyújtós lángjától, amelyet meggyújtott az anyja. Nem bögömasina, nyugodt gyermek.

Jevsztolja anyó befűtött a kemencébe. Ivan Afrikanovics, lámpásnál már régóta fűrészelte a fát a tornác mellett. Mindjárt szaladni kell a tehenészetbe. Katyerina gumicsizmában, de még vattakabát nélkül sebtében megszoptatta a legkisebbiket – ráérősen, nem mohón szopott –, és ő a mellbimbójával érezte, hogy a pici néha mosolyog a sötétben. „Egyél, drágám, egyél – sürgette gondolatban –, látod, édesanyád sosem ér rá, most is szaladni kell.”

A csillagok kéken ragyogtak a hideg égen. Katyerina mentében megcsapta kesztyűjével a férjét, és meg sem állva futott a tehenészet felé. Fűrészel. Korábban kelt fel, mint ő, meggyújtotta a lámpást, és fűrészel. Elnevette magát: eszébe jutott, ahogy az éjjel szokása szerint meg akarta ölelni a férje, de ő elhúzódott; erre az ember megsértődött, a füstölnivalót kezdte keresni, ő pedig úgy örült, hogy megsértődött. Ezzel

a tegnapi örömmel futott be a tehenészetbe is. Kurov, az éjjeliőr már elballagott hazafelé, a vízmelegítőben parázs vöröslött. Két üst forró víz készen várta.

A fejőnők majdnem egyszerre érkeztek Katyerinával.

Harminc vedér hideg vizet hozott a patakból, összevegyítette a forróval, szalmát hordott a jászlakba, és fejés előtt megmosta a kezét. A tizenkét tehene nem mind volt fejős, sok még ellés előtt állt, így hát Katyerina hamar végzett a fejéssel. Miközben összeöntötte a tejet, megint szelíden elnevette magát, ahogy eszébe jutott a férje, és a fejőnők hangja csak mint valami homályos, de kellemes álmon keresztül jutott el a tudatáig: „Megsértődtél, Ivan Afrikanovics. Pedig hát nincs okod rá, minek sértődtél meg, te kis bolond? Kié vagyok én, ha nem a tied, hány éve haladunk már kéz a kézben, összegyűjtöttünk egy csapat gyermeket. Mind olyan egészségesek, mint a makk. Szépen nőnek. Kilencen vannak, a tizedik magad vagy, Ivan Afrikanovics, mi tagadás, néha olyan vagy, mint egy kisgyermek.”

Katyerinának eszébe jutott, ahogy az első évben Szosznovkába mentek – Jevsztolja akkor még ott lakott, és a szosznovkai ház szilárdan állt –, és Jevsztolja megkérte Ivant, a vejét, vágja le a fejét egy kakasnak. Az ő fiatal férje megzavartan nézett körül, de Jevsztolja nem is sejtette, hogy ilyen veje van, elindultak hát, hogy megfogják a kakast. Ivan Afrikanovicsnak nem volt mit tennie, fogta a fejszét, összeszedte magát, és oldalvást elindult a színbe. Jevsztolja elkapta a fürgé kakast, és bement tésztát dagasztani lepénynek, a veje meg, mint egy kisfiú, óvatosan a kabátjához szorította a kakast. A frontharcos szeme tele volt sajnálkozással, és Katyerina látta, ahogy zavartan nézi hol a fejszét meg

a fenyőtőkét, hol a kabátja szárnya alatt vergődő kakast. Jaj, Vanya, Vanya, végigharcoltad az egész háborút, de egy kakast nem mersz levágni! Katyerina maga fogta a fejszét, és ügyesen levágta a kakast. Mialatt a lefejezett madár felfelugrált a színben, Katyerina az élettelen kakasfejjel bekente Ivan Afrikanovics tenyerét. „Valahogy nem tudom elhinni, hogy te Berlinbe masíroztál, meg hogy miért adnak némelyeknek egy csomó kitüntetést.” Egy perc múlva az elégedett anyós már ügyesen kopasztotta a kakast, Ivan Afrikanovics meg nagy komolyan mosakodott a kézmosónál. Mialatt szappanozta a kezét, csak úgy csörömpöltek gimnasztyorkáján a medáliák, Katyerina meg alig tudta visszatartani a nevetést, ahogy ott állt, és várta a vállára vetett törülközővel; azon a törülközőn is egy piros kakas volt, és azóta, valahányszor azt mossá vagy mángorolja, mindig eszébe jutnak a mézesheteik meg az a kakas és az az idő, amikor napközben is összeölelkeztek a férjével a szekrény mögött, a kemence szájánál duruzsolt a szamová, Jevsztolja mama pedig bosszúsan jött-ment. Később, amikor a veje már nem volt ott, Jevsztolja panaszkodott a szomszédasszonynak, hogy a lányát teljesen elgyötörte az az átkozott, úgy tette rá azt a nagy mancsát, hogy az ő, mármint a Jevsztolja szíve majd megszakadt a lánya miatt. Ó nem, édesanyám, nem volt nehéz, nem volt durva az a kéz... Csak egyszer került el Katyerinát, tévedt rá egy csalárd lelkű idegenre, és akkor egyszeriben idegenek, visszatetszők lettek Ivan duzzadó erei, csalánként égetett kérges, bütykös tenyere. Abban az évben Katyerina a nyolcadik hónapban járt, az arca csupa májfolt volt, a hasa halommá domborult, csak feküdt a házban vagy a napon, a kert lábában üldögélt.

Éppen Péter-Pálkor elment az ura vendégségbe, ő maga adta oda neki az új szaténninget, és zokszó nélkül maradt otthon. Elindult hát Ivan abba a másik házba, Katyerinát pedig keserűség fogta el, amikor vendégségbe ment a férje, mintha sejtett volna a szíve valamit. Idegen gyerkőcök az első fanyar almákat lopkodták ott, Cafra Daskának, egy tüzes menyecskének a kertje végében. Ők akadtak rá Daskára meg Ivanra: a magas fűben is messziről lehetett látni a piros szaténninget. Hej, nemhiába rázta a szoknyáját Cafra, az a boszorkány, a csordalegelőn, amikor az erdőbe mentek kerítést csinálni! Katyerina sóbálvánnyá vált, és elájult – másnap mindent elmondtak neki az asszonyok. Katyerina szülése után pedig úgy jött haza az ura egy ünnepről, hogy félresandított, akár a tolvaj; egy versztára dült belőle az italbűz, az inge meg a köldökéig szét volt szakítva. Kiparáználkodta magát, úgy állított be; ő nem szólt semmit, nem köpött abba a ronda pofájába. Csak később mondta neki: menj, ahova akarsz. De nem ment el. „Akár a lábad elé borulok, csak bocsáss meg, Katyerina.” Meg is bocsátott neki mindent... Ivan erre nagy örömeiben beszaladt a szobába. Lekapott a polcról egy vastag könyvet, a bibliát – régi-régi könyv volt, még Drinov nagyapjáról maradt. Drinovék jobban vigyáztak erre a könyvre, mint a tehénre vagy a lóra, így hát ott hevert a polcon az öreg halála után is. Akkor még az Ivan anyjával laktak, hát azt kérdi az anyós: hová cipeled azt a könyvet, nem engedem. Hogyhogy „nem engedem”?! Elvitte a bibliát, és elcserélte Petákkal egy harmonikáért. Peták most is azt a bibliát olvassa, és mindenkinek azt mondja, hogy nemso-kára eljön az az idő, amikor jó lenne az élet, de nem lesz, aki éljen. Katyerina ura pedig, amikor a csere után hazavitte a

harmonikát, azt mondta: „Mulattatni foglak, Katyuha, megtanulok harmonikázni a kedvedért, csak ne emlegesd többet azt a Péter-Pált!” Nem is emlegette, egy szót se szólt. De egyszer odament Cafra Daskához, és valamennyi asszony előtt letépte arról a förtelmes nyakáról a kétsoros, díszes borostyánt. Csak úgy gurultak szanaszét a kis gömbök . . .

Katyerina lapáttal összekotorta, és kivitte az éjjel összegyűlt trágyát. Az asszonyok szintén befejezték a reggeli munkát. Már világosodott, a tavasz közeledtével egyre hosszabodtak a napok.

– Mi az, asszonyok, hogyhogy nem látni máma Cafra Daskát? – kérdezte az egyik. – A borjak csak úgy bömbölnek az istállójukban.

Cafra Daska, a borjúgondozónő nem jött munkába. Úgy hírlett, tegnap az egész falu hallatára azt kiabálta, hogy ott egye meg a fene azokat a borjakat, én be nem teszem a lábam abba a ganéfészekbe, nálam nem ülnek heten a lócán, nem fogok húsz rubelért gürcölni egy álló éven át. „Tudjuk, nem ülnek ott heten. Bolond vagy te, Cafra, bolond, hisz már kétszer heten is volnának, mégpedig ahány, annyiféle, ha nem hajtatod el őket. Minden évben szaladsz a kórházba. Hányat kikapartak már belőled! És ez még nem minden: három férjet nyűttél el, egyik se maradt meg melletted, mind elmenekült tőled, te meg folyton csábítgatod a férfiakat, teljesen tönkrementél már, olyan vagy, mint egy mosogatórongy. Épp teneked nem való a borjúistállóban dolgozni? Hát hol keresnél te többet?”

Ekkor Katyerinának eszébe jutott, hogy ma a brigádvezetőnek el kell hoznia a pénzt erre a hónapra, és az is eszébe jutott, hogy őneki hány lyukat kell betömnie. Csak kenyérre-

cukorra mennyi kell – tizenegyen kosztolnak otthon. Egyedül csak Tanyuska, a legidősebb repült ki, de neki is szeretne legalább egy tízest küldeni. Egyedül él, hozzátartozók nélkül.

Katyerina lopva, hogy a fejőnők meg ne lássák, letörölt egy könnycseppet. „Küldök Tanyuskának legalább levélben egy ötöst. A szosznovkai keresztmama azt ígérte, hogy hoz húsz rubelt a szamovárért, a brigádvezető is hoz negyvenet, hát küldeni kell. Anatoskának is okvetlenül adni kell egy hétre három rubelt; kap ugyan kosztot ott, az internátusban, de mégis adni kell neki. Meg aztán a nemezcsizmáját is teljesen elnyűtte, rossz lábbeliben pedig nem járhat iskolába, új csizma kell hát neki, Griskának és Vaszkának meg egy-egy ing, már rég megígérte, meg kell venni, roppant jó ingeket hoztak a boltba, meg aztán Maruszjának is kell egy pár gumicsizma, nemsoká tavasz lesz, ő se ül már meg a szobában, ő is csak szaladgál. Jaj, de sok minden kell!”

Akárhogy számolgatta, akárhogy próbálta is beosztani Katyerina a mostani pénzt, mindig oda lyukadt ki, hogy megélhetésre tíz, legfeljebb tizenöt rubel jut az egész kis csapatnak. De hátha Ivan is fog valami halat, és eladja a szövetkezetnek? Csak vajon átmegy-e már a hal a patakba, lehet, hogy ma még nem megy át, kevés a hó meg a jég, a tóban meg sok a víz . . .

A brigádvezető, aki azért jött, hogy megkérjen valakit, lássa el a gondozó nélkül maradt borjúkat, sokáig és jól kicifrázva szidta Cafrát, ám Katyerina mintha nem is hallotta volna ezeket a férfiszitkokat – egyik fülén be, a másikon ki. De amikor a brigádvezető egy túlságosan is trágár és még sose hallott káromkodást eresztett meg, az asszony nem bírta tovább.

– Mire való ez, legény? Mára csak úgy dül belőled az áldás, abbahagyhatnád már.

– Abbahagyhatnám! Még hogy abbahagyhatnám! Hát szomjan maradtak a borjúk! Én magam itassam meg őket, vagy mi?

– Miért ne itatnád meg, de nagy úr lettél! – kiabálták a fejnők: órájuk is átragadt a brigádvezető szitkozódása.

– Ha egyszer Daska nem fogad szót!

– Ez bizony nehezebb, mint munkalapokat írni!

– Tintaceruzával!

A brigádvezető abbahagyta a káromkodást.

– No, tudjátok mit, asszonyok, mára lássátok el a borjúkat. Például te, Katyerina. És holnap is, én meg egyelőre az elnöknek jelentem a dolgot, csináljon, amit tud.

– Jól van no, vállalom, rendbe teszem őket. Az én teheneim még nem mind ellettek meg, hátha ezzel is elboldogulok.

A brigádvezető rögtön elszaladt örömeiben, mert félt, hogy Katyerina meggondolja magát, az asszonyok meg, ahogy reggelizni indultak, csak csóválták a fejüket. Tizenkét tén van Katyerina keze alatt, és még a borjúistállót is elvállalta. Ebbe bele lehet bolondulni!

Az asszonyok elmentek, Katyerina meg a borjúistállóba indult. A bocik, mint a kisgyermek, a tenyerébe dugták nedves pofájukat. Bőgtek, bömböltek, Katyerina meg hozzáfogott, hogy szétossza a szopósoknak meghagyott tejet. Szinte egészen a nappali fejéig futkosott, takarította a kis állásokat, szalmát terített le alomnak.

De mi ez? Leült a lépcsőre: egyszer csak nem kapott levegőt, hányinger fojtogatta. Ilyen még nem volt soha. Egé-

szen a válláig remegni kezdett mind a két keze, és veríték ütött ki a homlokán. Egy darabig ott ült a lépcsőn, és elmosolyodott. Alighanem elmúlt. Talán széngázmérgezést kapott a vízmelegítőben? Biztosan attól lett rosszul: az öreg Kurov túl korán zárja be a katlant a vízmelegítőben. De az is lehet, hogy a szüléstől van . . . Pedig a borjúkkal még több vesződsége lesz, és korábban kell felkelnie, és napközben nem is mehet haza. Nem, nem mehet. Hacsak a férje . . . hacsak a férjét nem . . . De ugyan! Hát eljönne az ő férje a tehenészetbe? Az egész falu kinevetné, azt mondanák, tehenésszé süllyedt Ivan Afrikanovics. Nem, erre gondolni is kár, nem jön ide. Neki ott az erdő meg a tó a hallal, meg ácskodni is szeret, de a tehenészetbe kötéllel se lehetne idehúzni.

És hirtelen ismét mintha valaki befogná a száját Katyerinának, és fojtogatni kezdené, egyszeriben elernyed, és hanyatt rárogy a meleg, száraz szalmaalomra.

A SZÁLFÁKON

Rég elzúgott a bugyborékoló zöldár. Beköszöntöttek a fehér éjszakák. A legutolsó tavaszi napok szinte megbabonázva, zavart csöndben lebegtek a falu fölött. Mindent elégetett és kioltott a zöld csend.

Tegnap volt először nyári meleg, az éj nem tudta lehűteni a zsenge füvet, az út porát, a szálfákat, és csak a folyónál érzett egyenletes hűvösség meg a lapályon, a ködből hullt valamelyes harmat.

A faluból gyorsan eltűnt a kékes éji homály. Engedelmesen, harc nélkül tűnt el, mintha tudná, mi az igazság: minennek megvan a maga sora és a maga helye.

Most pedig a széles, pompás reggel került sorra. Először csend lett, olyan csend, hogy még a kakasok is uralkodtak magukon, és türtőztették hevüket. A fehér éjszaka a kékes homállyal együtt ment el, a bíbor hajnal felgyújtotta a látóhatár harmadát, és az egész falu megdermedt, mintha így készülne az ébredésre.

Ugyanebben az időben a léckerítés mögött tovasuhant egy lányruha. Csaknem ezzel egyszerre oldalt szökkent egy fekete kabát. A legény visszatekintett, messzire a fűbe hajította

szopókás cigarettáját, és azon igyekezve, hogy ne nézegessen folyton hátra, a saját házuk felé indult.

És nyomban ezután feltolult az erdő mögül az óriási nap. Úgy tetszett, mintha bőkezűségét nem titkolva, pajkosan hunyorítana, és rákacsintana a felébredt kerek világra. Nemsokára gömbölyűbb és kisebb lett, vörös parázstüzét egyenletes, vakító aranyfény váltotta fel.

A szálfarakásra, ahol az imént a legény meg a lány ült, egy kis pufók cinege szállt le. Makacs kis farkát billegtetve koppantott egyet-kettőt a csőrével, aztán vékony füttyentéssel ugrálni kezdett a szálán. Felröppent, és az utána lopakodó, nagy fülű kandúr feje fölött suhant el. A macska felugrott, mancsával a levegőbe csapott, majd lehuppant a fűre. Egy pillanatig csalódottan nézett a cinege után. Aztán felállt, és hunyorogva, lustán továbbindult.

Befűtöttek az első kemencébe, és az égő nyírfaháncs olyan csípős szagot árasztott, akár az erdőben. Kitágult és megkékült az ég végtelen kupolája, és a növvő fűből meg a szálfák illatából már most lehetett érezni, hogy meleg lesz a nap.

Cafra Daska vörösesbarna kötényben elindult az első vízért. Mentében ásított egyet kelet felé, megvakarta rózsaszínű térdét, és lustán forgatni kezdte a kút hengerét. A henger úgy nyikorgott és sívított az egész falu hallatára, mint a kenetlen kerék.

A fű hamvasszürke volt a harmattól, a házak még aludtak, de az izgága csókák már ott rajcsúroztak a harangtoronyban, és a korán kelő Ivan Afrikanovics kalapácsa már élesítette a kaszát.

Az asszony felhúzta a vedret, és véletlenül leloccsantotta magát a hideg kútvízzel. Jajgatva káromkodott egyet. Ami-

kor leakasztotta a vedret, a reggel még makrancos edény nekivadult, csördült egyet a fülével, és máris repült vissza.

– Hogy a fene egye meg, a fene vigye el! – szitkozódott Daska, és sokáig nézte, ahogy a vedér repül lefelé, a kávas kút hideg, sötét mélységébe.

Ekkor az előbbi macska előbújt egy lyukon, és nem tudva, merre menjen, csodálkozva beleszagolt a levegőbe. Az aszszony hirtelen mérgében beleköpött a kútba, és majd gömbölyű csípőjére csapott.

– A fene! Ott egye meg a fene!

Még ádázabbul káromkodni kezdett, de hát akárhogy káromkodott is, a vedér eltűnt, csak messze lent csengtek kristályosan a kötélről lehulló vízcseppek.

– Mit kiabálsz, Darja? – kérdezte a hátsó kapun kitekintve az öreg Kurov. – Tán rosszat álmodtál?

– Jaj, menj a manóba, apó! – Még egyszer a kútba nézett. – Beleejtettem a vedret.

– Te mindent rosszul csinálsz, így aztán tenálad nem a biblia szerint történik semmi.

– Hogyhogy nem a biblia szerint?

– Hát úgy, hogy nem a biblia szerint.

– Aztán miért, apó?

– Megmondom, miért. Hányszor mondtam már neked, hogy minek vedérrel mersz vizet! Szamovárba kellett az a víz?

– Szamovárba.

– Hát akkor fogtad volna egyenest a szamovárt, és azzal húztál volna fel. Mi az ördögnek kell neked egy vedret koptatni, amikor egyenest a szamovárral is meríthetnél! Kevesebbet is kéne vesződni.

– Ó, menj a manóba, eredj a csudába!

Az asszony elgondolkozva állt egy darabig. Fogta a másikat vedret, de nem tudta eldönteni, húzzon-e vizet ezzel a megmaradt vederrel, vagy ne húzzon. Úgy határozott, hogy nem osztozik itt az öreggel, és bánatosan hazaindult.

„Ej, te kétbalkezes – gondolta Kurov, ahogy egy locsolóval a palántát öntözte –, nem neked, nem ilyen balkezesnek való kútra járni; ahányszor férjhez mégy, mindig csak tönkreteszed az uradat.”

Daska mintha megérezte volna, mi forog az öregember fejében, megállt.

– Nem tudod, apó, megvan még az Afrikanovics macskája?

– A macskája? A macskájáról nem tudok semmit, de a kandúrja megvan erőben-egészségben. Ott egerészik ni, a káposzta közt.

– Menj a manóba! Én komolyan kérdem, ő meg mindig csak macerál. Te csak locsogni-fecsegni tudsz!

– Már hogy én, dehogyis. Van macskája Afrikanovicsnak, csak jó hosszú kötél kell hozzá.

– Akkor nem húznád ki azt a vedret? – kérdezte felélénkülve a fehércseléd. – Tegnapelőtt a te menyed is beleejtette.

Ez az újság döntőnek bizonyult Kurov számára. „Lám, az a mi görbe szájú menyecskénk is beleejtette a vedret, de nem szól, hallgat.” Beleegyezett, hogy elmegy a vasmacskáért, és kihúzza a vedret, Cafra Daska pedig megnyugodott, és indult gyújtóst hasogatni, hogy befűtsön a kemencébe.

A ház felől ingujjban, csíkos bolti nadrágban, mezítláb jött Ivan Afrikanovics. Az egyik kezében kasza és fenőkö, a másikon – csizma. Kivette szájából a cigarettát, letette egy

szálfára, és gondosan kezdte felhúzni a csizmát. Amikor felhúzta, felállt, topogott egy kicsit, hogy meggyőződjék: nem dörzsöl, nem szorít-e valahol. Leült, végignézett az utcán.

A napfényes párában, mint valami ködfelhőben közeledett kancáján a brigádvezető. Ivan Afrikanovics megvárta, míg leszáll a kis réten, és odaköti a kancát a kerítéshez.

– Jó reggelt, Ivan Afrikanovics! – köszönt a brigádvezető, kezét nyújtott, és ő is leült a szálfákra. – Mit gondolsz, lesz eső?

– Nem, nem áll esőre. Lám, a füstifecskék mind odafenn cikáznak az égben.

A brigádvezető Katyerina felől érdeklődött, nem jött-e még haza; Ivan Afrikanovics csak legyintett szomorúan.

– Ne is beszélj . . .

Nagyot szippantottak, köhögtek, köptek egyet mind a ketten. A kanca odafordult ezekre a hangokra.

– Elmehetnél Miskáért, Ivan Afrikanovics, indítsa meg a traktort – mondta a brigádvezető.

Eltaposta a cigarettacsutkát, és odament a tűzjelző kolomphoz. A kolomp – ócska ekevas, amely ugyanitt, a szálfáknál függött – boldogan kondult meg a kis vasrúd ütéscitől, mintha csak egész éjszaka erre várt volna.

Ugyanitt állt Miska DT-54-e is, amely reggelre teljesen kihűlt. Ajtajának üvegéről, belülről, „A föld és a víz frigyének” meztelen nője nézett ki a falura. A vasgyúró bronzbarna törzsét a kép alsó részén, félig egy sötét folt borította – Rubenset reménytelenül tönkretette a gázolaj.

Ivan Afrikanovics Miskáért indult. A különféle pitvarajtókon nyári kartonblúzokban egymás után léptek ki a munkába készülő asszonyok. A reggelre kelve harsány fehérchselédek

mentükben rágták az utolsó falatokat, és sorra odamentek a szálfarakáshoz.

- Jaj, kedveseim, a gcreblyét meg otthon hagytam!
- Jó reggelt, Ivanovna!
- Szép napunk lesz, nagyon szép!
- Máma hová megyünk kaszálni, menyecskék?
- Ne te ne, ne te ne, öregapám tehene!

Most hajtották ki a csordába a teheneket is. Az asszonyok letelepedtek a szálfarakásra, a brigádvezető köré. Nemsokára odament Ivan Afrikanovics, és jelentette, hogy Miska csak rugdalózik, és nem akar felkelni.

– Rángattam a sarkánál fogva is, a fülénél fogva is. Kelj fel, mondok, a fehérnép már összegyűlt, téged várnak a traktorral.

– Átvirrasztotta az egész éjszakát, most aztán ágyúval se lehet felébreszteni.

– Tudjuk, hogy virrasztotta át.

– Egész éjjel, de egész éjjel itt ült Nagyezskával ezen a farakáson, én magam láttam, ahányszor csak felébredtem.

– Az ő cigarettacsutkái vannak itt elhajigálva.

– Ez vele jár a fiatalsággal, ilyen korban kell örülni az életnek.

– Kár a szóért. Majd én megyek érte.

A brigádvezető maga indult felkölteni Miskát.

A napocska még magasabbra emelkedett, és messze, a kék végtelenségben feltűnt az első bodros felhő – a derült nap előhírnöke. Az asszonyok tereferéltek még egy darabig, aztán Ivan Afrikanovics vezetésével elindultak a mezőre. Egy félóra múlva, mintha álmából riadt volna fel, csattant egyet az indító, aztán hatalmas tüsszentéssel jelt adott magáról a nagy

motor, felbőgött a traktor, be is dőglött, de nemsokára megint működni kezdett, most már simán és erőteljesen.

Úgy látszik, Miska, aki nem aludta ki magát, túl hirtelen kapcsolt.

Ivan Afrikanovics szálfarakása egy időre kiürült. Megint csendes lett a falu.

A nappal sokáig nem akart kihunyni, mély lélegzetekkel egyre széjjelebb terjedt a mezőn és a falu fölött. A nap szerzetét darabolódott a szélfodrozta, kék folyón, reggel óta szemlátomást megnőtt a fű, és mindenütt neszezés hallatszott a zöldben, mintha maga a tavasz most utoljára söpörné végig a földet zöld szoknyája aljával.

Estére megmelegedtek a kéregtelen, régi-régi szálfák, a nap kipréselte görcseikből a sok-sok éves gyanta utolsó könnycseppjeit. Az asszonyok után, akik silózni mentek, a gyermekek szaladtak ide. Előgyelegtek egy darabig, bújócskát játszottak, aztán a folyóra indultak. Őutánuk Jevsztolja nagyanyó jött ki a farakásra az unokájával. Sokáig bölcsen nézte a kék eget, a zöld mezőt, ringatta a kisgyermeket, és dúdolt neki:

*Vanya, kedves pajtásom,
Ne szaladj a rétre.
Elveszted a csizmádat,
Megesz az egérke,
Vagy a . . .*

Nem fejezte be, ásított: oh-ho-hohho-á.

– Jó napot, mámi! – hallott egyszeriben egy mesterkélt, bizalmaskodó hangot.

– Nocsak! Neked is.

– Nem láttad a brigádvezetőt?

– Én nem szaladgálok a brigádvezető után, kedves. Nem szegődtem mellé bojtárnak.

– Hogyhogy nem szegődtél?

– Hát úgy.

– Én újságtól jövök, néném – folytatta szerényebb hangra váltva a jövevény, és letelepedett a farakásra.

– Író vagy?

– Hát olyasféle. – A férfi rágyújtott. – Hogy halad a silózás?

– A silózásról nem tudok semmit. Csak azt tudom, hogy a télen járt nálam egy másik újságíró, de az megadta a tiszteltet, nem úgy, mint te. Megkérdezte, hogy szolgál az egészségem, meg más egyebet, ahogy épp jött. Katyerinát is ő helyeztette el a kórházban. De a silózásról, fiacskám, a silózásról nem tudok semmit, öregasszony vagyok én. Lehet, hogy kazalba rakják, amit most kaszálnak.

A tudósító minden tapintat nélkül kezdte feljegyezni az öregasszony szavait a noteszába.

– Hányan mentek?

– Hát mind. Hanem tedd el azt a kalendáriumot, fiacskám, tedd el, amíg szépen mondom.

A tudósító dolgavégezetlen ment el, a kisunoka meg elaludt a beszélgetés alatt. Jevsztolja bevitte a kisgyermeket a házba, és megint kiürült a farakás. Ezeket a szálfákat még öt évvel ezelőtt vágták ki, azóta ott hevernek az országútnál,

átellenben a házzal. Ivan Afrikanovics állandóan arra készült, hogy alaposan megtatarozza a házát. És immár régóta, minden nyáron ez a farakás adott tanyát mindenkinek, ide jártak a gyermekek, itt fustolgettek a ferfiak, és itt gyülekezett munkára a felcsernép.

Ha most ulne valaki ezen a farakáson, látná, hogy a magas part alatt, egy motyoval kezeledik a hídhöz Katyerina. Csondeskén jon, gyonge még a betegség után; keskeny osvényeken igyekezett megrovidíteni az utat, és ahogy mosolyogva a falura tekingetett, sírt oromében. Tobb mint két hete nem volt otthon. Ma bocsátották el a kórházból; ajándékokat vett a boltban, és megnyugodva, boldogan, ráérősen hazaindult. Szosznovkában sokaig pihent Nyuskánál. Aztán a forrásnál puhára áztatott egy mazas, száraz mézessuteményt, és elrágcsálta, de különösebb étvágy nélkül.

És most Katyerina, konnyeit le se torolva, keresztulment a kis hídon, a furdoháznál átmászott a kerítésen, és egyre csak a házukat nézte. A két hét alatt felgyulemlett izgalom még jobban gyengítette. Rendben van-e minden, egészséges-e a gyermekek? Hogy volt meg a jószág nélkule, bevették-e a konyhakertet? Az ágyások jók, magasra csinálták őket, elültették a krumplit. Lám, a hagyma már ki is zoldult, a káposztapalántákat is kiültették, nem feledkeztek meg róluk. A háztetőn egy barkácsolt kis malom forog és kepel – Anatoska keze muve. Elvégezte az iskolát, bizonyára kettesek nélkul... Ruhanemű szárad a kerítésen. Katyerina bárhol megismerte volna ezt a ruhaneműt, az ott Griska rovidnadrágja, amaz a Maruszja agyonmosott, kifakult ruhácskája, ez meg itt a férje gimnasztyorkája, az ujjáról hiány-

zik egy gomb, el ne felejtse felvarrni. Mindent kimosott az édesanyja, hogy is boldogult el az öreg?

Katyerina kiért a mellékutcába. Milyen szép itthon, milyen zöld minden. Még csupasz volt a föld, amikor elvitték – a fű éppen csak ütközött, kopejkányi volt a nyírfák levele, most meg csípőig ér a fű. Az ösvényt teljesen belepte a széles levelű útilapu – minél jobban tapossák, annál makacsabbul nő. Olyan csend van a faluban, hogy hallani lehet, ahogy a rétek fölött sipít a bibic, a pacsirta trilláinak szünetében pedig idehallik a kakukk távoli hangja. Csend van, minden pitvarajtó be van reteszelve bottal – úgy látszik, már silóra is kaszálnak. Bot van az ő ajtajuk fogójában is.

Odament a farakáshoz, és hallgatózott: a folyó felől gyermekhangokat hozott a szél. Könnyűszerrel megkülönböztette a legcsengőbbet – a Griskáé. Fürdenek azok az ördögfiókák, még meghűlnek. Korai még fürdeni. Katyerina leült a farakásra. Hová ment az édesanyja a picivel? Petrovékhoz? Mindig oda ruccannak át, most is biztosan ott tanyáznak. Katyerina ekkor hirtelen úgy érezte, hogy valamitől szomorkásan és fájdalmasan elszorul a szíve, körülnézett, és szinte magánkívül rohant a farakás túlsó végébe.

– Maruszenyka, drágám . . .

A kislány mozdulatlanul állt a farakás mögött, és kék szemével merően nézett anyjára. És ebben a szempárban annyi magányosság, annyi gyermeki sóvárgás volt a gyöngédségre, hogy Katyerina maga fakadt sírva, és amikor odarohant hozzá, magához szorította.

– Maruszenyka, Maruszenyka, no mi a baj, nézd, hazajött hozzád a mama, itt vagyok, drágám . . . Ó, uramistenem! . . .

Maruszja pici válla meg-megrándult. A kislány éppen ját-

szott, amikor egyszer csak megpillantotta anyját a farakáson – nagy rongybabája a fűvön hevert!

Katyerina még mindig szorongatta a gyermeket. Megigazította hajacskáját, tenyerével felszárította Maruszja könnyeit, és egyre mondta, mondogatta neki a gyöngéd, halk szavakat:

– Tudod, Maruszja, mézessüteményt is hoztam neked, és most, kislányom, mindjárt bemegyünk a házba, van ott-hon valaki? Nincs?

A kislány szemében az iménti felnöttes szomorúság fátylán keresztül valami röpke boldogság csillant meg, most már nem sírt, és nem rángatózott a válla.

Katyerina a karjára vette, felkapta a süteményes motyót is, és a házba indult. Megállt: a folyó felől visítva futott Griska, kis karjukat lengetve utána igyekeztek az ikrek: Vaszka meg Miska, a másik oldalról, a mezőről pedig a hosszú lábú Katya szaladt – mind boldogan, aranyosan . . . Visonganak, kiabálnak, az egyik most megbotlik valamiben, letottyan a fűbe, de – katonadolog – máris talpra ugrik, továbbfut, közelednek a többiek is mindenfelől. Odaérnek, belefúriák fejüket a szoknyájába, kis karjukkal átölelik elgyöngült lábát . . .

A Petrovék tornácáról meg szigorúan, de gyöngéden figyelni ezt a lármás hadat Jevsztolja nagyanyó; karjában tartja a legkisebbet, aki nem tudni, hogy maradt életben anyatej nélkül két teljes hétig.

A másfél éves Vologyát nem lehetett látni – élve a függetlenséggel és azzal, hogy senki se zavarja, bizonyára aludt a bölcsőben. A legidősebb, Anatoska meg reggel óta fűvet fuvarozott a silóba.

Ivan Afrikanovics lelkében már az éjjel valami furcsa nyugtalanság motoszkált. Mintha érezte volna a szíve, hogy ma hazajön Katyerina. És megint minden úgy lesz, mint azelőtt, a gyermekek ismét aludni fognak éjszaka, mint régen, ő pedig, ha felébred, betakarja a paplannal felesége hideg vállát, és ugyanolyan nyugodtan, minden izgalom nélkül ketyeg majd a közfalon az óra. Ó, Katyerina, Katyerina . . . Amióta a kórházba vitték, a férje lefogyott, borostás lett, csak egyszer, húshagyókor borotválkozott. Minden kiesik a kezéből, és nem lát a szemével . . . Katyerinát félholtan, kocsival vitték el. Az orvosok azt mondják: valami hipertónia, első szélütés. Négy napig még otthon feküdt – fenekestül felfordult az egész élet. Egyszeriben olyan lett a ház, mint a fűtetlen kemence. A gyermekek fel se vették: ők még nem értenek semmit. Szaladgálnak, és enni kérnek. Csak Katya meg Anatoska – a két legidősebb – vesztette el egyszeriben a jókedvét: megesik, hogy a kislány emelné a kanalat a szájához, de nem viszi odáig, elgondolkozik . . . Őt magát is mintha gúzsba kötötték volna, alacsony és szűk lett a kerek világ, úgy járkál benne az ember, mint egy kontár eszkábálta, keskeny fürdőházban.

Ivan Afrikanovics észrevehetően meggörnyedt ez alatt a két hét alatt. Mélyebb lett a hármás redő oldalt meredek, kopaszodó homlokán, és állandóan remegtek az ujjai.

És lám, ma éjjel mintha érezne valamit a szíve, derűs álmot látott, olyan kellemes volt, mint a könnyű őszi jég. Álmos, téli fenyőket látott a forrás partján haladó útnál, vastag, fehér fenyőket, amelyek valahogy egyáltalán nem hideg hópelyheket hullattak. Ő meg ott ült a forrásnál, és még katonasapkából itatta Katyerinát az ezüstös tiszta vízzel.

Katonasapkából itatta hát ezzel a vízzel, Katyerina meg valami okból nyári szarafánt, könnyű cipőt viselt, a vállán meg horgolt, fekete kendő volt, mint annak idején, a lakodalmuk napján. Ahogy itta a vizet, folyton nevetett, a hó meg állandóan hullt a fenyőkről, lent pedig, ki tudja, miért, gyorsan, szemlátomást nőtt a fű, úgyhogy a rózsaszínű erdei deréce vállig ért; Ivan Afrikanovics megint vizet merített a sapkájával, és ismét a Katyerina szájához emelte, aki megint ivott, nevetett, és megfenyegette őt a mutatóujjával. Mondott is, kérdezett is valamit, de Ivan Afrikanovics nem tudta megjegyezni, mit mondott, csak arra emlékezett, hogy világosan és erősen érezte Katyerina közelségét, érezte kölcsönös szerelmüket és kíméletüket, és a fehér hópelyhek jól láthatóan, lassan hulltak a horgolt, fekete kendőre, Katyerina meg minduntalan széttárta karját, a markába szorított kendőcsücskökkel együtt . . .

Megmondták neki, hogy Katyerina még ebéd előtt hazajött. Ivan Afrikanovics nem kaszálta végig a rendet. Úttalan úton, árkon-bokron át futott a mező felé. Az asszonyok nevetve kiabálták utána, hogy nyitva van a nadrágja hasítéka, de ő, a szűnyogoktól sem védekezve, csak iparkodott a falu felé. Anatoska sem ugrott volna fel fürgébben a tornácra. Megrántotta az ajtó fogantyúját.

Katyerina a lócán ült, és szoptatta a legkisebbet. Huncutul mosolyogva nézett Ivan Afrikanovicsra, aki odament hozzá, leült mellé, de mivel nem tudta, mit csináljon, odalépett a vedrekhez, és egy szuszra lehúzott egy nagy csupor vizet.

– Megizzadtam . . . Hát te? . . . Autóval jöttél, vagy hogy? Biztosan . . . rossz volt a koszt . . .

– Gyalog – Katyerina megint hamiskásan elmosolyodott.

– Jaj, Ivan Afrikanovics, jaj, te tökfilkó. Hoztam neked füstöltnivalót, ott van ni.

– Izenhettél volna valakivel, érted mentem volna, nem sokba telik az: befogni a lovat.

... És megint teljesen megnyugodott a lelke – nem sok kell a boldogsághoz!

Egy nagy smaragdcsillog még napvilágnál feltűnt a szerű fölött, a mellékutcán nagy bégetéssel elvonultak már a fekete fogú juhok, az alkony ráérősen előkúszott a környező fenyvesekből. Csend van, csend. Csak a tücskök ciripelnek tolakodóan, meg az éji bogár zúg néha tova; még a kaszát élesítő kalapács is abbahagyta a kopácsolást.

Katyerina már úgy futkosott ide-oda a házban, mintha semmi se történt volna. A boldog Ivan Afrikanovics az ablakból megpillantotta: a farakáson ott feketélik Miska kabátja. Nem bírta megállni, kiment az utcára. Miska a harmonikájával ült a szálfákon. Traktora – ablakában a kép – szintén ott állt nem messzire. Miska megkínálta Ivan Afrikanovicsot egy szál szopókás cigarettával, és azt kérdezte:

– No, Afrikanovics, hát besilóztátok a gödröt?

– Én biz nem is tudom, pajtás, mert csak ebédig kaszáltam. Hazajött az asszony, úgyhogy nem is mentem vissza ebéd után.

– Akkor jó most neked – mondta szemrehányóan Miska.

– Akkor most gyöngyéleted van, nem úgy, mint a magamfajta legényembernek.

Ivan Afrikanovics más témára tért át.

– No, húzd szét, húzd szét. Mennyit adtál érte? – Ivan

Afrikanovics megkaparta körmével a Miska harmonikáját. Eszébe jutott, ahogy réges-régen odaadta a bibliát egy harmonikáért, de még annyira se tudott megtanulni, hogy elnyekeregjen a mély billentyűkön, máris lefoglalták és elárvereztek adóhátralék fejében. Peták pedig, aki a bibliát kapta cserébe, jót nevetett Ivan Afrikanovicson, mert Petáknak több hátraléka volt ugyan, de a biblia nem érdekelte Petykát, azt az ügyefogyott végrehajtót, akit csak szép kézírásáért állítottak erre a posztra.

Csendes a falu. De lám, most a csordajáráson uszályhajók gyanánt jönnek az erdőből a tehenek. Duzzadt tőggel, nagy komolyan közelednek, nem bömbölnek, mint reggel, csak csöndesen és fáradtan dűnnyögnek az orrukon át, maguktól megállnak gazdájuk háza előtt, és csápolnak a farkukkal. Mindegyik fölött szúnyogfelhő gomolyog, amely még délben, az erdőben szegődött hozzá. Már rég alábbhagyott a nappali hőség, a kolompok hangja tisztábban és halkabban szállt végig a mellékutcákon. Derült időt jósolva, magasan szálldosnak a füstifecskék a nap utolsó kékségében, nyírják a levegőt a még mindig harsány sarlófecskék, és a falusi aprólég raja kóvályog minden tornác előtt.

Vaszka behajtja a tehenet az udvarra.

– Menj, Villás, menj – mondta szipákolva, és kis kezével alig éri el a Villás óriási hasát. A tehén jóformán ügyet se vet Vaszkára. A fiúcska rövidnadrágja, melyet keresztbe gombolt kantár tart, a száraival hátrafelé néz, és Vaszka ettől nyúlhoz hasonlít. Összemaszatolt csíkos ingecskéje felcsúszott elől, és rajta, közvetlenül a kisfiú hasán, himbálózik a Dicsőség érdemrend. Kijött Jevsztolja nagyanyó, és leült, hogy megfejjé a tehenet. Katyuska zelnicegallyakkal hajtotta

a Villásról a szúnyogokat, így hát Vaszka tennivaló nélkül maradt. Felkapott egy száraz égervesszőt, és ugrálva, mintha kerékpáron ülne, futni kezdett a poros úton. A Dicsőség érdemrend a keresztbe gombolt kantárral együtt elfoglalta az egész helyet Vaszka pociján, és a fiúcska a még neki magának is rejtelmes örömtől fel-felvisítva, önfeledten hurcolta végig a falun a vesszőt.

Éppen ekkor kitotyogott a szomszéd ház tornácára Kurov, aki még az első világháborúban sántult meg, és sokáig, vagy tíz percre ballagott a farakásig. Előretette molyrágta nemezcizmába bújtatott lábát. Ahogy meglátta Vaszkat, megvakarta ősz szakállát, mosolytalanul, szomorúan pislogva megállította a kisiút.

– Te vagy az, Griska? Vagy Vaszka? Már nem is tudom, melyik.

Vaszka megállt, zavarba esett.

– Alighanem Vaszka – folytatta Kurov, és a vesszőre mutatott. – Lökdd el, kiskomám, azt a páccát, mert még kiszúrod vele a szemed.

– Ne-e-e-em! – mondta elmosolyodva a fiúcska. – Én még holnap isz fogok szaladgálni, tennap isz fogok szaladgálni, még . . .

– No jó, akkor csak szaladgálj. Hát azt a medáliát melyik csatában szerezted? Csuda szép medália, hordjad, kiskomám, hordjad, csak el ne hányd.

Vaszka folytatta hadjáratát a vesszővel, az öreg meg a férfiakhoz fordult.

– No, megjött a gazdasszony?

– Meg – felelte Ivan Afrikanovics.

– Hál' istennek. Te meg, Petrov, biztosan raktál máma

vagy hetven kazlat, hová is teszed majd a részesedést? Szeretni kell még két tehenet – mondta komolyan Kurov.

– Locsogj csak, locsogj! Hisz még csak a silóra valót kaszáljuk.

– Hogyhogy locsogjak? Én bizony nem locsogok, én az igazságot mondom. Locsogj . . . No, milyen máma a fű?

– Hát semmilyen, Kurov koma, nem nőtt ott semmi, olyan az egész kaszáló, akár a te kopasz kobakod.

Miska levette az ócska ellenzős sapkát Kurov fejéről, és rákoppantott az ujjával.

– No nézd, hát mennyi van itt neked abból a drágakincsből? És ez mind attól van, hogy borzasztóan kedveled a más asszonyát.

– Te lator – felelte minden sértődöttség nélkül Kurov –, hát hol tanultál meg így nyelvelni?! Az apád még a szekérenyikorgástól is félt, te meg, lám, milyen nagy hóhányó lettél. Mikor nősülsz már meg? Bárcsak minél hamarább megzabolázna valami kardos menyecske.

– Aztán minek nősülnék meg?

– Hogyhogy minek?

– Úgy, hogy minek?

– No persze, ez a te dolgod, csak hát milyen az élet fehércseléd nélkül? Én például sztrájkoltam az apámnál, nem mentem munkába épp emiatt. Még a kolhozos világ előtt történt a dolog. Akkoriban a fejembe vettem, hogy ha a fene fenét eszik is, megtanulok táncolni Mária Oltalmára, mert először nem tudtam táncolni, így hát szégyelltem mulatságba menni. Mindennap kijártam a szérűre – táncolni a kas körül. Eleinte csak úgy átabotában ugrabugráltam, egyik lábam beleakadt a másikba, de aztán olyan ügyesen jártam a dob-

bantóst, hogy magam is gyönyörködtem benne. Alighogy megfordulok, és elindulok nagy peckesen, az apám fülön csíp – ott volt a szárítópajtában, hátulról odajött, és úgy elkapott, hogy belereccsent a fülem. „Mit nyűvöd itt a lábbelit, te pokolravaló?!” Utána aztán hamarosan meg is házasított.

A nap teljesen lebukott a szomszéd falu mögé. A teheneiket ki-ki behajtotta az udvarába, csak a Jerjomiha fekete-tarka borjúja állt meg a zelnicék alatt, kis lábait szétvetve az egész falu hallatára bömbölni kezdett.

– Mit ordítasz, te bolond?! – Kurov megfenyegette a bocit. – Nincs mit ordítózni, ha egyszer jóllaktál.

– Neh, neh, neh! Neh, neh, neh, gyere ide, aranyom!

Jerjomiha szép szóval akarja hazacsalogatni a borjút, de az a levegőbe rúg egyet, és máris fut épp az ellenkező irányba, az öregasszony meg kifakad:

– Megállj, te ördögfattyá, te bitang zshivány, jaj de megverlek én, jaj de megverlek! Nem vagyok én már olyan fiatal, hogy teutánad szaladgáljak. Neh, neh, neh! . . .

A férfiak őszinte érdeklődéssel hallgatták, ahogy Jerjomiha szidja a borjút, amíg a mellékcútából be nem fordult Fjodor, egy másik öregember – egyívású Kurovval, de sokkal roszaktagabb. Horgászbotot tartott a vállán, a kezében konzervdobozból hevenyészett kis vedér és gyufásdoboz kukacokkal.

– Megint kifogtad minden halamat, Fjodor! Micsoda betyár! Mindennap horgászni jár, mintha kénytelen volna vele – mondta Kurov –, és folyton az én kertem alatt horgászik.

– Hogyhogy a tiéd alatt? – Fjodor letette a horgászbotot,

és ő is leült a farakásra. – Mára is a Kis Tavaknál horgásztam, de nincs kapás.

Miska felvette a kis vedret, és belenézett. Egyetlenegy tízcentis sügér feküdt összegömbülve a fenekén. Kurov is belepillantott.

– Jó fogás volt, Fjodor, nagyon jó. Ni, mekkora sügér. Ez biztosan soron kívül harapott. Aztán mondd, Fjodor, nem bömböl az én halam, nem hallottad ott a Kis Tavaknál?

– Már hogyne bömbölne, te csudabogár, ahogy a torkán kifér.

Egy pillanatig mind a négyen hallgattak.

– Műcsalival nem próbálkoztál? – kérdezte Miska.

– Ugyan, te csudabogár, hogy próbálkoznék én műcsalival, hisz még az árkon is négykézláb mászok keresztül. Bezzeg amikor jó volt a lábam, mindig műcsalival jártam. Mert a hal, tudod, békevilágban is kelendő volt. Egyszer megyek a folyó mentén, húzom a műcsalit, minden tíz lépésre egy-egy csuka, megyek, megyek, és hajigálom kifele őket, mint valami fadarabokat; egy félóra alatt vagy ötöt góráltam ki. Palaska Verhusina meg vízért jött. „Honnét került teneked ez a sok csuka, Fjodor?” – kérdi. Hát, mondom, amelyik ismer, a hozzám jön, úgy ám. Nem győztem kihajigálni . . . Még a háború előtt volt az eset . . . De alighogy ezt mondtam, egy csuka bekapja a csalit, aztán mind a gumilabda, el a parttól, én húzom, ő meg elfele . . .

A férfiak áhítattal hallgatják Fjodort. Eközben a halról más dolgokra terelődik át a szó, és a legapróbb részletekbe is belekapaszkodva, majd ismét szétterebélyesedve, a végtelenbe nyúlik a beszélgetés.

– No, Fjodor, ezen a nyáron nem mentél még fajdra? – kérdezte Miska.

– Ugyan, hogy mehetnék én fajdra?! Egyszer elballagtam a legközelebbi patakig, át akartam menni, de megrándult a lábam, és tudod, zutty, lerogytam a kis hídra. Aztán igyekeztem elfele a hídtól, gondoltam, csak élve kikecmeregjek az erdőből. Nem, Petrov, nem járok én már fajdra. Pedig a fajd persze békevilágban is jó ízű.

Fjodor a tűzérségnél szolgált a legutóbbi háborúban. Cigaretta sodorva sokáig nyalja az újságpapírt az öregségtől szürkés-kék nyelvvel, aztán úgy-ahogy összenyalazza a cigarettát, és rágyújt a Petrovéről.

– Olvastál máma újságot, Petrov? – kérdezi Miskától Kurov. – Azok a burzsujok, hallod, már megint hőbörögnek avval a bombával. A mieink pedig megint elügyetlenkedik a dolgot. Az egész földi rendszer olyan feszült helyzetben van, a mieink meg ügyetlenkednek.

– Egyáltalán nem ügyetlenkednek – válaszolta legyintve Miska.

– Már hogyné ügyetlenkednének, hogyné vacakolnának, ha egyszer azoknak, a burzsujoknak bombájuk van, nekünk meg nem lesz mivel védekezni?

– Ugyan már, Kurov – szól közbe Fjodor. – A mieinknek különb bombájuk van az ottaniaknál, csak hát biztosan nem tud róla senki.

– Elvacakolják, elügyetlenkedik – csökönyösködött a kételkedő Kurov. – Folyton csak tejfelesszájúakkal meg zöldfülűekkel vendégeskednek. Hát mit tudnak azok a zöldfülűek? No, igaz, az a kinek hívják, az a kubai, azt mondják, az talpraesett. Kasztrov, vagy ki, azt hiszem, az is Fjodor,

- Fidel Castro – igazítja ki a műveltebb Miska.
- Azt írja az újság, hogy az egész földet úgy kiosztotta az ottani parasztoknak, mint az áldást, birtoklevelet is adott nekik, ő maga nyomta a kezébe mindegyiknek.
- No látod, és még azt mondod, zöldfülűek.
- Te meg, Petrov, szóhoz se hagyod jutni az embert, és mindig ellenkezel velem. Azért is mondom, hogy bárcsak minél hamarább ráncba szedne már valami menyecske, hogy megjuhászodnál.
- Mit nyaggatsz folyton, Kurov: nősülj meg, nősülj meg! Hát nősülj meg te, ha annyira hiányzik!
- Én nem erőltetek, csak hát nem való így lődörögni, mint te.
- Békevilágban – kapcsolódott be Fjodor –, békevilágban persze idejében kell nősülni.
- Idejében, idejében! – utánozta csúfondárosan Petrov.
- Lám, Ivan Afrikanovics idejében megnősült, annyi gyereket összekalapált, hogy meg se tudja számolni a tíz ujján.
- Ivan Afrikanovics közben elment, hogy a mellékutcából behajtsa a birkáit az udvarra, és most jött visszafelé. Ahogy meglátta a férfiakat, köszönt az öregeknek, és leült a farakásra.
- Farkast emlegettél, kert alatt kullog – szólt Kurov. – Szép jó estét, Ivan Afrikanovics, éppen rólad mondott itt valamit ez a Petrov.
- Aztán mit mondott? – Ivan Afrikanovics is hozzáfogott, hogy rágyújtson.
- Hát azt mondta, hogy rosszul dolgozol éjszakánként, kevés a poronty.

– Ez már igaz – Ivan Afrikanovics még csak el se mosolyodott. – Egy kicsit kevés, ilyen az élet.

– Az a Vaszka hányadik a sorban, a hatodik?

– Vaszka? Vaszka talán a hetedik, de lehet a hatodik is, mert ikrek Miskával.

– Látom az imént, itt szalad egy ménkű nagy páccával, a mellén medália. Ahol van ni, ott csapkodja a csalántot a betyár.

– Vaszka! – kiáltott rá Ivan Afrikanovics. – Tedd le már azt a botot. Kinek beszélek, tedd le!

És azon nyomban megfélemedezett Vaszkaról.

Kurov megint belebökött botjával egypárszor a földbe, és megszólalt:

– Tegnap a szövetségesekről beszélgettünk Fjodorral . . . Te ugye, Berlinig is eljutottál, nyakaltad velük a pezsgőt, hát most miért fenekednek ránk? Én azt hiszem, hogy Franciaország csinálja az egészet, az a nyavalyás rontja köztünk a dolgot.

– Nem, Kurov, ilyet ne mondj – avatkozott be Fjodor. – Franciaország mindig minket pártolt, ilyet ne mondj. Hanem a szövetségesekről elmondok valamit. A háború legvége előtt történt a dolog, amikor Jaltában összejöttek a vezérek: a mi Sztálinunk, Churchill, az ánglus, meg az amerikai Roosevelt.

A falu végén felugatott egy kutya. A gyerkőcök bogánccsal dobálták egymást az úton, a tej-, a füst- és trágyaszagú, meleg légáramlat elhőmpölygött a farakásig is.

– . . . Szóval, akkor ők értekezletet, tanácsot tartottak, azt tárgyalták, hogy s mint, hogy fejezzék be a háborút, és hogy legyen tovább. No persze, ez olyan dolog, hogy nem lehet

örökké az asztalnál ülni, kimentek hát pihenni, a kiskertben festett padok voltak odakészítve nekik. Ülnek, pihennek hát – amolyan cigarettaszünet. Hát, barátom, Hitler került szóba. Azt mondják: mi lenne, fiúk, ha most ide tudnánk csalni azt a Hitlert? Mit csinálnánk avval a kutyaival? Milyen büntetést szabnánk ki arra az alávaló bitangra?

Fjodor arrébb tette a kis vedret a sügérrrel, és köhögött egy darabig.

– Hát igen. Churchill, szóval az ánglus, azt mondja, hogy az egész nép elé kellene állítani azt a pokolravalót és felakasztani egy keresztgerendára, ahogy hajdanában szoktak akasztani, hogy a többieknek elmenjen a kedve. „Hát maga, amerikai Rooseveltné úr, maga hogy gondolja?” – kérdezi. Rooseveltné gondolkozik egy darabig, és azt feleli, hogy Hitlerrel nem érdemes sokat bajmóldni. Golyót a fejibe, és kész, minél hamarább, annál jobb. Hát igen. Aztán a mi orosz Sztálinunkra került a sor, hogy beszéljen. Mi így meg úgy, hát maga mit szól hozzá? Sztálin megtölti a pipáját, és azt mondja: „Tudják mit, elvtársak, én magam nem határozok ebben a dologban, hanem azt az őrt kérdezzük meg. Hívjuk ide azt a szovjet őrt.” Az őrt ott állt a posztján, a bokrok közt. Vagyis hát vigyázott a vezérekre. Odaszaladt, és jelentkezett a szolgálati szabályzat szerint. Így és így, Sztálin elvtárs, ez és ez a harcos, jelentkezem. Vigyázzban állt, és várta, mi lesz tovább. Azt kérdik: mit csinálnál Hitlerrel, pajtás, ha most itt volna a kezünkben? A kis katona azt mondja, hogy előbb el kell fogni azt a Hitlert, aztán beszélni róla. No de mégis, ha már elfogtuk volna? – kérdezik. „Megmondom, mit csinálnék – feleli. – Először is vennék egy piszkavasat.” – „No és aztán?” – kérdezik. – Másodszor veresre hevíteném a tűz-

ben azt a piszkavasat.” – „Aztán?” – „Aztán meg bedugnám azt a piszkavasat egyenest a Hitler fenekébe. De a hideg végével dugnám.” És miért a hideggel, kérdik a vezérek. „Hát azért, hogy a szövetségesek ki ne húzzák.”

Fjodor együtt nevet a többiekkel, de a nevetése mindjárt hosszú köhögésbe csap át, Kurov meg elragadtatással csóválja ősz fejét.

– Így mondta? Micsoda betyár volt az az orosz katona!

– Így megmondta kereken – válaszolta köhögve Fjodor, Miska pedig azt kérdezte:

– Nem te álltál akkor ott a poszton, Ivan Afrikanovics?

– Nem, cimbora, nem én, én akkor az ágyat nyomtam a kórházban.

Kurov még mindig nem tudott lecsillapodni.

– Na, hát az a kiskatona . . . – mondta. – A hideg végével?

– Azzal . . .

– Hát nagy kópé!

– Örmény rádió! – Miska köpött egyet. – De ha igaz, akkor is hülyeség az egész. Ha én vagyok annak az őrnök a helyében, fogom azt a piszkavasat, és – mindegyiknek sorba, Hitlerrel együtt.

– De szilaj vagy te, Petrov. Még hogy sorba! -- mondta Kurov.

– Békevilágban könnyű beszélni – tette hozzá Fjodor.

– Várj, Petrov, lehet, hogy még terád is sor kerül . . . – Ivan Afrikanovics felsóhajtott, eloltotta cigarettáját, beletaposta a gyepebe. – Ilyen az élet. Csak hát én úgy gondolom, legények, tulajdonképpen minek ezek a háborúk? Álljanak ki a főkolomposok, ember ember ellen, ha kedvük van hozzá,

és verjék egymás pofáját. Énrajtam hat golyó ment keresztül, sose fogom elfelejteni, mennyi szörnyűséget éltem át akár csak a murmanszki vonalon is. Azt hiszem, Alekszandr Nyevszkij szokta volt mondani, hogy azok az emberek, akik köpönyeget viselnek, már nem is emberek, hanem katonák. Emlékszek, odavittek bennünket – a hegy innenső oldalán mi álltunk, a túlsón a német. Mi lesz ebből? Döngetett bennünket jobbról-balról, aknákkal vcretett, köpni se volt hová. Hol elöl, hol hátul, hol oldalt ágaskodott fel a föld. Biztosan nagy kedve lett volna egyenest a köldökömbe találni, de, úgy látszik, rosszul célzott.

– Mintha valamelyik másik fronton lettél volna te, Ivan Afrikanovics! – szólt Fjodor.

– Inkább azt mondd meg, Fjodor, melyiken nem voltam, mindenütt voltam én. Ilyen az élet. Negyvenkettő február kilencedikén leszállítottak bennünket a hvojnajai állomáson, az északnyugati fronton. Gyalog indultunk a Volhov felé, Csudovónál védelembe helyezkedtünk, éhesek voltunk, mint a farkas, és fáztunk, pondrós lóhúson kívül nem volt mit enni. Minden aknának földig hajoltunk. Hasaltunk, szoktattuk magunkat a halálhoz. Én sohase harcoltam még, inamba szállt a bátorság. Egyszer hívat a parancsnok, vigyázzba állít, aztán azt kiáltja: „Milyen a harcosok hangulata?” Mondom: „Rossz!” – „Hogy hívnak?” – „Így és így, Drinov harcos, személyi fegyver száma ennyi meg ennyi.” – „Miért rossz?” – „Három napja semmit sem ettünk.” – „Másféle ingadozás nincs?” Minálunk persze nem volt másféle ingadozás. De mihelyt egyik lábamról a másikra álltam, olyan ingadozás történt, hogy a parancsnok teljesen eltűnt, én magam meg csak Malaja Viserában tértem magamhoz. Jól jártam én azzal

az ingadozással. Ahogy magamhoz térek, látom, csak úgy másznak rajtam a tetvek, csak úgy másznak, kúszva is meg szétszórt alakzatban is. Három hónapig hengergettek a szanitécek egyik oldalamról a másikra, és csak később, a kórház után tanultam meg egy kicsit harcolni. Emlékszek, Szmolenszk alatt a német hátába kerültünk: a rjazanyi Misuha meg a tatár Ohmet meg két idevalósi, vologdai, az usztykubinszki Oljoska Szapogov meg egy másik, már elfelejtettem a nevét. No, szóval engem tettek meg parancsnoknak, és az volt a feladat, hogy ha beleszakadunk is, aknázzunk alá egy kis hidat, és hozzunk a törzsnek egy németet, de minél rangosabbat. Hát mi egy éjszaka alatt meg is csináltunk mindent, elkaptunk egyet, jó kövéret, megkötöztük, és elindultunk vele. A német ordított, de én betömtem a pofáját a sapkámmal, így cipeltük tovább. De már majdnem nappali világosság volt, és lőttek bennünket az útról. Nagy nehezen elvergődtünk a bokrokig, szusszantottunk egyet, aztán kúszva elindultunk, hogy hazaérjünk, mielőtt még teljesen megvirrad. Hasmánt csúsztunk-másztunk egy kiserdőig, ott felálltunk, a német lábáról is leoldottuk a kötelet, hogy gyalogoljon csak velünk. Hát káromkodik Oljoska Szapogov, azt mondja: „Vágd már kupán ezt a ronda dögöt, Misuha, de jó keményen, hogy ne rúgkapáljon!” Én meg azt mondom nekik: „Várjunk, fiúk, ne bántsátok, mert épségben kell átadni a parancsnokságnak.” Cipeltük, cipeltük, már csak karnyújtásnyira volt az első vonalunk, de a kiserdőnek vége lett, a németek aknákkal durrogattak, és hát az ő lövészárkaik is közel voltak, a fogoly meg kiköpte a sapkát, és úgy elkezdett ordítani, hogy azt gondoltuk: mindnyájunknak befellegzett, olyan fene jó torka volt. Alighogy betömtem a száját,

máris csak úgy zuhogott ránk a golyó egy géppuskából – se előre, se hátra. Megdühödtek ám a fiúk a fogolyra, alig tudtam szétválasztani őket, de nem engedtem, hogy elagyabulálják a németet. „Próbáljatok meg csak egy ujjal is hozzányúlni – mondom –, egy kék folt se legyen rajta, ez a parancs.” No, hát hazamásztunk, átadtuk a németet a parancsnokságnak. Úgy estefelé elindultam a törzsőrmesterhez a századraktárba: elfogyott a dohány. Ahogy belépek, hát ott van a századraktárban minden cimborám: Oljoska Szapogov, a tatár Ohmet és hát a rjazanyi Misuha is. Egyszer csak se szó, se beszéd, rám borítanak egy sátorlapot. És elkezdenek csépelni. „Mit csináltam én, fiúk?!” – ordítottam. Ők meg pihentek egy kicsit, aztán megint püföltek és püföltek. Félbehagyták, és azt kérdezték: „Fogsz levelet írni édesanyádnak?” Aztán megint nekem estek, én már egészen összekucorodtam, csak ne a fejemet üssék – gondoltam. „Fogsz levelet írni az édesanyádnak?!” Aztán megint és megint, így is meg úgy is. Félholtra csepültek, rosszabb volt, mint egy sebesülés. Előmáshattam. „Hát mért nyitottatok második frontot ellenem, fiúk?” – kérdeztem. De mihelyt megnyikkantam, megint leborítottak a sátorlappal. Végül a rjazanyi Misuha mentett meg, azt mondja, jóból is megárt a sok. „No, most már fogsz levelet írni édesanyádnak?” Én meg egy szót se tudtam kinyögni, fájt minden porcikám, teljesen összeverték, összetörték. „Csak próbáld meg, panaszkodni a hadnagynak – még meg is pótoljuk.”

... A fogatlan Fjodor sokáig köhög, borzogatja a dohányzástól megvörösödött, ősz bajuszát. Miska Petrov nevet Ivan Afrikanovicson, és így szól:

– Nem ezért a csatáért kaptad azt a Dicsőség érdemrendet, Ivan Afrikanovics?

– Nem, nem ezért, legény, de ezt a csatát se felejttem el soha életemben. Attól fogva persze írogatni kezdtem anyámnak, minden héten írtam egy levelet, de amikor megjöttem a háborúból, neki nem mondtam el az esetet. A Dicsőséget egy átkelésért kaptam, a Vörös Csillagot pedig még előbb, a murmanszki vonalon. Vaszka! No, szaladj csak ide!

Vaszka lihegve odafutott ugyanazzal a pálcával.

– Majd adok én neked hajigálni, majd adok én neked! Vigyázz, be ne törd az ablakot! No, szaladj anyádhoz, mondd meg neki, hogy gyűjtsa be a szamovárt.

Vaszka megint megvillantotta hasát és a Dicsőség érdemrendet, máris szaladt haza, a beszélgetés pedig folyt tovább a maga során.

– Tudjátok, emberek – szól Fjodor –, tudjátok, emberek, ebben a háborúban először csak két hős volt: Olekszandr Matroszov meg Tyorkin, azután már gyorsabban ment a dolog.

Miska nem akarta bizonygatni Fjodornak, hogy ki volt Tyorkin, csak huncutul legörbítette a száját, Ivan Afrikanovics is hallgatott.

– Hát igen, legények, csak háború ne legyen . . . – mondta Kurov, felállt, és hazakészülődött.

– Vésd a füled mögé, Kurov, hogy elmúlik minden! – jegyezte meg Miska.

– Neh, neh, neh! – hallatszott megint Jerjomiha hangja. Még mindig nem tudta jobb belátásra bírni a kisborjút, még mindig zavarássa a faluban, és hol veréssel fenyegeti, hol

szép szóval csalogatja. Végül aztán a borjú engedett neki és megállt.

– Jerjomiha, hé, Jerjomiha! – kiált oda neki Kurov.

– Mi az, apó? – kérdezte megállva és a borjú nyakát fogva az öregasszony.

– Hogyhogy mi az? Már régóta készülök beszélni veled.

– Aztán miről, legény?

– Dolgom is van veled, meg követelésem is van.

– Ugyan miféle követelésed van, lelke? – kérdezte megijedve Jerjomiha.

– Hát olyan, hogy tartásdíjat kell fizetned. A kakasod miatt. Az a pokolravaló, mihelyst reggel felébred, és kinyitja a csőrét – úgy szól, akár egy jerikói kürt – rögtön szalad az én portámra, csak hát az én tyúkom mind olyan vékonypénzű, futnának előre, de az az ördögfattyá mégis utoléri őket. Olyan erőszakos, hogy minden tyúkomat agyonbúbolta. Minden áldott reggel átszalad, pitélget egy darabig, aztán vissza a maga zugába. Gyerünk hát, aranyom, fizess tartásdíjat, mert én addig nem tágitok tőled!

Jerjomiha köpködni kezdett, Kurov meg, vissza se fordulva, hazasántikált a botjával. Nyögve felállt Fjodor is, fogta a horgászbót meg a kis vedret az összeszáradt sügérral, és így szólt:

– Gyertek át már egyszer tanyázni. Hát te, Misa, megint reggelig akarsz lófrálni?

De Miska nem hallotta. Fogta a harmonikát, és félrefordulva játszani kezdett rajta, de úgy, hogy Ivan Afrikanovics csak csóválta a fejét. Miska különösen megnyomta a mély billentyűket, nem valami jaj de jól játszott, viszont annál

hangosabban, úgyhogy a muzsikája betöltötte a falu minden zegét-zugát, és ezt a harmonikaszót bizonyára hat kilométeres körzetben is lehetett hallani.

– Ó, hogy a manó vigyen el! – Ivan Afrikanovics ismét megcsóválta a fejét. – Honnan van benne ennyi szusz? Akár egy jó lóban, biz’ isten!

A szomszéd háznál három fehérblúzos lány alakja tűnt fel. A lányok az egész falut betöltő, hangos harmonikaszó hallatára odamentek a farakáshoz. Hárman voltak hát, és mind vendégek: a kerek arcú, fekete Nagyezska, a nádszálvékony, szőszke Tonya; a harmadikat, a félig gyermek módra, szégyenlősen mozgó, még meg se formásodott lányt pedig Liljának hívták. Miskának mostanában gyöngyélete volt, egész éjszakákat átszórakozott: a lányok mind idevalósiak, ismerősök voltak, ha egy kissé fiatalok is. Szabadságra jöttek haza.

– Mi az, hölgyeim, nem törődtetek el reggeltől estig? Talán bizony még táncolni is volna kedvetek? – kérdezte Ivan Afrikanovics.

– Mi közöd hozzá, Ivan Afrikanovics? – Nagyezska idősebb és talpraesettebb volt a másik kettőnél. – Inkább menj aludni . . .

– Ejnye, te pisze boszorkány, talán utadban vagyok? – Ivan Afrikanovics szilajul ugrott egyet a lányok felé, azok ütésre lendített karral elsiklottak előle, ő pedig köhintett, és meg sem állva, hazaballagott.

Miska rázendített, Nagyezska pedig Ivan Afrikanovicsról nyomban megfeledkezve, halkán, mintha nem is nagyon akarná, énekelni kezdte a rigmust:

*Szólj, csak szólj, harmonikám,
Ma csöndes az alkonyat.
Te meg, édes tubicám,
Hallgasd az én dalomat.*

Az alkonyat valóban csöndes volt. Alighogy elhallgatott Nagyezska meleg hangja, alighogy Miska félbehagyta a harmonikázást, mindent magába olvasztott ez a csönd, csak a szúnyogok döngtek alig hallhatóan a szürkületben. Ezzel a döngéssel meg-megérintették az ember arcát, aztán megint elhaltak, és belevesztek a gyorsan kihunyó, zajtalan alkonyatba. Ebben a csöndes alkonyatban még tisztább és szeplőtlembb lett a Nagyezska hangja.

*Hej, Misa, játsszál már,
Misa, Misa, játszol-e?
Fáj a szívem, te betyár,
Misa, Misa, hallod-e?*

Miska nem hallott, nem értett semmit. A neki címzett rigmust úgy fogadta, mintha dukálna is, és szilajul megnyomta a basszusokat, Nagyezska pedig még merészebben folytatta:

*A folyóra jártam vízért,
A köves kis ösvényen . . .*

A találékony Tonyából kis híján kitört a kacagás, de mindjárt elszomorodva nyomta Lilja vállához az arcát. Miska már egy hete Tonyát kísérgette haza, de tegnapelőtt, amikor haza-indultak a farakásról, egyszer csak Nagyezskát fogta karon,

Nagyezskával üldögelte át az egész éjszakát tegnap is – és ma már erről beszélt a falu. Pedig Nagyezska harmadik éve várja haza katonáéktól a jövődöbelijét, ezt mindenki tudta, és most, bizonyára azért, mert átérezte Tonya sérelmét, az az ötlete támadt, hogy megleckézteti új gavallérját.

*Elment a galambom katonának,
Tilalmat nem hagyott:
Azt kérdeztem, kivel diskuráljak,
Egy kőre mutatott –*

énekelt ismét, és rákacsintott Tonyára. Csak Lilja nem értett semmit az egészből. Ő az iskola után jött haza vendégségbe (nemrégén még ő is pesztra volt), és most a farakásnál hallgatta a felelevenített rigmusokat.

Tonya és Nagyezska dalára válaszolva szintén rágyújtott egy rigmusra:

*Hűtlenkedik a kedvesem,
Barátnőmbe szeretett,
De én nem vagyok irigy rá,
Cseréljünk hát szerepet.*

Nevetve leültek a farakásra. Nagyezska a Miska füstjét elhessegetve zsémbelt:

– Elég a bagózásból! Már egészen átjárt a füst, te kazánfűtő! Folyton csak kajtol és kajtol.

Semmi városi nem ragadt ezekre a lányokra, megmaradtak pacsirtáknak.

– Mi az, tán sajnálod? – Miska átkarolta Nagyezska-t, de az rácsapott a legény döngő hátára.

– Jaj, hagyj már békében, menj a csudába!

... Megint leszállt a meleg, világos éjszaka. A folyónál gyér kiáltásokkal harsogott a haris. Tonya és Nagyezska éppen csak belemelegedett a táncba, mikor Lilját hazakiáltották. A kislány ott ült még egy darabig, aztán elment, Miska pedig otthagya a harmonikát, mintegy tréfából leugrott a farakásról, és utánaindult, hogy elkísérje. Tonya és Nagyezska látta, ahogy megállnak a sövénynél. Tonya úgy tett, mintha semmit se látna, Nagyezska meg felvette a Miska harmonikáját.

– Szoknyavadász, igazi szoknyavadász!

Játszani kezdett a hat mély billentyűn. Mindig ezen a hat billentyűn kísérte a saját rigmusait, ha nem volt igazi harmóniás.

*Csátés füvet kaszálok,
Túlságosan alacsony –*

kezdte Nagyezska, Tonya meg felkapta, és a végét már ketten énekelték:

*Megyek, hátha találok
Magasat a lapon.*

Mulatságosnak találták, hogy itthon ezen az egy gavalléron se tudnak megosztózni, holott a városban jó néhány ismerőse volt mindegyiküknek.

Felváltva zendítettek rá:

*Viselj, pajtás, micisapkát,
Én majd kozák kucsmát,
Szeress te csak tanult leányt,
Én meg majd parasztlányt.*

*Voltak, voltak udvarlóink,
Voltak, de elmentek,
Hívtak volna bennünket is,
De nem mentünk vélek.*

Csak úgy ömlöttek belőlük a rigmusok. Nevetve dalolgattak, hol legényeket utánozva, hol lány módra, Miska harmonikájának hat mély billentyűje alig győzte kísérni őket. Végül a legmulatságosabb, egészen figurás versre került a sor:

*Hűtlenkedik a kedvesem,
Azt mondtam, hogy aj, hát
Egy inged van csak neked,
Azt is blúzából varrták.*

– Jaj – szólt Tonya az éjszakai hűvösségtől megborzongva.
– De nagyon belemelegedtünk a dalolásba!

Nagyezska mindjárt elhallgatott, összecsuksa és letette a harmonikát.

– El ne aludjunk reggel . . . Bár most már Katyerina is itthon van.

– Te szobában alszol? Én átköltöztem a szénapadlásra. – Tonya a hajtűt a szájában tartva hozzáfogott, hogy feltűzze a haját a tarkóján.

Mind a ketten eltűntek a mellékutcában: itt állt a házuk

a közelben, mindjárt az Ivan Afrikanovics kis kertje mögött. A farakáson ott hevert és kezdett kihűlni a Nagyezska kezétől megmelegedett harmonika.

... Ivan Afrikanovics függöny mögött feküdt Katyerinával a szénapadláson, agyoncsapott egy betévedt szúnyogot, és súgva azt mondta:

– Derék lány ez a Nagyezska, ő gondozta a teheneidet. A brigádvezető megkérte rá, és ő elvállalta. Tonyka meg a kisborjúkat,

– Felnőttek a kislányok – felelte sóhajtvá Katyerina. – Nemrégén még iskolába jártak. Hamarosan a mi Tanykánk is eladó lány lesz. No de aludj, apjuk, aludj, holnap neked is korán kell kelni, nekem is szaladni ki a tehenészetbe.

Katyerina végighúzta tenyerét Ivan Afrikanovics borostás arcán, de az már aludt, ő pedig hallotta, ahogy erősen és egyenletesen dobog férjének megnyugodott szíve.

A leszálló éjszaka világos volt és nyugodalmas. A folyót tejfehér köd vontá be, de messziről is jól látszottak a folyók és a falvak. Elhallgatott a haris, megint teljes lett a csend. Csak néha kondult meg valamelyik istállóban egy-egy kérődző tehén kolompja, és néha csapkodott szárnyaival egy-egy álmos, mulya kakas – csak kotyogott félálmban, mert nem tudta, eljött-e már a kukorékolás ideje vagy sem.

Vagy másfél óra múlva újra világosodni kezdett az erdő fölött, a kékes homály ismét oszladozott a le se hűlt levegőben, és a farakásra megint leszállt a tegnapi cinke.

A harmonika még most is ott hevert. A kismadár ugrált egy darabig a szálfákon, aztán leröppent a földre, és csipe-

getni kezdte azokat a napraforgómagvakat, amelyeket lejtettek a lányok.

Ivan Afrikanovics kiskertjében egy parányit meglebbent egy pici levél, mintha ébredezne, és a hajnalpír fehérre izzította a tegnapi felhők sötétkék oldalát, amelyek egész éjjel mozdulatlanul szunyókáltak az ég peremén. Miska Petrov tolvaj módra éppen ekkor ugrott ki az útra Cafra Daska kisajtáján. Szétnézett, majd azt színelve, hogy egyáltalán nem siet, odament a farakáshoz, és felvette a harmonikát. Kielégülten, magabiztos járással indult haza.

A faluban megint befűtik a kemencéket, az asszonyok kihajtják a jószágot a legelőre, és miután eltereferéltek a Miska meg a maguk dolgairól, indulnak a mezőre silószenát kaszálni, a farakásra megint kijön Jevsztolja nagyanyó a kisunokájával, és dűdolgatva sütkérczik a napon.

Lehet, hogy erre haladó sofőrök clüldögélnek majd egy kicsit a szálfarakáson, a tegnapi tudósító pedig, aki a brigádfővezetőnél hált meg, visszaindul velük a szerkesztőségbe. Vagy megint idejön az a locsogó Kurov, és a szövetségeseikről elmélkedik Miskával.

Mindez lejátszódhat ma a gyantás szálfarakáson.

1. ÉS ELÉRKEZETT
A SZÉNAKASZÁLÁS

Ivan Afrikanovics éjjelente az erdőben, a levonovi tisztáson kaszált füvet a saját tehenének. Nappal Anatoskával meg Griskával a kolhoz szénáját kaszálta, néha Katyerina is segített: két nap alatt egész kazlat raktak. Éjszakánként pedig messzire eljárt Ivan Afrikanovics, hogy magának kaszáljon. Persze szégyellte, hogy úgy lopakodik, mint a tolvaj, és a bokrok közt bujkál az emberek elől. Meg aztán napközben amúgy is elfárad az ember a kolhoz kaszálóján, és itt megint gürcölhet egész éjszaka.

A tehen, ez a telhetetlen zsák, örökké csak húzza-nyúzza. De másfelől – hogy lennének meg tehen nélkül? Tehén nélkül megint csak nem élhetne meg ckkora csapattal Ivan Afrikanovics, a tehen tartja el őket.

Így hát kaszálni járt éjjelente. Mert az a tíz százalék, amit a kolhoznak kaszált szénából kapott, annyit számított Ivan Afrikanovicsnak, mint halottnak a körömpucolás. Legfeljebb egy hónapra clég, a jószág pedig egy esztendőből nyolc hónapot áll az istállóban. Ezért kaszált hát Ivan Afrikanovics éjjelente, mint egy tolvaj vagy rabló. Ha a varjú a lábát váltja az ágon, ha reccsen a gally – körülnéz, mert ki tudja, mikor

toppan elébe a brigádvezető vagy az elnök vagy a megbízott. „Hát te mit csinálsz itt az erdőben, Drinov elvtárs? – kérdezik. – Hol hagytad a kolhozbecsületet, amellyel boldogulnánk?” Erre szépen karon fogják a tolvajt, és máris viszik a községi Szovjetbe. Ilyen az élet. Persze az is igaz, hogy nem ő az egyetlen, aki kaszálgat éjjelente, mindenki jár valahová.

A téhennek legalább három boglya kell egy télen. A százalékkal meg a háztájival együtt legalább három boglya, mert különben kámpec.

Ivan Afrikanovics tegnap a szérű mellett haladt el. A szérűről zivataros káromkodás, ordítózás hallatszott: az elnök rátámadt a brigádvezetőre. A kaszálógép miatt, amely már második napja áll. „Rendbe hoztad már azt a gépet?” – kérdezi. – „Hát hogy hoztam volna rendbe, ha egyszer nincs mivel megköszörülni a késeket” – válaszolja a brigádvezető. „Én pedig azt mondom, hogy ha két óra múlva nem indítod el a kaszálógépet, magadra vess, elcsaplak a tisztségedből.” – „Menj az anyád ízéjébe avval a tisztséggel!” – veti oda a brigádvezető. Erre az elnök odasóz neki. Ivan Afrikanovics nem tudta meg, hogyan végződött a dolog, máris sietett tovább, mert ha az elnök a brigádvezetőt döngeti, akkor jobb nem avatkozni bele, mert akkor mind a kettőtől kikap az ember.

Így hát Ivan Afrikanovics kaszálgatott éjjelente. Körünyesegetett kaszájával minden bokrot a kis réten, és már összegyűlt egy jókora boglyára való széna a levonovi kaszálón. Az erdőben, vagy hét kilométerre a falutól. A brigádvezető persze tudta, hogy Ivan Afrikanovics kaszálgat éjszakánként. Ivan Afrikanovics is tudta, hogy a brigádvezető tudja, de mind a ketten kisgyermeknek tettették magukat, és kerülték egymás tekintetét. Ivan Afrikanovics ma napközben találko-

zott a brigádvezetővel a mezőn, a kolhoz kaszálóján. Éppen felraktak egy nagy boglyát. Hatalmas nagy boglya volt, akkora, mint egy harangtorony. „Mit gondolsz, Ivan Afrikanovics, lesz vagy tíz mázsa?” – kérdezte a brigádvezető. „Alighanem meglesz tíz mázsa” – felelte Ivan Afrikanovics. – „No, ha meglesz annyi, akkor rajta, Ivan Afrikanovics, gyúrad tovább, Ivan Afrikanovics.” – „Jól van – mondta Ivan Afrikanovics –, gyúrom tovább, csak azt nem értem, miért mostohagyermek az egyéni tehén.”

A brigádvezető felkacagott, és azt mondta, hogy az még hagyján, ha a tehén mostohagyermek, csak a gazdája, ne váljon azzá . . .

És továbbment, Ivan Afrikanovics meg körülvészta a boglyát a gereblyével, és hozzáfogott, hogy újat, még szélesebbet, még hatalmasabbat rakjon.

Azután pedig, éjjel kutyagolt hét kilométert, ki, az erdőbe, csöndben – hogy meg ne hallja valaki –, nyélbe ütötte a kaszát, körülkaszált öt-hat kis bokrot, és megint talpalt hét kilométert visszafelé; alig tudott megreggelizni, mire kongatott a brigádvezető. Még szerencse! Ivan Afrikanovics már három éjjel csak két-két órát aludt, ilyen az élet. Viszont minden ilyen éjszaka után könnyebb a lelke – akárhogy is, de el tudja tartani a tehenet télen. A negyedik éjjel felrakta az első boglyát, nem valami nagy volt, de mégiscsak boglya; a hatodikon rakott még egyet, szintén kicsit, és reggel megint elment a kolhoz kaszálójára. Este magával vitte az erdőbe Griskát. Nem nagy még a legény, de azért csak segítség. Griska vitte a gereblyét, az apja a kaszát, a fejszét meg a fenőkövet. Kiérték az erdőbe. Griska nagyon álmos volt, folyton ásítózott, és hessegette magáról a szúnyogokat.

– Itt fogunk aludni, papa?

– Nem aludni fogunk, hanem kaszálni – mondta Ivan Afrikanovics.

– Mért éppen az erdőben? – kérdezte Griska. – Hisz a mamával a mezőn kaszáltál, most meg az erdőben? Mi az, ott talán nincs több fű?

– Nincs.

– No de, papa, te hazudsz!

– Csak járjon a szád! – Ivan Afrikanovics fogta a kaszát. – Vedd ezt a gereblyét, és kapargasd a szénát. Én itt leszek nem messzire . . .

Elment kaszálni, Griska meg körülnézett, és kezébe vette a gereblyét. Csend volt, és egy kissé sötét, a nyírfákon túl halványan pirosodott az ég. Az aprólég meg a szúnyog csíptemarta Griskát, ahol érte, öneki pedig szénát kellett gereblyézni, és nem értette, minek kell éjnek évadján az erdőbe gyalogolni, mégpedig ilyen messzire. Griska összekotort két kis rakást, olyan magasat, mint ő maga, elfáradt, és leült az egyik csomóra. A szúnyog meg az aprólég agyoncsípkedte, még a nadrágjába és az inge alá is bemászott. Már a harmat is leesett, úgyhogy hideg lett, de Griska ültében elszundított. Aztán észrevétlenül elaludt, ledőlt a kis boglyára. Ivan Afrikanovics odament, de nem költötte fel, betakarta vattakabátjával.

– Alszik a napszámos . . .

Már kelőben volt a nap, amikor a csordajáráson hazafelé igyekeztek. Ivan Afrikanovics előreküldte Griskát – egyedül.

– Szaladj. Ha találkozol valakivel, mondd azt, hogy a borjút hajtottad ki a legelőre.

– Milyen borjút, papa?

– Hát a mi borjúnkat . . .

– Nem hajtottam én semmiféle borjút – mondta Griska.

– Csak járjon a szád!

Ivan Afrikanovics lopakodva egyenest a mezőre, a kaszálóra ment, és egész nap, késő estig a kolhoz szénáját kaszálta.

Griska ebédig aludt a pajtában, ebédkor meg odament a farakáshoz a járási vezető az elnökkel, és leültek. Odakiáltottak Griskának:

– Kisfiú, hozz egy csupor vizet!

Griska máris szaladt a vízért.

– Mi az, apád nincs itthon? – kérdezte a vezető.

– Nincs! – felelte Griska. – Mi együtt jöttünk a papával az erdőből, aztán én elszaladtam tőle. Az éjszaka kaszálni mentünk.

– Mi-i?! No gyere csak közelebb, kisfiam. Mit mondtál, hová mentetek?

– Kaszálni.

– Az erdőbe?

– Ühüm.

– Úgy hát. És megmutatnád nekünk azt a helyet? Lóháton vinnénk oda.

Griska nagy élvezettel felmászott a lóra, és az ismeretlen vezető bő bársonyblúzába fogózva kényelmesen elhelyezkedett. Az elnök komoran lovagolt mellettük.

– A levonovi út mentén van, vagy hol? – kérdezte.

Griska gyermeki ártatlansággal elmagyarázta az utat, a felnőttek elengedték, ő pedig felajzva és boldogan szaladt hazafelé.

Ivan Afrikanovicsot este behívták az irodába Miska Petrov révén, aki pótalkatrészt rendelni járt ott. Ivan Afrikanovics

vics úgy lépett be az elnök szobájába, mint a pákosztos macska; nyugodtan, de belső büntudattal.

– Drinov? – kérdezte a járási vezető.

– Igenis, az vagyok. – Ivan Afrikanovicsnak elszorult a szíve.

– Maga a saját szükségletére kaszál éjszakánként az erdőben. Tudja, Drinov elvtárs, hogy ennek bűnperszaga van? Hisz maga a községi szovjet tagja!

Ivan Afrikanovics olyan piros lett, mint a pipacs: csakugyan községi tanácsstag volt.

Kis híján sírva fakadt szégyenében, csak pislogott a gyalogszéken, és érezte, ahogy vöröslük égő füle.

– Mi tagadás . . . elnézést, ilyen az élet. Megszédített az asszony . . . gondoltam, a mi tehenünknek is . . . Különben elnézést, bemocskoltam magam, többet nem fordul elő.

A megbízott ököllel rácsapott a tintafoltokkal összepiszkított asztallapra.

– A vezetőségi ülésen majd világosabban szót értünk. Most pedig mars! Színedet se lássam. „Elnézést!”

Ivan Afrikanovics lehorgasztott fejjel oldalgott ki a szobából. Elfelejtette feltenni a kucsmáját, és roppant restelkedve, fejcsóválva ment ki a tornácra. Annyira kínosan érezte és szégyellte magát, hogy még sokáig égett a füle. Mintha leforrázták volna. De ez után a fejmosás után – ha nem is könnyebbült meg – valahogy kellemesebb érzés fogta el, mintha megszűnt volna az a titkos veszély, amely egész idő alatt lehelkedett rá.

De mit csináljon most a tehénnel? Széna nélkül nem lesz tehene, tehén nélkül meg tej se, tej nélkül pedig pénz se lesz kenyérre, cukorra, nem is szólva arról, hogy ekkora családon

tej nélkül semmilyen meleg étel sem segít. Ezt nem lehet győzni semmiféle káposztalevessel. De hát egye fene, aludni kell rá egyet.

Ivan Afrikanovics a konyhakertbe indult, leült, hogy kikapálja a kaszát. Ekkor olyasmi történt, amit semmiképp se várt volna. Kalapálgatta a kaszát, ráköpött a kalapács hegyére, és rá-rácsapott a kis üllőn heverő vékony élre, lapítgatta, és azon igyekezett, hogy ne repessze meg. Sokáig kopácsol, egyenletesen, és már-már minden a maga helyére került, ő maga megnyugodott ettől a kopácsolástól, amikor váratlanul ismét megjelent az a megbízott. Otthonosan kinyitotta a kerítés kisajtáját, és esőkabátjával suhogva belépett.

– Hát így, Drinov elvtárs. Hogy is hívják, Ivan?

– Afrikanovics – tette hozzá kisvártatva Ivan Afrikanovics.

– Egy pillanatra jöttem magához, Ivan Afrikanovics. Gyűjtsen rá – kínálta, és odanyújtott egy éppen most megkezdett Belomor-csomagot.

– Van nekem, csak ez apró szálú, Bajkál – szabadkozott Ivan Afrikanovics.

– Vegyen csak, vegyen!

És bár Ivan Afrikanovicsnak nem ízlett a Belomor (mindig köhögés jött rá, ha váltogatta a füstölőnivalót), bár ő a Bajkált szokta meg, mégis kivett egy szál Belomort, hogy ne sértse meg a vendéget.

– Hát így – ismételte a megbízott. – Milyen az idő?

– Az idő jó – felelte Ivan Afrikanovics.

A megbízott felvette a kaszát, megtapogatta, hogy is van beleütve a nyelébe. Mintha csakugyan értene hozzá, hogyan

kell kaszát nyélbe ütni, és mintha csakugyan fontos volna neki, jól ütötte-e nyélbe a kaszáját Ivan Afrikanovics.

– Hát így.

„Már megint? – gondolta Ivan Afrikanovics. – Micsoda istenverése, ott enné meg a fene azt a szénát!”

De a megbízott abbahagyta a hátígyezést, és azt mondta:

– Drinov elvtárs, maga a mi aktívánk és támaszunk. Hát kire támaszkodjunk a vezetésben, ha nem magára? Jól mondom?

– Hát persze . . .

– Nos, azzal folytatom, hogy maga tanácsstag. A párt és a kormány minden erőt bevetett a Plénium határozatának megvalósítására. De, úgy látszik, a maguk kolhozában ezt nem értik kellőképpen az emberek, nekik drágább a saját magántulajdonosi érdekük, mint a társadalomé. Nem magáról beszélnek, mert maga belátta a hibáját. Kik kaszálgatnak még maguknál éjszakánként az erdőben? Maga mint képviselő köteles ezt megmondani nekünk. Írja össze nekem egy papírra holnapra mind. Ki, hol, mennyit kaszált már eddig. Azt a papírt meg hozza be holnap az irodába, hogy intézkedhessünk. Megegyeztünk?

– Hát persze . . .

– Jó is, hogy megegyeztünk. A maga boglyáit nem kobozzuk el, majd szólok az elnöknek. Minden világos? No, erőt, egészséget, a papirost meg hozza be holnap.

Ivan Afrikanovics kelletlenül adta oda a maga nehéz mancsát, a megbízott pedig az esőköpennyel suhogva kiment a konyhakertből.

Nem írt Ivan Afrikanovics semmiféle papírt arról, hogy ki hol kaszál éjjelente. Esze ágában se volt írni. Erre aztán min-

den gyűlésen elmondták mindennek az égvilágon, és odáig jutott a dolog, hogy megint lesoványodott. Süllyednének mind a föld alá . . .

– Nem tudom, mit is csináljunk, Katyerina . . . – mondta egy este. – Jegyzőkönyvbe vették a boglyáimat . . . Szégyen. Az egész körzetben rossz híreket költöttek.

Katyerina vigasztalni kezdte, ahogy tudta:

– Tudod mit, Ivan, menj el a szomszéd elnökhöz. Hátha az megengedi, hogy kaszálj az erdőben.

Ez jó ötlet volt. Ivan Afrikanovics még a múlt nyáron átrakta a kályhákat annak a szomszéd elnöknek az irodájában; derék ember az illető, két rubel napszámot fizetett.

Ivan Afrikanovics szakított rá időt, elment abba az idegen irodába, és kapott is engedélyt, hogy szénát kaszáljon a másik, szomszédos területen, de csöndben, zaj nélkül. Négy éjjel megint az erdőbe jártak Katyerinával. Igaz, nem sokáig kaszáltak. Katyerinának reggel ötre már mennie kellett a tehenészetbe, neki magának pedig hatra-hétre a közös kaszálóra. Négy éjszakai műszakban nagy igyekezettel kaszáltak, és már boglyázni kellett volna a szénát, amikor hirtelen megjelent Mityka sógor, a Katyerina öccse Murmanszkból, Mityka, Jevsztolja öregségének nem valami biztos támasza.

Éjjel érkezett, már hajnaltájt, egy késedelmes teherautón, az erdőipari gazdaságén, amely üzemanyagot szállított az erdőparcellára. Ahogy leszállt Ivan Afrikanovics farakásánál, utánanézett az autónak: a gumiabroncsok még mindig óriási nyolcasokat írtak az út porába. Mityka legyintett: odaér, nyilván nem ez az első eset. Mityka cigarettázott egy darabig a farakáson, a falu aludt. „Durmolnak – gondolta. – Ilyen az én szerencsém.”

Nem volt egy vasa sem. Minden pénzét elverte a Sarkövből jövet, odalett a bőrpönd az ajándékokkal meg a gyapjúpulóver is.

Mityka könnyűszerrel kinyitotta a belülről bezárt pitvarajtót, de nem a szobába ment, hanem a szénapadlásra mászott fel. Üres volt az ágy a függöny mögött. Alsónadrágra vetkőzött, még a trikóját is levetette, és ledőlt aludni; csaknem ebédig aludt, utána pedig, hogy ne kelljen hallgatnia az anyja prédikációját, kimenekült az utcára. Jevsztolja – édesanyja: szidta ugyan a fiát, de pompásan jóllakatta, és Mityka csak ezután ment ki a napfényes utcára, leballagott a konyhakertbe, letépett és elrágcsált egy csípős hagymaszárat, átténfergett a fürdőházba, és elüldögélt egy darabig a lépcsőn. Sem Ivan sógor, sem a nénje nem volt otthon, így hát Mityka elindult a faluba, és megpillantotta Kurovot, aki a tornácnál gereblyét nyelezett valakinek.

- Adjon isten, apó! – Mityka megállt.
- Fogadj isten, pajtás. Mitrej, ugye?
- Az.

– Jól is teszed, hogy nem felejtet el a szülőföldedet. Hogy s mint vagy, cimbora? Nincs még takarékkönyved?

Mityka reménytelenül legyintett, és továbbbindult, az effajta társalgás most egyáltalán nem volt ínyére.

Üres a falu. Csak a jószágudvarnál hallatszának hangok. Mityka arrafelé vette az útját, és találkozott még egy öregemberrel – Fjodorral, aki egy hordót hozott szekéren a tehenészet felől.

– Jó napot, apó!

– Hóha! Állj meg, te sánta! Erőt, egészséget. Nem Mitrej vagy? Mintha Mitrej volnál, a Kátyerina öccse. – Fjodor megállította a kancát, és ülve szalutált Mitykának. – Jevsztolja már régen mondta, hogy ígérkezel ide. Mennyi időre jöttél?

– Eléldegélek vagy két kurta hetet, aztán majd meglátjuk.
– Mityka füstölnivalóval kínálta az öregot, és megkérdezte:
– Mit hozol?

– Hát vízért járok már negyedik napja. Most vizet szállítok, Mitrej. Egész télen szalmát fuvaroztam, de most más a program.

– Hogyhogy? – Mityka agyoncsapott egy csomó bögölyt a kanca oldalán. Közönyösen rátekintett véres tenyerére, és megtörölte a fűben.

– Elmondom, hogy történt – szólt Fjodor. – A régi gazda tavaly azt találta ki, hogy vízvezetéket épít a teheneknek. Hát be is rendeztek mindent, a csöveket, az itatókat, kutat ástak, Miska Petrov meg szivattyút és motort szerelt fel. Addig a fejőnők maguk cipelték a vizet válljárommal. Hát ahogy megépítették a vízvezetéket, kihajítottuk és eltűzeltük a válljármokat mind – azt mondja a vezetőség: minek a válljárom, ha

egyszer önitatók vannak. Egyszóval gépesítés. Hát igen. Hó-ha, te vén bolond! Sehogy se akar egy helyben állni, látod, a bögöly . . .

Fjodor örült, hogy elbeszélgethet egy új emberrel.

– Egyszóval eleinte jól ment a szivattyúzás, Miska szivattyúzott, víz volt a kútban, de aztán – püff neki – elapadt a víz, csak sárlekvár maradt a kútban. Ukmukkfuk, eltűnt a víz. Erre tegnapelőtt beállít hozzám az elnök. Azt mondja: fogd be rögtön a lovat, és mars vizet hordani. Azt mondom: hogy hordanék, ha egyszer a hordó is szétszáradt, a válljármokat is feltüzeltük. Az nem tartozik rád – azt mondja –, hordd a kútba. Én persze máris indultam, én kis pont vagyok, de mégis szeget ütött a fejembe: mi lehet az oka? Hallom, a fejnők azt pletykálják, hogy vezető emberek jönnek a területtől. Amíg azok a vezetők a többi brigádot járták sorra, én tizenötször lóhalálában megjártam a folyót, és félig töltöttem vízzel a kutat. Ahogy kifogom a sántámat, látom, megjöttek a vezetők, füzetekkel járkálnak az udvaron, Miska pedig megindította a motort, és máris szivattyúzta a kútból az én vizemet. Odamennek, dicsérik. Én persze hallgattam, de ahogy meglapogattam a tenyeremmel a kanca farát, azt gondoltam magamban: „Ennyire se becsüllek benneteket, ennyire se.”

Mityka a szekér mellett, a gyepen ülve hahotázott, az elégedett Fjodor pedig kért még egy cigarettát.

– Hanem tudod, mi az érdekes, Mitrej? Az én kancám a télen annyira megszokta a szalmafuvarozást, hogy már behunyt szemmel járt azon az útvonalon. Megy és alszik, úgy ismerte – apróra – az utat a tchenészettől a kazlakig, hogy vakon is odatalált. Már nem is kellett rángatni a gyeplőt. No,

most bezzeg kínlódok meg kárhozok vele. A folyóra kell menni, de ő a nyílt mezőre fordul. No, induljunk, sánta! Hová mennél már megint, hová? Megint a régi útra; tisztára istenverése. Mit jelent a megszokás az állatnak!

A Fjodorral való beszélgetés egészen felvidította Mitykát. A csuklójára tekintett: a leningrádi aranyóra, melyet a legutóbbi norvégiai útja után vett, és amely valahogy még megmaradt, negyed kettőt mutatott. Ha most bemegy a falu központjába, a postára, még elküldhet egy táviratot – Goska Vavilinnak, testi-lelki jó barátjának, aki villanyszerelő egy hajón.

Az nem hagyja cserben, ha a fene fenét eszik is, de előteremt egy százast, és sürgöny útján megküldi. „Nem baj, ráérek holnap is – döntött Mityka. – Addig pedig kölcsönkérlek a néném-től vagy Miska Petrovtól. Utóvégre meg kell ünnepegni a megérkezésemet!”

Így is cselekedett.

Igen kedélyesen minden házban felmarkolt egy-egy háromrubelest, és úgy járkált a faluban, mint egy császár, az asszonyok meg elragadtatással szidták: „Éppen szénakaszáláskor hozta ide az ördög, lám, milyen pofásra zabálta magát. Csak felpiszkálja itt a férfiakat ez a csíkos betyár.”

Egyébként a Mityka trikójára tett legutóbbi célzásban már nem sok igazság volt: a trikó mindjárt az első napon megszűnt csíkos lenni. Jevsztolja Ivan Afrikanovics ingét adta oda Mitykának. De őneki általában mindegy volt, milyen ing lóg csapott vállán. Unokaöccseit lépten-nyomon a boltba küldözte „üzemanyagért”, és a gyerkőcök szívesen szaladtak is, mert az üres üvegekért járó pénzen cukorkát meg mézes-süteményt vehettek maguknak.

Mityka lumpolásának harmadik napján Miska Petrov házában dorbézoltak. Mityka a Miska harmonikájára hajtotta a fejét. A harmonika fújtatóját cigarettahamuval leszórva dalolgatott. A versszakok szünetében keserű kétségbeeséssel széthúzta a száját, és kivillantotta a fogait.

*A kis patak folyik, folyik,
A köveket vájja-vési . . .*

Miska, bár nem ismerte a szöveget, ujjongva fel-felugrált, együtt akart énekelni Mitykával, de mindjárt elhallgatott. Peták pedig szintén lelkiismeretesen igyekezett megérteni a dalt. Mityka meg senkire rá se nézve, könnyesen, szomorúan, de színpadiasan énekelte a dalát:

*Börtönének parancsnokát
A fiatal betyár kéri:*

*Te parancsnok, te parancsnok,
Engedj haza engem, engedj . . .
Sirat otthon a kedvesem,
Hogy rabságban tengek-lengek.*

*Hazaengednélek, csakhogy
Nem jössz vissza, attól tartok.
Igyál inkább hideg vizet:
Elfelejtet a galambod.*

*Ittam, ittam hideg vizet,
Ittam, ittam vederszámra,
A kedvesem egész éjjel
Mégis – csókot adott számra . . .*

*A kis patak folyik, folyik,
A köveket vájja-vési . . .*

Mityka hirtelen mozdulattal összecsukta a harmonikát.

– Jól van, no . . . Ne lógassátok a fejeteket, fiúk. Hát te, apó, mit csinálsz? Igyál! Én fütyülök az egészre . . .

– No és aztán elengedte az a . . .

– Én fütyülök az egészre . . . Kicsodát?

– Hát azt, aki énekelt.

– A-a . . . Elengedte. – Mityka koccintás nélkül felhőrpintette a kupicát. – Épp azok engednek el valakit . . . Azt ugyan lesheted!

– Mi?

– Mondom: elengedte.

– Bezzeg amikor én Szibériában voltam, akkor . . .

Jóformán senki se hallgatta Kurovot, mindenki csak mondta a magáét, úgyhogy Kurov tapintatosan ide is, oda is figyelt. Miska azt kezdte mesélni, hogyan kérte meg Ivan Afrikanovics Nyuskát öneki, és hogyan háltak meg a Nyuskáék fürdőházában.

– Várjunk, hát Afrikanovics hol van? – kérdezte körülnézve Mityka, és máris küldte valamelyik unokaöccsét Ivan Afrikanovicsért. Ő maga pedig félretette a harmonikát, és felbontotta a soron következő üveget. Miska fogta a harmonikát, és nagy lendülettel elénekelt egy rigmust:

*En kis buligán vagyok,
Nem szeretnek a lányok,
Csak a csúnya menyecskék,
Azok is a pénzemért.*

Miskán és Mitykán kívül Kurov ült az asztalnál meg Miska nagybátyja, akit Petáknak csúfoltak, az, akinek annak idején cserébe adta a bibliát Ivan Afrikanovics, és aki megforrasztotta a szamovárokat.

Az öreg Fjodor – a Mityka kifejezésével élve – már rég kizökkent a kerékvágásból, és más útvonalra tért át: ruhástul ott hortyogott a Miska dikóján.

– Tudod, mit mondok én neked, Mitrej? Ha nem változik a helyzet, akkor öt év múlva senki se lesz a faluban, mind szétszélednek – vélekedett Peták.

– Már rég szét kellett volna kergetni benneteket mind – mondta Mityka, és Peták felé bökött a mutatóujjával, mintha löne. – Piff-puff, dirr-durr!

– Hogyhogy szétkergetni?

– Hát úgy. Én a hatóság helyében benzinnel lelocsolnék minden falut, aztán gyufát rántanék.

– Furcsa! Furcsán gondolkozol, Mitrej! – Peták megcsóválta a fejét. – Aztán mit zabálnál, édes egykomám? Avval a hatósággal együtt?!

– Hisz úgylis annyi hasznunk van belőletck, mint a döglött bakkecskéből: se szőr, se tej.

– Ez már igaz – ismerte el tünődve Peták. – Csak nézzük, hogy is áll a dolog.

A hangszóró felé mutatott, a híreket mondták.

– Moszkvával jó az összeköttetésünk. Amit Moszkva

mond errefelé, azt jól lehet hallani. De ki kéne találni egy olyan masinát is, hogy – oda-vissza, hogy minket is hallhassanak Moszkvában. Például te magad is tudod, gondolni se lehet arra, hogy a kolhozban tehénke nélkül megéljen az ember. Ha van tehénkéd, megélsz, ha nincs tehénkéd, akkor nyalhatod az éhkoppot. Annak, mármint a tehénkének szénát kell adni minden télen. Igen. Én például tavaly nyáron egy kis boglyát raktam az erdőben, de a másik kolhoz területén, a másik elnökkel való megegyezés szerint. A mieink pedig oda mentek és elszállították. Én persze be az irodába, el a községi szovjetbe! Én, barátom, kinyitottam a számat. Elmentem a járási végrehajtó bizottságig, de megvédtem a magam igazát.

– Visszaadták a szénát? – kérdezte Mityka.

– A szénát persze nem adták vissza . . .

– No és az idén hogy van?

– Most ravaszabb leszek. Az a szomszéd elnök most is megengedte, hogy ott kaszáljak. Ivan Afrikanovics mostanában szintén kaszált az erdőben, az a másik gazda neki is megengedte. De azt mondom neki: üres a te fejed, Afrikanovics!

– Miért? – kérdezte Mityka.

– Hát azért, mert nem olyanok a figurái, mint kéne. Olyan alakúra kell rakni a boglyákat, amilyenek a szomszéd kolhozban vannak. Akkor a mieink nem tudják megkülönböztetni, melyik figura kié, és nem merik elvinni a szénát. És miért van ez így? Hisz egykutya: az a fű minden nyáron úgyszólván ott marad, és kárba vész a hó alatt. De nem, a saját tehened számára nem szabad kaszálni, és kész, vita nincs. Inkább menjen tönkre az a fű, de te ne merj hozzányúlni. Én hát kileltem a módját: én olyan figurákba rakom a szénát, mint a szom-

széd. De hát másnak nem forog az agya? Például az övé? Hacsak valami csoda nem történik, el kell metszeni a tehénkéje nyakát. Nem, Mitya, ezt nem lehet felérni józan ésszel. Hol az asszony hord le, hol az egészséggel van baj, úgy-hogy azt hiszem, nem sok maradt már hátra, de hát vigye el a manó, mármint az életet. Talán nem is érem meg a kommunizmust. Pedig szeretném megtudni, milyenre sikeredik.

Mityka istenigazából, szívből felnevetett, ám ekkor belépett a szobába Ivan Afrikanovics. Bár be se tette volna a lábát. Kár volt. Mert kétségtelen, hogy vesztére ment oda. Eleinte nem ivott, szabadkozott, félretolta a kupicát, de Mityka éberén ügyelt, hogy mindenki igyék, és ne húzza ki magát, így hát Ivan Afrikanovics apránként másképpen kezdett beszélni. Később, az eset után, azt gondolta, hogy nem kellett volna elvesztenie a mértéket, nem lett volna szabad ennyire berúgnia, de hát az orosz ember mindig csak utólag lesz okos. Így aztán Ivan Afrikanovics, anélkül hogy észrevette volna, úgy felöntött a garatra, hogy ha meg is tudott állni a lábán, azért egy cseppet se volt józan.

Nemsokára az egész kompánia harmonikástul kitódult táncolni az utcára, az Ivan Afrikanovics farakásához. Még a sánta Kurov is odabicegett a botjával, ha nagy késéssel is – Mityka akkor már javában harmonikázott, Miska unokabátyja, csúfnevén Peták, pedig már vetélkedőt táncolt Miskával.

– No most! – Ivan Afrikanovics heves mozdulattal újra meg újra igyekezett felállni, hogy ő is táncolni menjen. – No, fiúk, engedjetek csak, most én jövök!

– Maradj nyugton, Ivan Afrikanovics, úgyse tudsz táncolni – mondta Miska Petrov.

– Még hogy én nem tudok?! Hogy Drinov nem tud táncolni?!

– Persze, hát hol vagy te a fiatalokhoz képest? – szólt Kurov, és nézte, hogy ropja Miska.

Nos, hát ekkor megcsikorgatta a fogát Ivan Afrikanovics.

– Még hogy én nem tudok táncolni?

– Maradj nyugton, maradj, Afrikanovics – intette le Miska.

– No, hát az anyád ezzét-azzát, álljatok körbe!

Ivan Afrikanovics tántorogva felállt a farakásról. Mityka nagy hévvel harmonikázott, és még a szájával is segített. Miska Petrov rá se nézett Ivan Afrikanovicsra, csak táncolt és táncolt.

*A cimborám játszik nekem,
Csudásan is mulatok,
Csak messziről nézzetek hát,
Irgy ellenlábасok.*

Alighogy Miska elénekelte ezt a rigmust, Ivan Afrikanovics felkapott egy új fenyőkarót, és ráordított Miskára:

– Még hogy én nem tudok táncolni?! Hogy én nézzelek csak messziről?! – Kutyául rácsapott a földre.

– Megbolondultál, vagy mi? – mondta Miska, és hátrálni kezdett, de Ivan Afrikanovics nekihuzakodott. Miska erre futásnak eredt, Ivan Afrikanovics utána, Mityka meg ekkor elkacagta magát a farakáson, így hát Ivan Afrikanovics Mitykára emelte a karót, és most Mityka szaladt előre, elbújt a házban. Ivan Afrikanovics pedig Petákra támadt. Peták a kertbe menekült.

– R-r-r! – csikorgatta a fogát Ivan Afrikanovics. Kétszer végigrohant a karóval a falun, mindenkit szétkergetett, berontott Miska Petrovhoz, a házba, ököllel szájon vágta, Miska meg rávetette magát Petákkal együtt, egy törülközővel megkötözték Ivan Afrikanovics kezét-lábát, de ő még sokáig iparkodott beledöfni a fejével Miskába, és folyton csikorgatta a fogát.

– Nem jók a figuráid, Afrikanovics, nem jók – mondta Peták, és egyre lejjebb-lejjebb kókadott a feje, amíg az asztalra borulva hortyogni nem kezdett.

3. MI TÖRTÉNT AZUTÁN?

Ivan Afrikanovics garázdálkodását követően, már késő délután, apránként kezdett megnyugodni a falu. De azért némelyik asszony jól szétnézett, mielőtt elindult volna valahová, és csak akkor vágott neki, ha meggyőződött, hogy biztonságos a környék.

Miska Petrov házában, a padlón aludt a részeg, összekötözött és ezért veszélytelen Ivan Afrikanovics, aludt a berúgott Peták, és aludt az öreg Fjodor is. Csak Kurov nem aludt, mert ravaszabb volt a többieknél, ráadásul vagyonőri hivatalt viselt a tehenészetben.

Noha nyáron jóformán semmi munkája se volt a tejgazdaságban, mégis oda indult. Ahogy két bottal, sántítva megérkezett, leült egy szálfára.

– Mit művelt otthon az én emberem? – kérdezte Kurovtól

Katyerina. – Addig vedelnek, amíg elvesztik az eszüket, és nevetségessé teszik magukat.

– Ugyan már, jószerivel nem történt semmi. Nem engedték táncolni, hát kijött a sodrából. De különben nem volt semmi. Még mindig te gondozod a borjúkat, vagy átadtad valakinek?

– Hát kinek adtam volna át? Még szerencse, hogy legalább Nagyezska segít. Derék lány.

– Nem mentek még el a főnökök?

– A vízmelegítőben ülnek, és írnak valamit.

A főnökök, akik felől Kurov érdeklődött, épp akkor léptek ki a vízmelegítőből: a kolhozelnök meg a járási megbízott, az, aki Ivan Afrikanovicsnak ajánlotta, hogy állítson össze listát azokról, akik éjjelente kaszálni szoktak az erdőben.

– No, most pedig gyerünk a borjúistállóba – mondta az elnöknek a jövevény. A borjúistálló ott volt a közelben. Az erős lábú, szép Nagyezska rájuk villantotta nagy szemgolyóját, és átszaladt a tehénistállóba.

– Nagyezska! – Kurov megfenyegette az egyik bottal. – Már megint nyitva hagytad az ajtót!

De Nagyezska nem hallotta, és Kurov, mint valami kísérő, a főnökök után indult botjaival, és hallgatta, mit beszélnek. A jövevény fontoskodva kopogtatta lábával a rekeszfalakat, folyton szaglászott, és bekukkantott az állásokba.

– Nos, nem rendeztetek még szemléltető előadást, Leonid Pavlovics? – kérdezte az elnöktől.

– Lesz szemléltető előadás, Pavel Szemjonovics.

– Mikor?

– Már megrendeltük a városban, lesz szemléltető.

- Sikerül még az állattenyésztők tanácskozása előtt?
- Nem, Pavel Szemjonovics, a tanácskozásig nem tudjuk megejteni – válaszolta az elnök.
- Pedig aztán már eső után köpönyeg, Leonyid Pavlovics.
- Lesz, lesz szemléltető előadás!

Kurov nem győzött a nyomukban járni, így hát visszaült a szálfára, és elégedetten bökdöste botjával a földet. Egyszer csak a Miska részeg hangja ütötte meg a fülét:

*Vagyunk mi is elnökök,
Vagyunk brigádvezetők,
Nem félünk mi senkitől se,
Még az édesszülénktől se.*

Miska Mitykával közeledett a tehenészethez, enyhén imbolyogtak mind a ketten, így hát Kurov integetve figyelmeztette őket, hogy ne jöjjenek közelebb. De hiába! A két cim-bora egyenest a tehenészet felé tartott. „Hát bánja a fene – gondolta Kurov –, ha egyszer szántszándékkal a megbízott szeme elé másznak. Micsoda lókötők!”

Eközben a lókötők meglátták a főnököket, a főnökök pedig meglátták a lóköetőket.

Mityka tisztelgett.

- Erőt, egészséget!
- Ki ez? – kérdezte az elnöktől a jövevény.
- Á-á, vendég, itt nyaral – válaszolta legyintve az elnök.
- Mutassa az iratait! – A megbízott odament Mitykához.
- Hol dolgozik? Szabadságon van?
- Igenis! Szabadságon! – Mityka megint tisztelgett. –

Most pedig már harmadik napja . . . lendítem felfelé a mezőgazdaságot.

– Azt kérdeztem: vannak irataid? Milyen szervnél dolgozol?

Mityka komoly ábrázattal turkált egy darabig a nadrágja hátsó zsebében, és elővett egy papirost.

– Nahát! – A megbízott olvasni kezdte.

Egyszer csak széttépte Mityka igazolványát, sarkon fordult és továbbment.

– Majd még számolunk! – vetette oda visszafordulva végezetül. – Majd megtáncoltatlak még én! Szabadságos!

Mityka a saját fenekét csapkodva hahotázott a holtra ijedt fejnők szeme láttára.

– Jaj! Te piti főnök! Jaj! Elszívunk egy cigarettát?

De a két főnök egyre tovább haladt, és semmit se hallott. Mialatt Mityka Kurovval diskurált és cigarettázott, Miska se szó, se beszéd megindította a motort a bódében, aztán észrevétlenül leült Nagyezska mellé, rádűtötte a szalmára, és tapogatni kezdte, Nagyezska meg vidáman visongott, és kézzel-lábbal védekezett.

– Nagyezska! – kiáltotta Kurov, amikor a legények be mentek a bódéba. – Gyere csak ide, mondok neked valamit.

– Mit, apó? – Nagyezska arca még mindig piros volt, és még nem tudta kifújni magát.

– Ide hallgass: ez a Miska temiattad állandóan idejár a tehenészetbe. Én volnék az őr, és ő mégis egész napokat itt tölt. Mihelyt te megjössz, ő is rögtön itt terem. Él-hal, boldogul érted. Úgy bizony!

– Menj a csudába! – mondta Nagyezska, és máris futott a borjúistállóba.

Az öreg felvette a Mityka kettészakított papírját, kisimította, összeillesztette, és hátradőlve, a bajuszát mozgatva nagy igyekezettel silabizálni kezdte:

– „Fog . . . fogam . . . zás . . . gátló . . . Fogamzását . . . ló . . . szer. Fogamzásgátló szer. . . Hasz . . . nálati uta . . . utasítás.” Tyű, az anyja kiskésit! – Kurov eldobta a papírt, és összetaposta a csizmája sarkával – Mitrej! Én azt hittem, hogy valami okmánybélyeges, hivatalos papírt adsz oda neki, de lám, milyen utasításod van neked! Azért, hogy kevesebb tartásdíjat kelljen fizetni?

– Persze! – Mityka harsányan hahotázott. – Hát neked nem kell ilyen orvosság, apó? Mert nekem van.

– Nem, legény, nincs rá szükség. Engem már lámpással keresnek a másvilágon. Nem félsz, hogy beidéznek a községi szovjetbe?

– Tudod, a ti főnökeitek nekem . . . Én már láttam őket koporsóban. Fehér papucsban.

– Mi?

– Ez nekem smafu.

Kurov nem értette, mit jelent az, hogy „smafu”, megkérdezni pedig restellte.

– Én voltam Szibériában, hát láttam, hogy ott tisztelik ám a megbízottakat, nem úgy, mint minálunk. Párnás autón viszik oda-vissza, amikor pedig megérkeznek, rögtön birkát vágnak. A következő alkalommal, már maguktól tudják, melyik házba kell bemenni. Emlékszek, az én házamban is szálltak meg a háború után ilyen megbízottak. Némelyik egész nyáron ott lakott, ősszel meg jött helyette másik. Egyszer érkezett egy új, este mindjárt elment gyűlést tartani. Énhoz-

zám meg átjöttek az emberek cigarettázgatni. Azt mondja Oljoha szomszéd: „Tudjátok, fiúk, már régóta motoszkál valami a fejemben.” – „Aztán mi motoszkál?” – „Hát roppant szeretném tudni, mit cipelgetnek ezek a táskában. Olyan degesz a táskájuk, mint egy gömböc, a csatjuk meg fényes.” – „Hogyhogy mit? – mondom én. – Hát mindenféle iratokat, utasításokat. No meg nyugtákat... Meg valami jegyzékeket.” Azzal én kimentem a levegőre, a szomszédok meg tovább vitatkoztak, ki ezt mondta, ki azt. Végül fogták azt a táskát, és kinyitották, ott állt a szekrény mögött. Azt mondják: nézzük meg, és azzal vége; ne legyen több nézeteltérés meg kétség közöttünk. Kinyitották, hát jóízűt nevettek: egy fél liter papramorgó volt a táskában. No meg persze iratok, jegyzékek is...

– Ne mondd! – szólt szinte megörülve Mityka.

– Bizonyisten, alaposan megnézték. Bezzeg akik a kolhozvilág előtt jártak, azoknál szó se lehetett ilyesmiről. Szigorúak voltak magukkal szemben is, nem néztek el senkinek semmit. Mind csakis egyenruhában jártak, és csak gyűléseken szólaltak meg.

Kurov hallgatott egy darabig, tűnődve, ráérősen bökdöste az egyik botjával a földet, és felpillantott az égre.

– Azelőtt nem így volt, fiúk. Azelőtt, ha jött egy megbízott, nem is volt mit nézni rajta – csupa csont-bőr. Többnyire olyanok voltak, mint a hét szűk esztendő: soványak, pipaszárlábúak. A mostani megbízottak meg egytől egyig mind valóságos hústömegek. Ahogy nézed, hát gurulnak, mint a gombolyag. Hát Ivan Afrikanoviccsal mi van? Még mindig meg van kötözve – afrikai módra? Alszik?

– Á, meg se kottyan az neki! Ha felébred, majd leoldjuk azt a törülközőt.

Ekkor Mityka és Miska, mintegy vezényszóra, megfordította a fejét: a vízmelegítóból éppen kilépett Nagyezska.

4. MITYKA PORONDRA LÉP

Hát ez a Mityka! . . . Ivan Afrikanovics nem győzte csodálni a sógorát. Kutyahájjal kent fickó! Hol is terem az ilyen? Üres zsebbel érkezett ide, még a bőröndjét is elkótyavetyélte az úton. Egy hét se telt el – leitatta az egész falut, lehordta a vezetőséget, megházásította Miskát, szerzett szénát a tehénnek. És ezt mind csak úgy kutyafuttában. Minden olyan ügyesen sikerült neki, hogy Ivan Afrikanovics csak pislogott, meg csóválta a fejét, és félt még a közelébe menni is: úgy neki-durálta magát, hogy jobb, ha távol tartja magát tőle az ember.

A múltkor, amikor olyan duhajul dorbézoltak, Ivan Afrikanovics a padlón tért magához a Miska házában. Közvetlenül az orra előtt bűzölgött egy félig elszívott cigaretta – semmi egyebet nem látott, mert hason feküdt. Meg akart fordulni, de nem tudott. Úgy zúgott a feje, mint egy harang, a hasa üres volt, émelygett, és mintha az egyik bordájához tapadt volna a gyomra. Nem, ez nem járja, ennyit inni . . . Minden baj, minden nyomorúság ettől a vodkától van, hogy nyelné el a föld, hogy a tűz égesse meg. Tönkreteszi az ember egészségét, a családokban állandóan perpatvar folyik amiatt az átkozott miatt. Az egész földkerekség fuldoklik már az

italtól. Hányszor megfogadta már Ivan Afrikanovics, hogy nem nyakal be többé, és mégis: ha összeszedi magát, ha szert tesz egy kis pénzmagra, lám, megint belesodródik, megint támad valami hézag. És mindig ezek a testi-lelki jó barátok. Ivan Afrikanovicsnak, ha egyedül van, akár ingyért is adhatnák, nem kellene, de ha cimborák vannak, és ha kortyint egyet-kettőt – akkor a többi már magától megy, és nincs megállás. Először szinte még kellemes is, mindenki jónak, drágának látszik, mindenkit bearanyozna, megcirógatna, és csupa kedvesség, csupa boldogság a lelke. De azután . . . Amikor magához tér, úgy fáj a szíve, mintha meglopott volna valakit, utálja magát meg az egész világot. Nem, ez nem járja! Ivan Afrikanovics a múltkor a padlón tért eszméletre, de se felállni, se megmoccanni nem tudott. „Különben minden rendben van, fiúk?” Azok meg itt dunnyognak az asztalnál, azon vitáznak, hogy leoldják-e a türölközőt Drinovról, vagy várjanak még. „Hadd feküdjön így még egy kicsit” – mondja Mityka. – „Nem, le kell oldani – ezt Miska Petrov erőlteti –, én úgy tisztellem Ivan Afrikanovicsot, mint az édestestvéremet, én . . .” Ivan Afrikanovics meg azt kérdezi: „Mi van énvelem, tán meg vagyok kötözve?” – „Persze!” – válaszolja Mityka. „Így hát valami baj van? Csináltam valamit?” – „Nincs semmi baj – feleli Mityka –, semmi, csak agyonverted Petákot, ott fekszik holtan, de különben nincs semmi baj.”

Ivan Afrikanovicsnak elállt a szíve verése, mikor Mityka leoldotta róla a türölközőt: Peták csakugyan mozdulatlanul feküdt a lócán. „Egy fogat már el is ment rendőrökért.” Ivan Afrikanovicsot a hideg is kilelte, keze-lába reszketni kezdett, ahogy odament Petákhoz. De egyszeriben megkönnyebbült,

amikor hallotta, hogy Peták két hangra horkol. Nem, ez nem járja. Mityka teát töltött Ivan Afrikanovicsnak, csordultig töltötte a poharat, hogy igyék a Peták lelke üdvére, de Ivan Afrikanovics nem fogadta el, hazaindult, Mityka meg ott maradt. Otthon az anyós meg Katyerina egy álló napon át kettesben mosták Ivan Afrikanovics fejét. Ilyen az élet. Mitykát bezzeg hamarabb békében hagyták. Nagy kár! Ő különben is ritkán járt haza. Nem este, hanem reggel vetődött haza aludni. „Üdv, gézengúzok!” – kiáltja a küszöbről. Rettenően összecimborált Miska Petrovval, együtt isznak, a traktorral kocsikáznak, és Mityka a minap azt vette a fejébe, hogy megházasítja Miskát . . .

Úgy zajlott le a dolog, hogy két napig csakis erről beszélt az egész falu.

Cafra Daska megittatta Miskát valami fortélyos bájitallal. Miska egész este hányt, lehet, hogy nem emiatt, de az biztos, hogy Daska varázsitalt kotyvasztott, és az is biztos, hogy Miska véletlenül felhajtotta azt a varázsitalt. Azért hajtotta fel, mert már nem tudta felismerni, mi van a pohárban, és egyszer csak összegörnyedt, aztán elaludt, Daska meg elment veszekedni Nagyezskával. Megleste Nagyezskát a sövény-nél, és rátámadt szegény lányra: te milyen meg amolyan – mondta –, menj vissza, ahonnét jöttél, neked kurta a szoknyád alja, a fogad meg hamis; de Nagyezskának esze ágában se volt Miska miatt veszekedni vele, fogta hát magát, és továbbindult, Cafra Daska pedig fahulladékkal dobálta meg, és mind a két kezével hadonászva, az egész falu hallatára kiabált. Micsoda repedtsarkú, buta liba!

Ivan Afrikanovics maga hallotta, ahogy Daska szitkozódik: csak úgy dőlt belőle mindenféle förtelem, a végén úgy

nekiszilajodott, hogy már kacskaringósan ki is cifrázta. Szégyen, gyalázat. De hát mire nem képesek a fehérchselédek, kivált ha dühbe gurulnak; ha pedig férfi miatt teszik, akkor végképp elvakulnak. No persze nem mindegyik. Lám, az ő Katyerinája nem ilyen, az átallana így kiabálni, gyalázkodni . . .

Nagyezska nem akart perlekedni Cafrával. Másnap csakugyan elutazott – lehet, hogy letelt az egész szabadsága, de lehet, hogy egyszerűen csak fogta magát és elment, hogy kerülje a botrányt. Mire Miska magához tért, Nagyezska már nem volt sehol. A legény csak legyintett: üsse kő! És visszament Daskához, de most már a főbejáraton; addig ugyanis a hátsó ajtón át járt be; elkísérte Nagyezskát, aztán éjszakára besurrant Cafrához, de csak a hátsó ajtón keresztül. Most viszont emelt fővel, egyenest a főbejáraton ment be hozzá. Daska nyilván azt hitte, hogy a csodaszer hat, a biztonság kedvéért kotyvasztott még egy porciót, és vodkával felhígította. Alighogy odakészítette ezt a lötytyöt Miskának az asztalra, betoppan Mityka; Miska nélkül egy pillanatig se tud meglenni, egyenest ideloholt hát Daskához. Leült Mityka az asztal mellé, kínálás nélkül tölt és iszik, és egyszeriben rángatózni kezd a szeme héja. „Miféle papramorgó ez, gazdaszszony?” – kérdezi. Daska meg haragszik, sehogy se tetszik neki, hogy Mityka miatt most kárba vezett egy egész pohár varázsital, magán kívül rohan a kemence szájához, aztán a ládához, és hoz egy érintetlen, új palackot. Minduntalan ezt az üveget tolja Mityka elé, és azt hajtogatja: „Nesze, Mitrej, ebből igyál, ez friss, ez friss!” – „Várj, gazdaszszony – mondja Mityka –, az a friss sem szalad el tőlünk, inkább ebből még . . . Hol vetted, mintha valami külföldi rumhoz hason-

lítana. Majd felakad tőle az ember szeme.” Egy pohár, két pohár – Mityka benyakalta a Miskának szánt varázssitalt, az egész üveggel, márpedig azt csak Cafra Daska tudja, mi volt abba belekotyvasztva. Talán tyúkganéj szárított pókkal, talán – pók nélkül. Nem tudni. Elég annyi, hogy Miskának vajmi kevés jutott az első üvegből, úgyhogy Daska képes lett volna széttépni Mitykát. Pedig nem szidnia kellett volna, hanem bearanyoznia, mert a Mityka biztatására, mindjárt másnap, mind a hárman elhajtottak a Miska traktorán a községi szovjetbe, és Daska meg Miska összeházasodtak, és csakis erről pletykált az egész falu. Ilyen nagy betyár!

Miután Daskát összeházásította Miskával, hazament. „Üdv, gézengúzok!” Ivan Afrikanovicsnak persze sok gézengúza van, ezek mind körülvették, ő pedig az egyiknek is ad egy marék cukorkát, a másiknak is ad, és úgy jár a házban, mint a fedélzeten. Ivan Afrikanovics nem volt otthon, a szomszéd kolhoz területén kaszált Katyerinával. Így hát Jevsztolja mondta el Mitykának, hogy mennyire pórul jártak a szénával. Mityka hallgatja, hallgatja, egyszer csak megszólal: „Ejnye, a mindeneteket!” Felugrott, és meg sem itta a teáját. Ivan Afrikanovics csak később tudta meg, hogy Mityka és Miska a traktorhoz kapcsolt egy szánt, és máris robogtak egyenest a levonovi tisztásra, ahol Ivan Afrikanovics kaszálgatott éjszakánként. A falubeliek mind munkában voltak, senki se látta, hová indult a traktor a szánna; alig három óra alatt nyélbe ütötték az egész dolgot. Mind a két boglyát rádobálták a szánra, odaszállították a szénapajtához, egy pillanat alatt áthajigálták; mindezt suba alatt... És talán szerencsésen meg is ússzák, talán meg is marad az a széna Ivan Afrikanovicsnak, ha nincs ez a Cafra Daska...

Ivan Afrikanovics aznap korábban jött haza a kaszálóról, mert szombat volt, és már régóta készültek, hogy befűtenek a fürdőházba. Mityka és Miska két teherautóval elment cserevetőmagért – az őszi vetéshez –, és mindketten megint rózsás hangulatban jöttek haza. Miska már lakni is átköltözött a Daska házába, és már új tornácot is barkácsolt. Mityka és Miska ott ült az új tornácban, Daska pedig szintén befűtött a fürdőházba. Igen tisztességesen befűtött. A fiatal házasoknak együtt kellett volna a fürdőbe menni, de Miska már egészen vidor volt, nyilván magukkal is hoztak italt. Daska bizonyára nem győzte már várni a férjét, hogy együtt menjenek a fürdőbe, fogta hát a vesszőnyalábot, és egyedül indult tisztálkodni. Miska a kompresszióról vitatkozott Mitykával, a traktor meg ott állt a háznál, Miska és Mityka pedig már teljesen berúgtak és vitáztak. Fogták magukat, elindították a traktort, és nekivágtak a falunak, hogy bebizonyítsanak egymásnak valamit. Hol megállnak, hol hebehurgyán megint előreiramodnak. Egyszer csak megáll Miska, és azt kiáltja:

- Várjunk, hát hol az én asszonyom?!
- Hol volna? – feleli Mityka. – Tisztálkodik a fürdőben.
- Ugyan már – mondja Miska –, nem az az asszony, aki a fürdőben van, hanem az a meztelen asszony.
- Persze hogy meztelen – mondja Mityka –, hát ruhában tisztálkodjon, vagy mi?
- De nem az, hanem ez – Miska az üvegre bökött a mutatójával –, amelyik a képen van.

Erre Mityka is megértette, miféle meztelen asszonyt keres Miska. A kép csakugyan nem volt ott az üvegen. Miska dühbe gurult, zargatni kezdte a gyerkőcöket:

– Ti loptátok el a képet a kabinból? Mindötöknek leütöm a csánkját, ha nem adjátok elő! Ti csentétek el?

A gyermekek roppant megijedtek, és azt kiabálták:

– Nem mi voltunk, Miska bácsi, nem mi!

– Hát ki?

Ekkor elmondták Miskának, hogy a képet Daska ráncigálta ki a fülkéből, és el is égette a kemencében; hogy mindnyájan látták, ahogy bemászott a kabinba, és letépte a képet az üvegről. Mityka megjegyezte, hogy ezt féltékenységből csinálta, Miska pedig rögtön be a fülkébe, és máris indult a traktorra a Daska fürdőjéhez. Egészen a vetkőzőig hajtott, és azt kiáltotta:

– Hol a kép?! – És pöfögtette a traktort, hogy Daska kinézzen, de Daska nem nézett ki. Erre Miska kanyarodott egyet, és neki a traktorra a fürdőháznak. Egyenest a patakba akarta borítani. Mityka hahotázik, Miska meg egyre a patak felé taszigálja a traktorra a fürdőházat, újdonsült nejével együtt. Daska meztelenül kifutott a fürdőből, csak a vesszőnyalábbal takarta el magát, ordított az egész falu hallatára, és szidta Miskát, aki láthatólag észre tért, amikor pucéran meglátta, de a fürdő már odább volt tolva egy méternyire, és a kőrakás is szétgurult.

Ivan Afrikanovics hazavezette Mitykát, úgyhogy nem tudta, miként végződött a dolog, de másnap – püff neki! – be-toppant az a megbízott a körzeti rendőrrel, és a faluban máris azt rebesgették, hogy Miska és Mityka most kap tíz-tíz napot kisebb garázdaságért, Daska meg könnyörögve kéri a megbízottat, hogy ne csináljon semmit, de hogy képzele: hát potyára hívta ide a megbízott a rendőrséget? Ráadásul Miska tönkretette a traktornak mindkét fényszóróját, megrongálta

a hűtőt, Mitykára pedig még a múltkori eset óta emlékezett a megbízott. Hát ez baj – Ivan Afrikanovicsnak nagyon fájt a lelke. Egészen rosszul érezte magát, amikor a hatósági emberek két hivatalos tanúval ahhoz az átkozott fürdőházhoz indultak. Körüljárták – a fürdőház nem egy méterre, hanem csak nyolcvan centire volt odább tolva, mindent felmérték, aztán bementek . . . Daska se élő, se holt, ahogy ott áll, reszket a keze, és már-már felüvölt.

– Hát ez meg micsoda? – kérdik. – Honnan vették ezt a szénát? – A fürdőház egész kis padlása tele van zsúfolva szénával, és a megbízott ránéz Daskára: – Kérdeztem valamit!

– A kertből . . . A saját kertünkéből . . .

– Már hogy volna a kertből, amikor ott még nem is kaszáltak!

Erre Daska bőgni kezd. A megbízott elszalajtott valakit az irodába az elnökért, jött is az elnök, megkeresték a brigádfővezetőt is. Ilyen az élet. És ez az átkozott fürdő azt az ötletet adta a hatósági embereknek, hogy tartsanak ellenőrzést minden portán. Estig járták a fürdőházakat, az udvarokat, és összeírták a szénát. Sor került Ivan Afrikanovicsra is . . .

Mityka a járési rendőrségre került Miskával együtt. Immár nem a fürdőház, hanem a széna miatt. Ivan Afrikanovics – alighogy a kolhoz tehenészetébe szállította a szénát a saját padlásáról – máris hallja, ahogy Jevsztolja, az anyós jajveszékkel, a gyermekek a házban bömbölnek, a tehén megfejetlenül áll a tornácnál, az is bög: követeli, hogy fejjék meg. Katyerina pedig nincs sehol, és Mitykát berendelték a rendőrségre.

Ivan Afrikanovics két napig szinte bódultan botorkált – Mitykának se híre, se hamva. Miska is eltűnt, pórul jártak a legények azzal az erdei szénával. „Lecsukják őket, kap egy-egy évet mind a kettő” – gondolta Ivan Afrikanovics, és mind jobban és jobban fájt a lelke, ahogy se lelte helyét. A harmadik napon már nem bírta tovább, elindult a járási székhelyre. Fogta a Mitykának készített csomagot (Jevsztolja hallal töltött lepényt és egy fél tucat tojást tett a tarisznyájába), és útnak indult.

A tehertaxi ponyvateteje lobogott a szélben. Nyáron annyi az utas, mint rostán a lyuk, zsúfolásig tele volt a kocsiszekrény. Ivan Afrikanovics stopot integetett. A sofőr köteles volt megállni, mivel külön utasítás szerint embereket is fel kellett vennie, de a kocsiszekrényben olyan zúgás támadt, akár a méhkasban.

- Nincs hely, megtelt!
- Egy azért még elfér!
- Hát ha gumiból van, talán felfér, különben nem!

Ivan Afrikanovics nagy nehezen felfurakodott. Elindultak. És mindjárt lecsillapodtak: a meghitt beszélgetések három helyen is gerjedezni kezdtek, mint a tűz. Az autó nagyot zötytyent, és egyszeriben több lett a hely.

- Ez nem is tehertaxi, a belcmet rázza ki!
- Jaj, jaj, kilötytyent a lekvár!
- Ide gyere, néni, itt jobb helyed lesz.
- Ejnye, a mindenit, hát részeg ez, vagy mi?
- Hát én azt mondom, hogy ha a sofőr két utat lát, az a

legrosszabb, akkor okvetlenül felborulunk. Az a legjobb, ha három utat lát, mert akkor a középsőn hajt.

– Száradjon el a nyelved.

– De igazán az a legjobb.

Áthaladtak két falun, a harmadikban ismét megálltak. Két szabadságos leány sietősen összecsókolózott a síró mamákkal. Az utasok az autóból nézték, ahogy búcsúzkodnak.

– Elég már abból a csókolózásból – mondta ugyanaz a bácsi, aki a hármas útról bölcsekedett. – Lám, engem már rég nem csókolt meg senki.

– Akkor szállj le, hátha te is kapsz . . .

– Rosszak a fogaim, pajtás. Meg az asszony is . . . Olyan hárpia lett, nem is tudom, ki szülte azt a boszorkányt.

– Nyilván az anyósod szülte – jegyezte meg valaki.

– Egy volt?

– Mármint asszony? Egy. De ezzel az eggyel is meg vagyok áldva. Úgy látszik, az én megbízásom végleg lejárt, megöregedtem. Hát most próbáljam ráncba szedni, amikor minden törvény az asszonyok pártján van, minden pont meg paragrafus?! Nem, barátom, ezzel az eggyel is épp eleget kínlódok még most is.

– Azt beszélik, a perzsa fejedelemnek kétszáz darab van? Hát az hogy bírhatja?

– No ne mondd!

– Pedig így van!

– Viszont biztosan jól kosztolják. Nem iszogat?

. . . Ivan Afrikanovics máskor okvetlenül bekapcsolódott volna a társalgásba, de ma nem nagyon törődött a perzsa „fejedelemmel”. Mityka sehogy se ment ki a fejéből. Lecsukják a legényt ezért a szénáért, lecsukják, pedig hát vitte volna

el az ördög azt a szénát, csak meglettek volna valahogy . . . De nem, odahajtottak, feldobálták mind a két boglyát. Azokat, amelyeket Ivan Afrikanovics összekaszálgatott éjszakánként, és amelyeket elkobzott a hatóság. Nem volt elég a kalamajka öneki magának, még Mitykát is belerántotta. Felhergelte a legényt. De Miskára is ráhúzzák a vizes lepedőt.

Ivan Afrikanovics, mihelyt leszállt, a rendőrségre indult. Egyszer csak utána kiált valaki:

– Drinov! Hát te mit keresel itt?

Ivan Afrikanovics hátrafordult, a fiatal csődörön épp akkor érte utol az elnök.

– Hát, a Mityka dolgában . . . Megtudakolni, hogy s mint.

– No, én azt a Mitykát . . . tudod. Közelébe sem engedném a falunak. – Az elnök leszállt a lóról. – Ómiatta hiúsul meg az őszi vetés.

– Aztán miért éppen Mityka miatt?

– Hát azért! Áll a traktor? Miska meg ül? Hát ezért! Mindig csinálnak valamit! Jól elintézték bennünket, az anyjuk keservit . . .

Az elnök a rendőrség kerítéséhez kötözte a lovát, és azt kérdezte a bejáraton kilépő őrmestertől:

– Odabent van a főnök?

– Odabent, bemehetsz.

Az elnök intett Ivan Afrikanovicsnak, hogy menjen utána. Kettőt koppantott a hivatali szoba ajtaján. Ivan Afrikanovics is belépett, és megállt az ajtónál. A szobában vágni lehetett volna a füstöt, még a kinyitott szellőzőablak sem segített. A járási rendőrfőnök – százados – a telefonkagylót le se téve üdvözölte az elnököt.

– Jó napot, gazda. Ül le. Halló, kislány, mi van ott maguknál?! Halló! Az ördög tudja, mi ez! Mi szél fújt erre?

– Nyikolaj Ivanovics.

– Nem tehetem.

– Utoljára, Nyikolaj Ivanovics.

– Mondtam, hogy nem tehetem.

– De hiszen . . .

– Nemsokára szétlopkodják az egész kolhozodat. Két boglya. Hát tréfádolog ez? Nem, nem. Ezzel a csődörrel hencgettél annyira? – A százados kitekintett az ablakon, és rágyújtott. – Nagyjából megjárja. Csak hát csupa szőr a bokája, a patája meg olyan, mint egy háncspapucs.

– Háncspapucs? Ne fecsegy már a vakvilágba, Nyikolaj Ivanovics! A téglagyáriak folyton nyúznak érte. De hát fészkes fenét. Aranyvalutáért sem adom oda senkinek. Nos hát Petrovval mi lesz, Nyikolaj Ivanovics? Mi? Teljesen tönkreteszel. Áll a traktor, és nyakunkon a vetés.

– Mit akarnak vele a téglagyáriak? Tán agyagot dagasztatni? Ilyen lábakkal!

– Már háromszor is telefonáltak. Rimánkodnak érte, Nyikolaj Ivanovics. Csak kisebb garázdaságért büntesd meg, az ördög vigye el a bolondját!

– Szép kis bolond: elsinkófált két boglyát! Nem, nem, semmi szín alatt. Bíróság elé vele! Hadd éljen egy kicsit ingyenkenyéren.

– Nyikolaj Ivanovics!

– Annak hívnak! Negyven év óta! – A százados dühösen elnyomta a cigarettáját. – Megmondtam, hogy nem, és ezzel vége. Segítettem rajtad, amikor lehetett? Felelj: amikor lehetett, segítettem rajtad?

– Hát igen, segítettél . . .

– Ez az, hogy „hát igen”. Engem az ilyesmiért . . . keverőfával . . . Menj, amerre látsz, te Mária Magdolna – mondják. Elég volt az érzelgésből. Hát miféle pipogya elnök vagy te? Szabadjára engedsz mindenkit, nemsokára a pecsétet is megcsapják. Halló?!

– Ej, Nyikolaj Ivanovics . . . Lennél csak te az én helyemben. – Az elnök feltette átizzadt sapkáját. – No, hát ott egye meg a fene. Bánom is én . . . Elvetni háromszáz hektár rozsot . . . Jön az esőzés . . . Hol van itt nálatok . . . az a . . . reterát, vagy mi?

– Balra, lent – válaszolta a százados.

Az elnök becsapta az ajtót. Ivan Afrikanovicsról meg is feledkezett.

– Sok szerencsét. Hanem a csődört megveszem tőled. Hallod?! – kiáltotta utána a százados.

De az elnök nem hallotta. Nemsokára a kis hídon dobogott végig a kis csődör patája. Ivan Afrikanovics türelmesen állt az ajtónál. A rendőrkapitány egy darabig szótlanul ült, aztán előhúzott egy mappát, és az ajkát fáradtan mozgatva lapozni kezdte az iratokat. Megnyomott egy gombot az asztalon.

– Szmirnov!

– Igenis, százados elvtárs! – Mintha a föld alól termett volna elő egy rövid lábú őrmester. Tisztelgett.

– Az a két ember a „Szivárvány”-ból . . .

– Ülnek, százados elvtárs. Az előzetesben.

– Elintézni őket, a decemberi rendelet értelmében.

– Igenis.

– Amennyi belefér. Tizenöt-tizenöt nap. Velük még . . . „Szivárvány”-ba. Ott dolgozzák le a büntetésüket, éjszakára

pedig becsukod őket a fürdőházba. Halló, kislány? Mi van ott maguknál a telefonnal? Alszanak, vagy . . . Amennyi belefér.

– Értettem, százados elvtárs. Távozhatok?

– Igen. Várj, várj, az a murmanszki szabadságos nem írta alá a jegyzőkönyvet? Hadd tisztítsa a reterátokat egy fél hónapig itt a telepen. Minden világos?

A rövid lábú őrmester tisztelgett és eltávozott, a százados pedig kirántott a mappából néhány iratot, lassan széttépte, a papírkosárba dobta őket, és csak ekkor pillantott Ivan Afrikanovicsra.

– No, mit óhajt?

Ivan Afrikanovics zavarba esett.

– Itt van maguknál Mityka. A vezetékeve Poljakov. Egy szóval itt ül . . .

– Igen, van nálunk ilyen. No és aztán?

– Mityka. Poljakov.

– Jó, jó, Poljakov, Mityka, de tovább?!

– Szeretném megkérdezni . . . csomagot . . . és hogy s mint . . .

– Köszönd meg az elnököknek. Könnyen megúsza az a te Mitykád. Kicsodád neked?

– Sógorom.

– Odaviheted a csomagot a sógorodnak, Szmirnov is oda indult.

A százados megint telefonálni próbált, így hát Ivan Afrikanovicsnak nem volt más választása, mint hogy elmenjen.

A fogda ugyanott volt, a rendőrség udvarában. Ivan Afrikanovics tisztelettel tekintett a bejáratra, a vasrácsos kis ablakokra meg a kutyaóltra. Az ügyeletes átvette a halas töltött

lepényt meg az öt tojást, azt mondta, hogy átadja, aztán közbösen tovább lapozgatott egy összemaszatolt folyóíratot. Ivan Afrikanovics nem akart elmenni.

– No, mi az? – kérdezte az ügyeletes.

– Hát . . . csak . . . szeretném látni.

– Nem lehet.

– Csak egypár szóra . . . hogy szóval . . . hogy van.

– Mindjárt visszük őket munkára, akkor nézheted, ameddig akarod.

– Mind elviszik?

– Mind, mind!

Ivan Afrikanovics leült egy kis tőkére, és várta, mikor viszik Mitykát munkára. Nemsokára valóban kivezették a „decemberieket”. Vagy tíz ember jött ki, mind fiatal legények, de Mityka nem volt köztük, és nyilván már Miskát is útnak indították, mialatt Ivan Afrikanovics átadta a csomagot. Volt ott egy ismerős szosznovkai legény. Ivan Afrikanovics sokáig követte őket. Hát hova lett Mityka? Visszament az ügyeleteshez, az azt mondta, hogy a cellákban nincs egy ember sem, mind elmentek, hogy a cellákat most szellőztetik, hogy elég volt a fecsegésből, és legfőbb ideje, hogy Ivan Afrikanovics békében hagyja. A fogda bejárata tárva-nyitva volt, az ügyeletes elment, így hát el kellett mennie Ivan Afrikanovicsnak is.

Értetlenül ballagott a tehertaxi állomása felé. Hát hol van Mityka? Miskát visszaküldik a kolhozba, ez rendben van, de Mityka? Ivan Afrikanovics még jobban nekibúsult. Amíg azt hitte, hogy Mityka meghatározott helyen, őrizetben van, hogy nem tűnhet el sehová – nem olyan nagy baj, hogy le kell ülnie azt a tizenöt napot –, egyszóval amíg szilárd maradt benne

ez a gondolat, valahogy nyugodtabb volt. De most igazán elromlott a kedve. Mit mond majd az asszonyoknak?

Teljesen kétségbeesve ment haza, minden étvágy nélkül ivott egy kis teát, és egy szót se szólt Mitykáról Jevsztoljának.

Ivan Afrikanoviccsal csaknem egy időben érkezett haza Miska a rövid lábú őrmester kíséretében. Az őrmester beakarta zárni Miskát éjszakára a Daska fürdőházába, és már fel is szerelt rá egy nagy raktárlakatot, és maga Miska se ellenkezett. De teázás közben megittak egy üveg vodkát, aztán még egyet, és mire megjöttek a tehenek, Miska már összeölelkezett az őrmesterrel. Egymás vállát veregették. Az őrmestert a szénapadláson fektették le . . . Daska függönyt akasztott elébe a szúnyogok ellen, és az őrmester úgy aludt, mint akit agyonütöttek. Miska pedig elmondta Ivan Afrikanoviccsnak, mi történt Mitykával.

Együtt érkeztek a rendőrségre. Mityka még a faluban megtagadta a széna elszállításáról felvett jegyzőkönyv aláírását, de amikor kézbesítették neki az idézést, hogy jelenjék meg a rendőrségen, gondolkodóba esett. A rendőrségen két órát vártak a folyosón. Ott volt Kolka Poljakov, egy szosznovkai legény is, akit Miska jól ismert. Névrokona Mitykának, mert Szosznovkában majdnem mindenkit Poljakovnak hívnak. Ez a Kolka az előző este összeverekedett valakivel, aznap pedig bement Miskával a rendőrségre. Csak úgy, kíváncsiságból ment be utána. Megjelenik az ügyeletes – a rövid lábú őrmester – egy névsorral, és kiabálni kezdi a vezetékneveket. Először a Miskáét kiáltotta: „Petrov! Állj a sarokba!” Miska odaállt. Kiáltotta még egy másikét, az is odaállt, majd azt kiáltotta az ügyeletes: „Poljakov!” És ekkor Mityka helyett,

bolondjában, az a szosznovkai legény kurjantotta: „Jelen!” – „Állj a másik kettő mellé!” – mondta az ügyeletes. A legény oda is állt a másik kettőhöz, Mityka ülve maradt a padlón, és cigarettázgatott. Az ügyeletes odamegy ahhoz a háromhoz. „Lépésben indulj!” Hát azok el is indultak, köztük Miska is, Mityka meg nyilván ott ült még egy darabig, de mivel senki se szólította, elment a teázóba. Ennél többet Miska se tudott Mitykáról.

Az őrmester, aki tévedésből a másik Poljakovot vitte el a fogdába, azután bizonyára észbe kapott, de már késő volt, mert Mityka nyomtalanul eltűnt. A másik háromnak, köztük a szosznovkai legénynek, válogatás nélkül, adtak tizenöt-tizenöt nap áristomot. Még bíróságra se vitték őket, és mind a hárman – sőt negyediknek az őrmester is – nagyon meg voltak elégedve, hogy így végződött a dolog. Miskát az őrmester kíséretében visszaküldték a kolhozába, hogy dolgozza le a tizenöt napot, a szosznovkai legény pedig sokáig találgatta, hogy ki hozta neki a csomagot, a halas lepényt meg az öt tojást – Szosznovkában nem fogtak halat, ott tó sincs, tyúk meg szintén nem volt a legényék háza táján. Gondolkozott, gondolkozott, találgatta, találgatta, de hát az éhség nagy úr, így hát egy hoppra megették az Ivan Afrikanovics csomagját. A szosznovkai legény először ült fogdában, büszkélkedett vele, és minduntalan azt mesélgette, hogyan verekedett a minap. Jelentéktelen kis hajbakapás volt ugyan, de ő büszke rá, hogy fogdába került . . .

A rövid lábú őrmester két nap múlva elment a faluból, úgyhogy Miska szabadlábra került.

Mityka eközben megvárta, míg elmege a faluból Miska

kísérője – az a rövid lábú őrmester –, és épségben-egészségben, vidáman és fürgén toppant be, mint akit felhúztak:

– Üdv, gézengúzok!

A „gézengúzok” később megtudták, hogy ezeket a napokat Szosznovkában Sztjepanovnál töltötte, megvárta, míg minden lecsillapodik. Csak azt nem tudta senki, hogy együtt aludt-e Mityka Nyuskával, vagy külön, de a fehércselédek ezt találgatták, és százféleképpen is tárgyalták a kérdést.

Maga Mityka pedig nem mesélt semmit.

I. SZABAD MADÁR

*Neked – eke meg borona,
Nekem – idegenek hona
(Egy rigmusból)*

Mitykának még volt pénze. Sok pénze: hatvan rubele, vagy talán nyolcvan is, de amikor megtudta, hogyan végződött a szénahistória, abbahagyta az ivást.

Ivan Afrikanovics elszállította a szénát a közös szérűre, és hamarosan meg is feledkezett az egésztől. Ilyen az élet. Mityka pedig, ahogy visszatért Szosznovkából, egyszer odaballagott a fészerhez, hogy a szükségét végezze; látja, hogy üres a szénatartó. Még a nadrágszíjat se csatolta be, és el is felejtette, miért ment oda. Beszaladt a házba.

– Hol a széna?

Jevsztolja, az anyja, Ivan Afrikanovics legifjabb „kunceaftját” ringatva még csak hátra se fordult, halk, altató hangon énekelt egy bölcsődalt a már-már elalvó csecsemőnek. Mityka kérdése egy újabb dalocskát juttatott eszébe:

*Ne bégess, báránykám,
Nincs egy marék szénám:
Nyáron meleg van kaszálni,
Télen – haza fuvarozni.*

– Azt kértem, hol a széna? – Mityka elsápadt, és megállította a bölcsőt.

Az öregasszony nyugodtan felállt, benézett a kemence száján, és az edényfogó rúddal kihúzta a vasfazekat.

– Mit kiabálsz itt, Mityka? Már majd elaludt a kislegény, te meg mint a harapós kutya . . . A szénát elvitték. Mindenki elvitte, aki nem a saját kertjében kaszálta, az egész falu.

– Elvitték?! Hát hogy?!

– Hát úgy, szekéren.

Mityka felugrott, mintha tüzes vassal bökték volna meg. Még dadogott is:

– Há-hát m-m-mért, b-bolondok vagytok, vagy mi?

– Csakis te vagy köztünk az okos – mondta mosolyogva a nagymama. – Ki lapított három napig a Nyuska szénapajtájában?

Mityka kirohant a házból, majd viasszaladt.

– Hol van ma? Szántanak, vagy mi?

– Szántanak.

Úgy becsapódott az ajtó, hogy a szekrényben megcsörrent az üres edény.

. . . Ivan Afrikanovics csakugyan szántott a Miska traktorán az őszivetés alá, ugyanazon a Drinov-parcellán, amelyen egykor az apja szélmalma állt: a malomkövek még most is ott hányódtak a dombon.

Későn mentek ki szántani, valahogy akadozott a dolog, a trágya pedig, amelyet még tegnap szétszórtak az asszonyok, teljesen megszáradt. A száraz, szürke föld csak nehezen akart engedni az ekéknek, a szántóvasak hamar eltompultak. Ivan Afrikanovicsnak fájt a lelke a kutyatejjel benőtt, poros mező láttán: a felszántott rész alig volt feketébb a szántatlannál,

Amikor éppen megkerültek egy távírópóznát, az elülső eke megcsúszott, utána a felszínre ugrott az egész vontatmány, és a földet karcolva vonszolódott hasztalan.

– Állj, állj! – kiáltotta Ivan Afrikanovics, de Miska csörröpölve továbbhaladt, mintha nem is hallotta volna. – Állj, ha mondom! – Ivan Afrikanovics magánkívül leugrott a vontatmányról, felkapott egy göröngyöt, és megdobta a fülkét. – Megsüketültél, vagy mi?

Miska kelletlenül megállt.

– Á-á! Üsse kő! Úgyse terem itt semmi.

– Hogy... hogy... hogyhogy nem terem?

– Mit akadákoskodsz, Afrikanovics?! Te mindig mindenkinél többet akarsz.

– Csak nézd meg! Nézd meg, mit művelünk itt!

– Hát aztán! – Miska bohócpofát vágott. – Vésd a füled mögé...

Ivan Afrikanovics dühében már-már belevágott ebbe a bohócpofába, de ebben a pillanatban meglátta, hogy a sógora jön a falu felől. Szerencséje volt Miskának.

Mityka görnyedten, furcsán rángó járással közeledett, Miska meg ravaszul hunyorogva figyelte. Mityka köszönés nélkül leült egy ekére.

Ivan Afrikanovics rásandított.

– Mi lelt? Tán bal lábbal keltél fel?

Mityka köpött egyet, és sokáig megvetően nézett sógorára.

Ivan Afrikanovics kellemetlenül érezte magát, zavarba esett.

– Hol a széna? – fordult hozzá nyersen a sógora.

– Hát hol lenne? A szérűn.

– Aztán miért van a szérűn?
– Hát csak . . .
– Csak, csak! – A csámpás, de erős lábú Mityka talpra ugrott. – Málészájúak! A szérűn, mi? Odaszállítottad, mi? Aztán miért szállítottad be? Agyonlőnek, ha nem viszed oda? Pipogya fráterek vagytok mind, poros fülűek . . . – Mityka keserű káromkodás közepette kajánul megcibálta a saját fülét, mintha port rázna ki belőle.

Görnyedt, valahogy szomorú járással elment (addig másképpen járt), nem itta le magát, hanem elballagott a folyóhoz, és leült egy friss boglya alá, amely még meg sem ülepedett. Ivan Afrikanovics nem látta másnap estig.

. . . Ivan Afrikanovics egyszer jókor reggel kiment a veteményes kertbe, hogy munka előtt körülássa a krumpliágyást. Ahogy bele akarta nyomni az ásót a földbe, megpillantotta Mitykát: egy kövön ült, és a folyót nézte, amely még álmos volt ugyan, de már felszállt róla a köd. Fogai közül egy fűszál meredt kifelé. Mezítláb ült ott, és úgy nézte a folyót. Ivan Afrikanovics eddig sose vette észre, hogy Mityka hajnalban kelt volna fel – mindig ebédig aludt a legény.

Mityka köhögést hallva leöblintette az arcát, és felment Ivan Afrikanovicshoz.

– No, Afrikanovics, elég volt.
– Mi volt elég?
– Hát itt lődörögni.
– Elmégy, vagy mi?
– Persze, de te is jössz.
– Már hogy én megyek?! – szólt mosolyogva Ivan Afrikanovics. – Világgá – a kisajtóig.
– Én pedig azt mondom, hogy jössz.

– Aztán hová megyek?

– Velem jössz? – Mityka erélyesen megrúgott a cipője orrával egy göröngyöt. – Északra megyünk, egészen komolyan beszélek. Mennyit markoltál fel tegnap? A fizetéskor. Mert tegnap fizetés volt, ugye?

– Az volt.

– No és mennyit löktek oda?

– Tizennyolc rubelt kaptam.

– Egy hónapra?

– Egy hónapra.

– Jó sokat felmarkoltál... Télen pedig még ennyit se keresel. És ha nem tudod takarmányozni a tehenet? Hány ilyen... gézengúzod is van? Kilenc?

– Hát persze... – Ivan Afrikanovics már-már zavarba esett, de mindjárt megdühödött: – Kivel akarsz te? ... Még hogy én veled menjek?! Nem, cimbora, az én dolgom az, hogy itthon üljek és ne ugráljak. És ki enged el engem? Úgy látszik, arról megfeledkeztél, hogy nekem egyetlen hivatalos iratom van – a tejeskönyv, ahová beírják, melyik asszony mennyi tejet ad be. Nem, Mityka, kedves barátom... Ez túl okos gondolat. Nincs énnekem hova menni, korábban kellett volna meggondolni, mindjárt a katonaság után. Ilyen az élet.

Ivan Afrikanovics legyintett, és megfogta az ásót, de Mityka elvette tőle.

– Jól figyelj rám – kezdte ismét. – Szénád egy maréknyi van, csak amit a kertben kaszálsz, igaz? Igaz! A hal meg a vadászat szintén nem komoly jövedelem, így van? Így! A Sarkövben pedig félkézzel is megkeresel százötven rubelt. Ami pedig az igazolványokat illeti, azt bízd rám. Arrafelé

nem érvényes a törvény. Pénzzel manapság minden elérhető. Ha egyszer élő fehércselédeket lehet vásárolni éjszakára, vásárolunk igazolványt is.

– Menj, te . . . felvásárló! – felelte harapósan Ivan Afrikanovics. – Nagyon megszoktátok, hogy mindent csak vásároljatok, neked minden megvásárolható lett. De hátha nekem nem kell olyasmi, ami pénzbe kerül? Hátha én ingyen akarok?

Ivan Afrikanovics maga is csodálkozott, hogyan gerjedt ilyen haragra. Sohase veszekedett Mitykával. De Mityka ügyet se vetett erre a haragra, tovább beszélt, és úgy hatott, hogy őneki van igaza, nem pedig Ivan Afrikanovicsnak, és emiatt Ivan Afrikanovics még jobban bosszankodott.

– Ingyent akar! – Mityka beletaposta a cigarettacsutkát a nedves földbe. – Hát csak rajta! Lám, szénát is ingyen kaszáltál. Vagy megfizették legalább a kaszálást? He! Kész röhej! Most is csak a porontyaid vannak ingyenben, te víziló!

– Ez igaz. Minden pénzbe kerül. Idáig jutottunk. Csak hát én mégse megyek veled sehová, Mitya. Nem nekem való már ez.

– Aztán miért nem neked való? Hisz te ács is vagy, kemencerakó is, és ügyesen tudsz dongás vedret is csinálni.

– Tudok. De azon az idegen vidéken én magam dőlök . . . dugába.

– Á-á! Menj a fenébe!

Mityka köpött egyet, és elment. De csak nem hagyta békén a betyár, este megint belecsimpaszkodott, akár a kullancs, úgyhogy Ivan Afrikanovics szívében megszakadt, megpatlant valami, és éjszakánként elkerülte az álom.

Minden hiába, nincs menekvés, apránként minden úgy ala-

kult, ahogy Mityka mondta. Gondolkodóba esett, nekibúsult, mint aki adósságba verte magát, és nem adta meg a tartozását. Mintha elveszett volna valami, ami a legfontosabb az életben, ami nélkül nem lehet élni, és ami most mintha fölösleges, sőt üres és csalárd ostobaságnak bizonyult volna.

Esténként elbújtak az asszonyok elől a folyóparti bokrok mögé, és cigarettáztak. Ivan Afrikanovicsot már teljesen átjárta a füst; ő többnyire hallgatott, Mityka pedig rágt a fülét, és szintén lázasán füstölt.

– Lám, azt mondd, Afrikanovics: a város olyan, akár a fűtetlen kemence, nem cnyhít, nem melegít. Hát itt mi cnyhít, mi melegít?

– Itt se melegít semmi, Mitya. Ilyen az élet.

– No látod!

– Csak hát én már nem vagyok éppen fiatal ahhoz, hogy egyik tetves barakkból a másikba vándoroljak.

– Eleinte talán csakugyan barakkokban kell laknunk. De hát te eleven ember vagy, nem fogunk ölbe tett kézzel ülni, hanem nekilátunk a munkának.

– Aztán milyen munkának? Olyasfélének, mint amikor fehércselédeket vásárolnak éjszakára? – szolt epésen Ivan Afrikanovics; Mityka istenigazában dühbe gurult.

– Beleköt az ember szavába! Hát talán rosszat akarok én neked, mi?!

– Már hogy akarnál rosszat! Tudom én, hogy nem rosszat akarsz. De talán magad se tudod, hol jó, hol rossz nekem.

– Mindenkinek ugyanaz a jó is, a rossz is.

– Nem ugyanaz, legény.

– Hm . . .

Egyszer aztán Mityka beharapta a száját – úgy látszik, elfogyott a türelme.

– No, akkor menj a búsba! Fordulj fel itt! Ingyért! Jó meg rossz!

Mityka az ajkát előrecsücsörítve, csúfondárosan utánozta Ivan Afrikanovicsot.

– Legalább a gyermekeidre gondolnál, te vállalkozó szellem! Azt hiszed, az emlékedet is áldani fogják, ha itt marasztod őket a kolhozban, amikor ez . . . valóságos temető?

Ivan Afrikanovics elsápadt, izegni-mozogni kezdett: Mitykának ez az érve erősebben hatott, mint a többi együtt. Mityka pedig látva, hogy már hajlik a sógora, és mindjárt teljesen beadja a derekát, igyekezett biztosítani a győzelmét.

– Az asszonyoknak azt mondjuk, hogy csak rövid időre, három hétre. Hallod? Most pedig menjünk, írd meg a beadványt a kolhoz vezetőségének. Ha adnak igazolványt, akkor adnak, ha nem adnak, akkor se verjük a fejünket a falba. Elmegyünk anélkül is.

Ivan Afrikanovics, érezte, ahogy a szíve táján kellemes izgalom kezd bizseregni, mint fiatalkorában verekedés előtt. Este pedig a szokásos beszélgetés után egy csapásra egészen átvázsolta a vakmerő elszánás; odament a szekrényhez, elővett egy háromrubelest, és odaadta Mitykának.

– Szaladj!

Mityka legyintett.

– Nekem tán nincs, vagy mi? Dugd el, ne mutogasd!

– Én meg azt mondom: szaladj! – Ivan Afrikanovics olyan félelmetesen, olyan szokatlanul tekintett Mitykára, hogy a legénynek elakadt a szava, fogta a pénzt, és máris indult vodkáért.

Ivan Afrikanovics pedig leült, hogy megírja a beadványt, amelyben igazolványt kér.

A kolhoz vezetősége majdnem minden héten összeült, úgy-hogy nem kellett sokáig várni. A lucfenyőből ácsolt új irodában, az elnök szobájában gyűltek össze a vezetőségi tagok; a beidézetek és a kérelmezők a tornácon vagy a számvivők-nél várakoztak. Újabbak és újabbak érkeztek.

- Mennyien vannak itt az irodánál, de mennyien!
- Ülünk, várjuk a jó szerencsét.
- Nosza, rajta, menj be!
- Én nem tehetem, nem vagyok vezető.
- Ez már igaz.
- Pálinkás jó reggelt! – köszönt Ivan Afrikanovics.
- Részemről a szerencse, Ivan Afrikanovics.
- Manapság, ha kutyát akar ütni az ember, akkor is vezetőt talál.
- Úgy látszik, másképp nem megy.
- Miért nem?
- Mert most folyik a harc az ital ellen.
- Kár.
- Mi kár?
- Hát az a . . . harc vagy mi.
- Az ital ellen?
- Persze.
- No, azt azért nem lehet tudni. Tegnap például, ahogy megyek, hát jön a szosznovkai Jurko részegen, és ki-kitör belőle a kacagás. Mondom: Mitől van ilyen jókedved? Ő

meg csak kacag. „Felöntöttem – azt mondja –, attól kacagok. Mért, tán megtiltod, hogy kacagjak? Nem tiltod meg.” Azt mondom: te józanon a földet nézed, mint egy bika, szavadat se hallani. „Márpedig mi – mondja – még a kommunizmusba is pityókosan ballagunk be.” Azt mondom: mit keresnél te a kommunizmusban ilyen kapatosan? „Hát mér, én talán nem vagyok odavaló?” Ezt kiabálta, és nekem jött. Én pedig húzódtam előle hátra is, meg oldalt is, mert, gondoltam, még megráz, mint Krisztus a vargát, csak úgy, minden ok nélkül.

– Kár.

– Mi?

– Hát hogy hátra is . . .

– Miért?

– Az ilyen hajba kapás mindenkinek használ, gyorsabban mozog az ember, meg az agya is kitisztul.

– Az már igaz . . . De azért tönkretesz bennünket az az ital, legények.

Ivan Afrikanovics a beszélgetést hallgatva leült a lépcsőre, rágyújtott, és várta, mikor szólítják be.

Egészen estig kellett várnia a hívásra. Előbb meghallgatták a brigádvezetők beszámolóit. „A takarmánybegyűjtés menetéről és előrehaladásáról, valamint az őszi vetés teljesítéséről”, aztán a műszaki felszerelésnek a betakarításra való előkészítése következett. És csak ezután kezdték el a beadványok megvitatását.

Hat beadvány volt. Ivan Afrikanovics belépett, körülnézett: a vezetőség tagjai már izzadtan ültek ott, néhányan álmosággal küszködtek. Mind ismerték egymást, mindnyájan el-eljártak egymáshoz vendégségbe, de itt mintha idegenek

lettek volna. Az elnök a kezébe vette az első beadványt. Egy magányos asszony nevében írták, aki nyugdíj megállapítását kérte. Havi négy rubelt állapítottak meg neki. A második beadványt Peták írta, azt kérte, engedélyezzék, hogy télire egy üszőt is bekössön a tehén mellé pótlásképpen – egyhangúlag elutasították. A harmadik beadványban a régi kolhozraktárnak magán fürdőház céljára való eladásáról volt szó; a negyedikben kérés volt: küldjék az illetőt valamiféle tanfolyamra; az ötödikben azt kérte valaki, hogy bocsássák el a fejnői beosztásból. Az utolsó . . .

Ivan Afrikanovics külsőre nyugodtan ült a padon. De senki se tudta, mi játszódik le benne. Maga is csodálkozott, hogyan támadt benne ilyen konokság, érezte, hogy most akár foggal-körömmel kiverekszi azt az igazolványt, de nem távozik üres kézzel az irodából. Mityka a tornácon várta.

Az elnök felolvasta a beadványt, és rácsapott szőrös öklével.

– Drinov elvtárs?

– Drinov. Tetőtől talpig. Pontosan az a nevem – felelte Ivan Afrikanovics.

Az álmoság egy csapásra elszállt a szunyókálók szeméből, megnyikordultak a padok, valaki kifújta az orrát.

– Magyarazza meg a lényegét – mondta az elnök.

– Ott meg van írva minden. A lényege is.

– Ebben nincs semmi lényeg! – kiáltotta az elnök. – Ebben minden lényegtelen! Igazolványt kérsz: a tizedik minta szerint adjunk igazolványt. Így van?

– Pontosan.

– A tizedik minta pedig ahhoz kell, hogy munkakönyvet kaphasson az ember. Hát minek neked a munkakönyv?

– Világos, hogy minek. El akarok menni.

– De hisz maga tanácsstag, Drinov elvtárs! Micsoda dolog ez?! Hová akar menni?

– Mi közük maguknak ahhoz, hogy hová akarok menni?! Nem vagyok én magukhoz kötve!

– Nem megy sehová. Kész! Vigye vissza a beadványát.

Ivan Afrikanovics felállt. Ugyanúgy, mint annak idején a fronton – amikor roham előtt hozzálapult az agyagos mellvédhez –, megmerevedett, szinte megüvegesedett a szeme, és valami boldog elszánás bénította meg eszeveszett tevékenységre kész izmait, amikor egyszeriben eltűnt a félelem, és eltűnt minden gondolat – egyen kívül: „No most, rögtön!” Hogy mi ez a „rögtön”, akkor se tudta, de most visszatért a nyugodt, vidám vakmerőségnek az a régi érzése, és bár ezen ő maga is elcsodálkozott, az iroda közepébe lépett, és felordított:

– Igazolványt! Ide vele! Itt a szemem előtt írjátok meg azt az igazolványt!

Ivan Afrikanovics szinte rikácsolta az utolsó szót. Veszett dühvel jártatta végig tekintetét a vezetőség valamennyi tagján. Majd hirtelen facsiga módjára odaperdült a kályhához, és mindkét kezével megragadta a vasrúdból görbített, hosszú tűzpiszkálót.

– No?!

Síri csend támadt az irodában. Az elnök is elsápadt, az ő szeme bogara is megüvegesedett, mint annak idején, a fronton, és ökölbe szorított kézzel meredt rá Ivan Afrikanovicsra. Farkasszemet néztek egymással . . . Aztán az elnök nagy erőfeszítéssel visszafojtotta dühét, és elborult. Fáradtan rászorította tenyerét kopaszodó homlokára.

– Jól van . . . Megtanítanálak én kesztyűbe dudálni . . . jól van. Menjen az anyja . . . Bánom én, ha mind szétszaladtok is . . .

Dühös és szenvedő fintorral elővette a pecsétet, ráütötte egy iskolai füzet tiszta lapjára, kiszakította a lapot, és oda dobta a könyvelőnek.

– Írjad!

A könyvelő keze remegett. Ivan Afrikanovics visszaállította a piszkavasat a helyére, átvette az igazolványt, és ugyanolyan békésen, mint az előbb – akár egy megkönnyebbült hároméves bika –, lomhán, lehajtott fejjel az ajtó felé indult.

Sajnálta az elnököt.

Ivan Afrikanovics három nap alatt felvonszolta a csónakot a padlásra, új nyeleket csinált az edényfogó rudaknak, feltörő seprűt kötött, megreszelte a keresztfűrész, megjavította a tornácot, és a szálfarakást Mityka segítségével felfűrészelte tüzelőnek.

Megint csak nem rakott három új sort a ház alá, és nem ácsolt új istállót sem. Eh, itt egye meg a fene az egészet . . . Mintha megalvadt volna valami a belsejében, szóttanul járt-kelt, nem borotválkozott. Katyerina pedig nem ért rá sírni, ritkán járt haza. Jevsztolja nagyanyó egész idő alatt egyebet se csinált, mint Mitykát szidta. Mityka meg csak vigyorgott, és siettette Ivan Afrikanovicsot.

Az ötödik napon elkészültek mindennel.

Ivan Afrikanovicsnak a kolhoz igazolványa alapján kiállítottak a községi szovjetnél egy munkakönyvre jogosító igazolást. Ivan Afrikanovics, ahogy kilépett a titkártól,

sokáig olvasta és forgatta ezt a kis írást, alig akarta elhinni, hogy ilyen nagy erő rejlik ebben a szürke kis papírlapban: most mehet, amerre jólesik, a szélrózsa bármelyik irányába, mehet, mert szabad, mint a madár. Csak az a furcsa, hogy semmilyen megkönnyebbülést sem érzett ettől a szabadságtól...

A munkakönyvet a saját járási székhelyükön kellett volna kiváltani, de Mityka azt mondta, hogy füttyüljön rá, ott, a helyszínen, a murmanszki területben is kiválthatja; hogy őneki, Mitykának ott mindenki jó ismerőse, sőt cimborája, és ezek mindent megtesznek a kedvéért.

Egyszer csak Ivan Afrikanovics végképp felkészült az útra Mitykával. Reggel elindult, hogy elbúcsúzzon a falutól, kezét fogott minden asszonnyal, akit otthon talált. Betért Miska Petrovhoz is: Miska most már a Daska házában lakott. Asztalnál ült, és teát iszogatott friss rozskenyérrel. Daska meg éppen befűtött a kemencébe.

Ivan Afrikanovics csak egy percre ült ott, és félszegen megszólalt:

– No, Miska, hát egyelőre... hisz tudod, elmegyek... Úgyhogy, egyelőre...

Miska fontoskodva szorongatta az odanyújtott kezét.

– Oda se neki, egyszer csak fogom magamat, és én is elmegyek. Vorkutában házkezelő egy rokonom.

– Maradhass már! – Daska Miska felé csapott a törülközővel. – Maradhass! Lám, micsoda utas akadt itt, éppen téged várnak abban a Vorkutában!

Miskáék után Kurovékhoz ment át Ivan Afrikanovics. Az öreg a lócán ült, az asszony meg egy széken, és azon vitatkoztak, melyiküknek korog a hasa. Ivan Afrikanovics jöttére

félbehagyták ezt az érdekes vitát, ráadásul benyitott Fjodor is, úgyhogy Ivan Afrikanovics egy füst alatt ötöle is elbúcsúzott.

– No, akkor hát . . . tartsanak meg jó emlékezetükben . . . ez . . . csak úgy . . . egyelőre.

– Sok szerencsét, Afrikanovics! – Fjodor felállt a lócáról.

– Talán nem is látlak többet: meghalok, az egészségem valahogy már nem a régi.

Kurov kinézett a kis ablakon, és így szólt:

– Nem, Fjodor, én hamarabb meghalok, már rég megjött onnan az idézés, hívnak.

– Ugyan, Kurov, te mindenkit túlélsz – makacskodott Fjodor. – Lám, olyan a tarkód, mint egy ártányé.

– No, sok szerencsét, Afrikanovics, isten áldjon.

– A viszontlátásra, ha már . . .

– Csak egyelőre . . .

– Aztán írd meg, hogy s mint.

– Hogy hol laksz, milyen munkát kapsz.

– Szerencsés utat . . .

A poggyászt meg két zsák hagymát egy arra haladó szekérrel előreküldtek a községi szovjetig, ők maguk gyalog indultak el, és Katyerina is velük ment, hogy legalább egy darabon elkísérje a két férfit.

Ivan Afrikanovics addig a karján tartotta a legfiatalabbat, egy másiknak megtörölte az orrát, Maruszjának pedig meg-simogatta a fejét. Leültek a padra. Katyerina sírva fakadt, és így, jajgatva indult is velük, hogy elkísérje őket. Jevsztolja hallgatott, csak akkor köszönt el tőlük, amikor már lementek a tornácról:

– No, hát az isten kísérjen az utatokon . . .

A rozsföldön ezüstösen hullámzó szél kószált. Az erdő fölött felhők gyülekeztek, a távolban halk mennydörgés morajlott, és a legutóbbi napokban eltűnt bögölyök ismét dühösen szálltak fel a fű közül.

Katyerina megnyugodott a szosznovkai forrásnál, ahol már rózsállott az egyre erősödő erdei deréce, és sárgállott a boglárka. A fenyők, amelyek között átsütött a nap, elmosódó árnyékfoltokat vetettek, és alig hallhatóan susogtak valamit, kékllett az ég, a bokrok között egy nőtény rigó cserregett.

Teljesen szóttlanul ültek a forrásnál. Ivan Afrikanovics rápillantott feleségére, és egyszeriben mindene elszorult a fájdalomtól, a sajnálattól, a szeretettől: csak most vette észre, mennyire lefogyott és megváltozott Katyerina ezen a nyáron. Már-már az mondta Mitykának: menj egyedül az autóhoz, én nem utazok sehová. Már-már azt mondta Katyerinának: gyerünk vissza, éljünk tovább is úgy, ahogy eddig. De nem mondott semmit, megölelte és ellökte – mintha örvénykútba lökte volna a partról –, és elindult a forrástól: Mityka már kiabált messziről, hogy siessen . . .

Katyerina addig nézett utánuk, amíg mind a ketten el nem tűntek a bokrok mögött. Alig jutott lélegzethez, a gyöngesség meg a hányinger arra kényszerítette, hogy megint leüljön a forrásnál. Mindkét kezével a fűbe kapaszkodva, nagy nehezen elnyújtózott az égetően hideg forrásvízig, kortyintott egyet, aztán a hátára dőlt, és sokáig feküdt mozdulatlanul, amíg lassan magához tért. A roham apránként elműlt, eszméletét visszanyerte, és látása kitisztult, és életében először ámult el azon: milyen végtelenné tárul a magas ég a gomolygó felhő fölött.

„Hová megy? Miért? Uramistenem, mennyeknek király-

nője, mintha ködben gurulna a napocska. Egy hét alatt megváltozott ez az ember, mintha kicserélték volna: üveges lett a szeme, keveset beszélt, éjszakánként csak sóhajtozott, megpusztította a dohányt. Amikor először említette, nem hittem el, még nevettem is: hova mennél te hazulról, hisz a háborún kívül nem voltál sehol. De egy nap múlva azt mondja édesanyámnak: készíts kétszersültet. Elakadt a szívem – úgy látszik, mégis komolyan gondolja. Szép szóval figyelmeztettem: mondj le róla, Ivan, én nem egyezek bele. Rám se hederít, hallgat, mint a csuka, jön-megy a ház körül, kopácsol a fejével. De a gyermekeket hosszan elnézegette és el-elgondolkozott. Ezután egészen komolyan összeszidtam, és sírva mondtam: nem engedlek el! Ő pedig csikorgatta a fogát, és rám emelte a kezét. Ez még sose fordult elő, soha egy ujjal se nyúlt hozzám, de most kezét emelt rám . . .”

És Katyerinát megint görcsös sírás fojtogatta. Toronyiránt indult haza a forrástól. Az ösvény, amely fölött összeborult a magas fű, nedves volt, és hűtötte a lábát. Az oldalát kínzó fájdalom csak lassan múlt el.

„ . . . De hát a Mityka műve az egész, ő csalogatta, az az üresfejű öcsém az oka, hogy szúrja a zabszem Ivant. Ha ő nem jön ide, úgy élünk, ahogy éltünk. Most mi lesz, mihez kezdjek? Azt mondja: elhelyezkedek, pénzt fogok küldeni, cipőre-ruhára a gyermekeknek. De hol, hogy s mint? Hogy fog élni egyedül? Teljesen lerongyolódik. Meg aztán történhet is vele valami. Esetleg börtönbe kerül, vagy leszúrák, hisz szeret inni . . . De meg itt is – mire megyek én egyedül? Nem tudok elég szénát kaszálni a tehénnek, téhen nélkül pedig mit csinálók ezzel a csapat gyermekkel? Szerencsétlen-

nek születtem, hát éljek is örökké szerencsétlenül?! Uramistenem! Vigye el a manó ezt az egész életet!”

Nem emlékezett rá, hogyan ment fel a pataktól, hogyan lépett be az elárvult házba és ült le a pitvarban. Már menni kellett volna a tehenészetbe, de nem volt ereje ahhoz, hogy felálljon a küszöbről és átöltözzön. Mintha nagyon messziről jönne, hallatszott az utcáról a gyermekek hangja: nekik jó, ők nem törődnek semmivel, ha jóllaknak, minden rendben is van. Amikor Katyerina felocsúdott a kábulatból, Jevsztolja állt mellette.

– Köpj rá – szólalt meg nyugodtan az öregasszony. – Köpj rá, és ne bőgj, nem megy a világ végére. Nemsokára megunja az utazgatást, és mihamar itthon terem.

A szobában felsírt a kicsi, Katyerina felállt a küszöbről. Mintha enyhült volna a fájdalom a bal oldalában, és erősödött volna valamit a lába. Kockás fejkendőjével felszárította az arcát, és odament a fiához. Tudta, hogy a gyermek most már megismeri a lépteiről. Mikor érezte, hogy közeledtére megnyugszik a pici, egy kissé maga is megnyugodott. A kisleány az egész rózsaszínű szájával mosolygott rá. Már két tejfog fehérlett az ínyében. Csomós kis öklével vidáman csapkodta a paplanát. Katyerina a karjára vette, és ahogy a minden kisgyermeknél egyforma, pelenka-meleget érezte, halkan azt duruzsolta: „Hát felébredt a kis Vanyuska, meg is éhezett az aranyos. No de hol van most a mi papánk? Itthagyt bennünket a mi papánk, elment autóval, de hogy hová ment, azt maga se tudja...”

*Az én édes jó anyácskám,
Világító, fényes gyertyám,
Égett, el is lobogott,
Szeretett, de itthagytott.
(Egy rigmusból)*

Nem volt mit tenni, élni kellett.

Ivan Afrikanovics szombaton reggel indult útnak Mitykával, és ugyanazon a napon este kihirdették a brigádvezetők, hogy holnap, vasárnap mindenki szabadon kaszálhat szénát a saját tehenének. Egy napig, pihenés helyett... Mihelyt ez az örömhír végigszállt a portákon, az asszonyok már este befűtöttek a kemencékbe, és még éjjel lámpásokkal rohantak az erdei kaszálókra.

Katyerina már este kiszaladt az erdőbe. Éjjel lámpafény-nél lekaszált egy takaros kis tisztást. Reggel scbtében ellátta a borjúkat meg a teheneket, és – vissza az erdőbe, de most már hármásban: nagyanyó felköltötte Griskát meg Katyuskát. Anatoska otthon maradt, hogy délben kimenjen a tehénészetbe, és segítsen nagyanyónak ellátni a kolhoz jószágait.

Épp kelőben volt a nap. A mezőn a könnyes harmat, fent meg a magas ég derült időt ígért. Az erdő még a tegnapi hőség illatát árasztotta. Katyerina mezítláb futott két kaszával az erdei ösvényen, és lépten-nyomon hátratekingetett. Katyuska meg Griska alig bírta követni. Katyuska az elemózsiás kosarat vitte, Griska a vízzel teli teáskannát cipelte.

– Grisa, Grisa, ki ne lötyögtesd a vizet. – Katyerina egy egész eperbokrot tépett neki. – Te meg, Katya, vigyázz rá,

Katyuska felnőtteken visszadugdosta a Griska nadrágjába a kicsúszott inget, és azt mondta:

– Jaj, te!

Griska bosszúsan szipákolt, látszott, hogy már rég megunta ezt a női gyámkodást. Úgy szeretett volna rácsapni erre a Katykára, de futni kellett, sietni. Mindig úgy tűnt fel neki, hogy itt, mindjárt ezen a dombon túl lesz a kaszáló, de a domb mögött megint csak erdő következett, és nem volt semmiféle tisztás.

Az ösvény állandóan fenyők közt kígyózott, hol leereszkedett a lápfoltra, hol felfutott egy-egy áfonyabokrokkal benőtt kis halomra. A Griska bőrcsizmája meg-megcsúszott a tüleveleken. Az erdei cinkék vékony hangja hallatszott, de az erdő még nem zúgott, mert nagyon korán volt, és a szél, valahol messzire, még csak most született.

Griska elfáradt, de uralkodott magán. Szeretett volna is bögni, meg nem is, és valahogy bántotta és kcserítette valami. Bár maga előtt is titkolta, szeretete volna, ha most meg-sajnálják, de ha csakugyan megsajnálják, dühében bömbölni kezd; végképp nem tudta, ki és mi az oka ennek az egésznek.

Az ösvény egyszer csak kibújt az erdőből egy tisztásra. Kátyerina elvette a teáskannát Grisától, és felakasztotta egy fenyőgallyra.

– No, Grisenyka, rakj tüzet, és ülj mellette, vagy menj, szedj egy kis bogyót.

Anyja szavaitól – valahol az orrában – egyszerre eloszlottak Griska könnyei.

Kátyerina megfente a saját kaszáját is, a Katyuskáét is,

– Ne siess, ne nagyon szélesre lódítsd, a lábaddal is csak egy cseppet lépj előre.

Katyuska a szemöldökét összehúzza hallgatta.

– A kasza hegyét tartsd felfelé, a nyakát meg nyomd le, és akkor simán megy.

Katyuska megfogta a kaszát. A kasza nagy volt neki. Kiválasztott egy simább kis tisztást, csapott egyet-kettőt . . . Az anyja már nem nézett oda, és Katyuska hallva, hogyan herseg a lekaszált fű, és hogyan suhog a mama kaszája, csapott még egyet, aztán újra.

Griska, nyelvét a foga közt kidugva, mellette állt, és nézte, hogyan tanul Katyuska kaszálni.

– Ne bámulj! – mondta Katyuska, de Griska nem ment el, és Katyuska gyakorlatlanságában gyönyörködve azt kiabálta:

– Nem is tudsz kaszálni, nem is tudsz!

– De igenis tudok, igenis tudok!

Katyuska összeszedte minden crejét, és meglendítette a kaszát. Őt magát is meglepte, olyan jól sikerült: szabályos félkörben feküdt előtte a fehér székfűvel és rózsaszínű lóherével vegyes fű. Katyuska pedig örömeiben megismételte a mozdulatot, és megint ugyanolyan félkörben dőlt le előtte az újabb fűsáv, azt pedig, amely az előbbi suhintásból terült elébe, balra, egy csomóba sodorta a kasza. Ekkor Katyuska, hogy ne felejtse el a mozdulat vonalát, nagy sietve harmadszor is meglendítette a kaszát. A hegye mélyen belefúródott a földbe. Alig-alig tudta kihúzni a szerszámot, zavartan fordult anyja felé. Griska nem látta ezt a szégyent, már rég elszaladt a ribiszkésbe. Katyerina nyomban, pusztán a tarkójával megérezte lánya tekintetét, és megállt.

– Nem jegyezted meg, mit mondtam? A nyakát nyomd le, kislányom, a hegye felfelé álljon. És ne siess, csak kis darabot fogj be egyszerre.

... És Katyuska végigkaszálta az első rendet életében. Boldogan, fáradtan tekintett vissza – nem akart hinni a szemének; ahogy visszaindult, a kaszanyéllal széttúrta a különben se vastag szénarendet. A tors egyenetlen volt, itt-ott a lekaszálatlan fűnek egész bokrai meredeztek, de Katyuska kis szíve úgy ugrált, mint a veréb. Nagyon elfáradt, de rögtön új rendet kezdett. Katyerina megállt, hogy megfenje a kaszát, és mosolyogva, boldogan, hangtalanul sírva, sokáig nézte a kislányát...

Délig kaszáltak, aztán ribizlilevélből főzött teát ittak. Katyerina valahogy nem volt éhes, hányinger környékezte. Elragott egy darab rozskenyecret, amelyet ízetlennek érzett, és megint szédülni kezdett, mint akkor. Legyintett, ügyelbajjal felállt – meglátszik, hogy nem aludt az éjjel. „No, még ezt a kis tisztást, hogy épp egy boglyára való legyen. Muszáj. Lám, még magasan áll a nap, mindenki kaszál, szerencséje van a jó népnek: kaszálhat ki-ki a maga tehenének. Csak hát nincs itt Ivan, ővele gyerekjáték lenne...” Így morfondírozott Katyerina.

A hőség se tudta megszüntetni azt a borzongást, amely valahol a hátában fészkelte. Kockás kendőjét felakasztotta a kis bokorra, és ettől a bokortól kezdte az új rendet. Katyuska a közelben csapkodott. Griska felmászott egy erdei zelnicefára, és azon himbálózott. „Csak le ne essen” – villant át Katyerina agyán, ahogy meglendítette a kaszát. A kasza ütemesen suhant el a szeme előtt. Hersegett a dús nedvű erdei fű, és Katyerina csak kaszált, kaszált, mintha nem érezne se

fáradtságot, se hányingert. Az erdei bokrokig, a rend végéig már csak vagy tíz suhintás volt, de ő önkéntelenül, akarata ellenére megállt, és elejtette a kaszát. Elgyöngült térde magától megroggyant, és ő megdöbbenve, saját magát szidva – amiért megállt – leült, és kotorászni kezdett a fűben, majd elernyedve rádőlt az illatos rendre. „Grisa, Katyusenyka!” – akarta kiáltani, de alig mozgott a szája. Rózsaszínű karikák táncoltak a szeme előtt, émelyítő gyöngeség áradt szét egész testében. A bal oldalához kapott, és arcát a szúrós torssal felsebezve, görcsösen kettőt is hengeredett a lekaszált tisztáson . . .

Griska onnan fentről először vette észre, hogy anyja áthengeredik a fűvön, és elcsöndesül. Kis híján leesett a fáról, sírva fakadt, és a hasát véresre horzsolva lemászott a földre. Odaszaladt Katyuska is, és torkuk szakadtából, az egész erdő hallatára, bömbölni kezdtek mind a ketten.

Miska a közelben kaszált Cafra Daskával. Mihelyt meghallották a két gyermek sírás-rívását, odarohantak a tisztásra. Katyerina hason feküdt a földön, és a fejét gyöngén mozgatva suttozta: „Jaj, Szűzanyám, jaj, nem bírom, jaj, Szűzanyám . . .”

Miska máris futott a faluba, elvett valakitől egy fogatot, és visszanyargalt az erdőbe. Katyerinát félholtan szállították haza, lefektették az ágyra, másnap pedig kijött hozzá az orvosnő a kórházból, és azt mondta, hogy Katyerinát megint szélütés érte; hogy ilyen állapotban nem szabad kórházba szállítani, mert összevissza zötyögtetik, úgyhogy nem is jut oda élve.

Sokáig tartott a szénakaszálás.

Az asszonyok válláról nemegyszer leégett a bőr, amíg meg-sötétedtek az utolsó júliusi éjszakák. De még ezután is forró, szinte puskaporos napok lobbantak fel egy hétig egymás után, és a rézvörös árnyalatú felhők sokáig tornyosultak egymás fölé a párafátyol mögött. Néha tomboló viharok törtek ki, amelyek nem enyhítettek senkin és semmin. Jön, majdnem leszakad egy-egy sűrűre dagasztott, döllyfös felhő, végigzúdít a földön egy füstölő záport, kidobálja vörös cikcakkjait, aztán megint a bögölyök zúgnak mindenütt.

Fülledt forróság.

A házak és a melléképületek teljesen kiszáradt vázai meg-reccsentek, a tetőkön meggörbült a zsindely. Az országút fehér porában fulladozva el-elakadtak az autók kerekei: liba-sorban özönlöttek a szabadságosok. Fényűző bőröndökkel és egymáshoz hasonlító, de árvák módjára vadóc gyermekekkel. Idejönnek, kialusszák magukat, elisszák az útiköltségtől külön félretett ötrubelest, és csak kószálnak itt – olyan egyenes a hátuk, mint az ajtófélfá.

Amíg józan a szabadságos, szóba sem áll az emberrel, de ha benyakal, egy pillanat alatt levedlik róla az egész magára erőltetett városi póz . . .

Azok, akik roppant nyugodtan, órák hosszat ülnek az örvénykutaknál, megjátszott szenvedéllyel rángatják ki az álmos halporontyokat. Számolgatják, hány nap maradt még a szabadságukból. Többnyire északról, Murmanszkból, Vorkutából jöttek, úgy, mint Mityka.

Régóta divatba jött ez a kocsikázó életmód.

Erről az érthetetlen életmódról – amely nem tudni, honnan származott erre – elmélkedett Ivan Afrikanovics, ahogy hazafelé igyekezett az állomásról. Mert valóban Ivan Afrikanovics közeledett a szosznovkai úton. Nem sokáig utazgatt a nagyvilágban – igaza lett Jevsztoljának . . .

Elhatározta, hogy kapcát cserél annál a forrásnál, ahol a télen Katyerinával ültek. Mialatt a községi szovjetből idáig gyalogolt, sikerült két vízhólyagot szerezni, a lába megizzadt a tehénbőr csizmában, az ingét facsarni lehetne. Különben is csupa piszok az inge. Szégyellné, ha ismerőssel találkozna. Csakugyan szégyellnivaló is. Érezte, hogy pirosodik és forrósodik át a naptól amúgy is meleg füle. A legutóbbi héten olyan dolgok történtek vele, hogy a legszívesebben kútba ugrana . . .

Ivan Afrikanovics szétnézett szülőföldjén, és megsajdult a szíve. A kukoricával bevetett, legjobb szosznovkai mezőt sűrűn belepte a sárga kutyatej. Az alig három-négy hüvelyknyi, csenevész kukoricaszárakat sokáig kellett keresnie a szemnek, amíg ráakadt egy-két vérszegény bokrocskára. „Nesse neked, mezők királynője – gondolta keserűen Ivan Afrikanovics. – A kolhoztagok megkérdezése nélkül hozták ide, úgy is viszik el; ilyen az élet.”

Mialatt távol járt, valami útépítő géppel, talán talajgyaluvá, talán sárkotróval – ahogy az árokásó gépet nevezik az asszonyok – teljesen feltúrták az utat. Építik, kaparják minden nyáron, igaz, nem is hiába: Szosznovkáig már „bakháton” közlekednek.

Ivan Afrikanovics elhatározta, hogy mint mindig, pihen egyet a forrásnál, és iszik egy kis vizet. De nem találta a forrást. Ott, ahol a kis domb állt a tiszta, fövényes kis kút-

fővel, feltúrt fekete föld, kifordított gyökerek és kövek tornyosodtak. Még leülni se volt hová. Az üres zsákjára ült hát – nem is volt üres, mert beletett egy másik ugyanilyen zsákot; mind a kettőben a hagymát vitte. „Mint egy csavargó – gondolta keserűen, szégyenkezve Ivan Afrikanovics. – Se egy gomb, se egy kis pereg, csak ezt a szennyes inget viszem haza a keresetemből. Szégyen, gyalázat, ilyen az élet...”

Szomjas volt, de a kis forrás eltűnt.

Szétnézett, kereste. A betemetett kútfontól háromméternyire, ahol most föld és kövek tornyosodtak, nedves göröngyöket pillantott meg. Közelebb lépett, lehajolt: az eredeti helyétől messze, agyagtömbök alatt, áttetsző hideg víz csillogott a napon. Tehát él a kis forrás, nem halt meg. Próbálják csak betemetni! Ha egy hegyet kotornak rá, úgy látszik, akkor is a felszínre tör...

Akárcsak a lélek: akármivel kecsegtetik, akárhová csalogatják, mégis hazaszivárog – a szülőföldre, az égerfás mezőre. Ilyen az élet.

Ivan Afrikanovics éppen inni akart, amikor a községi szovjet felé vezető úton feltűnt egy bőrröndös vándor. Ez is szabadságos volt, egy távoli, tavon túli faluból való legény, akit Ivan Afrikanovics csak felszínesen ismert. Bár a legény is alig ismerte Drinovot, kezét fogtak. Ivan Afrikanovics rágyújtott a legény dohányából (a saját füstölőnivalója már tegnapelőtt elfogyott), és vidáman azt kérdezte:

– No, pajtás, hát megint eljöttél hozzánk? Úgy látszik, csak hazahúz a szülőföld, ha többször is jössz egy esztendőben.

– Hazahúz, cimbora – vallotta be szomorúan a legény.

– Húz bizony. No, hát ülj le kényelmesen, gyújts rá. Mi

az, még mindig tanulsz? Hát minek készülsz, hogy ilyen sokáig tart? Hat esztendő, a tízosztályos iskolán kívül! Tanulással telik az egész fiatalságod, hát élni mikor élsz? Pedig biztosan felváltottad már a negyedik tízest is.

– Fel.

– És legényember vagy, vagy házass?

A fiatalember sajnálkozó mosollyal széttárta a karját, mintha azt mondaná: mi tagadás, megnősültem. Ivan Afrikanovics pedig elégedetten bólintott.

– Tehát szerét ejtetted. Így van az jól. Csak ne külön élj az asszonytól, annak semmi értelme sincs, hogy fiatal házassok külön éljenek. Én idősebb vagyok nálad, de amikor a fakitermelésnél dolgoztam, negyvenötben, bizony sokat szenvedtem asszony nélkül. De a minap én is felkerekedtem, pajtás, és elmentem egy helyre.

– Milyen helyre?

– Ne is kérdezd, pajtás, ez olyan cirkusz volt. A minap Mityka egészen megzavarta a fejemet. Bizonyára ismered Mitykát. Ismerned kell, egyívású veled.

De beszélgető társa nem ismerte Mitykát. Ivan Afrikanovicsnak nagy kedve támadt, hogy elbeszélgessen egy kicsit, kiöntse a lelkét, így hát elmondta a fiatalembernek az utazása történetét:

– Egyszóval odajön hozzánk Mityka, és azt mondja: menjünk el innen ácsmunkára, elég volt az egy helyben topogásból. Azt mondja, keresel egy kis pénzt, aztán majd végleg a városba költözől a kolhozból. Hát én, pajtás, a fejembe vettem ezt az ötletet. Gondoltam, egész sereg gyermekem van, előbb-utóbb mind iskolába fog járni, kosztolni kell őket, itt-hon pedig mit lehet keresni? Éjszakákon át nem aludtam,

folyton törtem a fejemet: menjek, ne menjek? Az asszonynak nem szóltam, de magamban annál inkább szövögettem a terveket. Mityka bezzeg rámenős legény, esze is van annyi, mint egy egész községi szovjetnek – őneki minden gyerekjáték. Folyton nyaggatott. Azt mondja: ha neked jó így, akkor csak maradj, de ha nem jó, akkor vágd a sutba az egész mindenséget. Istenkedni nem fogok, egyedül is elmegyek. No, egyszer aztán köptem egyet, és azt mondtam: kezet rá, lesz, ami lesz.

– Északra, vagy hová?

– Murmanszkba.

– Éntőlem százhusz kilométerre van az a Murmanszk.

– A fiatalember érdeklődéssel hallgatta tovább.

– No, hát én köptem egyet, és azt mondtam: lesz, ami lesz.

Az asszony sírt-rítt, jajgatott. Meg aztán – hol az útiköltség? Azt mondja Mityka: „Nekem van pénzem az útra, adok neked vonatjegyre, majd megadod!” Rendben van. A községi szovjetben átvettem az igazolványt, megköszörültem a szerszámokat. Azt mondja Mityka: „Mi a csudának neked szerszám, van az államnak szerszáma bőven, inkább hagymát hozz. Murmanszkban drága a hagyma, az egész útiköltség megtérül.” Hagymám pedig még tavalyról maradt két ágyásnyi, egészen meghajlott alatta a polcágy. Megszedtünk belőle két zsákot. Hát igen. Az asszonyt pedig megnyugtatta Mityka, ígért neki fűt-fát, úgyhogy bőgött egy darabig, de megpuhult, mi meg nekivágtunk a vándorútnak. Az állomásra gyakran járnak autók, fakérget szállítanak. Mityka benn ült a fülkében, én meg a legtetején hánykolódtam ide-oda, és bármely pillanatban az árokba zuhanhattam. Olyan betyár sofőrre akadtunk, hogy úgy hajtott, mint az eszeveszett, nem

ismert se félelmet, se kíméletet. Lassíts már egy cseppet – kiáltottam –, csak úgy ugrál ide-oda az egész kocsi. De nem, csak nyomta, nyomta a betyár. De azért még így is megtettük az út felét. Megálltunk egy teázónál, látom, Mityka rögtön be a boltba, és üveggel jön vissza. „Mássz le, mondja, most már szabadok vagyunk, tiszta a levegő.” Erre azt mondom: „Nem való útközben inni, fiúk, nem érünk oda élve.” De a sofőr már elő is vett egy poharat egy fiókból, amit süllyesztőnek csúfolnak. Hát hogy én mit szenvedtem ezután, pajtás, azt soha életemben nem felejttem el. Ott ülök a fakérgen, kapaszkodok a kötélbe, mert inamba szállt a bátorság, és érezte a lelkem, hogy ennek nem lesz jó vége. Úgy is történt, ahogy megjósoltam. Ahogy egy csordalegelőről felrohantunk egy magas partra, mint a rakéta, hát előttünk egy töpörödött, tarisznyás anyóka vánszorog, siket, mint az ágyú, nem hallja a sofőr dudálását. No, gondolom, most vége ennek az öregasszonynak, egyenest nekiszalad az autó. Alighogy ezt gondolom, oldalt vágódok – semmi másra nem emlékszek. A földön tértem magamhoz, látom, az autó a kerekeivel felfelé fekszik, sehol senki, csak a kis öregasszony totyog mögöttem.

– Felborultatok?

– Reptében! Amikor aztán talpra állok, látom – másznak kifelé. Egymás után. Mitykának csupa veres a pofája, dől belőle a vér, akár a leszúrt birkából, de a sofőrnek kutya baja; ahogy kimászott, körüljárta az autót. Kigombolta a nadrágja hasítékát, hogy vizeljen. Lemostuk Mitykát, nem is esett különösebb baja, csak egy foga lazult meg, és az alsó ajka repedt ketté. Azt mondja a sofőr: „MenjeteK tovább gyalog, fiúk, és ha a hatóság kérdezősködik, ne mondjátok azt, hogy velem jöttetek!” Összeszedtük a cókmókunkat, a két zsák

hagymát, a kis bőrröndöt, és máris kutyagoltunk az állomásra. Mityka fel se vette az egészszet, csak megy, és nyalogatja a száját, de én bűnak eresztettem a fejemet. Minek is álltam össze veled, te lator, még valami kincstári házba juttatsz, ingyen kosztra. De azért csak mentem én is, gondoltam: így se jó, meg úgy se jó, hát lesz, ahogy lesz, üsse kő. Amikor az állomásra értünk, már koromsötét volt – csak a váróteremnél égett két lámpa, de alig-alig, meg a boltnál egy. Ahogy bemegyünk a váróterembe, és leülök a hagymás zsákokra, úgy elfacsarodik a szívem, hogy szörnyű. Minek vágtam neki a világnak, amikor már megettem a kenyerem javát, hol, mi keresnivalóm van nekem? Mityka meg odaállítja mellém a kis bőrröndöt. „Maradj itt, azt mondja, rögtön jövök.” Avval elszaladt. Ahogy jön vissza, látom, megint félreáll a zsebe. „No, azt mondja, hoztam egy kis búfelejtőt, bontsd fel, Afrikanovics.” Lecsavarta a kincstári csuprot a kis víztartályról, elővett egy darab kenyeret, és töltött, először nekem. Én eleinte szabadkoztam, de aztán azt gondoltam: egyre megy, és egy hajtásra lehúztam egy fél csuporral. Mityka röhög, a kutyaházi. „De szerettem volna látni, Afrikanovics, azt mondja, hogy repültél le a rakományról, mint egy úrhajós!” Azt mondom: „Neked, pajtás, több jutott: lám, akkora lett a szád, akár egy sárgarépa.”

Ivan vett még egy cigarettát, rágyújtott, és nagyot szírpantott.

– Ezt is mind megittuk, ilyen az élet. Mityka elindult, hogy tudakozódjon a vonat felől. Egyszeriben csuda jól éreztem magam, rendben volt már minden, rózsaszínben láttam a világot, hajlandó lettem volna elutazni akárhová, még Alma-Atába is. Mityka megváltotta a jegyeket. Hanem hát

magad is tudod, pajtás, hogy az elsőt nyögve nyeli le az ember, a második könnyebben csúszik, a többi meg már csak úgy itatja magát. Azt mondom, kéne még. „Csakhogy elfogyott a valutánk, Afrikanovics – feleli Mityka –, add ide hát az egyik zsák hagymát, megpróbálom elcserélni.” – „Nesze, mondom, a manó vigye el azt a hagymát, könnyebb is lesz egy zsákot ide-oda hurcolni a vagonokban.” Fogta az egyik zsákot, és elszaladt, a vonat meg, látom, már indulni készül, mindenki cihelődni kezdett, aki csak ott volt. De Mityka nincs sehol, mintha elnyelte volna a föld. Látom aztán, hogy szalad. „Add ide a másik zsákot – kiabálja, te meg vedd a bőröndöt, és szállj fel.” Alig tudtam felkapaszkodni, a vonat fogta magát, és elindult, a kalauznő felcsapta a lépcsőt, Mityka meg ordított, káromkodott, szaladt a vonat után, de teljesen hiába. No, gondoltam, végem van. Mityka is elmaradt a vonattól. A jegy is nála van, a pálinka is, a hagyma is, az én zsebem meg üres, mint tavasszal a szérű. Mintha elfújták volna az egész mámort. Most aztán mit csináljak? Ülök a Miska bőröndjén, aztán odamegyek a kalauznőhöz: így és így, az útitársam lemaradt a jegyekkel, én meg felszálltam. Még szerencse, hogy derék lányra akadtam. Azt mondja: „Egyelőre aludj, bácsi, reggel, mielőtt megállunk valahol, leteszlek.” Felmásztam a legmagasabb polcra, odabújtam a csőhöz, és mindjárt elaludtam. Amikor reggel felébredek, lekászálódok. Látom, új kalauznő van. Jön-megy, ügyet se vet rám. Én próbálom így is, meg úgy is. Járok a nyomában, bele-beleverem a fejem a vasrudakba. De alighogy nyikkanok a leszállásról, ő már a kocsik másik végében van; szinte már restelltem nyaggatni, és azt gondoltam: kötelesek leszáll-

lítani, ha egyszer megígérték, kötelesek – és kész. De nem szállítottak le.

– Obozerszkajáig kellett menned. – A legény alig tudta elfojtani mosolyát.

– Igen. Egyszer csak jön az ellenőr. A vonat meg fut, csak úgy repülnek hátra az oszlopok. „Kérem a jegyet!” Mondom erre: így és így, Mityka, vagyis hogy Mitykánál maradt a hagyma is, a jegy is. „Miféle Mitykánál? A saját jegyét mutassa fel!” Mondom, nincs jegy, a hagyma is, a jegy is Mitykánál van, Mityka meg . . . „Miféle hagyma? Hol szállt fel?” Galléron ragadtak engem, dali vitézt, és szégyenszemre végigtoloncoltak az egész vonaton, éppen csak fel tudtam kapni még a vattakabátomat meg a Mityka bőröndjét. Az állomáson átadtak a rendőrségnek, no, gondoltam, végem van, soha életemben nem voltam börtönben, de vénségemre ezt is megértem. Hát igen. „Kérem az iratait!” Elővettem az igazolványt. „Hová utazik?” Így és így, Murmanszkba akartam menni. „Miért nincs jegye?” Elmagyaráztam az egész históriát, hogy váltottunk jegyet, és hogy maradt le Mityka. „No, hát adunk neked három órát, hogy hazamehess – mondták –, a bírságot meg majd a kolhoz útján hajtjuk be.” Azt mondom: nincsen pénzem a vonatra. Azt felelték: nekünk ehhez semmi közünk, három órán belül tűnj el. Hát igen. Ahogy eljöttem a rendőrségről, először még örültem is: legalább elengedtek, derék legényekkel akadtam össze. Csakhogy az idő már estére hajlott, az én begyemben pedig egy mákszem se volt tegnap óta. A Mityka bőröndjét resteltem kinyitni, így hát csak egy kis vizet ittam a pályaudvaron. Ülök ott, szidom Mitykát, és nézem az órát, egy rendőr meg ott járkál, és rám-rám pillant. Fényes a gombja, új a nadrágja. Hát most

mit csináljak? Egy visszafelé haladó vonat már elment. Ki ad nekem jegyet? Azt tartja a közmondás: pénz nélkül mindenütt rossz – nekem meg csak három órát adtak.

– Melyik állomás volt az? – kérdezte mosolyogva a fiatalember. – Biztosan az volt az az Obozerszkaja.

– Hát én nem is tudom, pajtás, nem láttam én abban a pillanatban semmit, annyira megijedtem. Hát igen. Ott ül mellettem egy kis hölgy, nem valami fiatal, olyan kis hegyes orrú; azt kérdi: „Mi az, bácsi, miért olyan szomorú, talán beteg?” – Nem – mondom –, nem vagyok beteg, csak hát csávába kerültem. Így és így, elsoroltam neki mindent, ő meg azt mondja: „Nincs más választásod, menj be a városba, a legfőbb hatósághoz, annak okvetlenül segítenie kell rajtad.” Felírta a címet egy papírosra. Megköszöntem, el is tettem a papírt, de magamban azt gondoltam: „Hová mennék, nincs nekem hová mennem; amíg az ember eljut az istenig, az apostolok letépik a fejét.” Ilyen az élet. Kilépek a váróteremből, látom – jön egy vonat. Az anyja kiskésit – Mityka! Odarohantam hozzá, úgy megörültem, mint egy kisgyermek, ő meg kacag, azt mondja, fogd ezt a hagymát, és menjünk valami szállásra, nekem vannak itt ismerőseim. Én pedig azt mondom: nem kell nekem semmi, engedj csak haza. Eladtuk a hagymát, vettünk egy jegyet visszafelé, Mityka felültetett a vonatra, jól lehordott, de néhány büfésüteményt nyomott a kezembe útravalónak. Nem is emlékszek, hogy értünk haza a mi állomásunkra, csak néztem, néztem azt a két lámpát, és a fényüktől olyan melegség járt át, hogy el se lehet mondani, pajtás! Szinte szaladtam a fűrészteleptől idáig, látod, egy éjszaka hazagyalogoltam; mintha száz pudot löktem volna le

a vállamról. Hát ez történt, pajtás. Nem megyek én többet sehová, egy halom aranyért se!

A legény egy kissé fölényesen elmosolyodott, és megint rágyújtott.

– No, cimbora, hát így fogadják a magunkfajtat idegen vidéken. – Ivan Afrikanovics kifújta az orrát. – Nem valami szívesen.

– Há-át igen.

– És neked meddig tartott a szabadság?

– Két hétig.

– Akkor jöttél, amikor még itthon voltam. Mert én ugyan csak három napig vonatoztam, de úgy érzem, mintha vagy két évig lettem volna oda. Mi újság van erre mifelénk?

– Jóformán semmi. – A legény felvette a bőröndjét, hogy továbbinduljon. – Csak, ahogy hallottam, meghalt egy aszszony a falutokban. Sok kisgyermek maradt utána . . .

A legény a vállára dobta a bőröndöt, és elindult. Nemso-kára eltűnt a bokrok mögött. Ivan Afrikanovics is felállt, ment vagy tíz lépést, és megállt. És egyszeriben remegni kezdett, megrázta a fejét, futásnak eredt, ismét megállt. Aztán összecsuklott a térde, lerogyott az útra, és a fejét mind a két kezével összeszorítva, belehemperedett az út porába. Ököllel verte a gyepet, marta a földet . . . És az üres zsák sokáig fehérlett ott a poros úton.

A VILLÁS ÉLETE

Nyitott szemmel aludt. Beszívta az erdő fűillatát, hosszú, puha nyakán végiggördült a felbőffentett kérő, és lomhán tovább járt széles állkapcája: ropp-ropp.

Meghitten otthonos fűszagot árasztott a közeli erdőégetés. A Villás, álmában is mozgatva nagy, barátságos fülét, hallotta a távoli falu zaját, nyugodtan aludt, és töredékes, könnyű álmképeket látott. Nem tudta, mikor volt ez vagy az, számára nem haladt az idő.

Lehet, hogy mindez már volt, de lehet, hogy most van, vagy csak lesz – neki mindegy. Mert ő nem tudta, mi az idő.

Bizonyára tavasz volt.

A kakukk itt kakukkolt a közeli nyíresben. Még nem jöttek világra a bögölyök, a szúnyogokat meg elsodorta a szél üde lehelete, a nyírfák levele éppen csak kibújt a rügyből. Az erdő még nem száradt fel, és itt-ott a magányosan álló bokrok között csak nehezen olvadtak semmivé a megvénült hó sáros kis szigetei. De itt, a széles tisztáson, a halmon, amelyet csak nemrég lepett be a fű, jólesően és álmosítóan meleg volt.

A Villás érezte, hogyan melegszik a föld a legelő kis göd-

reit kitöltő hatalmas hasa alatt. A faluból iderepült szutykos csóka zavartan és hebehurgyán ugrált a tchén hátán. Minduntalan körülnézve és kapkodva be-bevágott fakó csőrével a szőr közé, és a farkát billegetve ide-oda forgatta a fejét.

Odafent elmosódottan, alaktalanul rezgett a nap. Mindenütt az őseredeti lomb türelmetlen növekedését lehetett sejtetni. A fűzfák között füttyös rigók rajcsúroztak, cinegék csipogtak, és a közeli erdei fenyő mind erősebben zúgott dél felé.

A Villás társai lomhán kolompolva ögyelegtek az égerbokrok között. Némelyik, puha szájában egy-egy fűszálat tartva, hosszan eltűnődött. Még arról is megfedkezett, hogy kényelmesebben álljon, csak bámult valahová befelé. A többiek szorgalmasan, de nem mohón nyelték a zsenge füvet.

A Villásnak nem volt kedve felállni, és együtt ballagni a többi tehénnel. Félálmban egyre-másra hömpölyögtek feléje az elmúlt tavaszok, nyarak, őszyk és telek látomásai, de mindjárt el is felejtette ezeket a látomásokat.

Az ő számára negyedszer nőtt fű a földön. A Villás mindannyiszor szinte rácsodálkozott erre a fűre, a bozontos napra, a melegre, és ez a csodálkozás a nyár derekáig is megmaradt a bámész tehénszemek szürkés-kék mélyén.

A Villás látta a füvet, a fehér nyírest a gyepen túl, és egymás után jöttek a töredékes álmok. Hol a barna novemberi ég, a ferde sávokban szálló, száraz hó, hol a sötét istálló, a zúzmarás gerendafal meg a síkos ajtó, hol a falu forró utcája és az erdőből iderepülő bögyölyök, hol a szívéhez nőtt csordalegelő a csöndesen haldokló, utolsó szeptemberi meleg idején.

De ő nem tudta, hogy alszik, és hogy a mostani fűvön, a

napon meg a nyíresen kívül mindez csak álom. Úgy tetszett neki, hogy mindaz, amit álmodik, korántsem álom, és a múlt az ő számára a jelen volt, mert sohasem érzékelte az időt.

Fölötte a cirógató kék tavasz szélsóhaja szállt, és álmában csak az tért vissza-vissza, ami már többször is megismétlődött, és ami megmaradt benne, az pedig, ami csak egyszer fordult elő, szinte sose jelent meg álmában. Nem emlékezett a kezdet órájára, mely olyan rövid volt, akár az augusztusi szárazvillám, amikor egy tavasz eleji késő éjszakán, a sötét istállóban, a világra jöttkor végig lenyalta az anyja, egy ember keze pedig megtisztította az orra lyukát, hogy lélegzetet vehessen – először életében. Ugyanaz a kéz vigyázatosan lecsutakolta lapos kis testét, aztán felemelte őt, a hosszú lábú, könnyű kis bocit, és bevitte a házba.

Az emberi lakóhely egyszerűen, közvetlenül megadott mindent, ami jó volt neki. A kemence mögött, a hosszú szálú, száraz szalmán nagyon meleg volt. Egy paddal rekesztették el a kemence meg a fal közötti kis folyosót. Reggel, alighogy felébredtek, gyermekek vették körül a Villást, egy öregasszony, a gazdaasszonya pedig lámpával világított nekik. A gyermekek ujjongva simogatták síkos, száraz hátát, visongtak örömben, ő pedig sokáig nem tudott felállni szétcsúszó lábaira, és nedves szájával bele-belebökött a kis tenyerekbe.

Ki tudja, miért, rögtön egy piros szalagot kötöttek a nyakára.

A gazdasszony azután egy széles tálban gulásztát vitt oda neki, egy ujját bedugta a gyámoltalan boci szájába, és azzal együtt sülyesztette a fecstejbe az egész kezét. Így tanították meg enni a Villást, és ő a kapkodásban az ételt el-elvesztve,

életében először csillapította éhségét, amely még az anyja hasában kezdődött.

– Mama! Nagyanyó! – kiabálta egy gyermek. – Nézd, már nő, már nő!

De a Villás még nem nőtt. Csupáncsak kezdett megtelni gulásztával a horpasza, és ettől a gyermekek szeme láttára enyhén kigömbölyödött lapos kis teste. Sokan voltak ezek az emberkék, minden reggel még sötétben, meztelenül odaszaladtak a Villáshoz, és mindegyikük elsőnek akarta megsimogatni apró szőrét. Ő pedig örömeiben – mert rá is átragadt a gyermekek ujjongása – hol fel-felrúgott, hol egyenest a pucér köldökökbe és tenyerekbe bökött nedves szájával.

Egészen tavaszig tartották a kemence zugában. A kis pad most már nem tudta visszatartani a Villást, így hát a gazdája három keresztbe fordított fenyőrúdból egy kis korlátot csinált. Mialatt a keresztrudakat kimérte, a Villás oldalt görbülve, kis körmeivel csattogva ugrált a szobában, ügyet se vetett az általános visongásra. Már nem volt olyan gyámoltalan, nem esett el a tulajdon mozdulataitól; most már elszáradt és levált a hasáról a köldökzsinór, körmei és kerek kis térdei megerősödtek, a füle megtanult mozogni. Nagyon szeretett volna szaladni, előreiramlott, aztán oldalt, nekiugrott a szekrénynek, és elesett; erre sírva fakadt az egyik, csaknem a legkisebb gyermek; azt hitte, hogy ő, a Villás megsebezte magát, és mindjárt meghal, de még jobban elkeseredett amiatt, hogy ezt senki sem érti meg, mindenki csak nevet rajta. Ekkor ezt a csaknem legkisebbet a karjára vette valaki, odavitte őhozzá, és azt mondta, hogy fújjon rá a megsérült részre. A gyermek nagy igyekezettel, sokáig fújta, ő meg fel-

élénkült, nagyot ugrott, az a csaknem legkisebb pedig boldogan nevetett az anyja karján.

A Villás fekete volt, fehér foltokkal mindkét oldalán, fehérre sikeredett a két első csüdje is, és a homlokán, ahol tölcsér alakban megcsavarodott a szőre, szintén fehér csillag világított. E felé a kis csillag felé nyújtogatta – immár a tavasz elején – kacsóját a legkisebb, az pedig, aki csaknem a legkisebb volt, már nem bömbölt azért, mert sajnálta a Villást, és gyakran vitt neki kenyérbelet.

És a Villás ekkor ugyanolyan tavaszt látott álmában, amilyen annak idején volt: kékecsszürke harmat a fűvön, füstszag, semmivel se törődő kakasok önfeledt kukorékolása. Reggel kiengedték a házból, és ő megmagyarázhatatlan ujjongásában azt se tudta, mit csináljon – hátsó lábai maguktól lendültek felfelé, majd röptében gyorsan kiegyenesedtek: felugrott, és a levegőben oldalt görbülve esett vissza kis körmeire. Így ugrált a harmattól füstszürke gyepen, a nyakán meg-megvillant a kis piros szalag, öreg gazdasszonya pedig a tornácon állt a moslékkal, és azt mondogatta:

– No, hát nagy betyár ez a Villás, csuda virgonc.

Az anyja halkan, féltőn bögve ment a Villás után, igyekezett felidézni az anyai aggódást, ezért a csaknem elfelejtett lényért, amely vér a véreből. De a Villás elfelejtette, helyesebben soha nem is ismerte az anyját. Piros kis szalagját meg-megvillantva elfutott előle. Harmat mosta körmei megfehéredtek, a puha föld cirógatta őket, és minden egyes szőrszálát bőven átítatta fényes melegével a bőkezűségében óriási nap, amelyet éppen ezért senki se vett észre.

Még ezen a tavaszon kiment a csordával a legelőre. Aznap enyhe, szinte kellemes fájdalomtól, a már-már előüttköző

szarvak okozta fájdalomtól sajgott a feje búbja. A csorda szétszéledt a bokrok között, a pásztor dobjának száraz pergése egybeolvadt tulajdon visszhangjával, majd elhalt, elfojtotta a szél.

A Villás számára szinte egy helyben álltak a napok. Reggelenként őt engedték ki elsőnek az udvarból, és ő lustálkodva sütkérezett, amíg a gazdasszony ki nem hozta neki az aludttejből és szétnyomkodott krumpliból kotyvasztott moslékot. És ő megint elindult a csordával a legelőre, ment, ment, ügyet se vetve a pásztorra, aki öntelten azt képzelte, hogy a csorda az ő parancsára megy a legelőre. Valójában pedig azért ment a csorda a legelőre, mert mindegy volt neki, hogy hova megy, így hát úgy hatott, mintha a pásztor parancsára menne. A tehenek teljesen közömbösen fogadták, és mindjárt el is felejtették a karikás csapásait, és a fájdalmat fel se véve, jámboran ballagtak tovább.

Egyszer, ősz felé, amikor a Villás már nem ugrált bolondjában, és nem bosszantotta a csordást, valahogy egész nap törleszkedett hozzá egy piros tehén, amely kellemetlenül kongatta a kolompját. Hol megnyalta a Villást, hol hozzádörzsölte a fejét, úgyhogy a Villásnak terhes volt ez a tolakodó figyelem. A piros érthetetlen gyöngédséggel zaklatta a Villást egészen délig, majd egyszer, amikor a Villás éppen a füvet tépkedte, hirtelen minden ok nélkül ráugrott hátulról. A Villás felháborodva elrohant tőle; a pásztor pedig, aki látta az egészet, beszaladt a faluba; emberek jöttek, és a pirosat kötélén elvezették a csordalegélőről.

Ezután valahogy megváltozott a Villás: mintha várt volna valamit, néha minden ok nélkül a bokrokra nézett nagy szürkés-kék szemével.

Elmúlt az ősz meg a tél, új fű nőtt, a csordalegelőn ismét felszáradtak az áfonyás halmok. A Villást, közvetlenül azelőtt, hogy kihajtották zöldtakarmányra, három napig valami új izgalom perzselte, bömbölni szeretett volna, de a gazdasszony nem vett észre semmit, és három nap múlva meg is szűnt az egész. A Villás reggelente nyugodtan megivott egy vedér répalevéllal ízesített meleg vizet, és belefúrta pofáját a maradék poros őszenába.

De kint, a legelőn nemsokára megint elfogta az a megmagyarázhatatlan nyugtalanság. Egész nap nem legelt, nem hevert a dombon, és ügyet se vetett a csordás ádáz szidalmaira, aki tövig eltört rajta egy vastag égerfabotot. A Villás ide-oda rohangált a bokrok között, és folyton nyöszörgött valami soha nem tapasztalt, szörnyű sóvárgástól, amely egész lényét betöltötte, a hátsó körmeitől kezdve pompás szarvainak a hegyéig, amelyeket mintha a szél csiszolt volna simára.

A lábait szétterpesztve makrancoskodott, mikor a gazdasszony utána ment az erdőbe, kötelet csavart a szarvára, és elvezette a legelőről. A kolhoz nagy csordájába vezették. Idegen, sovány tehének ögyelegtek körülötte, bosszúsak voltak rá – mégis közömbösek –, de ő észre se vette a bosszúságukat. Az emberek szabadon engedték, és elmentek; ekkor mélyről jövő, hívó bőgés ütötte meg a Villás fülét. Ez a bőgés átjárta minden porcikáját, és parancsolóan irányította a mozgulatait, úgyhogy ő, a világon semmivel se törődve, elindult arrafelé. Egy nagy lény, amely sok tekintetben elütött a tehenektől, de a Villás számára mégsem volt idegen, szintén közeledett őfelé; találkoztak, és a bika, minden izmát megfeszítve óvatosan a Villás nyakához értette karikás orrát. Aztán vastag szarvú fejét gyöngéden rátette a hátára. A Villás pedig

– maga se tudta, miért – elhúzódott, de abban a pillanatban boldogító, könnyítő terhet érzett. A nap villámgyorsan megnőtt az égen, vakító fénnel árasztotta el az egész széles, zöld világot, azt a világot, amelyben, akár a szemünkbe hullt hópehely, nyomban, mindenestül elolvadt a Villás.

Így ért véget gondtalan zsenge kora. A megújhodott Villás mindjárt ez után a nap után visszanyerte zavartalan nyugalomát. Azon a nyáron még többször is hallotta a másik csordából azt a panaszos, árva bőgést, de nem volt rá semmi hatással – közömbös maradt. Mostanában már óvatosan mozgott. Szemének álmos mélye olyan önfeledt méltóságot rejtett, amelyet senki se vett észre, és a Villás minden porcikájával a benne magában kialakult külön világban élt. Még a csordás karikásának perzselő csapása se tudta soha kizökkenteni az önfeledtségnek ebből az állapotából. Ekkortájt tikkasztó nyári hőség állt be: a bögölyök, pöcsikek, legyek, szúnyogok döngésével clegyes forróság nyomasztóan nehezedett az egész kerek világra, az egész végtelenül türelmes földre. Elfonnyadtak és megkérgesedtek a nyár végére óriásivá nőtt, hallgatag dudvák. Kiszáradtak és meghaltak az egykor csillogó erdei patakok, és a csordás kurjantása is alig visszhangzott az erdőkben. A Villás változatlanul közönyös volt. Néha, mikor a bokrok közti surrogás felé fordította fejét, elfelejtette kiegyenesíteni a nyakát, és továbbra is úgy állt ott, hátrafordított fejjel. Csak egyszer, délben, amikor a bögölyök meg a pöcsikek teljesen ellepték, és az amúgy is szörnyű fájdalom kibírhatatlanná vált, a Villás esztét veszttve, tébolyultan, nyögve a faluba, az emberek közé iramodott az erdéből. Nyomába eredt az egész bogárzó csorda. A Villás csak az istálló hűvös sötétjében tért magához.

Ezután a csordás éjjel legeltette a teheneket. A láthatatlan szürke aprólégy mélyen befészkelte magát a jószág szőrébe, és úgy szívta a vérét. A Villás bőre fájt és viszketett. De felrázni semmi se tudta – közömbös maradt a szenvedéseivel szemben, és csak élte tovább a saját álmos belső életét, amely olyasmire összpontosult, amit ő maga sem ismert. A csendes augusztusi esők kímélő függönyként eltakarták a legelőket és a mezőket a repülő férgek sokmilliós hadától: csak a szúnyogok maradtak, meg az erdei kullancsok – a kakukktetűk. Maga a kakukk már a nyár derekán elhallgatott, bizonyára megfulladt egy árpakalásztól . . .

Akkoriban gyakran fogadták otthon a Villást a gyermekek. Nyalábszámra etették vele a mezőn tépett, zöld füvet, és kicibálták bőréből a megduzzadt kullancsokat. A gazdaszszony kivitt neki egy-egy vedér moslékot, és megtapogatta fejlődő csecseit, ő pedig leereszkedően rágt a füvet a tornác előtt. Az ő számára nem volt nagy különbség szenvedés és dédelgetés között, az egyiket is, a másikat is csak külsőleg érzékelte, és semmi se tudta megtörni közömbösségét környezetével szemben.

Ez egészen a zimankós télig tartott. A sötét, nyirkos istálló megzúzmarásodott belül, a Villás a saját testével melegítette lakóhelyét. A gerendafalon túl havas szelek zúgtak: még jobban érzékeltették a mélységes téli csöndet. Egy éjjel megérezte a Villás, hogy farkas ólalkodik az istálló körül. De el is ment, mielőtt még riadalom gerjedt volna benne, így aztán megint sötét csönd vette körül az istállót, a Villást meg az egész végtelen telet. Hamarosan fejlődésnek indult, aztán megduzzadt a tőgye is, és még erősebben érezte annak az eseménynek a közeledését, amelyért voltaképpen élt. Igaz,

ő maga nem tudta, hogy csakis ezért él. De ahogy egymás után érezte a kis rúgásokat a hasában, mind gyakrabban kezdett nyugtalankodni. Most már félt a gazdasszonytól és nem bízott a kezében. Még e kéz hőszaga is nyugtalanította, és hosszú, figyelmeztető bőgéssel fogadta az embert.

Azon az éjszakán, reggeltájt, amikor a gazdasszony még aludt, a Villás rövid szenvedés után már tisztára is nyalta kisborját. Mintha megkettőződött volna, és két Villás lett volna azon az éjszakán: ő maga meg ez a kis meleg lény. De a kicsit reggel elvitték tőle. Riadalommal és szomorúsággal telve bőgött, mintha egész megürült belsejével siratta volna. Ám az emberek elvitték a kicsit, helyesebben az ő felét, úgyhogy kétségbeesés és fájdalom töltötte be az egész istállót és őt magát. De hamar leszáradt ez a kétségbeesés, akár a gyermek köldökszínórja, és még nagyobb közönnyé változott – önmagával szemben is.

... A szél ráérősen cirógatta a dombot, és hidegre fújta a tehén széles orrlyukát. A Villás szunyókált, de álmába is belopózott a régi-régi fájdalom, a veszteség fájdalma. Abba-hagyta a kérődzést, és mivel nem emlékezett e fájdalom okára, csak szunyókált tovább, és sírt ettől a régi, megmagyarázhatatlan fájdalomtól, és a borsónyi könnyek egymás után gördültek ki minden iránt közömbös szeméből.

De hát ő egész életében közömbös volt magával szemben is, és már alig emlékszik azokra a ritka esetekre, amelyek megtörték időn kívüli, végtelen tűnődését. Alig emlékszik arra a tavaszra, melyen több rémületben volt része, mint a többi tavaszon. Akkor is itt hevert, ezen a halmon, az első zöld napokban, és egyszer csak megrezzent bozontos füle: ismeretlen mozgást neszelt meg a bozótban. A szél azon a

reggelen a cserjés felé fűjt, így hát a Villás nem érezhetett semmilyen szagot. Megint megnyugodott. Ott, a csalitban, egy szerencsétlen helyen nőtt csenevész nyírfa zöldellt. Ennél a nyírnél feküdt egy nagy, sovány nőstény medve. A még hűvös földhöz lapulva, álmosan mozgatta egymáshoz közel álló orrlukait, de csupa feszültség volt, és ugrásra készült. Horpasz oldala izgatottan meg-megremegett . . . Még éhes a téli álom után, ő is anya, így hát bátor és erős. A medve ott feküdt hát a bozótban, és tudta, hogy egy nekirugaszkodással nem sikerül odaugrania áldozatához, ehhez az őszi jól-tápláltság és erő kellene. A távolság jó felét még kúszva kellett megtennie, bár állandóan érezte, hogy a tehén mindjárt feláll, és akkor még nehezebb lesz a hátára ugrani. És a medve, a következő fuvallatot meg se várva, minden óvatosságról megfeledkezve, előrelelendült. Ugyanekkor, a bajt megérezve, a félelemtől szaporábban kezdett verni a Villás szíve. Felugrott, és panaszos bőgéssel oldalt dobta magát. Akkor a medve két esetben, de gyors ugrással elérte a Villást, és a támadás félelmétől dühösen és vakon rávetette magát. Mert a támadó mindig félelmet érez, mégpedig előbb, mint az áldozat.

A Villás oldalt szökkent hát, úgyhogy a medve, amely a nyaki verőeret akarta átharapni, csak végighúzta mancsát a tehén nyakán.

A Villásnak menekülnie kellett volna, de csak ide-oda rohangált a kis erdei tisztáson, és a többi tehén is mind ész nélkül, bömbölve futkosott összevissza. A medve kétségbeesetten még egyszer rávetette magát a Villásra, de ekkor odarohant a csordás, kiabálva verni kezdte a dobját, így hát a medve nyüsztve, a gallyakat tördelve eltűnt a bozótban.

Ezután három napig az istállóban tartották a Villást, a gyermekek a legkülönb fűvet hordták neki, a gazdasszony meg borogatta a nyakát. A három mély seb nemsokára bevarasodott.

Eltelt még egy ős és egy hosszú tél, aztán újabb tavasz zúgott el, de a Villásnak mindegy volt, ő csak élt tovább a maga alkotta külön világban, amelyet senki sem ismert.

Megint gyorsan a vége felé közeledett a rövid nyár. Az alacsony, sötét felhők már üresen kongó legelők fölött szálltak, majd sárgásszürkén összetömörültek, és egyszer csak fehér hódarával hintették be a csordát.

A Villás szunyókált, és nagy fejében egymást követték az álomképek.

Egy reggel nem engedték ki az istállóból, az öreg gazdasszony szokatlanul későn ment oda hozzá, hogy megfejje.

A Villás szunyókált.

Az öregasszony leült a gyalogszékre, a tej sugara megcsörrentek a horganyrocska oldalán. A rocska kétharmada megtelt tejjel. A Villás nyugodtan kérődzött, szunyókált, és olyasmi járt a fejében, amit soha senki se tudhat meg.

Amikor az öregasszony befejezte a fejést, a tehén nagy hasának támasztotta a fejét, és vékony, halk hangon elkezdte, mint a sirató éneket:

– Aranyos Villá-á-ásom! Ó, jaj, te bőtejelő tehénké-é-ém! Ó, hát mi lesz most velü-ü-ünk?!

A gazdasszony egyszer csak hirtelen elhallgatott. Szigorú és gyakorlatias volt, ahogy felállt, és bekiáltott a pitvarba:

– Griska, te ördögfióka! Szaladj, hívd ki Maruszját. Vasz-

kának meg Katyuskának is szólj, hogy húzzanak csizmát. Miska is jöjjön, Anatoskát meg Vologyát is hozzátok. Griska!

Griska, kis csizmájával dobogva, elszaladt. Az öregasszony elvitte a tejet, de nemsokára visszatért az állásba egy csapat gyermekkel. Karjánál fogva vezette oda a Villás pofájához Anatoskát, a legidősebbet.

– Gyere, Anatoska, te vagy az első. Simogasd, öleld meg a Villást! Utána te, Katyuska, aztán Vaszkát meg Griskát engedjétek oda.

A gyermekek sorban odamentek a Villáshoz, és megsimogatták nagy, csillagos fejét. Legutoljára a kis Maruszt vittek oda hozzá; a kislány félve érintette meg tenyerével a Villás csillagját, és összehúzta a szemöldökét. Egy percre mindnyájan csendben álltak ott.

– No, most pedig szaladjatok be a házba – mondta Jevsztolja nagyanyó. Kendője végét a szájára szorítva, a gyermekekkel együtt elment az istállóból.

Ekkor egy kissé sántítva megjelent Ivan Afrikanovics, és kinyitotta az istálló széles ajtaját.

Az istállóban világos lett az első hideg hótól, és a réseken át befújt a szél. A gazda, a szarvánál fogva, egy cölöphöz kötötte a Villást. Odament egy másik, dohányfüst- és traktorszagú férfi, akit ismert a Villás, és leült a fűrészbakra.

– No, hát akkor, Afrikanovics – szólalt meg –, nem próbálsz meg te magad?

– Nem, Misa barátom, én bemegyek a házba. Talán inkább te...

Ivan Afrikanovics odaadott Miskának egy nagy, éles kést.

– A fejsze is itt van, ha kell – tette hozzá, és legyintve, meggörnyedve elment.

A Villás nem tudta, miért kötötték ahhoz a cölöphöz. Csukott szájjal, csak az orrán át, halkán dunnyogva, bizalommal nézett a mosolygó Miskára. Egy tompa, de erős csapás, amelyet a homlokára, egyenest a fehér csillagra mértek, elkábította. Megingott, térdre esett, és a szeme előtt forogni kezdett a hótól fehér ajtónyílás. A második, még erősebb csapás leterítette a szalmára. A Villás felnyögött. Miska egy hézagból kihúzta a kést, és ráérősen beledöfte a Villás puha tarkába. A tehén hörögve megvonaglott, és örökre kimeredt a szalmán.

Egy félóra múlva már rá se lehetett ismerni a Villásra. Fekete-tarka bőre, a szőrével befelé, egy válljármon lógott, Miska és Ivan Afrikanovics meg a meleg belsőségeket rakosgatta szét. Ivan Afrikanovics a tenyerén tartva nézegette a Villás még meleg magzatát.

– Ikrek voltak . . . már most látni – szolt Ivan Afrikanovics, és kidobta a magzatot az ajtón, a hóba, a Szürke, Kuróvék kan kutyája pedig a száját nyalogatva odairamlott.

A négy lábú fabakon meg, amelyen a tüzelőt szokták fűrészelni, ott hevert és lassan kihűlt a Villás nagy feje. Homlokán világított a hófehér csillag, és még mindig szürkés-kék, kerek szemében ott maradt a megdöbbenés. Szeme visszatükrözte az első hótól tarka, hideg világot, a csordalegelő felé húzódó mezőt, a fürdőházat, a dűledező sövényt meg a hóban nyüzsgölődő kutyát. Csakhogy mindez apró volt, piciny, és fejjel lefelé fordult.

– Mit csinálsz a hússal? – kérdezte Miska,

– Beviszem a járási szövetkezetbe, megígérték, hogy átveszik az étkezdének – válaszolta Ivan Afrikanovics.

A házból kihallatszott, ahogy keservesen, szinte fuldokolva sír valamelyik fiú, a példájára sírva fakadt egy másik, aztán a harmadik is . . .

– Alighanem meg kell nősnöd, Afrikanovics – jegyezte meg Miska.

Ivan Afrikanovics bágyadtan és szomorúan legyintett bütykös kezével.

– Nem tudom, Misa barátom, mihez is kezdjek most . . . A legszívesebben felakasztanám magam . . . Rá se szeretek nézni semmire . . .

Miska nem felelt. Láta, hogy a szomszéd véres ujjaira – amint a Villás belső részeit szétválogatja – egymás után hullnak a könnycseppek. Ezért hallgatott Miska, ezért nem szólt többé semmit.

I. ÚGY FÚJ A SZÉL...

Az első hó, mint majdnem mindig, most is elolvadt. Sztyepanovna, a Nyuska anyja elindult Szosznovkából, hogy meglátogassa Jevsztolját. Az útszéli ösvényen haladt, és rá-rácsapott a csípőjére: Ó, istenkém, istenkém! Micsoda gyönyörű idő!... A másik keze foglalt volt – egy nagy-nagy kosárban két kenyeret vitt, meg süteményt a Katyerina gyerekeinek, meg nagykendőt, ha útközben hidegre fordulna, meg egy nyeletlen fejszét – hátha Ivan Afrikanovics üt majd bele.

Sztyepanovnának melege lett a még leánykori korcos ködmönben. Körös-körül csöndes, szívderítő volt a táj, a réteken mintha kifésülték volna az egyenletes sarjút; az árokparton mozdulatlanra meredtek a száraz fűszálak. Állt a levegő. A sötét lucfenyők megőrizték zöld mélyüket: akárha örvénykútba nézne az ember. Az erdei fenyők zöldje galambszürke, gyér, azokon se mozdul egyetlen tűlevél sem, pedig olyan magasak! Rajtuk felhőtlen, halványkék, szinte fehér ég kandikál keresztül. Csend van. Ha megáll az ember, akkor százölnyiről is hallhatja, ahogy a rozstarlón cincog egy magányos pocok. Ott távolabb még tisztábban látni minden

egy es égerbokrot. A kúpokba rakott, barna lenkék mintha nagy barátkozást rendeztek volna a tágas, lankás mezőn. Összeölelekeztek, egymásra hajtották bodros fejüket, és úgy is maradtak . . .

Sztyepanovna a patak partján, egy meredek homlokú dombon megállt, hogy átkösse a fejkendőjét. Egy darabig hallgatta, hogyan csivog egy pufók cinege, és a bokrokra tekintett. A régi megcsupaszodott csipkebokor bogyói izzó parázs-ként vöröslöttek az égerligetben. Lentről, a bokrok alól valami pacskolás hallatszott.

– Ki pocskol ott a vízben?

A pacskolás abbamaradt, senki se válaszolt. Sztyepanovna türelmesen várt. Végre egy bizonytalan gyermekhangot hallott:

– Én vagyok, Griska . . .

– Hát kinek a fia vagy, nem az Ivan Afrikanovicsé?

Griska félig előbújt rejtekhelyéből. Abból, hogy hallgatott, világos volt, hogy az Ivan Afrikanovicsé.

– Aztán mit csinálsz ott, Grigorej?

– Hát halat szárítok.

– És hol az a hal? Mutasd csak!

– Még nincsen.

Sztyepanovna felnevetett.

– Vigyázz, meg ne hűlj! Nagyanyád otthon van?

De Griska már nem figyelt Sztyepanovnára, egy bottal tovább kavargatta a patak vizét.

Sztyepanovna a kendő csücskével felszárította könnyeit. „Árva. Ilyen kicsi, és már nincsen anyja . . .”

A falu szélén sült tészta illata szállt a szélcsendes levegőben. Befűtöttek a fürdőházakba is, ahogy szombaton szokás,

valaki káposztát vágott az ágyásban – úgy recsegett, akár a gumi – másvalaki meg fülsiketítően csapkodott a sulyokkal a mosóhelyen. Jó néhány idej borjú összeverődött a sövény-nél egy út menti dombon; nem volt kedvük legelni, némelyik feküdt a fűben, a többiek meg a Katyerina Katyuskája körül bolondoztak.

A kislány, aki a nyáron kinőtte ruhácskáját – piros bugygyos nadrágban, kis gumicsizmában –, deszkákból és négy téglából „házat” épített a kis réten, aztán porceláncserepekkel rakta körül, és dúdolgatott. Hátrafordult, és dorgálni kezdett egy csínytevő bocit.

– Te orcátlan! Tegnap befaltad a lepényemet, ma meg a kötőmet rágod. Pimasz! Nem sülsz ki a szemed?!

És összerágott kötényével hessegetni kezdte a borjút, amely egy csepp bűnbánatot sem érzett, csak bámult Katyuskára füstszerű és ibolyaszínű szemével, és mulatságosan meghökkenve pislogott szinte fehér szempilláival.

– Nem szégyelled magad? . . . „Azt mondják, hogy nem vagyok szép” . . . majd adok én neked! . . . „De hát akkor miért jár folyton a sarkamban?”

Katyuska meglátta Sztjepanovná, megröstellte magát és elhallgatott.

– Voltál már iskolában? – kérdezte Sztjepanovna.

– Voltam. – Katyuska szégyenlősen elmosolyodott. – Ma csak két óra volt.

– No, jól van, ha kettő.

Sztjepanovna mélyet sóhajtvá folytatta útját a faluba. Ivan Afrikanovics pitvarajtaja nem volt bezárva. Sztjepanovna a fogantyúért nyúlt. Jevsztolja a bölcső mellett ült és ringatta. Az öregasszonyok, mihelyt megpillantották egy-

mást, nyomban sírva fakadtak. Mind a ketten egyszerre, könnyezve beszéltek, úgyhogy Vovka, aki az asztalnál ült, és egy szem krumplit tartott a kezében, meglepődve nézett rájuk, és már-már ő is elbőgte magát. El is kezdett bőgni. Erre Jevsztolja egy csapásra abbahagyta a sírást, megtörölte a kisfiú orrát, és rákiabált:

– Majd adok én neked! Micsoda divatot vett fel! Csak bánatra bánat jön, Sztyepanovna lelkem, csak bánat, mert hiszen ahol keshedt, ott szakad. Hányszor mondtam neki: hagyd ott a tehenészetet, lányom, kifacsar belőled minden erőt az a tchenészet. De nem, ő szegény feje örökké csak törte magát a pénzért, különben hát magad is jól tudod, Sztyepanovna: egy csapat gyermek a jövő hetet is megenné, ezeket kosztolni kell.

– Igen . . . igen . . . hát persze, lelkem, persze hogy kosztolni kell . . .

– Már két óra után felkél, és csak este tíz után jön haza minden áldott nap, nincs se pihenő, se szabadság hosszú évek óta. És még a gyerekek! Hisz azokat is meg kellett szülni, minden esztendőben egyet, minden esztendőben. Hát ez is megviselte a szervezetét, mert ő ahogy megszült, rögtön szaladt munkába, sose feküdt gyermekágyat egy napig se, pedig amikor először beteg lett, akkor az orvosnő azt mondta neki, hogy nem szabad többet szülni; hányszor szóltam, hogy hagyjátok már abba, így is sok van, de ő, emlékszel, csak nevetett; aztán megint szült egyet, és így tovább egymás után . . .

– Hát a gyermekotthonba felvették-e valamelyiket?

– Elmentek az aranyosok, úgy integettek, integettek a kis kezükkel, én meg csak álltam a tornácon, egy szót se tudtam

szólni. Az ikreket vették fel az otthonba. Amikor az apjuk beszállította a húst a járásba, egyúttal magával vitte Miskát meg Vaszkát, Anatoskát pedig beadta az iskolába, Katyuskáért meg Mityka írt: küldjük Murmanszkba, ha valaki oda megy; de sajnálom, lelkem, annyira sajnálom szegény gyermekeket, hogy éjszakákon át nem alszok, akkor se tudnék, Sztjepanovna, ha bevarrnám a szememet.

– Hát hogyne sajnálnád, kedves, persze hogy sajnálni valók...

– Tanyuska most ott lakik Mitykánál, azt írja, kapott munkakönyvet, és Mityka szerzett is neki valami jó munkát, ha pedig Katyuskát is elviszik oda, a Tanyuska régi helyére – azt mondja, felveszik, de hát kicsi még ő, nagyon kicsi –, szóval ha Katyuskát is útnak indítjuk, akkor csak Griska marad itthon meg Maruszja meg ez a két kópé itt a bölcsőben. De azért ezekkel is épp elég gond-baj van, Sztjepanovna, és hát gyatra lett a kezem, gyatra, lelkem. Hát neked hogy szolgál most az egészséged?

– Mostanában jobban vagyok, Jevsztoljuska, jobban.

– Mennyit kaszáltatok? Sikerült?

– Hát kaszáltunk bőségesen. Két boglyára valót is levágott Nyuska, mikor megadták azt a napot, idejében be is takarítottuk, úgyhogy ha veszünk hozzá vagy tíz pudot, akkor el tudjuk tartani a tehenet.

– Hát az én lányom is, mihelyt engedélyezték azt a napot, rögtön, még éjszaka, szaladt kaszálni, és egész éjjel kaszált, akkor erőltette meg magát, reggel nem is evett, viaszszaladt, délben meg egyszer csak iderohan Miska Petrov, és azt mondja: „Küldj gyorsan felcserért, Jevsztolja!” Valósággal elállt a szívem. Szekéren hozták Katyerinát, biztosan jól össze

is rázták az úton, lefektették az ágyra, ő meg szegény, csak nyelte a levegőt, csak nyelte, és folyton matatott az ágy körül, hívta a gyerekeket, pedig már alig-alig tudott beszélni, és olyan fehér volt, akár a fal.

Jevsztolja megint sírva fakadt, aztán a füle mögé dugott egy deres hajfűrtöt, és megtörölte a szemét.

– Jött is a felcsernő, és inekcijót adott neki, azt mondta, hogy feküdjön, ne mozogjon, ne izgassa magát, aztán el is ment, én meg egész éjjel vigyáztam Katyerinára, egyre vigyáztam szegényt, el se mozdultam az ágyától, ő pedig úgy éjfél után felnyitja a szemét, és azt mondja: „Te ülsz itt, anyám?” – Én, én, lelkem, csak feküdj nyugodtan, feküdj, az istenért! – „Most már jobban vagyok, anyám, azt mondja, hát Griska meg Katyuska hazajött?” – Hazajöttek, hazajöttek – mondom. De úgy sírtam, úgy sírtam. „Ivantól nem jött levél?” – kérdi. Csak azt feleltem, hogy nem, de magamban azt gondoltam: fűtyülj rá, arra a tökfefőre, lám, éppen szénakaszáláskor ment el szerencsét próbálni, mindent itt-hagyott, mi meg csak kínlódjunk itthon. Elbeszélgettünk, egyszer azt mondom: begyújtom a szamovárt, igyál egy kis meleget, hátha használ. Azt mondja: „Csak gyűjtsd be, anyám.” Alighogy felhasogattam a gyújtóst, meg parazsat tettem rá, hallom, hogy hív . . . Jaj, Sztjepanovna lelkem, odamentem az ágyához, leültem fejtől, ő pedig megfogta a kezemet, és csak kapkodta a levegőt. Azt mondja: „Költsd fel a gyermekeket, édesanyám, mert mindjárt meghalok . . .” Én meg, lelkem, ott ülök, sírok, és nem tudom, mit is tegyek, ő pedig később, biztosan már magánkívül, megszólalt: „Jaj, Ivan, úgy fúj a szél, Ivan, úgy fúj . . .” – azzal kinyúlt, és – hallottam – teljesen elcsendesült . . .

– Akkor hát nem sokáig szenvedett szegény.

– Nem sokáig, nem sokáig, de nekem elszorult a torkom, elszorult, fel se tudtam állni, Sztyepanovna lelkem, végül mégis vizet melegítettem, és lemostam az én aranyosomat, felöltöztettem, úgy reggeltájt, de a gyermekeket nem költöttem fel . . . Amikor aztán felébredtek, és meglátták az édesanyjukat! . . . Ó, istenem, mennyeknek királynéja, Szűzanyám! Maruszja rám néz, és azt kérdi: „Nagyanyám, nagyanyám, hát a mama miért nem kél fel, talán alszik?” Azt mondom: „Alszik, drágám, alszik, elaludt a te mamád . . .”

– Isten nyugosztalja, az örök világosság fényeskedjék neki
– mondta keresztet vetve Sztyepanovna.

– Mintha érezte volna a szíve, az előtte való napon állandóan szomorú volt, Tanyuskát emlegette, a kicsit megfürdette a laborban, de tudod, Sztyepanovna, amikor éjjel elment kaszálni, az én szívem majd kiugrott, úgy fájt, de úgy fájt; úgy emlékszek, mintha most lett volna: felfeküdtem a kemencére, előbb lefektettem a gyermekeket, aztán felfeküdtem, de csak elbódultam egy kicsit; az éjszaka meg setét volt, és olyan csendes, hogy szinte csengett a fülem. Hát alighogy elszunnyadok ott, a kemencén, hallom, hogy a főzőszegletben megroppan egy padlódeszka; gondoltam a kandúr járkál ott, a mi macskánk sántít egy lábára, no, gondoltam, a kandúr járkál ott, de ahogy matatok a kezemmel, hát érzem, hogy a macska ott alszik mellettem, mindjárt a kürtőnél. No, gondoltam, akkor a ház süpped, azért reccsent meg a padló; fekszek még egy darabig, és megint elbódulok. Egyszer csak hallom, megint reccsen-roppan valami a szegletben, már éppen fel akartam ébredni, de sehogy se tudtam felébredni, és hallottam valami hangot: mintha a megboldogult nagyanyám

azt mondaná nagyon halkán, de teljesen tisztán: „Jevsztolja, Jevsztolja, hát hol laksz te, lányom? Költözz vissza Szosz-novkába.” Ez csak hang volt, mégis olyan nehéz lett tőle a mellem, mintha vasalót tettek volna rá, de sehogy se tudtam felébredni, csak hajnalban ébredtem fel, a rocska meg valóságos tócsában állt a lócán, mind kifolyt belőle a víz, pedig amikor megnéztem, hát látom, hogy nem is lyukas az a rocska; aztán meg egy kanál is hányódik a küszöbön. No, hát hullott is könny azon a napon, meg felesleges is lett egy kanál. Hát így, lelkem.

– Aztán miben temettétek el Katyerinát? – szólt Sztjepanovna.

– Hát abban a gyapjúruhában temettük el, amelyiknek a kelméjét tavaly jutalmul kapta, meg a világos, magas szárú cipőjében, a fejére meg azt a horgolt kendőt kötöttem, amiben még lánykorában járt az én fényes napvilágom; koporsót Fjodor gyalult neki, én meg parazsat szítottam egy vasfazékban, megkerültem, körülfüstöltem vele a koporsót, csak azt nem tudtam, hogy visszük ki a házból; Miska befogta a heréltet a szekérbe, egymaga megásta a sírt is, csak hát hogy visszük ki a házból; ekkor belép a házba Ivan, már a küszöbnél összerogyott a koporsó előtt, alig tudtuk fellocsolni. Amióta eltemettük Katyerinát, egy csepp pálinkát se vett a szájába, szinte elvesztette az eszét, folyton csak ül, ül, a könnye meg ömlik, csupa borosta, rá se lehet ismerni. „Úgysem élet már ez nekem, mama” – mondta. Egyszer látom, felugrik, elszalad, mint a háborodott, én meg utána rohanok, mert még tesz magával valamit, utol is érem, és rákiáltok: mi lelt, te bolond? Hová szaladsz?! Hisz nem egyedül vagy, kisgyermekeid vannak, ki fogja eltartani őket? Mit akarsz te,

az ördög vigyen el?! Mondom: gyere haza, egy szót se halljak többet, azonnal gyere haza! Erre letérdepelt mellettem ott, a kis réten, átkarolta a lábamat, és sírva fakadt: „Mama, mama, most mit csináljak, mi lesz velem Katyerina nélkül, hová legyek? . . .” Én is vele sírtam, leültünk a földre, és úgy bőgtünk mind a ketten, mint a kisgyermek . . . Estefelé aztán látom, fogja az ásót, és indul a veteményeskertbe krumplit ásni, ásott is egy kosárral, szétterítette a gyepen száradni, ásott egy másikkal, no, gondoltam, jó az isten, majd csak rendbe jön, megnyugszik; aztán a tehenet is le kellett vágni, meg a gyermekeket is elvitte, hát mintha megkönnyebbült volna a lelke egy kicsit. Csak hát éjszakánként ő sem alszik, szegény, hallom, folyton füstöl, meg járkál a házban minden éjjel. Nem tudom, lelkem, mi is lesz velünk, nem tudom . . .

– Hát a tehén kilóját mennyiért adtátok el?

– Két rubelével vették át a tehenet. Én ugyan azt mondtam, talán nem is kellett volna levágni, hátha mégis el tudtuk volna tartani valahogy. De gondoltam, nem baj, télire talán veszünk egy üszőt, Miskának is van egy nagyon jó kis üszője, be akarják adni az államnak.

Ezalatt felforrt a beszélgetés közben begyűjtött szamovár, Jevsztolja kirakta a teáskészletet, Sztyepanovna pedig elővette a két kenyeret. Az öregasszonyok megitták a teát, egy kissé megnyugodtak, a két gyermek elaludt a bölcsőben, a lánc nyikorgott, ahogy Sztyepanovna ringatta őket.

– Üthetne egy nyelet ebbe a fejszébe, mert már ott tartok, hogy nincs mivel tüzelőt aprítani.

– Üt is, hogyne ütne . . . – Jevsztolja elmosta a csészéket.

– Gyere el, Sztyepanovna, a negyvenednapra, gyere el a

gyászmisére, mert hamarosan hat hete lesz, hogy meghalt, hat hete . . . Hát Nyuska még mindig otthon van, vagy hogy?

– Otthon, Jevsztoljuska, még mindig otthon. – Sztjepanovna suttogóra fogta a hangját. – Gyere csak, lelkem, mondd valamit Nyuskáról . . .

Jevsztolja odatartotta ősz haj keretezte fülét, Sztjepanovna meg súgott neki valamit.

– Jaj, nem tudom, aranyom. – Jevsztolja megcsóválta a fejét. – Nem tudom . . . Talán . . . Különben hát . . . Katyerinát már úgyse lehet feltámasztani, és bizony én se sokáig élek már ezen a világon. Beszélj vele magával.

Sztjepanovna megint súgott valamit, és bár senki se volt a házban, Jevsztolja is súgva válaszolt.

– Mennyivel jobb lenne, mennyivel jobb . . . Nyuska . . . Kicsik még a gyermekek . . . Én is nyugodtan halnék meg . . . Jaj, lelkem!

Jevsztolja folyton sóhajtozott, Sztjepanovna egyre suttogott valamit, a lánc meg tovább nyikorgott Ivan Afrikanovics elárvult házában.

– Hát hol van ő? – kérdezte váratlanul hangosan Sztjepanovna. De Ivan Afrikanovics nem volt a közelben. Még reggel kiment a tehenészetbe, új kutat ásni.

Valahogy mindig úgy alakult, hogy nélküle döntötték el az egész sorsát; másnap már az egész falu azt beszélte, hogy ez elintézett dolog, és Nyuskánál senki sem alkalmasabb arra, hogy anyjuk helyett anyjuk legyen a Katyerina kisgyermekeinek, és a teheneket is ugyanúgy gondozza, mint ő . . .

Csak Ivan Afrikanovics nem tudott semmit az egésztől, továbbra is torzonborzan járt, és folyton szívta a keserű bolti dohányt.

Nem tudott aludni ezeken a hosszú őszi éjszakákon. Csak elbódult nagy ritkán egy-egy félórára. Le-lecsukódott a szeme héja – olyan merev, akár a bádog –, és ilyenkor felengedett, szétoszlott a bánat a sötétben. De ébredés után még fájóbb, még élesebb és kíméletlenebb lett. Ivan Afrikanovics ilyenkor újra átélt mindent . . .

Egyszer hajnalban ocsúdott fel, egy pillanat alatt eszébe jutott minden, megcsikorgatta a fogát, és belefúrta a fejét a párnába. Hallgatózott – csönd. Csak a gyermekek szuszognak, meg a falióra ketyeg – közömbösen. Egyszer csak az anyósa fojtott hangját hallja, ahogy imádkozik a sötétben. Azelőtt sosem imádkozott – Ivan Afrikanovics legalábbis nem látta, nem hallotta –, csak keresztet vetett néha, most meg imádkozott. Éneklő, halk hangon, ismeretlen szavakat kanyargatott Jevsztolja:

– „Szomorúságomban az én Uramhoz-Istenemhez kiáltok, és meghall engem. A pokol gyomrából meghallja az én kiáltásomat, az én hangomat. A tenger szívének mélységeibe vet engem, és minden folyók körülvesznek engem. Minden magasságaid és hullámaid reám zúdulnak . . .”

Ivan Afrikanovics még jobban elkeseredett e sose hallott szavaktól. A falon ott tiktakolt az óra, tovább szuszogtak a gyermekek, Jevsztolja meg tompa, nyugodt hangon folytatta az imát:

– „A lelkemig ömlik a víz, a legfeneketlenebb mélység vesz körül engem . . . Hegyeknek szakadékaiban kihűl az én fejem, alászálok a földbe, örök záruk és lakatok alá, és hadd

meneküljön az én életem az enyészettől tehozzád, Uram-Istenem . . .”

Az öregasszony elhallgatott.

„Rozoga lett Jevsztolja – gondolta Ivan Afrikanovics –, lám, már imádkozik is. Eddig sosem imádkozott. Pedig mi lesz, ha meghal? Akkor végképpen kampec, végképp befellegzett.”

Észrevétlenül felkelt, felhúzta a csizmát. Anélkül hogy megmosakodott vagy bármit is szólt volna, fogta a fejszét meg a tarisznyát a tegnapról megmaradt pilis kenyérrel. Kiment az utcára.

Éjjel a rövid bódulatok alatt valahogy már sokszor eszébe jutott az ócska ladikja, amely a tónál hevert. Szüntelenül a csónak járt az eszében. Már régóta új ladikot akart csinálni.

És lám, ma, feledést keresve elhatározta, hogy kimegy az erdőbe ahhoz a nyárfához, amelyet még tavaly kiszemelt az új csónak számára.

Azon a szekérúton haladt, amelyet ő maga tört a kaszálón meg a régi lóheretáblákon át, és állandóan a nyárfára gondolt. Ha egészséges marad, az igazi tél beálltakor kivághatja, kifaraghatja az orrát meg a tatját, megfúrhatja a kis lyukakat – azoknak a pálcáknak számára, melyekkel a készülő ladik falának vastagságát méregetik –, és kivájhatja a belsejét. Az első faggyal pedig, amikor megszilárdul a szánút, az erdőtől hazaszállíthatja a ladikot a faluba. Ott hever majd tavaszig a színben – hogy keményedjen egy kicsit –, tavasszal pedig előveszi, és befejezi, hogy elkészüljön, mire jön az áradás meg a csukák ívása.

Már vagy három kilométerrel maga mögött hagyta a falut. Hátra se tekintve bement az erdei csordalegelőre, áthaladt a

hótól már-már megáradt, de mostanra ismét lecsillapodott patakon. Egy agyagos, meredek dombon megpillantott egy körülbelül kéthetes medvenyomot, és eszébe jutott az a tavalyi anyamedve, amely megtépte a Villás marját. „Biztosan az a csámpás – gondolta Ivan Afrikanovics. – Nyilván ő túrta szét ezt a hangyabolyt is. Lehet, hogy most is itt van valahol közel. Ilyen az élet!”

A legelő tágas volt és néma, csak a szél fújta néha végig az erdei fenyők csúcsain, a fenyők felháborodva, de álmosan zúgtak rá válaszul. Rövid időre ismét kikandikált a nyugodt, őszre immár elfáradt napocska, de mindjárt el is takarták a fellegek.

Ivan Afrikanovicsnak melege lett; úgy haladt az erdőben, akár a falu utcáján. Élete során apróra megismert minden egyes fát, füstölt már minden tuskón, bejárt már minden irtást. Itt van ni egy tenyérszerű lánypár: még gyermekkorában ennél sebezte fel csupasz lábát egy gallyal; ott egy villásan kettéágazó bütykös kis erdei fenyő: hányszor pihent alatta; emitt egy áfonyás halom: fájdfogó hurkokat és csapdákat állított rajta; amott tavaly szilfákat döntöttek ki szánnak, errébb zsindelynek való hasábokat rakott oszlopba, arrább meg fenyőgallyakat vágott alomnak a tehén számára. Bárhová lép, ez mind az ő birodalma...

Az egykori Kurov-féle irtáson egy régi kaszálót pillantott meg. A levágott fű a sok esőtől kifakulva, szinte fehérre mosva hevert a lába előtt. „Lám, valaki lekaszálta – gondolta –, de aztán itt hagyta, betakarítatlanul.”

Egy fűzfabokrot megkerülve hirtelen meglátott egy női pamutkendőt, amely egy gallyon függött. Megállt, levette a kendőt, és leült egy hosszú szálfára. Katyerina hajának illa-

tát nem tudták kifűjni a kendőből az erdei szelek, a csücskébe kötött só pedig még az esőzéstől sem olvadt el . . . Ivan Afrikanovics a kendőbe temette ványadt, borostás arcát, beszívta Katyerina hajának szagát, ezt az oly ismerős, rég nem érzett kesernyés, drága illatot. Nyelte a könnyeket el-elszoruló torkával, és arra gondolt: hátha Katyerina most előlép a bokrok közül, és leül mellé a kidőlt nyírfára . . .

Ült, várt. És bár tudta, hogy senki se lép elő, senki se szólítja meg, mégis várt, és olyan kellemes, fájdalmas és izgalmas volt várni! Nem is lépett elő senki. Körülötte álmosan zúgott az erdő, a tisztáson meg ott fehérlett a szénának szánt, lekaszált fű.

Úgy fűjt a szél a kihalt földön . . . Már megritkult, áttetszőbbé vált a haldokló lomb díszében álló erdő, a visszhangos tisztások tágasabbak lettek, elcsitult a madarak kórusa.

Menni kell. Muszáj, de hová menjen ő most, és miért? Alighanem nincs is hová mennie többé, ő már megtette az útját, leélte az életét. Katyerina nélkül valóban nincs hová mennie, és nincs is miért. Többé nem lesz senki, nem lesz semmi, mert Katyerina nincs többé. Minden megmaradt ugyan, csak ő nincs, és őnélküle nincsen semmi . . .

Ivan Afrikanovics a semmibe révedve felállt a kidőlt szálfáról. A fejkendőt a tarisznyába dugta, céltalanul rálépett egy ösvényre, és magával meg az egész világgal szemben ismét közömbösen továbbvándorolt.

Közvetlenül a lába elöl repült fel egy erdei fajd, de ő még csak meg se rezzent. Megbotlott egy gyökérben, kis híján elesett, de el se káromkodta magát, ahogy máskor tette volna.

Ez a botlás eszébe juttatta, hogy tegnapelőtt, amikor Sztye-panovna meglátogatta őket, Griska sírva-ríva, véres sarok-

kal szaladt haza: valahol rálépett egy szeges deszkára. Eszébe jutott hát Griska, eszébe a csodálkozó tekintetű, csendes Maruszja, és az önmaga sajnálata – ahogy elnyomta a gyermekei iránt érzett sajnálat – megszűnt, felszáradt az iménti könnyekkel együtt.

Menni kell.

Ivan Afrikanovics sokáig gyalogolt; az ösvény összeszűkült. Megállt, a fejsze élével levágott egy smaragdzöld havasi málnafürtöt – róka koma ajándéka lesz Maruszjának. Aztán leszakította egy hatalmas vargánya kalapját, ez a Griskáé lesz, a Katya számára pedig levett egy fáról egy nagy darab borostyánsárga gyantát. Ezt mind betette a tarisznnyába – nem foszthatja meg magát attól az örömtől, amelyet otthon majd ezekkel az erdei ajándékokkal szerez.

A csillapodó, oszladozó fájdalom közepette még mindig a nyárfára, a leendő ladikra gondolt. Talán még ma kivágja és lecsonkolja a nyárfát, füttyül arra, hogy befűtenek a fürdőházba. Ha nem esik eső, ki is kell vágni ma, még sötétedésig. Azt a tizenöt-húsz kilométert éjjel is megteheti hazáig. Ivan Afrikanovics gyorsabban haladt, és eszébe jutott Mitrosa, a hosszú lábú kovács, aki három és fél hét híján kilencven évet élt. Mitrosa el-elmesélte, hogyan ment egyszer haza: „Jövök a tóról, elől is teher: két pud hal egy kosárban, hátul is három pud. Olyan jó volt gyalogolni, legény: az erdőben dalolt a sok madár, a nap lemenőben is melegen süttött, én ugyan hajnal előtt felkeltem, de aznap még meg kellett tatarozni a kútkávát és nyélbe ütni az ásót az öregasszonynak. Eléggé fűrgén mentem, elfáradtam, a teher is nehéz volt, a macska rúgja meg, mégis mentem, mentem. Egyszer azt gondoltam: nagyon lassan haladok. Gyerünk hát, szaladjunk.”

Iván Afrikanovics szomorúan elmosolyodott magában. „Én is olyanformán vagyok, mint az a Mitrosa – gondolta. – Futva haladt tovább a hosszú lábú Mitrosa – a hátán öt pud teher, a háta megett meg kilencszer tíz esztendő.”

A fűlepte ösvényről megint nagy zajjal felröppent egy fajdyúk. Itt vége volt a legelőnek. A Fekete-patakig legfeljebb hét kilométer maradt még; Ivan Afrikanovics megszorozta lépteit. Abból, ahogy a dombokon felszáradt a fű, ahogy sóhajtoztak az erdei fenyők csúcsai, megállapította, hogy körülbelül délre jár az idő. Leült egy ismerős tuskóra egy pici lápi kútnál, felhasította egy fiatal nyírfa kérgét, letépte a háncsot, tölcsér alakú bögrét csinált belőle, és egy kettévágott zelnicegallyal összetűzte. Ráérősen rágta a kenyeret, és ivott a háncsbögrével a lápi kútból. Ezt a kis kutat maga Ivan Afrikanovics ásta még tavasszal: igen alkalmas hely ez – épp feleúton a kis folyó meg a Fekete-patak között, hét kilométernyire egyiktől is, másiktól is, úgyhogy nem kell vizet keresni a pihenőhelyeken.

A hideg, tiszta víz a szosznovkai forrásra emlékeztette, ahol utoljára látta Katyerinát, és a szívében megint felizzott a keserű fájdalom. „Úgy fúj a szél . . . Menni kell. Menni.”

Ivan Afrikanovics visszatette a maradék kenyeret, és felállt a tuskóról. E pihenő után érezte csak igazán a fáradtságot a lábában. A száraz dombok lépten-nyomon süppedékes lápfoltokkal váltakoztak, amelyeknek némelyikét belepte a békalencse zöld penésze meg a sás, némelyik meg csupasz, fekete maradt, jávorszarvas körmeinek mély nyomaival.

Ivan Afrikanovics jelet vágott egy fiatal lucfenyőn – amely az ösvénynél állt –, aztán jobbra, a Fekete-patak felé kanyarodott. Vagy negyven lépés után újabb jelzést vágott: mindig

így cselekedett, hogy ne tévedjen el visszafelé jövet. Itt is van a Fekete-patak. Rádőlt jó néhány fa, belepte a moha, és csakugyan olyan fekete volt a vize, akár a kátrány. Valahol a közelben a föld alá bújt, vagy két kilométert a föld alatt folyt, aztán megint a felszínre bukkant, és immár egészen a tóig napvilágon folyt tovább. Érdekes, sőt furcsa patak volt. Azt beszélték, hogy valami idegenből került piros hasú hal él benne, amelyből még a hosszú lábú Mitrosa se tudott fogni egyet se.

Ilyen gondolatok jártak Ivan Afrikanovics fejében, ahogy fürkészködve körülnézett, de a nyárfa nem volt sehol. Talán rossz helyre vetődött? Réges-rég eltűnt az ösvény, ismeretlen vad volt az erdő; itt is, ott is régi égésnyomok, amelyeket húszéves lombos cserje nőtt be. A csizma néha mélyen bele-süppedt az ingoványos földbe – bizonyára valahol a közelben van már a Fekete-patak. Ivan Afrikanovicsot nyugtalan-ság fogta el: idegen volt a hely. Lába alatt már víz cuppant, mindenütt kidőlt, mohalepte, síkos fák heverték, és korhadt, de a moha alatt még mindig erős, hegyes gallyak rejtőztek. Ivan Afrikanovics letörte egy angyalgyökér cső alakú, száraz tavalyi szárát, és a Kátyerina kendőjén át szívott egy keveset a páfrányszagú lápvízből. Hová vetődött? Vissza-indult, azzal a szándékkal, hogy a rótt jelek láncán ismerős helyre jut, de az utolsó bevágás eltűnt, mintha a föld nyelte volna el. „Pfü! – köpött egyet Ivan Afrikanovics. – Úgy lát-szik, a Fekete-patak mentén kell kikászolódnom.” Most már kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy kivágja a nyárfát – eltörődött, csupa latyak lett. Csak legalább megtalálja és még világosban megjegyezhesse az utat. Ahogy iparkodott száraz helyre kikecmeregni, ismét megpillantott egy friss

medveürüléket. „Lám csak, errefelé is kószál az a csámpás. Biztosan telezabálta magát málnával.” De amikor a csupasz földön egy nagy medvenyomot pillantott meg, megváltozott a véleménye. „Nem, ez nem az. Annak kisebb, takarosabb a lábnyoma, ez meg olyan nagy, hogy kucsmával se lehet leborítani – kan medve csavarog itt. Friss is a nyoma, tegnap cammogott errefelé, de lehet, hogy éppen ma reggel.”

A Fekete-patak nem volt sehol. Ivan Afrikanovics balra tért, abban bízva, hogy ismét kivergődik az ösvényre. Vihar-döntötte, mohlepte törzsek zárták el az útját, kiszáradt vén fák gallyai rángatták vattáskabátját. A lába lépten-nyomon belesüppedt a semlyékes fekete földbe. Ismeretlen, sűrű vadon tolult köréje, nincs sehol sem az a tuskó, sem a régi berovás.

Ivan Afrikanovics rádobbent, hogy eltévedt. Leült a mohára, szétnézett, a naphoz igazodva akarta megváltoztatni az irányt, de a felhők sűrűn beborították a szürke eget, és csendesen szemerkélt az eső; úgy rémlett, hogy vége a napnak, és ez már az alkonyat. De Ivan Afrikanovics tudta: még nem sokkal múlhatott el dél. Csak az eső meg a vadon sűrűsége miatt támadt ez az alkonyi homály.

Szétnézett még egyszer, és egy alig észrevehető nyílást fedezett fel. Hátha valami tisztás vagy irtás van ott, amelynek alapján meg tudja állapítani, hová is keveredett. Elindult a nyiladék felé. Az erdő megritkult, Ivan Afrikanovicsot erős és csípős maszlagbűz csapta meg, és ettől szédülni kezdett: szaggatott a halántéka. Mintha egy kissé eloszlott volna az alkonyi homály. Ivan Afrikanovics betekintett a nyiladékba, és megborzongott – olyan istenverte, kísérteties táj terült el előtte. Nyilván erdőtűz garázdálkodott itt két-

három évvel ezelőtt: itt is, ott is üszkös lucfenyők meredeztek. Odább gyertyaként álltak a megpörkölődött, magas, fekete nyárfatörzsek, magasan felfelé nyúltak a nagy nyomorék ágak. Lent – üszkös moha, melyből még egyetlen szálacska sem éledt újjá. Sem egy madár, sem egy kis bokor. Csak az eső szitált az alacsony égből, így hát Ivan Afrikanovics visszafordult...

Nem tudta, hány órát bolyongott az erdőben. Igyekezett egy irányban haladni. A lába már alig engedelmeskedett, a karját valahogy húzta a görcs könyökben, minden ízülete sajgott a fáradtságtól. Most már amúgy igazában kezdett sötétedni.

Ivan Afrikanovics régóta tisztában volt azzal, hogy alaposan eltévedt, mégis ment valamerre, és a félelem összevegyült benne az öngúnnal: „Befellegzett neked, Afrika-novics, befellegzett. Még ha jó irányban haladsz is, így, úttalan utakon, árkon-bokron át, kenyér nélkül úgyse tudsz hazavergődni. Már a második versztánál kivész belőled az erő. Azt az ösvényt, azt a kis utat keresheted ítéletnapig is. Arrafelé, a másik irányban, száz-százhusz kilométernyire, a fakitermelő gazdaság keskeny vágányú vasútjáig, húzódik az erdő, jobbra és balra pedig csupa kiszáradt meg vad láp terül el. Befellegzett neked, bizisten, befellegzett.” Egy kissé még nevetségesnek is találta ezt a morfondírozást. De amikor hirtelen végképp tudatára ébredt helyzetének, megdobbant a szíve: „Hátha csakugyan nem tudok kivergődni. Hiszen csak a maradék kenyér van a tarisznyámban, nem hoztam sem puskát, sem elemózsiát, csak a fejszét. Magamhoz kell ténnem, gondolkoznom kell.”

Felpillantott az égre: sűrű, nyirkos sötétség uralkodott

odafenn. Nesztelen, ragadós eső permetezte az arcát. „Össze kell szedni a gondolataimat, pihenni kell. Itt töltöm az éjszakát ez alatt a lucfenyő alatt, kifújom magamat, aztán holnap majd meglátjuk . . .

Kiválasztott egy bozontos lucfenyőt, amelyet egy ember nem is érne körül, és letette tarisznyáját. A lucfenyő alja száraz volt, ugyancsak szárazon találta a gyufát meg a füstölnivalót is. Észrevett egy kiszáradt, gyantás fát, nagy nchezen, lassan kivágta, és odacipelte a lucfenyőhöz. Sokáig tartott, amíg hasábokra darabolta. A száraz fa annyira gyantás volt, hogy a daraboláskor elhullott szilánkok egy szál gyufától tüzet fogtak. A máglya lángra lobbant, és a sötétség egyszeriben majd összenyomta Ivan Afrikanovicsot. Hátborzongatóan zorddá vált az erdő.

Ivan Afrikanovics megmelegedett, megette a fél pilist, és rágyújtott. Nem, ennyi kenyérrel lehetetlen kivergődni. Öt-hat napig eltengődhet, de aztán legyengül, és örökre a mohába dugja az orrát. A faluban persze észreveszik, hogy eltűnt. Vagy két nap múlva a keresésére indulnak. Akárha tűt keresnének szalmakazalban. Legalább húsz kilométerre elvetődött, hát hogy találnák meg? De ha megtalálják is, akkorra már semmi se marad belőle, legfeljebb a roncsai. A hiúz vagy a rozsomák szétmarja holt arcát, lerágja a keze fejét. Mire hazaviszik, könnyű lesz, rá se lehet ismerni, de az is lehet, hogy mindjárt itt, az erdőben temetik el . . . Különben talán nem is indulnak a keresésére, legalább három napig nem indulnak, mert sokszor elment már hazulról úgy, hogy éjszakára se tért vissza . . . Ivan Afrikanovicsnak

végiglúdbőrözött a háta, a homlokán meg hideg veríték ütött ki.

Igyekezett felidézni az egész útját a Fekete-pataktól, lépésről lépésre, hol merre fordult, mit látott. Meddő próbálkozás . . . Az erdőben, egy ilyen erdőben minden állandóan változik; azt hiszed, hogy jobbra tartasz, holott egyenest előre loholsz; azt hiszed, hogy visszafordultál, holott csak alig változtattad meg az irányt.

Az éjszaka gyorsan, egy félóra alatt leszállt.

A szabadtűz zajtalanul, fényesen égett, mintha a gyantás hasábok egész életükben csakis ezt a tüzet várták volna; Ivan Afrikanovics, hogy elterelje a figyelmét, kivágott még egy kiszáradt fát, és lenyesett néhány lucfenyőágot. Elhelyezkedett a tűleveleken a törzs tövében, felhajtotta a vattáskabát gallérját a fülére, így akart heverni, esetleg el is aludni. De nem tudott elaludni, csak néha ráborult tudatára a bódulat fátyla, és egy-egy pillanatra elfelejtette, hol van, és mi zúg körülötte.

Az erdő pedig roppant felháborodva, titokzatosan körülburkolta zúgásával a csöppnyi fényes tüzet meg az ember apró alakját. Messziről, nagyon messziről hömpölygött az erdőzúgás hulláma. Ivan Afrikanovicsnak félálmában úgy rémlett, hogy egy végtelen széles vízhullám zúdul feléje, amely sok-sok fát dönt ki egymás után, és mindent elsöpör, ami útjába akad. Most visszaömlik, és valahol messze-messze innen önmagába fullad ez a hullám. És minden csendes, minden sötét. Ám egy pillanat múlva hirtelen ismét érződik, hogy a távolban homályosan kavarg az üresség. Lassan, sokáig születik a tompa nyugtalanság, apránként egyetemes és még alig sejthető zúgásba megy át, de ez a zúgás egyre nő,

szélesedik, aztán közelebb hömpölyög, és a világon mindent előnt a sötét áradat; jó lenne kiáltani, megállítani, de semmi se képes feltartóztatni – mindjárt elnyeli az egész világot . . .

Ivan Afrikanovics összerezzen; a végtelen zúgás hulláma kelletlenül elült, háborogva, lassan elcsitult a túlsó oldalon. Nyirkos, sötét csönd nehezedett Ivan Afrikanovics szívére – sohasem érezte magát ennyire egyedül. Ismét bódulatba esett, amely egy csöppet sem enyhített rajta, és a vízhullám, ez a félelmetes áradat megint, újra meg újra özönlött feléje, de ahogy se tudta előnteni. E bódulatban hol megállt az idő, hol éppenséggel visszafelé pergett; egymást váltogatták, összekuszálódtak az elmúlt nyár képei: Ivan Afrikanovics előtt hol felvillant egy valamikor már látott álom, hol új álom jelent meg, és ebbe beleszövődött egy harmadik – álom az álomban. De mindez homályos, zavaros volt és zaklatott . . .

Éjjel sokáig, feszülten igyekezett felocsudni. A sötét csúcsok közül a homályon át egyenest a homlokába lövellt egy kis csillag éles, hideg fénye. Egyedül volt a csillag, mindjárt el is takarta egy felhő, úgyhogy Ivan Afrikanovics megfeledkezett róla, és a fény álmának részletévé vált. De valahol a tudata alatt nyomot hagyott, valami meggátolta, hogy elmerüljön a zagyva látomások és képek lidérces kavargásában.

A kis csillag. Igen, a kis csillag meg az erdő meg az éj. Ó, Ivan Afrikanovics eltévedt az erdőben. Ki kell jutnia az erdőből. A csillag. Ez csak egy csillag. De hisz vannak még csillagok, és ahhoz a sokhoz igazodva meg lehet határozni, merre induljon . . .

Ez az ötlet, amely álmában támadt, egy pillanat alatt felrázta Ivan Afrikanovicsot. Felült, fázósan megremegett,

gyorsan kitisztult a tudata. A szabadtűz elhamvadt. Eső nem esett, de a sötétség és az erdőzúgás változatlan maradt. Szeme előtt testetlen pelyhek gyanánt repdesett a sötétség. De lám, az a csillag, homályosan, kékesen, ismét feltűnt az égbolton. Ivan Afrikanovics megtapogatta a mohát a lába alatt – a moha mintha nem lett volna olyan nedves, mint az este.

„Reggelre talán kicsillagosodik, a szél elhajtja a fellegeket. Ha fagyna hajnalban, a csillagokhoz igazodva megtalálhatnám az utat.” Ivan Afrikanovics ismét nekidőlt a lucfenyő törzsének.

Lassan, kelletlenül rajzolódtak ki az égre a lucfenyők csúcsainak körvonalai. A szél már csöndesedett, de az erdő zúgása nem csitult, csak – ahogy virradt – elvesztette titokzatosságát.

Ivan Afrikanovics a pihenés után ismét erőt érzett a lábában a továbbgyalogláshoz. De nem tudta, merre menjen. Igaz, úgy sejtette, hogy a hajléka ott, a mögött a lucfenyő mögött maradt, amely szállást adott neki, de tapasztalatból tudta: ezt csak gondolja így, mert mihelyt elhiteti magával, hogy az ellenkező irányba kell mennie, mindjárt úgy tűnik fel, hogy csakugyan abban a másik irányban van a falu. Bármerre indul is el, mindig az lesz az érzése, hogy helyes irányban halad.

Hej, ha a nap kisütne! A naphoz igazodva megállapíthatná, merre vánszorogjon. De a nap nem volt sehol, az ég sűrű, szürke felhők alakjában nehézkedett a lucfenyőkre. Csak most ébredt rá Ivan Afrikanovics, hogy miért tévedt

el. Az volt a baj, hogy amíg a nyárfát kereste, egész idő alatt a Fekete-patakot tartotta az eszében, arra hagyatkozott. De úgy látszik, olyan helyen vágott át rajta, ahol épp a föld alatt folyt, úgyhogy most isten tudja, hová vetődött, talán harminc kilométerre is elkerült a csordalegelőtől. Eszébe jutott minden jel, amelyet csak ismert, az is, hogy a lucfenyő gallyai állítólag sűrűbbek a déli oldalon, a moha legendája is, és az is, hogyan helyezkednek el az évgyűrűk a törzs keresztmetszetén. Ó, de ezek csak üres szavak: sem a gallyak, sem a moha, sem az évgyűrűk nem mondják meg pontosan, hol van észak, hol van dél, minden fa a maga helyén nő, és minden hely más-más. Hol domb van, hol száraz folt, hol ilyen a környezet, hol olyan; itt fúj a szél, ott szélcsend van. Hogy lehet hát délről beszélni, mit számít a sűrű gally, minden lucfenyőnél más és más a helyzet . . .

Ivan Afrikanovics még mindig nem érzett éhséget, bár tegnap reggel ivott teát utoljára, rozskenyéren meg ezen a pilisen kívül pedig semmit sem evett. Furcsa is volt, hogy még mindig nem éhes, és csak valami tompa fájdalmat érez a melle közepén meg a gyomra táján.

Felállt, nyakába akasztotta csaknem üres tarisznyáját, és elindult, a fejszével jeleket vágott, hogy ne egy pont körül kóvályogjon. Megszomjazott, de víz nem volt sehol.

Az épületfának való lucfenyők sűrű erdeje véget ért, és utána egy kiszáradt mocsár következett, apró, szinte tüdőveszes erdei fenyőkkel; valamelyest könnyebben lehetett haladni. De Ivan Afrikanovics szíve táján friss, immár nappali szomorúság gyülemlott; most már világosan érezte, milyen nagy bajba jutott, és új, folyamatos, állandó félelem fogta el.

„Nem, nem tudok kivergődni. Végem van. A lábam ere-

jéből csak délig, esetleg éjszakáig futja, aztán végem. Elgyengülök, remegni kezd a térdem. Felbukok, elvesztem az eszméletemet. Öt-hat napig eltengődök bogyókon, aztán majd mászni se bírok. Kámpec. De mi van odaát, a más-világon? Lehet, hogy nincs is semmi, csak sötétség, csak üresség . . .”

Ivan Afrikanovics eddig még sose félt a haláltól. Azt gondolta, lehetetlen, hogy semmi se maradjon az emberből. Akár amolyan lélekfélének, akár más egyébnek, de valaminek csak maradnia kell, nem történhet meg, hogy minden eltűnjön egy cseppig. Akár istennek, akár nem istennek, de valaminek csak lennie kell odaát.

Most pedig egyszeriben halálfélelmet érzett, és kétségbeesésében töredékes, kínzó gondolatai támadtak.

„Nem, bizonyára nincs odaát semmi. Semmi. Minden elmúlik, mindennek vége. Én se leszek többé. Ilyen az élet . . . Például nincs többé Katyerina sem. Mert hát hol van? Nem maradt belőle semmi, és belőlem sem marad, voltam, és nem leszek. Mintha a föld nyelne el; csak a nagy semmi . . . És kicsoda, miért találta ki ezt az egészet? Mármint ezt az életet, a mohát, a csizmát, a tőzegáfonyát? Mivel kezdődött, mivel végződik, mire való ez az egész? Itt van például: megszületett egy ember – Ivan Afrikanovics . . .”

És ekkor Ivan Afrikanovics meghökkent, leült egyenest a mohára. Valahogy meglepte ez az egyszerű gondolat, amely még sohasem jutott eszébe: lám, valami okból megszületett ő, Ivan Afrikanovics, holott azelőtt ő se volt . . . Megvolt az erdő is, a moha is, de ő nem létezett, egyszer se, soha, de soha nem létezett, így hát nem mindegy, ha megint nem létezik? Odaát se volt soha, és nem is lesz soha odaát. Odaát nincs

semmi, itt sincsen semmi. Tehát sem erre-, sem arrafelé nincs se vége, se hossza semminek . . . Márpedig ha így van, ha sem az egyik, sem a másik irányban sincsen semmi, akkor miért kellett megszületni? Lám, Jevsztolja imádkozott az este, azt hiszi, hogy a halál után is lesz valami. De hát mit várjunk? Nyilván nem érdemes várni semmit, teljesen hasztalan, úgyse lesz semmi. Anyósa azt hiszi, hogy lesz; jó neki . . . Igen, jó neki. Lám, ő, Ivan Afrikanovics is azt hitte eddig, hogy lesz valami, és nyugodtan élt: lesz valami, és kész. De amikor Katyerina meghalt, világossá vált, hogy a halál után nincs és nem is lesz semmi, csak sötétség, éjszaka, üresség – a nagy semmi. Hát igen. No de a többiek, az élők? Például Griska meg Anatoska? Hisz ők továbbra is lesznek, ők megmaradnak. A tó is, ez az átkozott erdő is megmarad, és megint szaladnak majd kaszálni. Hát ezzel hogy állunk? Kiderül, hogy az élet mégsem áll meg, hanem megy tovább, mint azelőtt, csak éppen önélküle, Ivan Afrikanovics nélkül. Tehát kiderül, hogy mégiscsak jobb volt megszületni. Ez derül ki . . .

Ivan Afrikanovics sírva fakadt, és csatakos térde közé dugta az orrát. Ujjai maguktól vájódtak bele a hideg mohába, és szorultak ökölbe; hirtelen felugrott gyengülő lábai-val: „Mégis menni kell. Menni, kivergődni innen . . . De merre menjek?”

Az erdőzúgás már csöndesedett a távolban, a szürke égen itt-ott lassan világosodó szellőzőnyílások rajzolódtak ki. Valahonnan messziről, nagyon messziről hallani lehetett a repüléstől ellankadt darucsapat harsány-szomorú krúgatását.

Egy helyütt apránként teljesen kivilágosodott az ég.

Ott előkéklett a mennybolt fehéres óceánja, és a napfény nagy nehezen leszűrődött a földre.

És furcsa volt, hogy a nap egészen másutt van, mint ahol Ivan Afrikanovics eddig sejtette . . .

Lába előtt mintha egyszeriben szétterült volna a föld, és minden a maga helyére került: most már tudta, merre kell mennie.

El is indult, bár tudta, hogy kenyér nélkül úgyse jut messzire: a tegnap javarészt elfecsérelt ereje már-már elhagyta. Egész nap vánszorgott a nap irányában. Este pedig megbotlott egy gödörben, elesett, és nem tudta, meddig feküdt a mohán.

Éjjel kivilágosodott az ég, reggeltájt pedig szűrös dér hullt a földre. Ivan Afrikanovics hanyatt feküdt, és tompán bámulta a közeli csillagokat, amelyeket mintha rátűztek volna az égre. Nagy erőfeszítéssel hasra fordult, aztán négykézlábra állt, és így, medve módjára, mászva elindult. A fagycsípte moha ropogva töredezett a könyöke alatt, és a kábulat ködén át mindenfelől hallani vélte az elcsöndesedett lucfenyők kaján bölcselkedését. Tudatának peremével érzekelte a csöndes, nyugodt napkeltét. A nap felemelkedett az égre, és délre felmelegítette a megkérgesedett mohát. A földről, amely még őrizte az éji homályt, aranypára gomolygott felfelé, de Ivan Afrikanovics inkább csak érezte ezt fáradt testével, semmint látta szemével. Néha úgy rémlett, mintha menne az erdőben, pedig csak feküdt lehunyt szemmel, a kellemes gyöngeséget már nem érezte kezében, lábában, és most már nem kellett neki semmi.

A végtelenbe nyúló, jóleső szendergésen át egyszer csak traktorzúgás ütötte meg a fülét, és minden erejét összeszedve

kényszerítette magát, hogy kinyissa a szemét. Ott, a szeme előtt rámerevedett a napra egy narancssárga-lila foltos felhő. A közelben a napfényben mozdulatlanra dermedve ott állt egy nyárfa. Pontosan az a nyárfa, melyet keresett. A megfakult, áttetsző levelek nem mozdultak, és szinte világított rajtuk minden kis ér; a szép egyenes törzs a magasba nyúlt, majd úgy rémlett, mintha megdőlvén le akarna zuhanni, de mégse tudna ráesni Ivan Afrikanovicsra. Megint kitisztult a tudata.

Ahogy nézte, nézte a nyárfáját, ezt a gyönyörű fát, próbálta felidézni, milyen összefüggés van közte meg a távoli traktorzúgás között. Eszébe is jutott, és remegő izmokkal, makacsul összeszedve az utolsó erejét is, megint négykézlábra állt, és továbbmászott . . .

Azt már tudta, hogy ettől a nyárfától hogyan kell kimászni előbb az ösvényre, aztán az útra.

Miska Petrov, aki az új fürdőházhoz való épületfáért ment ki az erdőbe szánnal, kis híján elgázolta Ivan Afrikanovicsot a hernyótalppal. Megállította a traktort, és kiugrott a fülkéből.

– Hobó! Alighanem Ivan Afrikanovics! Mit keresel te itt? Fáj a hasad, vagy mi?

Ivan Afrikanovics sokáig igyekezett leülni. Leült a földre, gyöngén legyintett, akart mondani valamit, de nem tudott, csak elmosolyodott, Miska pedig látta, ahogy ruhája ujjával letörli megványadt arcát.

– Berúgtál, vagy mi? – kérdezte Miska.

– Nem rúgtam én be, legény . . . Éhes vagyok . . . – nyög-
tè ki nagy nehezen Ivan Afrikanovics.

– Nocsak! – Miska elkacagta magát, ahogy segített Ivan Afrikanovicsnak felmászni a szánra. – Én meg azt hittem, berúgott Afrikanovics.

– Ilyen az élet . . . – mondta ismét legyintve Ivan Afrika-
novics, és ernyedten a fenyőrönkre dőlt.

Miska semmit sem értett az egészből. Krákogott egyet,
begombolta a nadrágját, és felugrott a hernyótalpra. A trak-
tor felbődülve megrántotta a szánt, és a darabosan dübörgő
visszhang egybeolvadt az erdőben a traktor zúgásával.

Ilyen az élet . . .

3. A N E G Y V E N E D N A P

Két nap múlva, szombaton letelt a negyven nap Katyerina halála után. Jevsztolja kenyeret sütött, kocsonyát főzött a Villás fejéből, Ivan Afrikanovics pedig kiment a tóra, hogy megnézzze a régi ladikot.

A lápon lassan lépte át egymás után a kidőlt fákat, nem úgy, mint azelőtt, a tónál pedig sokáig ült, és bámulta a vizet.

A parttól ötméternyire egy vadkacsapár úszott el szerény méltósággal. A két madár, amely őszig is megőrizte szerelmét, szinte elbűvölve úszott, és egymás iránti hűségük kiérződött még egyszerre végzett, egyforma mozdulataikból is. Ahogy tovaúsztak, elsimuló kettős éket hagytak a víz színén.

Ivan Afrikanovics figyelte, hogyan tűnik el a vízen a kacsa-
pár nyoma. Ismét eszébe jutott, mit mondott Jevsztolja a

Katyerina utolsó órájáról. Őt hívta, neki mondta: úgy fúj a szél, Ivan, úgy fúj, ne menj sehová. Úgy fúj a szél . . .

De nem, ma csöndes a tó, nem fúj a szél, meg se rezzen a nád, a víz álmosan hever a lábánál, mintha olaj borítaná. A zsurlók is úgy állnak benne, mintha odaforrasztották volna őket. Fényes lemezként terült el a lába előtt a szívéhez nőtt, halgatag tó, amelynek minden csöppjét jól ismerte, ahogy ismert minden tőzcgáfonyabogyót is a pocsolyás partokon. A hegyes csúcsú, nyugodt lucfenyők hol már-már sárguló nyírfákkal, hol ritka, tűzvörös berkenyékkel váltakozva, sűrűn állták körül a tó sima tükrét. Amott meg az ősz keresztűlfújt az éjjel a lila-sárga nyárfák áttetsző, halvány gombolyagain, és sok levél lehullt a vízre, ott hevernek, de nem áznak át, mintha egyáltalán nem is volna nedves ez a víz.

Így halad az élet is: egyszer éjfél után elenyészik az erdei láp melege, és a reggeli napfénnel csípős fagy száll le a vízre. Elrepül az utolsó vadliba is, kihűl az utolsó bucka is az örökzöld vörösfonyával, és dér borzongatja majd a sást a pocsolyában, a jég alatt pedig alvó csoportokba torlódnak össze a koncérok meg a sügérek. Aztán meleg, szürke felhők jönnek, fehér hóval hintik tele a fényes jeget, szél támad a part felől, és megzizzen a fagyos nád bugája. És sokáig, nagyon sokáig lesz tél. De egyszer csak azt látod: áprilisban megint felmelegszenek az erdei fenyők, a mélyben megmozdítja széles farkát a csuka, és ezzel megadja az első lökést a holt víznek. Ismét megduzzad a méteres zöld jégréteg, eleven áram szivárog át a folyó mellékágába, felnyitja hárttyás szemhéját az első béka, és először kurrog a lápon a lesoványodott, siketfajdkakas . . .

És ennek a körforgásnak soha sincsen vége.

Megint fújni fog a szél az erdei tavon: kék hullámok hömpölyögnek valamelyik irányban, és izgatottan kiabálnak a vízen a kövér búvármadarak. Két hét alatt fél méterre felszökkennek a vízből a zsurlók, a nap a tó fenekéig átdöfi sugarával a vizet, az erdő fésűje meg egész napokon át fogja fésülgetni az ég kopasz kék fejét.

Aztán a gyantás fák világos, sűrű gyantát csurgatnak a tavalyi bevágások okozta sebeikbe, és illatozni kezd a sok növény. A halott fű fehér fürtjein át a napvilágra bújnak a zsenge hajtások, sűrögni-forogni, nyüzsögni kezd minden, a víz kivirágzik, akárha búzadarával hintették volna be; szenvedélyesen és szilajul – úgy, hogy beleremeg izmos oldala – elbődül a nyárfásban a csatangoló jávorszarvas, amely még nem tudott megnyugodni az őszi nagy kóborlás után.

Nincs vég, és nem is lesz.

Júliusban ott, az öblökben kivirulnak a fehér liliumok, nem lehet kimerni őket semmilyen evezővel. A hosszú csőrű szalonkák ritkábban fognak kiáltani a pásztor tilinkójához hasonló trillázó hangjukon, és az erdőben megint érezni lehet majd a szénakaszáló szabadtüzeének füstjét... Élet. Ilyen az élet.

Itt, a tónál, váratlanul visszanyerte lelki egyensúlyát, nyugalma. Hat hét óta először fújta ki az orrát amúgy igazában, kapcát cserélt, megfigyelte, mi van ráírva a területi újság cigarettává csavart darabjára. Rágyújtott. „Az élet. Hát igen, ez az élet – gondolta –, úgy látszik, élni kell, mást nincs mit tenni.”

Kiszemelt egy helyet, ahol koncert lehet fogni, de nem kezdett el halászni, hanem úgy vetette ki a hálót, hogy magá-

tól fogja a halat, aztán a partra húzta a csónakot, és még ebéd előtt visszaért a faluba.

Csendes, friss, napfényes idő volt.

Ivan Afrikanovics, mielőtt hazament volna, betért a boltba. Vett egy kis itókát meg néhány kis csomag gyurmát, hogy begittelje az ablaküvegeket. Az utcán meglátta az elnököt és a brigádvezetőt. A két vezető éppen leszállt a lóról, és megtörölte csizmáját a fűben, mielőtt belépne a boltba. Az elnök kezét fogott Ivan Afrikanoviccsal.

– No mi az, Drinov, már reggel bebiztosítod magadat? Hát a lengubókat szárítod-e?

– Szárítom, hogyne szárítanám? – felelte Ivan Afrikanovics. – Ez pedig . . . Ma van negyven napja, hogy a feleségem . . . Hát hogy a föld alatt van. Egyszóval a régi szokás szerint . . .

– A-a, no persze.

– Jöjjetek el egy félóra – szólt Ivan Afrikanovics –, melegszik a szamovár, sütöttünk rozskenyeret.

– Nem, pajtás, köszönjük. Nem érünk rá, menni kell tovább.

– No hát éppenséggel itt is lehet . . .

Az elnök meg a brigádvezető összenézett. Ivan Afrikanovics fürgén beszaladt az eladónőhöz, máris hozott három poharat, bolti kenyeret meg egy doboz bolgár töltött káposztát. Befordultak a sarkon.

– Megjött a papiros – mondta vidáman a brigádvezetőre kacsintva az elnök, és belemártotta a kenyeret a konzervdobozba.

– Miféle papiros? – kérdezte ijedten Ivan Afrikanovics.

– Hát az . . . A bírság a potyautazásért. Szedj össze öt rubelt.

– No, hát az nem is sok. – Ivan Afrikanovics megnyugodott. – Azt hittem, többet legombolnak rólam.

Többet nem mondott az elnök, mert sietett. Nyeregbe ült, és ellovagolt.

Ivan Afrikanovics a saját tornácánál gondosan megtörölte a lábát a vesszőcsomón, és máris hallotta bentről a Sztjepanovna hangját:

– . . . Ahogy hazajött az a Kolka, még hencegett is, hogy tizenöt napot börtönben ült; mondom neki, jaj de bolond vagy, de bolond vagy . . .

Ivan Afrikanovics bement a házba, köszönt a vendégeknek. Sztjepanovna elhallgatott, Nyuska pedig a bölcstől ringatva megigazította új gyapjúszoknyáját.

– Halat nem hoztál? – kérdezte hangosan Sztjepanovna.

– Nem, csak felállítottam a hálót, hogy maga fogjon.

Jevsztolja a főzőszegletben megtöltötte a szamovárt. Ekkor a bölcsőben felsírt a kicsi, és felébredt. Nyuska gyöngéden, de esetlenül vigasztalni kezdte, Sztjepanovna meg Ivan Afrikanovics felé sandítva oktatzatta:

– A karodra vedd, a karodra, a hónaaljánál fogva vedd ki. Ni csak, micsoda karja van ennek a legénynek, micsoda karja van . . .

Ivan Ivanovics ugrálni kezdett a Nyuska karján, és a napfénytől szivárványos buborékokat eregetett a szájából.

Ivan Afrikanovics pedig letette a pálinkásüvegeket az asztalra, a gyurmakakasok és -medvék mintáit odaadta Maruszjának, a gyurmásdobozokat meg berakta a szekrénybe. Gris-ka gyurmát kért, és nyafogott. Jevsztolja nagyanyó Sztjepa-

novnával együtt levette a kötést a fiúcska felsebzett lábáról. Lucfenyőgyantából, vajból és kénből főzött kenőccsel gyógyította a Griska sarkát.

– Úgy kell neked – mondogatta közben –, úgy kell neked, ha fáj. Legalább nem fogsz többet mezítláb rúgkapálni.

– Megyek, mama, elmegyek . . . – szólt Ivan Afrikanovics.

Jevsztolja odalépett a kemence szájához, belefújt a szamovárba.

– Hosszú időre mégy? Mert nemsokára jön Fjodor meg Miska, megígérték. Mindjárt felforr a szamovár.

– Jövök én . . . hamar . . .

Ivan Afrikanovics kiment a kertbe. Leszakított néhány vörös berkenyefürtöt, amely megmenekült a rigóktól. Csöndesen becsukta a kertajtót, és a falu határába indult.

A szabadtüzek kesernyés, de jóleső füstje itt is, ott is oszladozott az érzékelhetetlen, tiszta levegőben: mindenütt ásták a krumplit. Az erdőből iderepült és vándorútjukra készülő seregélyek raja szállt a mezőre; a folyón túl, a sárga nyíres mögött gyermekek kiáltoztak. A széthordott templom fehér haranglábja tisztán kirajzolódott az őszi szélid, nyugodt égen. A fázós kis folyó, amely megkerüli a temetődombot, mozdulatlan volt, és a benne tükröződő fakókék ég tisztábbnak látszott az igazi, a felső égboltnál.

A temetőben, a vén fűzfákon cinegék csivogtak.

Ivan Afrikanovics a felesége sírján ülve a kis folyót meg a távolban is jól látható, sárga nyírfákat nézte. Töprengve szívta apró szálú Bajkálját.

„Szemét ez, nem cigaretta. Nem győzi az ember gyufával, alig szippant egyet, már megint kialszik . . . Ne haragudj rám, Katyerina . . . Rég nem voltam itt, nem látogattalak

meg, mindig közbejött hol ez, hol az. Egy kis berkenyét hoztam neked. Valamikor szerettél ősszel berkenyét szemelgetni. Hogy s mint élek nélküled? Hát csak éledegélek, úgy látszik, kezdem megszokni . . . Tudod, Katya, én nem iszom mostanában, meg is öregedtem, de meg a kedvem is elment tőle. Annak idején sokat szidtál . . . A gyerekek mind megvannak erőben-egészségben. Katyuskát elküldtük Tanyához meg Miskához, Anatoska az építőipariban tanul – ő nemsokára megáll a maga lábán . . . Miskát meg Vaszkát beadtam az otthonba, ne szidj össze érte . . . Hisz nem boldogul el mind a két kezével. Leromlott, folyton azt mondogatja, hogy fáj mind a két keze, meg aztán a kor is, hisz magad is tudod, Katya . . . Azok az ikrek pedig nagy zsványok. Szívesen ott maradtak, fel se veszik az egészséget. A krumplit felástam. Tehenet szerzünk újat, a Miska üszője felfolyatott a minap, hát ezt az előhasút veszem meg. Hát igen. Látod, lelkem, hogy megváltozott minden . . . De bolond is voltam: nem kíméltelek eléggé, magad is tudod . . . Most aztán egyedül maradtam. Ne haragudj, de mintha parázson járnék, amikor hozzád jövök. Rossz nekem tenélküled, Katya, lélegzethez sem jutok. Annyira rossz, hogy már utánad akartam menni . . . De lám, helyrejöttem . . . Hanem a hangodra jól emlékszek, Katyerina. És mindenedre úgy emlékszek, hogy . . . Hát igen. Egyszerűen a gyermekek miatt ne aggódj. Felnőnek. Lám, már a legkisebb, Vanyuska is tud mondani egy-két szót . . . olyan okos kis kölyök, a szeme teljesen olyan, mint a tied. No, én már . . . hát igen . . . Tudod, máskor is eljövök hozzád, úgyhogy várjál néha . . . Katya . . . Te hol vagy most, Katya? Drágám, napvilágom, nekem . . . Mi jutott nekem . . .

No . . . most már így van . . . Ezt a berkenyét hoztam neked . . . Katya . . . édes lelkem . . .”

Ivan Afrikanovics minden ízében megremegett. És senki se látta, ahogy a keserűség végignyújtóztatja a hideg hanton, amelyen még nem nőtt fű sem – ezt senki se látta.

Lármás seregélycsapat szállt el a temető fölött. Kesernyészagú füstöt árasztottak a szabadtüzek, mint ősidők óta. Kéklett az ég. Valahol a tarka erdőkön túl az itteni falvak felé lopózott az első téli fagy.

ÄSÖRÉNIEK

Több mint száz esztendeje áll helyén a ház, és az öregségtől már egészen megrogyott. Éjszaka, ízlelgetve a gyönyörűséges magányt, hallgatom, ahogy a fenyőgerendákból rótt épület avult falainak neki-nekiront a páraszagú márciusi szél. A szomszéd korhely-kedvű kandúrja rejtelmes kopogással jár-kál a padlás sötétjében, és nekem fogalmam sincs róla, mi dolga lehet odafönt.

A ház szinte felnyög, szuszog a súlyos kandúrléptek alatt. Ritkán, néha harsány-nagyot pattanva, a szálak hosszában megreped valamelyik kőkeményre száradt padlásgerenda, recsegnek az elfáradt kapcsok, eresztékek. A háztetőről lecsúszó hócsomók nagyokat puffannak az eresz alatt. És minden egyes puffanás megkönnyebbíti a soktonnás hóterhe alatt feszülő fedélszéket.

Szinte fizikailag érzem én ezt a megkönnyebbülést. Itt most, akár odafönt az ódon háztetőről a hógomolyok, a lélek-ről sorra lecsúsznak a múlt sokrétegű hordalék-göröngyei . . . Csak megy, csatangol a padláson az álmatlan macska, a fali-óra tiktakja tücskök távoli muzsikáját idézi. Az emlékezet

úgy rakja, keveri addigi életem lezajlott eseményeit, mint holmi preferánsz-játékpártnér a kártyacsomót.

Valahogy hosszúra sikeredett ez a játszma . . . Hosszú, és összevissza gabalyodott. Egészen más, mint ami a káderlapon van. Ott sokkalta egyszerűbb minden . . .

A már elpergett harminc esztendőm alatt vagy harmincszor írtam meg az életrajzomat, ezért hát kívülről tudom az egészet. Emlékszem, milyen örömmel írogattam az első időkben. Jó érzés volt arra gondolni, hogy az a papír, ahova fölírkáltad életed minden részletét, valaki számára valósággal nélkülözhetetlen, és hogy ezt a papírt páncélszekrényekben őrzik majd az idők végtelenjéig.

Tizennégy éves koromban írtam az első életrajzomat. A technikumi felvételelemhez szükség lett volna a születési bizonyítványra. Nosza, neki is indultam, hogy beszerezzem az anyakönyvi kivonatot. Közvetlen háború után történt a dolog. Szüntelenül ehetnékünk volt, még álmunkban is, de mindezek ellenére – szépnek láttuk az életet, örömtelinek. És még csodálatosabbnak, még boldogabbnak ígérkezett a jövőendő.

Ilyen hangulatban gyalogoltam hetven kilométert a májuselő épp csak szikkadozó mezci útjain. Csaknem új, fejtelt csizmám volt, vitorlavászon nadrágom, kabátom, a fejemen söréttel átluggatott sildes sapka. A tarisznyába anyám beletett három, pelyvás korpából sült cipót, hagymát, a zsebemben pedig volt tíz rubel.

Boldog voltam, és kutyaagoltam egész nap, egész éjjel, míg beértem a kerületi székhelyre, közben folyton az én örömeimkel kecsegtető szép jövőmről ábrándoztam. Ez a reménybéli öröm olyan volt nekem, mint jó hallevesnek a paprika – vala-

mi harcias érzést kölcsönzött: elszántan szorongattam zsebemben a bicskát. Akkortájt sűrűn lehetett hallani a lágerbeli szökevényekről. A veszély fölrémlett előttem az út minden fordulójában, és egyre-másra Pavlik Morozov helyébe képzeltem magamat. A kinyitott bicska teljesen átnedvesedett a tenyeremtől.

Am egész úton egyetlen lágerszökevény sem ugrott elő az erdőből, senki nem éhezett rá a korpacipóimra. Hajnali négy óra tájban értem be a kerületi székhelyre, megtaláltam a rendőrség épületét, ahol az anyakönyvi hivatal is volt, és ott, a ház tornácán elaludtam. Kilenc órakor megérkezett a hivatalvezető, egy hozzáférhetetlenül mogorva, bibircsókos képű nőszemély. Összeszedtem a bátorságot, és kirukkoltam elé a kéresemmel. Furcsálltam, hogy a szavaimra még a fülc botját se mozdítja. Mégcsak rám se pillantott. Álltam ott, a korlátnál, a tisztelettől, az izgalomtól meg a félelemtől szinte kővé meredten, és a néne zsírosan fénylő arcán a szemölcsökből meredező, fekete szőrszalakat számlálgattam. Jócskán inamba szaladt a bátorság...

Most, annyi esztendő múltán is szégyenpír égett az arcomon az utólag tudatosult megaláztatástól, amikor eszembe jutott, ahogy ez a néne, még mindig pillantásra sem érdemesítve engem, csak úgy foghegyről odavetette:

– Írjál önéletrajzot!

Papírt adott hozzá. És akkor ott meg is írtam a legelső életrajzomat.

„Alulírott, Zorin Konsztantyin Platonovics az A... területhez tartozó Sz. kerületbéli N... faluban születtem, 1932-ben. Apám – Zorin Platon Mihajlovics 1905-ös születésű, anyám – Zorina Anna Ivanovna 1907-ben született. Szüleim

a forradalomig középparasztok voltak, és földműveléssel foglalkoztak. Forradalom után beléptek a kolhozba. Apám el-
esett a háborúban, anyám pedig jelenleg is kolhoztag. Mikor
elvégeztem az általános iskola IV. osztályát, beiratkoztam az
n-i hétosztályos iskolába. Ezt 1946-ban fejeztem be.”

Tovább nem tudtam, mit is írjak: akkoriban még életem
minden eseménye belefért ebbe a néhány sorba. Szorongató
izgalommal nyújtottam át a korláton a papírt. A hivatal-
vezetőnő sokáig oda sem nézett. Aztán egyszer csak, mintegy
véletlenül, mégis rásiklott a tekintete, és akkor mindjárt
vissza is adta az írást:

– Mi az, te nem tudod, hogyan kell önéletrajzot írni?

... Háromszor írtam át az életrajzomat. A morcos néne
közben végigdörzsölgette a bibircsókjait, és kiment valahová.
Ebédidő kezdődött. Ebéd után aztán mégiscsak elolvasta az
iratokat, majd szigorúan azt kérdi tőlem:

– Hát a gazdasági nyilvántartóból kivonatot hoztál-e?

Megint megdermedt bennem a lélek: nem volt nálam sem-
miféle kivonat.

Nosza, gyerünk is már vissza, hazafelé, talpalok megint
hetven kilométert, hogy a faluszovjetnél szerezzek egy ilyen
kivonatot. Alig több, mint huszonnégy óra alatt tettem meg
az utat, s most már nem rettegtem a lágerszőkevényektől.
Útközben a füvek zsenge magházaival meg friss sóskalevéllal
táplálkoztam. Otthontól még vagy hét kilométernyire vol-
tam, amikor teljesen elvesztettem a valóságérzetemet, ledül-
tem egy nagy, útszéli kőre, és nem is tudom, mennyi ideig
hevertem ott, míg aztán – legyűrve magamban valami lehe-
tetlen és ostoba látomásokat – végre új erőre kaptam.

Odahaza egy héten át trágyát hordtam, aztán újból csak elkéredzkedtem a brigádvezetőtől a kerületi székhelyre.

A hivatalvezető asszonytság most már mérgesen tekintett rám. Álldogáltam a korlátnál jó másfél órát, míg aztán végre átvette tőlem a papírokat. Sokáig ráérősen nézte, forgatta, majd hirtelen kijelenti ám, hogy a területi archívumból kell majd kikérni az aktát, mert itt, a kerületi irattárban nincs meg az anyakönyvi lapom.

Megint hiába gyalogoltam csaknem százötven kilométert . . .

Harmadjára, már ősszel, sarjúkaszás után egy nap alatt beértem a kerületi hivatalhoz: a lábam megerősödött, meg persze a koszt is jobb lett, szedésre érett már a korai krumpli.

A bibircsókos néne, legalábbis úgy éreztem, valósággal gyűlölt már.

– Én tenéked bizonyítványt nem adhatok! – kiabált rám, mintha süket volnék. – Semmiféle okmány nincs rólad. Nincs és nincs! Értetted?

Kimentem a folyosóra, a sarokban leültem a kályha mellé és . . . elbőgtem magam. Csak ültem ott a mocskos padlón, a kályhánál, és sírtam tehetetlen dühömben, sírtam a megaláztatástól, az éhségtől, a fáradtságtól, az egyedüllétől és ki tudja még, mitől.

Most, visszaemlékezvén arra az esztendőre, restelltem a félig még gyermeki könnyeket, de mindmáig érzem égető keserűségüket a torkomon. A kamaszkori sérelmek – olyanok, mint a fiatal nyírfa törzsén ejtett sebek: az idők során beforrnak ugyan, de soha el nem tűnnek egészen.

Hallgatom az óra ketyegését, és lassankint megnyugszom.

Mégiscsak jó, hogy hazajöttem. Holnap megreparálom a fürdőházat . . . nyélbeütöm az itthoni dolgokat, aztán rá sem hederíték már, hogy télen adták ki a szabadságomat.

II.

Reggel járok-kelek a házban, és hallgatom, hogyan zúg a szél a fedélszék hatalmas gerendái között. A kedves családi fészek, mintha csak panaszkodnék az öregségre, és könyörögne a felújításért. De én tudom, a renoválás most már a pusztulását jelentené: a kiszikkadt öreg csontokat nem szabad kimozdítani a helyükről. Itt már egységes egésszé nőtt és forrott össze minden, jobb nem is érinteni ezeket a rég összeszokott, egymáshoz idomult gerendákat; próbára tenni egymás iránti hűségüket, amely az idő próbáját annyiszor kiállta.

Az ilyen egyáltalán nem ritka esetekben legjobb, ha új házat épít az ember, közvetlenül a régi mellé, ahogy eleink tették hosszú évszázadokon át. És még senkinek eszébe nem jutott a botor gondolat: porig rombolni a régi házat, mielőtt még nekifognak építeni az újat.

Valamikor a lakóház egész épületcsalád feje volt. Ott állott a közelében a tágas gabonáscsűr, a szárítóval, aztán a magtár meg két féltetős szénapajta, aztán volt még krumplisverem, palántanevelő, végül pedig a fürdőház és a jó hideg forrásra ásott kút. Ezt a kutat rég betemették már, és az ősi udvarházhoz tartozó minden épület elpusztult, csak egyetlen-

egy rokona maradt – a félévszázados, kívül-belül csupa füst meg korom fürdőház.

Kész vagyok én fűtögetni ezt a fürdőt akár minden másnap. Hiszen ez itt a szülőföldem, és úgy érzem most, hogy csakis itt, erre felé léteznek ilyen fehérhabos folyók, áttetsző-tiszta tavak, csak itt lehetnek ilyen fényesek és örökké más-más színűek a hajnalok, ilyen nyugodtak és télen-nyáron ilyen megbékéltetően mélázók az erdők. És bármi furcsa is, most örömem telik benne, hogy lám, birtokosa vagyok egy vén-séges vén fürdőháznak meg ilyen hólepte tiszta folyón egy frissen vágott léknek . . .

Valamikor teljes szívemből gyűöltem mindezeket. Megesküdtem rá, hogy soha vissza nem térek. Másodszorra akkor írtam életrajzot, amikor beiratkoztam az iparitanuló iskolába, hogy elsajátítsam az ácsmesterséget. Az élet meg a kerületi anyakönyvi hivatalban az a hájas nénike ugyancsak megtette a magáét a technikumi tervek megmásítására. Ugyanez a hivatalfőnök-asszony mérges-dühösen, de mégiscsak átküldött engem az egészségügyi bizottsághoz. Hogy megállapítsák a felettébb kétséges születésem tényét és időpontját.

A kerületi poliklinikán egy jólelkű és rezesorrú doktor egyszerűen csak megkérdezte, melyik esztendőben méltóztattam a világra jönni. És kiállította az írást. Ám a születési bizonyítványomnak még csak színét sem láthattam: elhappolták a munkaerőgazdálkodás emberei; és ugyanígy a megkérdezésem nélkül állították ki a hathónapos kiküldetési okmányt is.

Akkor szinte ujjongtam az örömtől: végre hát örökre búcsút mondhatok ezeknek a kormos fürdőházaknak.

Most viszont miért olyan igen jó itt nekem ismét itthon,

a néptelen faluban? Vajon miért fűtögetem itt naphosszat a magam kis fürdőházát? . . .

Furcsa, minden olyan különös, annyira meglepő . . .

A fürdőház azonban annyira öreg már, hogy az egyik sarkával jó harmadrészt besüllyedt a földbe. Mikor befűtök, a füst először nem is a fakéménybe megy, hanem, mintha a föld alól tódulna, a gerendafal elkorhadt alsó során ömlik kifelé a réseken. Ez az alsó gerendasor teljesen szétmállott, a második sorába is belekapott már a korhadás, de azon felül az egész ácsolat ép és egészséges. Ez a gerendákból rótt négy fal, amelyet ezerszer átizzított már a fürdőmeleg, évtizedek felgyült sok keserűségét őrzi . . .

Elhatároztam, hogy megreparálom a fürdőházat, kicserélem a két alsó koszorúfát, kipótolom és átforgatom a fekvőpolcokat, átrakom a kemencéjét. Így télidőben talán ostoba nyüglődésnek látszott az ilyesmi, de hát boldog voltam, és épp ezért meggondolatlan. Meg aztán fürdő nem lakóház. Ki lehet támasztani anélkül, hogy a tetőt leszedné az ember, megbontaná az ácsolatot: fölpezsdült bennem az iparitanuló iskolában belém ivódott mesterségbeli kurázszi. Éjszaka, ahogy feküdtem a birkabundatakaró alatt, sorra elképzelttem magamban: hogy csinálom majd a felújítást, és roppant egyszerűnek, könnyen megoldhatónak láttam az egészet. Reggelre azonban egész másképp fordult a dolog. Kiderült, hogy a magam erejével nem boldogulok a renoválással, ha mást nem, legalább valami öreg embert segítségül kell hívnom. Mindezek tetejébe még valamirevaló faragófejsze sem volt a háznál. Miután átgondoltam a dolgot, elindultam át a szomszédba az öreg Olesa Szmolinhoz segítségért.

A ház előtt, az udvaron mosott gatyá árválkodott a szárító-

rúdra kiterítve. A nyitott kapuhoz vezető útról elsöpörve a hó, az oldalára fordított új kocsisán csak egész közelről bukkan a szem elé. Föllépkedtem a kis deszkagrádicson, nyúlok az ajtókilincshez, hát éktelen nagy vonításba kezd odabenn egy kiskutya. És nagy buzgón rohan is nekem. Öregasszony kíséri ki az ajtón, Olesa felesége, Nasztaszja:

– Elmegy innen a víz alá, takarodsz rögtön! Nicsak, a rondája, hogy ráakaszodik az emberre.

Köszönök, aztán kérdem tőle:

– Hát az ember itthon van-e?

– Neked is bátyuska, sok jó egészséget!

Nasztaszja, nyilván, teljesen süket volt már. Bent letörölte kötényével a lócát, invitált, hogy üljek le.

– Az öregot kértem, itthon van-e?, vagy hogy elment valahová? – tudakolom újból.

– Má' hova is menne, nyomorúság kergetője: odafönt nyújtózik, ni, a kemencén. Azt mondja, beférközött neki az orrába a nátha.

– Te magad vagy a nátha – szólalt meg most már Olesa. – Meg nem is épp mostanában férköztél be.

Még tartott egy ideig a huzalkodás, majd egyszer csak le-mászott a házigazda, felhúzta a nemezcsizmát.

– A szamovárt begyújtottad? Ej, tisztára megsiketült ez az asszony. Hát, Konsztantyin Platonovics, erőt, egészséget!

Olesa – ez a szikár termetű, megállapíthatatlan korú kolhozparaszt – rögtön rám ismert. Valami középkori kalózra hasonlított az öreg, akár ha gyermekeknek való mesekönyvből lépett volna ki. A görbe orra már kicsi koromban is ijesztő látvány volt, és mi, apró gyerkőcök mindig rémüldöztünk tőle. Talán erre vezethető vissza, hogy Olesa Szmolin, vét-

kesnek érezvén magát, mikoriban kinőttünk a bölcsőből, és szaladgálni kezdtünk az utcán, mindig olyan igen szívesen csinált nekünk fűzfasípot, és gyakorta meg is kocsikáztatott bennünket. Most, e nevezetes orr láttán, éreztem, ahogy sorra visszatérnek a kisgyermekkor rég elfelejtett emlékképei...

Szmolin orra nem előremered, hanem jobbra, mindenféle szimmetria nélkül kettéosztván a nedves áprilisi hópelyhekhez hasonló, halványkék szempárt. Az őszenfekete borosta sűrűn tüskézett az állán. Mindegyre csak szeretttük volna ott látni Olesa cimpáin a nehéz fülönfüggőket, a fején pedig a banditakalapot, esetleg valami kalóz módra megkötött kendőt.

Először is kikérdezett Szmolin, mikor érkeztem, hol lakom, és hány esztendeje. Aztán afelől érdeklődött – milyen a fizetés, meg hogy mennyi szabadságot adnak. Megmondtam, hogy évi huszonnégyszáz nap a szabadságjárandóságom.

Nem tudhattam, vajon Olesa Szmolin szemében ez a huszonnégyszáz nap sok-e, vagy kevés, Olesa viszont ugyanezt akarta megtudni, csak hogy persze az én szempontomból nézvést, így aztán, hogy eltereljem a beszélgetést, megemlítettem az öregnek a fürdőházat. Olesa szikrányit sem csodálkozott, mintha egész természetesnek tartaná, hogy télen is lehet fürdőt renoválni:

– Azt mondod, a fürdőházat? A fürdő, Konsztyenkin Platonovics, szükséges dolog. Itt van, ládd-e, ez az én asszonyom is. Teljességgel süket már, akár a fatuskó, de a feredőt, azt szereti. Hajlandó lenne ez akár mindennap megpárolgatni magát.

Nem firtattam most már – vajon miféle összefüggés lehet a süketség, meg a fürdőzés iránti hajlandóság között, ajánlatot tettem az öregnek a lehető legkedvezőbb munkafeltételek-

kel. Szmolin azonban egyáltalán nem igyekezett a fejszéket köszörülni. Előbb még erővel odaültetett az asztalhoz, mint-hogy a kemencetorokban úgy zubogott a szamovár, ahogy a fajdkakasok kurrognak tavaszi nász idején.

– Az ajtót! Hamar csukd be! – buzdukt fel egyszerre Olesa. – De jó szorosan ám! . . .

Hirtelenében nem tudtam, miről van szó, akaratlanul lódultam is már az ajtó felé.

– . . . különben még kiszalad – fejezte be Olesa az előbbit helyeslő bólogatással.

– Kicsoda?

– Hát a szamovár . . .

Kicsit elpirultam a röstelkedéstől: ismét meg kell majd szoknom a falusi humort. A szamovárban a forró víz, amely már-már kicsapott az edény tetején, vagyis csaknem „kifutott”, most egyszerre elcsendesedett, Nasztaszja levette a csövet a szamovár kürtőjéről, és lefedte a huzatját. Olesa pedig, csak úgy véletlen-formán, előhúzott a padka alól egy jó harmadrésznyire már megkönnyebbitett pálinkásbutykost. Mi mást tehettem volna: rövid habozás után valahogy meg is feledkeztem a szabadságidőmre szóló irányelvek első pontjáról, levettem a pufajkámat, és az ajtó mellé egy szegre akasztottam. A vodkát úgynevezett „teában” módszerrel ittuk, más szóval – forró puncsként, amely a szokatlanságánál fogva kellemes izzásba hajtja az embert, majd pedig lassan-lassan egész más, valami csodálatosan jó és ígéretes tájakkal ékes világba lendíti át. Alig félóra múltán már Olesa se nagyon beszélt le róla, hogy egy kis utánpótlás után nézzek, de amúgy sem hallgattam rá, és ahogy kölyök koromban lenni

szokott, lábamban valami csiklandó jó örömezzéssel siettem a szövetkezeti boltba.

Mindenfelé szűztiszta fehér lett a táj. A falvakban szerte befűtve a lakóházak kemencéi, és az aranyló füstcsíkok nem olvadtak bele mindjárt a levegőbe, hanem valahogy mindegyik elkülönülten kanyargott tovább, míg aztán egyszer csak nyomtalanul eltűntek. Az előző napi hóeséstől rücskös-tarka erdők egész világosan és közelinek látszottak, csillogó, sűrű csönd volt mindenütt.

Míg a boltban jártam, Nasztaszja elkujtorgott a szomszédokhoz tereferélni, Olesa pedig kis alumínium tálban kékes árnyalatú, apró sózott rizikegombát hozott. Kölcsönös kínálgalódás után újból ittunk, egyszeriben egészen más lett a logika, és én fejest ugorva, akár forró nyári nap végén az örvényes mély víz sodrába, észrevétlenül lemerültem Olesa történeteinek feneketlen mélységeibe.

III.

– . . . Hallod-e, Konsztyenkin Platonovics, jobb, ha nem is kérdezősködöl az életem sorja felől. Egészében olyan az, mint a köznapira szolgáló biblia: mindenkinek megadja a maga kedve szerint. Kinek mire vagyok jó, arra ráncigálnak. Az egyiknek ez kellett Olesától, a másiknak amaz. A harmadik meg fűtyült az előbbiekre, mind a kettő akaratát félretette. Megcsinálta a maga atlozféráját. Hát igen. Na és, Olesa mire jut? Bizony semmire. Olesa maga is . . . akár a pityókos fehérnép: azt se tudja már, fejfel-farral merre fekszik. Mióta

csak élek, a saját kaftánom szárnyai közt kóválygok, és sehogyan nem bírok kikeveredni belőle. Hogy aztán mégis ezek a szárnyak hosszúak-é, vagy az én lábaim görbék, azt már nem tudom. Esetleg az emberek gabalyítottak bele?

Mert, az igazat megvallva, nem voltam én mindig ilyen megkeveredett. Emlékszem, megszült engem az anyám, hát első dolgom az volt, hogy elvisítottam magam az örömtől, úgy köszöntöttem Isten szép világát. Szentuccse, emlékszem, ahogy megszülettem. Már sokaknak mondtam, csak nem hiszik el, bolond népség. De én emlékszem. Vagyis hát semmi ilyes nem maradt meg bennem, csak valami meleg köd, tisztára mint az álmodás, de akkor is visszaemlékszem. Akár ha kazamatából bújtam volna elő. Én voltam-e, vagy nem én, azt nem tudtam, lehet, hogy nem is én voltam, hanem másvalaki. Csak annyira érdekes volt nekem az az egész . . . no persze nem úgy értem, hogy mulatságos, hanem olyan igazi jó volt.

Na, szóval hát olyanformán születtem én, ahogy Krisztus, borjúistállóban és éppen karácsony szent napján. Eleinte minden dolgom rendben volt, hanem aztán elkezdtem belegabalyodni. Egyik jött a másik után . . .

Persze, nagy volt a család, szegénységben éltünk. Apánk, anyánk nem nagyon kényeztetett bennünket, rongyos, maszatos kölyköket. Télen át a kemencén kucorogtunk, oszt csótányokat húzgáltunk a bajszuknál fogva. Egyiket-másikat be is falja az ember gyereke. Na, ellenben aztán nyáron miénk a nagyvilág. Futkározás a fűben, csalánban . . . Egy dolog biztos, sok elhullott a magunkfajtából! Nem is tartották számon. Csak hát még sokkalta több született, így aztán senkinek nem szúrt szemet, hogy elhaláloztak. Engem is, akárhányszor meg-

esett, fejbe koppint öreganyám, vagy oldalba bökö: „Legalább téged, Oleska, szólítana magához most már az Úristen mihamarabb, hogy később majd, buta kis jószágom, ne kölljön hiába kínlódnod!” Énnékem minden vénasszony korai halált jósolt. Tapogatják a fejem búbját, sápítoznak: „Nem biz a, leányom, ez nem életrevaló.” Mert, ládd-e, van bizonyos jel, ami szerint, ha horpadás marad a gyerek búbján, meghal az kiskorában, hiába is minden. De én csipiszt mutattam nekik, valamennyiöknek. Nekifogtam és megiperedtem. Persze, később bánkódni ugyan nem bánkódtam emiatt, de valami különös örömem sem tellett az életben . . .

Emlékszem, egyszer nagybőjtben először vezettek el a pópához. Gyónni. Akkoriban már nadrágosan futkorásztam. Hej, Platonovics, ez a vallás, ez a vallás! Hallod-e, barátom, már akkor a legelső alkalommal elkezdte szétcincálni az idegeimet. És utána még máskor is hányszor, de hányszor! Igaz, ebben a mi körzetünkben derék, szépszál ember volt a pápa. Anyám a gyónás előtt elmagyarázta, mit, hogyan: „Te, Oleska, azt mondja, hallgasd meg szépen, mit kérdeznek, hallgasd, oszt feleljed rá: „Vétkeztem, lelkiatyám!” Na, szóval oda is kerültem én a pápa elé a magam kis puja mivoltomban. Kérdi tőlem: „Nocsak, kis cselédem, hogy hívnak téged?” – „Oleska” – mondom neki. – „Isten bogárkája, mondja erre ő, ki tanított téged efféle illetlen beszédre? Ne Oleskát mondjál, sátán szava hallik belőle, hanem úgy mondjad: Alekszejnek kereszteltetek.” – „Most pedig azt mondd meg, Alekszej fiam, milyen imádságokat tudsz?” Rá is vágom én: „Az Atyának, nagyfának, túrósgombócot hajgálnak.” – „Úgy látom – mondja erre a pápa –, buta vagy te, fiacskám, akár az erdei tuskó. Még hagyján, ha ölbéli gyerek volnál.” Én

persze hallgatók, csak az orromat szörtyögtetem. Ő meg folytatja: „Mondd csak, kis csimotám, vétkeztél-e Isten előtt? Sárgarépat húzkodtál-e ki más kertjéből? Borsót loptál-e?” – „Nem én, bátyuska – mondok –, nem húzkodtam.” – „Hát Isten madárkait kövekkel nem hajigáltad-e?” – „Nem hajigáltam, bátyuska.”

Mit mondhattam volna, ha egyszer tényleg nem hajgáltam a verebeket, meg éppenséggel arra se kaptam rá, hogy más kertjében csámborogjak.

Hanem, fülön fogott ám erre a bátyuska, szorította, akár ha két harapófogó csimpaszkodott volna belém, majd meg nekifogott csavargatni a füleimet. Ő maga pedig közben jámbor-formán, szép csöndes szóval mondogatja: „Ne hazudj, kölyök, az Isten színe előtt ne hazudj, mert a hamisságokat és titkos cselekedeteket meg nem bocsátja az Úr, hát ne hazudj, ne hazudj, ne hazudj! . . .”

Ríva gyöttem ki a templomból: a fülem mintha tűzláng égetné, a legrosszabbul pedig az esett, hogy büntelen kaptam. Odahaza aztán anyám még kipótolta: fogott egy fűzvesszőt, lerántotta rólam a nadrágot, oszt csihi-puhi! Csak úgy meztelen, kint a fagyon. Suttyogtatja rajtam a vesszőt, és egyre csak mondja: „Az volt mondva, mondjad rá: vétkeztem! Az volt mondva, mondjad rá: vétkeztem!”

Erre a verésre én még most is teljes világossággal emlékszem. Na, jól van. Ha csak ez az egy verés lett volna, hagyján, ülök az alfelemen, nem is morgolódom érte. Hanem ahogy másodszor is elmentem gyónni, megint ugyanoda lyukadtam ki. A szintiszta igazságot mondtam a pópának, de el nem hitte egy szavamat se. A tetejébe még apámat is fölhergelte ez a pápa, ő aztán el is kapott egy pördülőre. Na,

ettől fogva aztán a magam eszével kezdtem gondolkodni. „Atyaisten! Mit csináljak hát? Megmondom az igazat – nem hiszik el, ha pedíglén hamisságra adom a fejemet –, vétkezek.” Úgy volt, hamarosan újra mennem kell gyónni. Megint csak verés lesz a vége . . . mit csináljak? Azt hát nem, mondok, énrajtam most már ki nem fogtok. Tudjátok-e, tüstön-gök magamban, mit csinálók: hozzáfogok, oszt szántsándék-kal vétkezek. Nincs más választás. Apám nyolcados bolti do-hányából kivettem jó félmarékra valót, gyufát a kemence-padkán a subáról csentem, papirost találtam. Erre aztán si-pirc – Vinyka Kozonkovval ki az ő pajtájukba, oszt gyerünk, megtanulunk cigarettázni. Addig sodortuk, pödörgettük, míg sikerült . . . Rágyújtottunk, a fejem már kóvályog is tőle, há-nyás erőltet, minden, de csak füstölök . . . az egész világ ke-rimbózsál. „Tudod, én – ezt Vinyka mondja – én már régóta dohányzok. Hát te?” – „Én meg – felelem neki – csak vétke-zem. Nekem bűnöket köll elkövetnem, jó sokat, különben gyónás után megint verés lesz.” Előmásztunk a pajtából, hát csak ide-oda tántorgok, tisztára megkótyagosodtam. Életem-ben akkor rúgtam be először. Na aztán a gyónáskor előruk-koltam vele, bevallottam a bűnömet. A pópa nem szólt róla apámnak egy árva szót sem. Borzasztó elégedett volt magá-val, hogy hát fogott rajtam a nevelése . . . Ettől fogva én ne-kiláttam vétkezni, és egyszeriben megszűntek a vesszőzések. Másféle világ következett. Én ezt, barátom, így látom. Bár ezek után könnyebb lett énnekem az élet, hanem innentől gyö-kereztek bele az életembe a mindenféle gabalyodások. Te hogy gondolod? . . .

A második reggel arra ébredtem, hogy egyenest a szemembe süt a nap. Kimászok a takaró alól és elcsodálkozom: a tegnapi ivászat után csak valami lebegő köd maradt a fejemben, meg egy kis szomjúságféle.

Lekászálódok, és torna helyett széthasogatok féltucatnyi kemény fenyőtuskót. Ha a fejszével jól beletaláltam a közepébe, két csapásra szétreccsentek. Az átfagyott hasábok úgy pengtek, csikorogtak, mint a hó jégkérgé meg a kemény reggeli fagy. Kellemes, jó érzés volt belevágni a fejszét a tuskó közepébe, aztán magasba lendíteni és nyögve az egészet fejszefokkal lefelé rázuhantani a vaskos favágótönkre. A tuskó saját súlyától engedelmesen széthasadt, a két fele kurtán pendülő nyekkenéssel repült jobbra-balra.

Tíz-tizenkét hasábot bevittem a házba, kinyitottam a kemence ajtaját, a huzatszabályozót és a kéménytorkot. Hasogattam gyújtófát, sütőlapáton benyújtottam a kemencébe az első alapozó hasábot. Meggyújtottam egy gyantás szilácsot, és a lapáttal rácsúszttam a benti hasábfára. Ugyanígy raktam be sorra a többi vágott fát is az égő szilácsra. Szúrós, tiszta szagot árasztott a tűz. A füst, megkerülve a téglával kirakott kemenceszájat, szürkésfehér áradatként tódult a kéménybe, és én sokáig álltam ott, és néztem ezt az áradást. Az ablakon téliesen, de mégis már szinte vakító fényesen sütött be a nap. A kemencében vígan pattogott a tűz. Fogtam két vödröt, meg a simára kopott, síkos válljármot, és elindultam vízért. A mély hóban kitaposott gyalogösvény porcelánszerű csengéssel csikorgott a csizmatalp alatt. A napsütötte hó úgy csillogott, és annyira fényes volt, hogy önkénytelenül is hu-

nyorgott tőle az ember, a házak árnyékában viszont jól látszó-
dott a hó mélységes kékje. A domb alatt, a kis folyón jó da-
rabig döngettem a jeget a vízhordó rúddal. Az éjszaka áttet-
sző és, láthatólag, nagyon vastag jégréteg képződött a léken;
átgázoltam hát Olesa szomszéd lékjéhez, elhoztam onnan a
megjegesedett fejszét, és árkot vágtam vele körül a lék pere-
mén. Az átlátszó kristálykorongot szinte sajnáltam belökní a
jég alá. A víz sodra azonban már el is kapta. Hallottam,
ahogy meg-megdöccenve úszni kezdett, aztán eltűnt a folyó
sötétjében. Itt viszont, lent, a lék fenekén jól lehetett látni
a vízrétegtől felnagyított, apró, fehér homokszemcséket.

A vödrökben lóbálódzó súly révén dombnak fölfelé bizto-
sabbak és keményebbek lettek a léptek. Ez a súly most rá-
nyomott engem a gyalogútra, hogy pedig megszüntessem a
lottyánásokat, és kiegyenlítsem a vödrök billegését, néha-
néha rövidebbre fogtam a lépést. Könnyen, mélyeket lélegez-
tem, és egyáltalán nem éreztem a szívem verését.

Hazaérve, vizet töltöttem a szamovára, a közben már le-
hamvadt tűzből izzó parazsat szedtem a vaslapátra és beszór-
tam a szamovár kürtőjébe. Szinte azonnal duruzsolni kezdett
a szamovár. Mikor aztán odaállítottam az asztallapra, forró
hamuszag áradt a kürtőből, a rézbögyőkben pedig jóleső ott-
honosan zubogott már a víz. A fedőkorona résein fehér gőz-
bokkréták fújtattak kifelé.

Fölnyitottam egy marhahúskonzervet, egy doboz fűszer-
sűrítményt, teát szűrtem, kenyeret szeltem. Egy pillanatig rá-
feledkeztem az ennivalóra. Érzékelvén a hús és a kenyér ős-
eredeti, semmi másához nem hasonlító lényegét, kitöltöttem
egy bögre borostyánbarna teát. Az a fajta éhség vett rajtam
erőt, amikor az ember ínye, foga is külön érzi az étel ízeit.

Félig már jóllakva, mindegyre éreztem a vállizmaim feszülését, mozgást kívántam, és valami fizikai erőfeszítést. A nap pedig tűzött be az ablakon, a házban, kint az utcán csodálatos nyugalom és csend volt, és ezt a nyugalmat csak hangsúlyozta a hűlő szamovár békéltetően duruzsoló, zsörtölődő mormolása.

R-r-eccs! Csak úgy, minden előzmény nélkül felpattantam az asztal mellől, megrugóztam a lábamat, és szabadjára engedvén szilaj kedvemet, nagyot ugrottam, kezemmel megpróbáltam elérni a padlást. Elnevettem magam, mert hirtelen rájöttem – mit is jelent a „be van sózva” kifejezés, fölugrottam még egyszer, és a szekrényben megcsörrentek az edények. Ilyen helyzetben nyitott rám Olesa.

– No, te híres rendcsináló – szolt az öreg –, látom, befűtötted a kemencét, vízért voltál. Meg kéne nőszülnöd.

– Nem is bánnám, ha nem kellene előbb elválnom.

– Elég jóképű asszonykád van, hallod-e. – Olesa felvette az asztalról a fényképet, és tisztelettudóan nézegette.

– Megjárja?

– A' bizony. Helyre menyecske. Csalfaszemű. Nem kódrog el ottan a városban?

– Ki tudhatja . . .

– Manapság higgadtabban él a nép – szólalt meg ismét Olesa, és cigarettát sodort. – Talán jobb is ilyenformán.

Elővettük a fejszékét, a lapátot, kézifűrészt. Be sem zártam az ajtót, elindultunk renoválni a fürdőházat. Amíg én körül, a falak mellől elhánytam a havat, Olesa elbontotta a kemencét, az előtérben takarosán szétrakta külön a téglát, külön a bekormozódott görgelékköveket. Kidobálta a megvetemedett fekvőpolcokat, leszedte róluk a pudvás pallókat.

A nemezcizmámmal megrúgtam az ácsolat alját, s rögtön világos lett a fürdőház belseje: a teljesen szétkorhadt alsó gerendából kirepült egy darab. Olesa sorra megkopogtatta fejszefokkal a többit is. A harmadik sortól kezdve kongó hangot adtak a gerendák, tehát egészségesek.

Az öreg fölmászott megvizsgálni a tetőt meg a padlást.

– Vigyázz, le ne essél – figyelmeztettem, de Olesa egyre csak szuszogott, nyögött, kopogtatott a fejszefokkal.

– Ha repülök is, nem fölfelé szállok, hanem le. Semmi vész.

Most hát kiderült, hogy a tetőhöz meg a fedélszékhez akár nyúlnunk sem kell. Leültünk a küszöbre, hogy egy kis pihenőt tartsunk. Olesa egyszer csak gyengéden oldalba bök.

– Odanézz, ki gyön . . .

– Hol, kicsoda?

– Amott ni, Kozonkov tapogatja bottal az utat.

Avinyer Kozonkov, a másik szomszédom közelgett felénk. A mély hóban meg-megsüllyedt, nyírfabotjával segítette az egyensúlyt. A mi nyomainkban lépegetve végre elkecmergett a fürdőházig.

– Váljék jóra az éjszakai nyugság!

– Avinyer Pavlovicsnak, Kozonkov elvtársnak is – felelt rá Olesa. – Teljes tiszteletünk.

Szikár öregember volt Kozonkov, hetyke nézésű eleven szemekkel; a haja is valahogy hetyke-formán kunkorodott ki az ugyancsak hetyke sapkája alól. A két keze fehér, ujjai vékonyak, és egyáltalán nem parasztosak.

– Mi az, még nem borjadzott le a tehén? – kezdte újra Olesa, Kozonkov tagadólag rázta meg a vitor fülessapkát.

Aztán elmagyarázta, hogy a tehene majd csak úgy húshagyó utáni héten borjadzik.

– Meddő az a tehén, hallod-e – jegyezte meg Olesa, és jelentőséggel hunyorított mellé. – Isten bizony, nincs abban borjú.

– Már hogy lenne meddő! Hiszen mekkora hasa van. Meg a farka alja is, azt mondja az öregasszony, egész megduzzadt már.

– Mit össze nem hord az öregasszony – hajtotta a magáét Olesa. – Ez a te asszonyod tán meg se tudta különböztetni igazándiból, mi, hogyan.

– Hasas a tehén.

– Má' hogy lenne hasas? Még az októberi ünnep előtt veztetted el a bikához? Ne röstelld, számítsad ki, hány hónap tellett el? Ej, barátocskám, nem pocakos ez a te tehened, meglásd, tej nélkül maradsz.

Láttam, hogy Olesa Szmolin egyszerűen csak incselkedik Avinyerrel. Amaz viszont már komolyan fölmérgedt, és mindenáron be akarta bizonyítani, hogy a tehene igenis beüzekeedett, és hogy ő, Kozonkov, soha nem marad tej nélkül. Olesa szántsándékkal egyre csak tovább hergelte:

– Még hogy hasas! Mikor hajtottad el a bikához?

– Elhajtottam.

– Azt tudom, hogy elhajtottad, de mikor hajtottad el? Az októberi ünnep előtt. No ládde. Most hát számítsad ki! . . .

– Nincs mit számítgassak, énnálam minden ki van számolva.

Kozonkov most már végleg méregbe gurult. Hamarosan azt ajánlotta Olesának – jobb lesz, ha a saját tehenével törődik. Aztán, csak úgy véletlen-formán, valami lopott szénát

kezdett emlegetni, ám Olesa erre kijelentette, hogy szénát ő soha nem lopott, és nem is fog, ellenben Kozonkov tej nélkül kucoroghat, az szent igaz, minthogy a tehene meddő, de még ha be is üzekedett, le akkor sem borjadzik.

Szótlanul ültem ott, igyekeztem komoly képet vágni a dologhoz, nehogy megsértsem Avinyert, aki most már teljesen nekibőszült, és megfenyegette Olesát, hogy ő ezt az egészet megírja illetékes helyre, és hogy a szénát el fogják kobozni, mivel ez a széna Olesának ingyenbe van, engedély nélkül kaszálta, gyűjtötte.

– Te, Kozonkov, ezt a szénát ne hánytorgasd – felelt rá Olesa. – Ne hányjad föl, annyit mondok! Lám, te magad eljárogatsz kaszálni a temetőbe, mert, ugye, teneked megengedte a faluszovjet, hogy körülkaszáljad a sírdombokat. És ha mégisincs olyan törvény az egészségügyi szabályzat szerint – kaszálni a temetőt? Mert ugyan mire megy ki a dolog? Te ott a temetőben potyafüvet kaszálsz, a halottakat háborgatod.

– Én pedig azt mondom neked: följelentelek!

– Hát csak jelents, írad meg akár Moszkvába, az ilyesfélét te már nagyon is érted! Lám, mindenfélét fölírogattál, állandóan az újságba firkálgatsz. Minden cikk után kapsz honirárumot, egy-egy kis italra valót, hanem te a jószomszéd-ság kedvéért egyszer is netán meghívtál ilyen áldomásra? Soha életedben. Mindéig csak a magadét hajtod.

– Iszok is! – vágta rá Avinyer. – És fogok eztán is, engemet becsülnek a kerületnél. Nem úgy, mint téged.

Most már, láthatólag Olesa is begerjedt.

– Eredj már innen, Kozonkov, a tehened hátuljába – mordult fel mérgesen.

Kozonkov valóban fel is állt. Olesát szidva elindult a für-

dőházától, aztán visszatekintett, és odafenyegetett a botjával: – Megállj, lakolsz a személyiség megsértéséért. A Kihágási Szabályzat szerint!

– Nagyokos parancsoló . . . – Olesa kézbe vette a fejszét.
– Az ilyen parancsolónak tormát az orra alá!

Én ugyancsak fölmarkoltam a fűrész, és kértem az öreg-től:

– Minek csináljátok?

– Hát minek? – fordult vissza hirtelen Olesa.

– Csak úgy, semmiért . . .

– A semmi az semmi is marad. – A vén ács megköpte a kerges markát. – Egész életünkben örökké veszekedünk vele, de mégse tudunk meglenni soha egymás nélkül. Mindennap meglátogat, eszébe jut valami, gyön is, kopog a botjával. Gyerekkorunktól így voltunk vele. Emlékszem, egyszer, tavasszal történt . . .

Olesa ráérősen-lassan kifordította a korhadt gerendát.

Most már nem volt visszakozz, a fürdőházat megbontottuk – tetszik, nem tetszik – meg kell renoválni az egészet. Miközben hallgattam Olesa Szmolin akkurátus beszédét, számat vettem magamban: hány napot veszkődünk majd a fürdővel, és vajon elég lesz-e majd a pénzem, hogy kifizessem az ácsot?

Olesa sietség nélkül, körülményesen beszélt, nem kellett neki helyeselgetni, sem pedig biccegetni a fejet. Sőt, megtehettem volna, hogy oda sem hallgatok, míg beszél, ő meg nem haragszik érte, és épp ezért így még kellemesebb volt hallgatni. És én hallgattam, azon igyekeztem, hogy félbe ne szakítsam, és örültem, valahányszor valami érdekes, de már elfelejtett régi szó vagy kifejezés bukkant elő az öreg beszédéből.

– Tavasszal történt a dolog. Kozonkovval mi teljesen egyívásúak voltunk, együtt kujtorogtunk sülve-főve. A hozzánk hasonló kis suttyók annyian voltak a faluban, akár a szúnyog, és hát a Kozonkov-gyerekek is ott voltak ebben a kompániában. Máig is emlékszem, mind a kettőnek lenvászon gatyája volt. A gatyákat kék csávéval festették be, az ingük pedig festetlen maradt. Na és persze mezítláb mind a kettő. Feketétek voltak, mint a szerecsen, csak takonypócnak csúfoltuk őket. A nagyobbiknak, Pctyának sokszor az alsó ajkáig lecsüngött a taknya. Lusta volt persze letörölni, hát egyszerűen csak beszopta. Mintha világeletben ez lett volna a rendje. Olyanformán emlékszem, húsvét után harmadnap az egész gyereksereg kirajzott a Fedulenkov-dombra. Volt egy olyan játékunk – sármadár hajigálás. Levágsz egy fűzvesszőt, a végibe agyagmadarat ragasztol, oszt elhajítod vele – kié messzebb? Jó messzire elrepültek, egyikünk-másikunké a folyón is túl. Minél kisebb a gombóc, annál ügyesebben lehet hajítani, annál jobban repül. A mi Vinyánk azonban fogja magát, oszt egész nagy bíbicet gombócol rá a vessző végére, talán fél font is lehetett. Mindegyik túl akart tenni a többiekén, hát Vinyka is nekihuzakodik, és meglódítja, ahogy csak bírja. Egyenest beletalált Fedulenkovék ablakába. Csak úgy fröccsent szét az üveg, átment mind a két rámán.

Mindünkben elállt a szívverés. De aztán, ahogy fölocsúdunk, futóri!

Ezenközben Fedulenk eszeveszett méreggel ugrik is már ki a házból, hogy tán rögvést agyonvág valakit. Mi szétrebbenve szaladtunk a mezőben, mezítláb gázoltunk által a ta-

vaszi tócsákon. Futok, csak rohanok, aztán egyszer hátra-
tekintek – hát látom ám, Fedulenok rohan utánam. Csizmá-
san fut, fölül egy szál ing rajta, érzem – rögtön végem lesz,
mindjárt megfojt. „Állj meg, kiált rám, állj meg, csirkefogó,
mindenképp elérlek!” Na, el is ért. A tíz körme közé kapott,
aztán nekifogott nyomorgatni, dögönyözni, valóságos vér-
medve. Semmire nem emlékszem, csak hogy ordítottam, mint
akit nyúznak. Ki is végzett volna a világból Fedulenok, az
hétszentség, hogy kivégzett volna, ha apám még jókor oda
nem ér segítségnek. Úgy látszik, a barázdában hagyta az ekét,
és rohant az öregem megmenteni az életemet.

Fedulenok el is eresztett, hanem tán azt hiszed, avval jobb
lett nekem? Apám még kegyetlenebbül megrakott. Még ha én
törtem volna be az ablakot – hagyján. De hát hogy történhe-
tett az egész? Vinyka hogy csúszhatott ki Fedulenok marká-
ból? Akármilyen takonypóc is, de ha szorult a kapca, rögtön
feltalálta magát. Ráadásul aztán még el is dicsekedett ne-
künk: úgy volt, azt mondja, mikor Fedulenok kiugrott az ut-
cára, én hát, azt mondja, sehova nem szaladtam, csak állok
ott egyhelyben oszt mondogatom: „Nicsak, ott futnak! Ott
szaladnak ni, a mezőbe!” Nocsak, meglódult Fedulenok, a
nyomunkba eredt a behemót nagy testével, aztán el is kapott
engem.

Vinyka pediglen – mintha semmi nem történt volna – ép-
ségben maradt, a haja szála sem görbült. A Petyka bátyjával
együtt lusták voltak, egyiküknek se állt kezére semmi. Mást
se tudtak, mint fát fűrészelni. A fűrész nyelét ráncigálni két-
felől. Az apjuk nemigen szorította őket dologra, meg persze
ő maga se szakadt meg a munkában. Örökké csak okosko-
dott, meg egész télen a kemencét bújta, nyáron pedig többet

horgászott, halászott, mint kaszált. Apámmal egyazon nap érkeztek haza a japáni háborúból. Az én öregem sántán gyött meg, és teli lyukkal a teste, akár a rosta, a Vinyka apjának pedig kutyabaja. A házuk is egymás mellett volt, meg a földjük is egyformán volt – nyomorúságosan kevés. Emlékszem egyszer is nekifog az öregem rábeszélni Kozonkovot, hogy hát tartsanak együtt, szóval az ártéren lenne erdőirtás. Kozonkov erre azt mondja: „Mi a bajnak kéne nekem az az irtásföld? Amég én élek, elég lesz, ami van. Ha pedig majd felcsöpörödnek a fiaim, hadd spekuláljanak a szerzésen ők maguk! Nem vagyok én nekik fuss ide-menj oda suttyó, hogy gondoskodjak az ő földjükről.” Elég az hozzá, Kozonkov nem állt kötélnek. Apánk egyedül irtotta ki azt az erdőrészt. Éjszakánként nem aludt, szegény, a bozótos, vad erdővel küszködött. Két teljes nyáron át égette a gallyat, gizgaszt, áso-gatta ki a sok tuskót, gyökeret. Az irtásföldet aztán bevetette lennel. Megnőtt a len – derékon felül ért, emlékszem, épp búcsú szent napján rendült ki bennünket az öreg lent nyűni, a mulatságba se mehettünk el. A len árából aztán új lovat szerzett; derék, szép állat volt a Csóka. Kímélgette apám, hogy jobban a menyasszonyt se féltik, ha partnak vitt az út, még az üres kocsiról is leszállt. Csak egyenesen meg völgynek ült fel a szekérre. Na persze, bennünket is mindig erre oktattott, jószerint sohasem ereszhettük Csókát vágtába ott a csordajáráson,

Na és a Kozonkov-gyerekek? Ők bizony, akárhányszor megesett, bottal ütötték-verték a maguk Pirókját, mint a kutyát. Pedig ugyancsak jó kis ló volt az, hanem agyonhajsolták, egyszer aztán kihevülten megittatták télen a lékből, attól fogva Pirók elkezdett kornyadozni; emlékszem, a szívem fájt

érte, csak állt szegény pára, csak állt, és órákszáma csorgott a könnye. Az öreg Kozonkov aztán elcserélte a cigányokkal. Ráadásnak kapott tőlük még egy kis süldőmalacot is. Hanem a cserelő olyan hitvány gebe volt, nemhogy szántani lehetett volna vele, még a ganajos szekeret sem bírta elhúzni. Na, ez a cigányparipa meg is döglött hamarosan az öregségtől. Kozonkov pedig oda se bagózik az egészre, csak füttyörészik. Úgy fordult a sora, éhkopra került: nincs betévő falatja se. Na, elment hát kölcsönpénzt kérni. Egyiktől kér, másiktól is. Ideje érkezik, hogy visszaadja az elsőnek – a harmadiktól kér kölcsön, és abból adja meg. Aztán a negyediktől kunyerál, hogy a másodiknak adja. Hát így mentek a dolgai.

Egyszer aztán elkövetkezett az idő, hogy már mindenkinek tartozott. Eljutott odáig, ahol a part szakad. Egyedül Fedulenok maradt hátra. Kozonkov elment hát Fedulenokhoz kölcsönpénzt kérni. Kis kemencében fűtöttek, meleg volt, odaültek a kemencéhez, cigarettát sodortak. Kozonkov megmondta, mi járatban van, veszi elő zsebéből a gyufát. Sercengett a gyufával, rágyújtott vele. „Nem adok én, Kozonkov, tenéked kölcsön!” – mondja erre Fedulenok. „Mért nem adsz?” – ütődött meg rajt Kozonkov. – „Isz’ hát idevalósi volnék, falubéli, és meg nem szökök én át a tengeren.” – „A tengertúlra el nem szököl, azt én is tudom, mégse adok, és kész.” Ahogy Fedulenok ezt kimondta, parazsat kotort elő a kemencéből, a tenyerébe vette, és avval gyújtotta meg a cigarettáját. „Ládd-e, Kozonkov – azt mondja –, ha már megtanultál tisztességgel, embermód rágyújtani, majd akkor gyere el. Akkor nem szólok én egyet se, a legutolsó tartalékpénzemet odaadom.”

Igen rendes parasztember volt, egyszer-másszor három te-

henet is tartott, de parázsról gyújtott cigarettára, takarékoskodott a gyufával. Hát nem is adott pénzt, Kozonkovnak azonban – falra borsó. Ment is már kifelé a házból. „Énnem pénz, azt mondja, nem is köllött volna, csak azért mondtam – azt mondja –, ki akartalak próbálni, milyen vagy.” Pedig hát hogyne köllött volna!

Emlékszem, Vinykával mi akkor már tizenkét esztendősek voltunk, kimaradtunk az elemi iskolából. Vinyka az ő szérűjünkön minden ajtót telefirkált sikárlóval, kicsi korától fogva olyan írása volt neki, hogy a zemsztvo-hivatal főnökének is becsületére vált volna. Apám engemet csak arra tanított meg, hogyan kell szántani az őszi gabona alá. Befogta a Csókát, odaállított a facke mögé a barázdába, és azt mondja: „Itt van előtted, Olesa, a föld, meg itt az eke is. Ha nekem délre ki nem szántod ezt a pásztát, kigyövök, kitépem mind a két füledet.” Avval ő visszament a faluba, akkor ácsolta ezt a mostani házunkat. Én pedig – mekkora voltam? – lábra, főre nézvést egyformán csak tökmagzsák. Akkor hát: gyű te kicsi, neide hó, ballagjunk! Csóka okos jószág volt, beletanítgatott – mi, hogyan. Megyek a barázdában és reszketek: ne adj Isten, valami kőnek ütközzék az eke, oszt kiugorjék. No, még csak-csak, amíg a barázdában bicereg-botolog az ember, hanem amikor kiérek a dülő végén és meg köll fordulni, húzni-vonni az ekét, mindjárt a szívem szakad ki a helyéből. Hiába, kevés volt az erő, az eke meg dögnehéz, majdhogy belenyomott a földbe. A szúnyogok csípkednek, a kimerültségtől ideoda tántorgok. Szántogatom ezt a jó szülőföldet én, az újmódi szántóvető, míg aztán egészen elsötétült előttem a világ. Csóka hátratekingetett rám: látszott rajta, ő is sajnál engem, gyöngé kis kölyköt. Úgy, ahogy kiszántottam azt a közöt, de

érzem, hogy már teljesen kifulladtam, a kezembe-lábamba beleállt a reszketés, a nyelvem odaragadt a szám padlásához. A ló megállt magától. Én pedig leültem a földre, cikákolok, akár a fuldokló, tátongva kapkodom a levegőt, közben a könny csak úgy potyog a szememből. Ülök ott és sírdogálok. Észre sem vettem, mikor ért oda apám, leült mellém, és ő is csak elsírta magát. Fejemet a tenyere közé fogta: „Aj, te, Oleska, Oleska . . .”

Gondold csak el magad, Kosztya, kosztos az nyolc van a családban, dolgoz meg csak egy, az is mind átluggatva japán szuronnyal. „Szántsál csak, Oleska, annyit szántol – azt mondja –, amennyit tudsz.” Na, nincs más választás, szántani köll. Apám elment, én pedig: hajde tovább, nekifogtam a második köznek . . . Kozonkovéknak is ott volt a földjük mindjárt a szomszédban. Az öreg Kozonkov szánt, Vinyka pedig megy utána, oszt ösztökével húzgálja be a ganét a barázdába. Egyszer is látom, Kozonkov elment félre a bokrok közé, Vinyka meg odaszalad hozzám: „Te, Oleska – azt mondja –, annyira meguntam húzkodni a trágyát. A bögölyök mind összecsípkedtek má’, legjobb szeretnék csak megszökni, be, a folyóba.” Erre én mondom neki, hogy a ganéhúzkodás épp csak félmunkának számít, én a te helyedben bizonyísten nem nyafognék. „Elhiszed – azt mondja –, rögvest a faluban leszek.” Amég az öreg a bokrok között volt, ez a mi Vinykánk keresett ott a földön egy követ, aztán az ekébe alul bevert valami kis éket. Gyön vissza az apja, az eke azonban nem szuperál, hiába is minden. Állandóan kiugrik a barázdából. Kozonkov nem tudta megjavítani az ekét. Elment Fedulenkot megkérni, hogy igazítsa meg neki. Amíg aztán odavolt, visszajöttek, meg minden, lásd – dél lett, indulás haza etetni.

Vinyka, persze, örült. Aztán úgy rákapott erre a mesterkedésre, hogy valahányszor csak kicsit valahol elidőzött az öreg Kozonkov, már kalapálta is be az éket az eketalpba. Az eke nem megy, és Vinyka szabad, mint a madár. Kaszáláskor folyvást a napot leste, mikor hajlik már le az erdő mögé. Más alkalommal kimegy az anyjával az erdőre fát vágni. Vinyka elunja a dolgot, fogja magát, eldugja a szerszámot. Mohával szépen betakargatja a fejszét . . .

Olesa elhallgatott, hogy egy kis pihenőt tartsunk. Közben kifaragta a soron következő rönköt a fürdőház-fal kipótlásához. Nekem pedig az járt az eszemben, hogy a beszélgetés egyáltalán nem mindig zavarja a munkát. Ez esetben épp ellenkezőleg hatott: Olesa Szmolinnál a beszélgetés valósággal ösztökélte az ácskezeket, ugyanakkor a munka elevenebbé tette a beszédet, mind újabb és újabb emlékek összevetésével gazdagította. Így például, amikor kiemeltük helyéről az ablakkeretet, és kitörött belőle az üveg, Olesának rögtön eszébe jutott – hogyan eltárgálták Vinyka helyett a betört ablakért. Az ablaküvegtől aztán elősorjázta az emlékei mind szélesebben, mind távolabbra . . . Valami láncreakcióféle volt ez. Olesa beszélt, mondta, csak fűzte tovább megállás nélkül. És úgy éreztem, most már igazán illetlenség lenne, ha nem hallgatnám végig az öreg ácsot.

Szóval Vinykának én azt a Fedulenkov-féle ablakot sehogy se tudtam elfelejteni, és jó néhányszor az orra alá dörgöltem, aztán pedig összeverekedtünk, akkor először. „Meglásd, behúzok egyet, mondom neki, azért az ablakért.” – „Húzzál bel!” – „Be is húzok!” – „Na, gyerünk, ha mersz!” Hát össze is akaszzkodtunk ott az ő szérűskertjükben. Otthon megtudták – megint csak elporoltak érte. Minek verekszel, azt mondják. Minden verést emiatt a taknyos orrú miatt kaptam. Egyszer később hallom, az öregjeim beszélgetnek: állítólag Kozonkovot meg akarják botozni. „Úgy is kell neki – gondolom magamban –, ennek a zshivány Vinykának, ne mindig csak énnekem jusson ki a verésből.” Hanem később hallom ám, nem Vinykának szánják a vesszőt, hanem az apjának, nem fizette meg az adóját, így aztán elítélték. Én azonban sajnáltam az öreget. Még hagyján, ha, mondjuk, a gyerekfélét elfenekelik – minékünk kijár az ilyesmi. De micsoda dolog az, Platonovics, meglett muzsiknak, még hozzá vesszővel a pucér testére?? Szakállasnak! Kirilo Kuzmics nevezetű körzeti elnök volt akkor minálunk, alacsony kis emberke volt, jó hosszú időt kihúzott a hivatalban. Még a nevét se tudta leírni, keresztet rajzolt aláírás helyett, de a szolgálati évek után kapott a cártól háromszögletű süveget meg kaftánt. Az írnok, a kozákörmester meg ez a Kirilo Kuzmics – ennyi volt az előljáróság. Az egész körzetre – hárman. Pedig volt a körzetben vagy ötszáz porta.

Na, ez a Kirilo Kuzmics folyvást kimentegette Kozonkovot, amíg egyszer aztán a járási székhelyről ki nem szállt a kozák-felügyelőség. Kinek a tehenét foglalták le adóba, ki-

nek a bornyúját, Kozonkovnál nem találtak foglalnivalót – hát botozást szabtak ki rá. Engem apám nem engedett el megnézni, hogyan csinálják, azt mondja: nincs mit nézni azon a gyalázon, Vinyka azonban ott volt. Elszaladt megnézni, még dicsekedett is vele aztán, azt mondja: látta, ahogy verték meg ahogy ottan gerendára kötözve rángatózott az apja . . . Eh, szülőhazám! No, megrakták hát az öreg Kozonkovot, aztán kapta magát, és kért egy kis pénzt kölcsönbe az írnoctól, vett egy kis üveg pálinkát. Megy hazafelé, és danol veszettül, cifrázza. A haja azonmód szétkócolódva, ő pedig len ordibálja a disznólkodós nótákat . . . úgy ám.

Szóval, akkoriban kezdtünk Vinykával a lányokra sandítgatni. Tizenhárom esztendősek voltunk mind a ketten, és hát idább-odább úgy ránk jött a kurrogás, böjtben a kanmacskáké ahhoz semmi. Emlékszem az egyik esetre, ősszel volt, Mária oltalma táján. Az éjszaka olyan rettentő sötét volt akkoriban, mintha szurokba süllyedt volna az egész falu. Éppen fát pakoláztam a szérűn, odagyön Vinyka. „Gyere csak – azt mondja –, mondok valamit.” – „Mit mondol?” – „Gyere már, no! . . .” Belakatoltam a pajtán a kaput, mégpedig szombattra esett a dolog, az utcákon is jócskán besötétedett. A ködtől párás volt a levegő, fülledt füstszag érződött, kicsivel előbb fűtöttek be a fürdőházakba. Vinyka halkan pusmogja ott nekem: „Gyere, Oleska, menjünk!” – „Hova?” – „Majd mindjárt megtudod, hova.”

Na, megyek utána. Átmásztunk egy kerítésen, de akkora a sötétség, a szemedet kiszúrhatják, mire észrevennéd. Még egy kerítésen átkecmergünk, akkor hirtelen megreccsen alattam valami sövénykaró. Vinyka rám püsszeg: „Csöndesebben, te bolond, nehogy meghallják!” Hát közelebb lopako-

dok, ahogy a tolvaj jár, és valami épületfélét látok, mintha a Fedulenkovék fürdőháza lenne. A csöppnyi ablakon világosság, bent fáklya lobog, hallik, ahogy a kőkemence sistereg a víztől. A Fedulenok-lányok gőzölődnek odabenn, csivítölnek.

Vinyka szökkent egyet, oszt a ház sarkáról, mint a macska fölkapaszkodott a kisablakhoz. A sipkáját lehúzta egész a szemére, és betekintett. Én meg csak állok, mint aki se holt, se eleven. Vinyka nézdegélt-nézdegélt egy darabig, aztán visszahúzódott, és odasúgja: „Most már nézzed te, Oleska, csak ne sokáig ám, mert utána még én is belesek!” Hát én nem emlékszem semmire. A kisablakhoz engem tisztára mintha mégnes húzna, reszket minden porcikám, ahogy pedig betekintek, akár ha forró vízbe mártottak volna. Magam is érzem, helytelen dolgot cselekszem, de elszakadni se tudok onnan semmiképpen. A Fedulenkov-lányok mosdóznak bent fáklyavilágnál, egyik Raiszka, a másik pedig Tányka – a fiatalabbik. Tányka – velünk egykoros, mindketten pozsgásak, rózsásképek. Látom, Raiszka új fáklyát gyűjt a másiktól, teljesen ott áll a világosságban, a combjai – akár az oszlopok. Tánykának a kis cickói, mintha két gyöngye fehér retek nőtt volna oda. Egész testemben reszketek, hátulról meg Vinyka folyvást rángatja a kabátom alját: „Engedj má’, azt mondja, most én gyövök!” Hanem az ablakot épp csak az imádság tartja a tokjában, az üveg pedig billeg a keretlécek között, így persze behallatszott a mi óvatos sutyorgásunk. A lányok lekuporodnak, oszt visongatnak éktelenül. Szűzanyám, elugrottam én az ablaktól, rá Vinykára, átbukfenceztem rajta, orrommal bele a hideg virágágyásba. Aztán futóri, mint akiket leforráztak, csörtettünk át a káposztáson, keresztül a keríté-

sen, ki a sötét mezőbe! Jó versztányi vargabetűvel kerültünk vissza a falu túlsó vége felől. Reggel fölráz apám: „Oleska – kérdi –, hova tetted a szérűkulcsot?” – „Hol lenne – mondom –, a kabátomban.” – „Hol a kabátban, nincs benne az, hallod.” Egyszerre kiröppent szememből az álom. Keressük, kutatjuk, nincs sehol a kulcs, ha fejtetőre állsz, akkor sincs.” „Elveszejtettem – mondok –, valahol kiesett.”

Apámnak ki kellett vernie a kapu zárkampóját, este aztán átgyön hozzánk Fedulenok. Az öregem kint maradt éjszakára, csépeletlen gabonát szárított. Csak anyám volt odahaza. Azt mondja Fedulenok: „Nesze, Oleska, a kulcsod, oszt többet el ne veszítsd. Hát fürödtél-e tegnap?” – „Nem – feleli rá anyám –, a fürdőházba tegnap nem fűtöttünk be, a kemencét át kell előbb raknunk.” Fedulenok erre azt mondja: „Meg is látszik, hogy nem fűtöttek be.” És ahogy ezt kimondja, csúfondárosan elneveti magát. Ülök a padkán, de mintha csupa hegyes szeg állna belőle fölfelé, legszívesebben a föld alá süllyednék, a fülem is lángol. Fedulenok elment, nem mondott semmit, csak a fejét csóválta. Soha el nem felejttem, hogy nem szólt senkinek a fürdőházbéli leskelődésről. Csak később olykor, volt eset, ahogy meglát, elneveti magát, aztán kérdi: „Na, befűtöttél a fürdőbe?” Később aztán békén hagyott egészen, és többet föl se említette a dolgot. Ládd-e, Kosztja öcsém, így jártam én a fürdőházzal . . .

Olesa ifjonti lendülettel csapta be fejszóját a fába. Öreges kék szemében nyugalom volt, és bölcsesség, ugyanakkor az orra meg a szája valami nyilvánvaló huncutságról árulkodott.

– Fiatalkorában mindenki csak derékig ember.

Olesa rágyújtott. Mikor végre megértettem, mi az értelme a mondásnak, kértem az öregtől:

– Aztán vezekeltél-e később?

– A pópa előtt?

– Hát.

– Nem én, testvér, akkoriban már nem jártam el gyónni.

Ha már vezeklésről van szó, akkor is önnönmagának tartozik az ember vezekléssel. Semmiféle pópa nem ér annyit, mint a saját lelkiismereted.

– No, de tegyük föl, nem mindenkinek van lelkiismerete.

– Az már igaz, nem mindenkinek van. Csak hát lelkiismeret nélkül az élet nem élet. Egymás torkának esnénk mindjárt. Ládd-e, például, ott volt az én apám, nyugodjék szegény békében, ha nem is volt nagyon szigorú, de az emberekkel való dolgában szerette a komolyságot. Még a gyerekek iránt sem volt kíméléssel, akár a sajátjai voltak, akár máséi. Nem nagyon válogatta a szót, és amit a meglett korúak között beszélt, nem titkolta a gyerekek előtt sem. Mert ugyan minek is titkolta volna? Az egész élete, akár a nyitott tenyér, teljességgel világos minden. Dolgozott egész életében, a halála órájáig, és aki dolgozik, annak nincs takargatnivalója.

Emlékszem, húshagyóra anyám palacsintát sütött zablisztból. Előbb jóllakott apám, aztán én ültem asztalhoz. A családi rendtartás meg kor szerint. Az öregem üldögél ott, lószer számot javít, és ránk-ránk néz. Jól belaktam a rizikegombás, olajos lepényből, föl akarok kelni az asztaltól. „Várj, Oleska – mondja apám. – Hány darab lepényt ettél meg?” – „Tizenötöt” – felelem. – „Nocsak, ülj vissza, egyél még!” – „Nem köll már, papa.” – „Eszöl!” Hát szóval, újból nekilátok, a Mamka pedig süti egyre, csak a serpenyő sistereg. „Hányat ettél?” – kérdi megint az öregem. – „Huszonötöt” – mondom. – „Egyél!” Ülök és eszem. „Mennyi?” – „Harmincket-

tedik volt.” – „Egyél!” Én gyömöszölöm lefelé a lepényt, apám meg félreteszi a hámot, és azt mondja: „No, mi az, Oleska, nem jutottál el még az ötödik tízeshez?” – „Nem, papa, még két és fél maradt negyvenig.” Ülünk tovább, eszem. „Na, megvolt a negyven?” – „Meg, papa, megvolt.” Közben már alig tudtam szuszogni is. „Na, ha addig eljutottál, akkor most már gyerünk, anyjuk, rakjál néki tarisznját, hadd menjen a muzsikokkal Pityerbe.” A Mamka elkezdett könnyezni. „Hogy is menne má’ – azt mondja –, ekkora gyerekek ács munkára, még alig múlt tizenhárom esztendő.” Az öreg erre fölállt, és rászól anyámra: „Te, anyjuk, hagyjad a sírás-rívást, sopánkodást, inkább hozzál Oleskának új fehérneműt!” Így hát, kedveském, belakmároztam én, meg ki is szórakoztam magamat. Már csak egy rövidke éjszakát töltöttem otthon.

Teljes tizenkét nap tartott az út Pétervárig. Hajtottunk még éjszaka is, meg-megetettük a lovakat – oszt megint csak tovább. Bandukolok a pőre-szekér után, szidom magamat: én bolond, minek is köllött befalnom még azt a két és fél lepényt?! Békén ücsöröghetnék most is a jó meleg fonóban, oszt a lányok guzsalyáról cibálhatnám a szöszt. Ahogy eszembe jut Tányka, majd kiugrik a szívem, úgy kalapál a suba alatt. De hát itt nyikorog előttem a szekér, a lovak türrögetnek, köröskörül sötét erdő. A fenyőfák tetején, mint valami kerek cipó, úgy gurgadozik a hold, nöstényfarkas tutul, felelget az ordaszürke párjának. Sajnálom is magamat, meg a sírást is utálok – a könnyek alól kinőttem, a kemény férfierőig pedig még nem jutottam el.

Megérkeztünk hát Pityerbe. Két faternál is megpróbáltuk a munkát, a harmadiknál aztán megállapodtunk. Az első sze-

zont csupán a koszt-kvartélyért dolgoztam végig – soha, míg élek el nem felejttem ezt az első szezont, valami kacifántos őrtornyot építettünk fából. Máig is emlékszem, ládd-e, haranglábforma, hatszögletű alkotmányt gondolt ki ez a kereskedő. Jarika muzsik meg Kolja Szamohin a mi falunkból, aztán Andrjusonok Misa – összesen kilenc ember, én voltam a tizedik, ráadásnak. Saját faragófejszém volt. Emlékszem, mikor kiköszörülték a fejszéket, szekercéket, egyszer csak Andrjusonok rám kiabált: „Oleska! Nosza, állj ide a rönkfa mellé! Először leszínölöd, aztán kibárdolod léniaegyenesre!” Hát szóval, fogom a szekercémet, nekiigazodok, a lábamat jól szétterpesztem, ahogy dukál. Belevágok egyet, még egyet. Egyre csak oldalról csapkolódom, nem a szála mentében faragok, hanem keresztbe, fehérnép módra. Egyszóval hát oldalvást hasogatok, és csak nem megyek vele semmire. Látom, Szamohin már hozzáfogott a második gerendához, én meg az elsőnek a felénél sem tartok. Valósággal folyt rólam a veríték. No, egyszer csak látom ám, Andrjusonok bevágja fejszéjét a rönkbe, odagyön hozzám. „Oleska! – szólított. – Szaladj csak oda Jarikához, kérjél tőle oldalszintezőt. Mert, halod-e, legény, rettentő félrehord a szekercéd.” Odaszaladtam Jarikához: „Iván bátyó, Andrjusonok küldött engem ide hozzád, adjál kölcsönbe oldalszintezőt.” – „Rendben van, öcskös, azt mondja, mindjárt megkapod. Ül le addig, várjál!” Látom, fölvesz a szélezési hulladékból egy jó egyenes darabot, ölnyi hosszú lehetett. Forgatja, mustrálgatja, aztán pedig megkérdi a pallért: „Mit gondolsz, Mikolaj Jevgrafovics, jó lesz-e szintezőnek?” A pallér ráfeleli: „Nem lesz jó, Ivan Kapitanovics, úgy nézem, ahhoz kicsit vékony.” Én meg csak állok ottan, és várok. Jarika másik csóringot vesz fel, vasta-

gabbat. „Gyere csak, Oleska, azt mondja, gyere közelebb!” Odamentem, hát elkezdett engem abriktolni, puhongatni két-oldalról avval a szintezővel! Fél kézzel tartott a grabancomnál fogva, a másikkal pedig a csihart suhogtatja, forgolódok, ficáncolok jobbra-balra, de az oldalszintező egyre csak táncol rajtam . . . Hát kiegyengettek. Attól fogva én soha nem faragtam fát oldalról, hanem hosszában, a szála iránt. Úgy számíts, már ötven esztendeje ácskodok.

. . . Olesa jólesőn kikrákogta magát.

– Mit gondolsz, tán elég lenne egyszuszra? Azt mondom, Platonovics testvér, csináljunk fájrontot.

Szívemből megörültem a javaslatnak, és hamarosan elváltunk, ki-ki a saját házába tért.

Hosszú évek után most első ízben úgy aludtam, mint a bunda, és álmomban öntudatlanul is éreztem, ahogy a kellemes fáradtságtól sajognak a megújuló izmaim.

VII.

Az Olesával történt heves összetűzésük óta Avinyer nem mutatkozott a fürdőház környékén. Egyszer aztán Olesa újságolja ám, hogy hazajött látogatóba Kozonkov lánya, Anfeja, mégpedig a gyerekével együtt. Olesát nem hívták át, még egy teára sem . . . A fürdőház lassan készülgetett, és épp ezért szilárdan elhatároztam, hogy átmegyek Avinyerhez, meginvitálom segítségül, egyúttal pedig összebékítem őket Olesával, elsimítom az öreges összezőrdülés göcsörtjeit.

Egyik reggel gondosan megborotválkoztam, és afféle béke-

bírói jó érzésekkel húztam fel a csizmámat. Előtte való este nagyon felgyűlt bennem a kívánság, hogy valami jót tegyek, így hát vidoran és határozottan indultam Avinyerhez. Igaz, ezt a vidámságot hamarosan némi zavartság váltotta fel: az Avinyerék házához vivő ösvényen ugyanis hatalmas farkasölő kutya ült. Álmos tekintettel, hangtalan hunyorgatott rám, és én a biztonság kedvéért a zsebembe dugtam a két kezemet. Ördög tudja, mit forgat a fejében ez a dög. Hát éppen ezt nem szabadott volna megtennem. A mozdulatomat, nyilván, támadási előkészületnek vélte a kutya, és félelmetes morgással felállt. Erre ismét elővettem a kezemet, és átérezve megalázottságomat, megrázogattam ujjaimat a levegőben, mintegy meg akartam győzni ellenfelemet, hogy nincs a markomban semmi veszedelmes dolog, és hogy én magam – jószándékú lény vagyok . . .

Avinyerék házában frissen ellett bárányok szaga érződött. Maga Avinyer Pavlovics Kozonkov sapkásan üldögélt az asztal sarkán, és a harmadik osztályos tanulóknak való Anyanyelvünk könyvet olvasta. A kemencén erőltetett folytonossággal, valami természetellenes hangon, közömbösen és konokul bögött Avinyer unokája, Szavko. Mint később kiderült, idevalósi, nem a vendég unoka.

– Avinyer Pavlovics! Üdvözetem! – szóltam jócskán el-túlzott vidámsággal, és rögtön kissé el is pirultam ettől a túlzástól.

Kozonkov először is méltósággal kezét fogott velem, megszorította az ujjaimat. Most már nekem is meg kellett könyyedén szorítanom az övét. Kozonkov azonban még egyet szorított, viszont én erre már nem számítottam, és így az adós érzésével ültem le a padra.

Hallgattunk egy darabig. Szavko a kemencén bitangul ordított tovább, noha a hanglejtésén érződött némi érdeklődés a jövetelem iránt.

– Hordja jócskán – szólaltam meg, és közben arra gondoltam: „Ma aligha hagyom abba a dohányzást.”

– Hordja bizony – így Kozonkov.

– Hordja. Nincs itt benn hideg?

– Nékem melegem van. – Kozonkov letette a könyvet.

– Hát beugrottam kicsit . . . – Már éreztem, hogy kezdek belezavarodni.

– Helyes dolog, helyes.

– . . . elüldögélni.

– Jó dolog az.

Szavko üvöltött. A pauza már olyan kínosan soká tartott, hogy eszembe jutott az anekdota a két öregasszonyról, akik a területi székhely főterén találkoztak. Megállítja egyik a másikat, és örvendezve kérdi tőle: „Te vagy az, Matrena?” – „A’ bizony, én volnék az, hát te kicsoda vagy?” – „Én pedig a Jevgenya, Grigyinából valósi voltam.” – „De hiszen én is épp Grigyinából gyöttem, hát rám ismertél?” – „Nem én, kedveském, nem ismertelek meg” – felelte Jevgenya, és azzal továbbment. Megpróbáltam valami beszélgetést kezdeni.

– Nem voltál még kint a tónál, Avinyer Pavlovics?

– Nem, testvér, a tónál nem voltam, mindenhez idő kell.

– Igen, mindenhez idő szükséges, nyilvánvaló.

– Idő, megint csak az idő. – Avinyer megköszöörülte a torkát.

– Persze, természetes . . .

– Ez az, úgy bizony.

– Hát igen . . .

Búsan tekingettem szét a szobában. Szavko folytatta a környikálást csökönyösen és tervszerűen, mintha éppenséggel szerződést írt volna alá, hogy nem hagyja abba egész tavaszig. A mennyezetről, amely a voluntarista időből való újságokkal volt teleragasztva, szokatlan betűtípussal nyomott hirdetmények és szalagcímek tekingettek le ránk, a padló sötétlen volt. A falon kajánul tiktakolt az óra, amelyet nem annyira a fenyőtoboz alakú nehezekek tartottak működésben, mint inkább a rájuk kötözött régimódi raktárlakatok. Az óra mellett függött egy furnértábla – saját készítésű felhívás: „Ne dohányozz, ne szemetelj!”, amelyben az óriás, vastag betűkkel kirajzolt „ne” szócska mindkét ígére egyaránt kiterjedt, és előttük állott.

A helyzet ostoba volt a végtelenségig, de aztán váratlanul kisegített belőle engem Jevdokija – Avinyer idős szomszédasszonya. Egyenest azért, vagy az ő nyelvezete szerint – szántsándékkal jött, hogy megnézze Avinyer lányát, Anfeját, aki szabadságra érkezett haza a kisfiával. Anfeja azonban, mint kiderült, a fiával meg az anyjával együtt elment meglátogatni a rokonságot a szomszéd faluba, így aztán Jevdokija hiába jött. Ez okból aztán hosszasan sápítozott az öregasszony, végül bejelentette, hogy majd még eljön. Távozóban odalépett a kemencéhez, ahol ült és bőgött Avinyer itthoni unokája. Úgy látszik, már tegnap elkezdte a sivalkodást, mégpedig azon okból, hogy őt nem vitték el magukkal vendégségbe.

– Szavko, te még mindig sírsz? – Jevdokija csodálkozva csapta össze a kezét. – Reggel gyöttem – ríttál, most gyö-

vők, megint csak bőgsz. Hát micsoda dolog ez, hallod-e? Nyugodjál egyet, kisapám! Jó?

A kemencén csönd lett. Szavko, mintha csak megörült volna, hogy félbeszakították. Tétován fölsóhajtott:

– Jó, nugszok eddet.

– Úgy, úgy, kisapám, pihenjél – biztatta gyengéden Jevdokija.

– De aztán medint szílok ám.

– Persze, később majd sírhatsz, de most nyugodjál! – Jevdokija még álldogált egy darabig, készülődött elmenni.

– Te, Jevdokija, nem a boltba indultál esetleg? – szólalt meg Kozonkov. – Vezetnél nekem egy kisüveggel, teába valót.

– Hát hogy is ne vennék, de mennyire. Semeddig se tart...

Avinyer Pavlovics kinyitotta a szekrényt, és kotorászni kezdett a cukortartóban. Elővett egy rubelest meg valami aprót. Most belém nyilallt a felismerés, hogy itt a cselekvés ideje, két ujjal benyúltam a farzsebembe, és gyorsan előhúztam egy háromrubelest.

Megtört a jég. Jevdokija elment, mi pedig Kozonkovval rágyújtottunk egy-egy „Sipka” cigarettára, és egyszerre valahogy fölszabadultan kezdtem lélegzeni, habár Szavko a kemencén megint rákezdte a kornyikálást.

Kozonkov megkérdezte, hol lakom, és mennyi a szabadság. Feleletül a „huszonnégy, ünnepnapok nélkül”-re Avinyer kifújta a füstöt, és közölte, hogy régen a vállalkozónál semmiféle szabadság nem járt az ácsoknak. Aztán megdicsérte a cigarettát.

– Nem gondolod, Avinyer Pavlovics, hogy le kéne szokni a dohányzásról?

– Ugyan minek? – Kozonkov köhécsejt. – Nem azért szoktam rá, hogy abbahagyjam. Van eset, ha nem dohányzol, és kimégy dolgozni az ácsokkal, kész szerencsétlenség. Az emberek leülnek cigarettázni, te pedig dolgozz addig is. Különben hogy üldögélhetne az ember. A lányom is, ládd-e, azt mondja: „Má’ belepusztulsz, annyit dohányzol.” Én meg ráfelelem: „Ha meghalok, meghalok, kevesebbet hazudok.” Amit kedvel az ember, arról is mondjon le, mi dolog az? Emlékszem, elmentünk egyszer a hajóvontatókhoz, hárman szerződünk le, én meg Sztjopka. – (Sokáig nem tudtam kitalálni, hogy a harmadik Olesa Szmolin volt.) – Koponyánként kilencven rubel volt a fizetség Gyümölcsoltótól Kuzma napjáig. A munkavezetőnk, odavalósi ember, rohadt egy alak. Azt parancsolja, napszállta után is dolgozzunk. Egyszer aztán leültem, és azt mondtam nekik, napszállta után csak a ganéj emberek dolgoztatnak. A fejszét be a nadrágövbe – és indultam be a kvártélyos házba. Kezet mosok, Sztjopka nem jön. Hallom, csattognak a fejszék. Na, gondolom magamban, majd megtanítlak én téged, te híres, nicsak hogy buzgólkodik! Volt nékem az ottaniak közt egy pajtásom, olyan ugrifüles fickó, az egyre-másra lopkodta a tyúkokat. Sötétben beóvakodik, elmarkolja, és ha jól megy, olyik-másikból még tojás is kipottyán. Egyszer is, valami búcsú napja gyött, menni köll sétálni. Hanem a koszttal igen vékonyan voltunk, a háziasszony fősvény, a késeket mind az asztal alá dugdosta, hogy hát, szóval, kevesebbet együnk. Emlékszek, még ünnep előtt volt, hallom ám – a szipirtyó kiment a

színbe. Na, odaszólok jó hangosan a többieknek: „Tudjátok mit, fiúk, elég ha farunkhoz verjük a fejszét, a házijószágba beüt a vész.” Tudom, hogy hallotta az asszony, de mégis sóvány maradt a koszt. Na, szóval, volt az asszonynak egy malaca. Egyszer, ahogy elment dolgozni, megkért engem, hogy majd etessem meg ezt a malacot. A moslékot kiborítottam a földre, az ólba pedig jókora husánggal mentem be. Úgyannyira elláttam én a malacot, hogy már a falra is föl akart mászni előlem. Megjött a háziasszony. „Megetetted, Avinyer, a kis jószágomat?” – „Jól belakott” – mondok. Este megy az asszony az ólba, hát a malac menekül tőle, fut neki a falnak. Mondom neki: ez valószínűleg veszettség, le köll szúrni. Elkezdett erre sipákolni, de aztán mégiscsak ráállt, hogy levágjuk a malacot. Hűű, de finom scsit főzött belőle! . . .

Hamarosan megjött Jevdokija a szatyorral. Kozonkov kitette az asztalra a maga scsijét, amely bizony messze elmaradt amattól, a régi háziasszony főztjétől. Jevdokija illendőségből mindjárt el is ment, Kozonkov pedig ebédelni szólította Szavkót. Szavko lemászott ugyan, de a bögést nem hagyta abba. Akkor Kozonkov kitöltött csészébe egy kis vodkát, és odaadta a kisfiúnak. Most már elhallgatott a kölyök, és nyújtotta a kis kezét, hogy koccintsunk. A másik markában cukorkát szorongatott . . .

Kozonkov szigorúan ráfenyegetett unokájára:

– Ne mind egyszerre!

Tiltakozni próbáltam: a kisfiú mindössze hatéves lehetett, esetleg hét. Kozonkov azonban rá sem hederített, a tiltakozást egyszerűen tréfának vette. Koccintottam mindkettőjükkel . . . Szavko nyelt egyet, görcsösen megrázkódott tőle, el-

torzult az arca, a vodkát azonban bent tartotta, és örvendező ijedtséggel nézett előbb a nagyapjára, aztán rám. Patakszott a könny a szeméből, de a győztes elégedettségével mosolygott. Én pedig, alig-alig tudván követni a történeteket, tovább hallgattam Avinyert.

VIII.

– Na szóval, a búcsú napja. Bekanalasztuk azt az én jó húsos káposztámat, aztán pedig fogtam és zsebre vágtam a csiszakövet. Oleska nem jött sétálni, hát csak mi ketten Sztyopkával mentünk. Elindultunk, kimentünk a mezőre. Akkor elővettem én a követ, aztán hirig neki, odacsapok vele Sztyopka tarkójára, levertem a földre, és ütöm-verem, amennyi ráfér. Bizony az isten bogara csak alig tudott kikecmeregni alólam, fölugrott és futás. Másnap odaérkezek a munkába, hát a főnök egyből azt mondja: „Eredj, ahova akarsz, nekem ilyen verekedős nem kell.” De hova menjek?

Na, jól van. Elszegődtünk Szmolinnal egy kereskedőhöz, aki templomrenoválást vállalt. Már ott vagyunk nála másfél hete, faragjuk a gerendákat a templomhoz. Egyszer aztán elindulunk sétálni a lányokhoz. De hát nincs pénzünk, csak egy félrubeles. Mondok: „Add ide, Oleha, a félrubelt, legalább cukorkát veszek rajt!” Ő indul tovább, én meg utána szólok: „Menjél csak, majd utolérlek!” Avval én benyitok a boltba. Erősen sötétedett már. A boltban lámpavilág, sehol senki. Hát erre én, amilyen csodabogár vagyok, mit csinállok? Állok, csak állok ottan, aztán pedig – sitty, lerántottam

a pultról egy vég kartont. Az egészet be a kabátom alá, aztán fogtam egy mérlegsúlyt, nosza, megdöngettem vele a pultot. Elkiáltom magamat: „Hé! Van itt valaki?” Na, kiszaladt a gazda, mondom neki: „Begyövök itt az előbb, de nincs senki a boltban.” – „Óh, – azt mondja –, köszönöm, köszönöm, a segédem elment vendégségbe, és a boltot nem zárta be. Tisztára kifoszthattak volna, hálálkodik, ha nem gyössz, te legény, ki nem segítesz. Mit adjak neked ezért? Mondd meg magad.” Mondom neki: „Hát jó volna egy kis üveg vodka meg cigaretta, na még hozzá valami cukorkaféle az ünnepre.” Adott az nekem vodkát két üveggel, három csomag cigarettát meg aztán másfél fontra való cukorkát is csomagolt. „Oj, hallod-e, köszönet érte, azt mondja, ha te nem vagy, megkopaszthattak volna!”

... Kozonkov ismét teletöltötte a kupicákat, és szívta a cigarettákat egymás után. Közben felgyúlt a villany, bekapcsolták az áramfejlesztő telepet.

– Te nem csináltál Ilijcs-lámpácskát? Ládd-e, minálunk hat lámpa ég, a csűrben is van, meg az istállóban is.

Kozonkov felhajtotta a vodkát, és folytatta a mesélést:

– No, kigyöttem a boltból, és futásnak ercedtem. Utol-érem Olesát, ide süss, mondom neki, milyen küldöttség vagyok én! Hát nem hisz a saját szemének. Leülünk az árok-szélre – igyál, biztatom. De ő nem iszik, vidd vissza, azt mondja, mind az egészet! Gondolod, azért adták, hogy most meg visszavigyük? Addig-addig, hát ivott belőle. Hanem előmutatom neki a vég kartont is a kabátom alól. Ő megrettent, amire még adtam neki vodkát. Ott, a közelben húzódtak sorban a sürgőnypóznák. Mondom a komának, gyöszte, megmérjük, elér-e vagy nem egyik oszloptól a másikig. Na

gyerünk! Tekerjük lefelé a kartont. Még mondom is: „Be-
érünk a faluba, én majd részegnek teszem magam, te pedig
szidjál, pocskoljál, hogy te ilyen meg olyan bolond, minden
pénzt elvertél, minek vettél egy egész véggel?” Közben nem
vettük észre, hogy míg a vég ruhát méregettük, arra hajtott
valaki fedeles kocsin. Másnap – egyszer csak ott a rendőr-
őrmester. És kezdődik a nyomozás. Az én Olesa pajtásomat
húzkodják, én azonban loppal a szénaspajtában aludtam.
Neki, szegény ördögnek még arra sincs érkezése, hogy össze-
kapkodná a szerszámot, és csöndben odébbálljon. Én azon-
ban azt gondolom magamban: „Hohó, nem addig az, galam-
bocskáim!” Ott háltam a szénaspajtában, hát mitévő legyek.
Nincs pénzem. A templomnak épp akkor rakták le újból az
alapjait. Éjszaka rúddal elfordítottam a gerendát, aztán a
pénzt, amit előtte nap a sarokkő alá helyeztek, összeszedtem
mind. Volt köztük rubeles, félrubeles, megszámolom – hét
rubel meg valamennyi kopejka, a vonatjegy viszont hat ru-
belbe kerül. Másnap megérkezik a kereskedő. Az alapkőnél
vizsgálják a sarkot – nincs ott a pénz. Látom, újból odarak-
ják. No, gondolom magamban – épp jó lesz nekem ele-
mózsiára. Alig besötétedett, megyek a templomhoz. Épp ki
akarom fordítani rúddal a gerendát, hát akkorát húznak a
hátamra, még a szemem is szikrát hányt. Nicsak, ezek őroket
állítottak. Alig sikerült kiugranom a kezük közül, oszt sipirc,
át a vizesárkon, keresztül a szérűkön, neki a vakvilágnak.
Mögöttem füttyögés, ordibálás, én meg rohanvást pucoltam
előlük, aztán ki az állomásra, sötétek voltak az éjszakák.
Még a fejszét, tarisznyát is otthagytam a szálláson. Haza-
utaztam.

... Kozonkov a földre hajította a cigarettacsutkát, és új-

ból töltött. Nyugodt magabiztossággal ivott, mintha éppenséggel jutalomáldomás lenne az egykori sikeres éjszakai szökésért.

– Igaz, a hátamat még sokáig fájlaltam, valami nyírfahusáanggal csaptak meg.

– Nyírfával?

– Vagy vízhordó rúd lehetett, vagy egyéb csóring. Hát hazaérkeztem, pénzt nem hoztam egy kopejkát sem, anyámnak azt mondtam, hogy az úton mindenemet ellopták.

... Ránéztem az öregre, Olesáról beszélni most már semmi értelme. Kozonkov részeg volt, és a maga fiatalságáról mesélt. Szó nélkül hallgattam, csodálkoztam, hogy milyen friss az emlékezete, ő pedig újból ivott, aztán hirtelen nótára gyűjtött a repedtfazék, öreges-szomorkás hangján. Nekibúsultan arról danászott, hogyan hordtak szanaszét csavaronként, téglánként egy egész gyárat, hogyan találkozott Szemjon elvtárs a menyasszonyával, „ahol a téгла átjárót képez”, és aztán hogyan rakták ismét össze a gyárat, csavaronként. Éppen ekkor érkezett haza vendégségből Avinyer felesége meg Anfeja lányuk a kisfiával. Kozonkov egyáltalán föl se figyelt az érkezésükre. „És megtették ott igazgatónak, a gyár vezetőjének választották tovaris Szemjont” – énekelte, lecsüggesztvén szikkadt, őszejét.

– Te magad vagy a Szemjon, ládd-e, megint csak teliszítad magadat, és má’ tökrészeg vagy – pirongatta az öregasszony.

– Hát ki az úr a házban? Én vagy a tyúkok? – Kozonkov megpróbált az asztalra csapni öklével.

... Anfeja alig valamivel volt idősebb nálam. Emlékszem, mikoriban hazajött a fakitermelésről, és eljárt a játékba Ole-

sáék lányával, Gusztjával. Most affektálva üdvözölt, és átvonult mindjárt a válaszfal mögé. A gyerek, Anfeja kislány, azonmód, le sem vetkőzve, nagy igyekezettel nekifogott babrálgatni valami kerékkel. Nem nézett senkire. Odament az asztalhoz, és se szó, se beszéd, elvett két cukorkát. Anfeja a válaszfal mögül most már nem csizmásan, hanem félcipőben és nylonharisnyásan jött elő. A kisfiú otthonosan belesimpaszkodott az anyja kezébe, és brummogó, mély hangon kérdi tőle:

– Anyu, a poloskák tudnak repülni?

– Eredj már, hagyj békén! – hárította félre Anfeja a gyereket, de amaz már meg is feledkezett róla, mit kérdezett. Anfeja – látszott rajta – mindenáron moszkvai módra akart beszélni, az „ó” hangokat „a”-ra lágyította, néha azonban mégiscsak előbukott a szájából az itteni tájszólás. Egyszer is a poharat nem „sztakan”-nak, hanem „sztokan”-nak mondta.

Későre járt már az idő, és Kozonkov, fejét az asztalra ejtve, aludt. Egy elhamvadt cigarettacsikk ott meredezett a vékony és egyáltalán nem parasztos, fehér ujjai között. Elköszöntem, és indultam haza.

IX.

Reggel Olesa nem jött át a fürdőházhoz.

Ördögfattyá, vén boszorkánymester! Megsértődött, amiért leviziteltam Avinyernél. Persze ez a Jevdokija már tegnap buzgólkodott, és nyilván az egész falu értesült a találkozás-

sunkról. Olesának teljes részletességgel elmondtak mindent. Afféle falusi, hogy is mondjam, elvi alapossággal . . .

Valahogy, miért, miért se, jókedvem támadt.

Most, a szalmaözvegyi sorsom egyhetes visszavonultsága után, tudtam már, hogy az edényt legjobb elmosogatni rögtön, étkezés után, a söprésre pedig különösen alkalmas idő, amikor az orosz kemencében már lángol a tűz, mivel a port szinte fölszívja ilyenkor a kémény. Igaz, éppen a kemence befütésekor minden egyéb házkörüli tennivaló is ott van az ember nyakán, pont akkortájt gyűlik össze bent még több a mindenféle szemétből, ami künt fölragad a lábbelire, bent aztán okvetlen lemállik róla. Az edényt azonban mindenképp jó frissiben elmosni . . . Ezért hát, hogy a konfliktus el ne húzódjék, máris indultam rendbe tenni a dolgot Olesával.

Szmolin úgy fogadott, köszönt, mintha semmi sem történt volna. Fönnhangon olvasta a tegnapi újságot. Félretette az olvasást, az okulárét bedugta valami özönvíz előtti tokba.

– Te jóságos Isten, néha elgondolkodik az ember, oszt a lélegzete is eláll . . .

– ?

– . . . hogy mennyi mindenféle mesterség, rang van a világon! Igazgatók, könyvelők, mindenféle helyettesek, osztályvezetők. Ácsok. Honnan is veszi az ország azt a temérdek pénzt!

– Korpa a fejedbe, bújj a bába seggébe – szólt oda neki évődéssel Nasztaszja. Eléggé közel ült az öregasszony, és vajat köpült. – Tanulnak az emberek, lásd, tizenöt esztendő, rendre mindent elolvasnak. Azt hiszed, tán könnyű tőle a fejük?

– Nagyokos... – Olesa még odébb is húzódott tőle. – Hát arról beszélek én?

– Hanem miről?

Olesa azonban válaszra se méltatta már a feleségét. Mint-ha sajnálná, hogy egyáltalán hagyta magát bevonni ilyen hiábavaló, üres beszédbe, most már hozzám fordult:

– Ládd-e, barátom, a fürdőhöz én nem megyek többet.

– Mért?

– Tudod, az irodából parancs gyött, lombtakarmányt vágni köll mennem. Ma beugrott ide a brigádvezető, és csak röhögcsél. „Vége – azt mondja –, kisöreg, elég most már a kontárkodásból, credj az erdőbe!” „Hogyhogy – mondok –, már oda ért a híre?” – „Oda bizony” – mondja. Közben folyvást vihorászik. Hajaj, azt mondja, micsoda sürgöny érkezett!

– Miféle sürgöny? – Semmit nem értettem a dologból.

– Sürgöny, hát sürgöny. Címeres papíron. Vannak itt a mi falunkban írnokok.

– Csak tán nem Kozonkov?

Most kezdtem kapiskálni, miről van szó, Olesa pedig hangtalanul rázkódott a padon. Nem tudni, a köhögés rázza-e, vagy a nevetés.

– Minden le van írva, barátom, pontok szerint.

Nem tudtam, mihez tartsam magam, és csak pislogtam.

– És hol van a brigádvezető?

– Épp az előbb ment el a lóistállóhoz. Szaladj, szaladj csak utána! Én addig kimegyek az erdőre vagy két órára. Délután majd elgyövk faragni.

Olesa nyögve, sóhajtozva nekifogott föl húzni a csizmáját. Én pedig futólépésben indultam megkeresni a brigadérost.

Valamikor a brigádvezetővel együtt jártunk iskolába a harmadik osztály végéig. Együtt fosztogattuk a csókafészeket, és ütögettük a „bábut” faluhosszat a gorodki-játékban. Együtt égett ki a nadrágunk az őszi krumplisütögető tüzek mellett. Ő aztán kimaradt az iskolából, én pedig elvégeztem a hétosztályos iskolát, és elkerültem a faluból, szétváltak útjaink.

Már messziről hallottam a jólelkű, szelíd hóggetést:

– Hő te kicsi, hő, állj meg már, na!

A brigádvezető Olesa széles vésőjével nyesegette körül a ló patáját. Reszketett szegény pára, ijedten sandítgatott a jó fotolencséhez hasonló, szivárványló-ibolyaszín szemével. A brigádvezető úgy üdvözölt, mintha éppenséggel csak tegnap hamvadt volna ki az utolsó közös táborozó tűzünk. Noha engem kissé lehangolt ez a fogadtatás, de azért én sem csináltam eseményt a találkozásból.

– Engedj, segíték!

– Hagyd csak! Már megvagyunk. Szétterült nagyon a patája, akár a kalocsni, olyan volt már. No, Kriszko, könnyebb lett, mi?

– Hogy, micsoda? Ez a Kriszko?

– Hát!

Kriszkót én jól emlékezetembe véstem. Mégpedig egy eset folytán, amikor egyszer ez a herélt paripa hirtelen ravasz mozdulattal, csak úgy könnyedén megszabadult az akkor még jelentéktelen testsúlyomtól, és ráérősen haladt tovább, míg én, a fájdalomtól összegörnyedve, hengergőztem a partmenti köveken. Elmosolyodtam azon, hogy most egy másodpercre megmoccant bennem a hajdani bosszulatlanul maradt bántódás. Kezemet rátettem Kriszko hajlott ívű pofájára.

Hálás bizalommal, mélyen és nyugodtan horkantott a ló, széles és hosszú állkapocsszáraival a vállamra támaszkodott.

– Na, mi van, hogy s mint élsz? – A vidám kedvű brigádvezető cigarettát vett elő. – Van sok gyereked?

A brigádéros hangján ugyanaz az intonáció érződött, amellyel a lovát szólította, megkérdezvén Kriszkótól: könnyebb lett-e neki, hogy lefaragták a patáját.

– Hát, mit mondjak . . . Egy lányom van.

– Kontár. Na és, sokáig itt maradsz nálunk?

– Huszonnégy nap a szabadság, ünnepek nélkül.

A brigádvezető tisztelettudóan és őszinte érdeklődéssel hallgatott, és hirtelen valóságos bőbeszédűség tört rám. Jóformán észre sem vettem, már mindent kiteregettem, amit csak tudtam önmagamról. Beszélgető társam, kezdve az utódok mennyiségével és minőségével, kikérdezett: hol és milyen beosztásban dolgozom, milyen a lakás, és van-e anyósom, árusítanak-e a városban gumicsövet, és hogy a közeljövőben lesz-e háború? Az utóbbi kérdésre nem tudtam válaszolni. Ami azonban a többit illeti, elmondtam mindent részletesen. A régi kenyerespajtás nem maradt adós. Elújságolta, hogy ma brigádgyűlés lesz, hogy őt erővel tették meg brigádvezetőnek, továbbá, itt náluk, a kolhozban nincs aki dolgozzék, mindenki elszéledt, csak az öregek maradtak itthon; meg aztán arra is szót kerített, hogy az ősszel halászni volt, és meghűlt, aztán kétoldali tüdőgyulladást kapott. Valami okból különös elégedettséggel, több ízben feleslegesen is ki mondta a brigádéros azt a szót, hogy: kétoldali.

Kriszko türelmesen bóbiskolt, várakozva, hogy mikor szakad már vége a beszélgetésnek, s mikor kell majd valamit csinálnia. Aztán egyszer csak előhuzakodtam a kérdéssel, a

fürdőházjavítást illetően, érdeklődtem a sürgönyről, amely Olesával kapcsolatban érkezett az irodába. A brigádvezető elnevette magát, és Kozonkovra célozva, legyintett:

– Vigye el az ördög! Megteszi ez, hallod-e, a boltról is minden héten összebütyköli a panaszlevelét. Megszokta az írást gyerekkorától. Hanem ott a másik dolog – a lovak mellé nem tudok állítani embert. Gyere hozzám, felveszlek lovásznak!

– De hiszen Jevdokija lovász.

– Az meg sérvet kapott.

– No és az öregek? Olesa esetleg, Kozonkov?

– Az öregekhez mostanában nem lehet hozzáférni, mind nyugdíjas. Havonta besöprik a tizenkét rubeljüket. Nem, Kozonkov nem gyön el, Olesa pedig – éjjeliőr az istállóknál.

– Akkor hát hogy csinálod, te magad helyettesíted a lovászt is?

– Én hát. – A brigadéros bevezette Kriszkót az istállóba.

– Tudod mit, gyere, jártassuk meg ezt, ni, a Sátánt! Egyszer már befogtam.

A mai terveimbe sehogy se illett be a lovak betörése. Mégis, valahogy megörültem most az indítványnak.

Jókötésű, hatalmas vadállat volt ez a Sátán, hároméves csődörccsikó. A szélső állásban lakozott őkelme, és, láthatólag, rögtön megsejtette az elkövetkező tortúrát, mert máris nagyon idegesen rángatóztak orrlíkai. A vad tekintetű szemgolyói mozdulatlanul fehérlettek a kerítés mögül.

A brigádvezető behajtotta Kriszkót a helyére. Előkészítette a kantárt, a zablakarikába jó erős pányvakötelet húzott. Aztán előhúzta az új, lapos kocsiszánt, villás rúdjaival oda-

állította az istálló falához, majd lecsatolta a nadrágszíját, keresztet egy kis fenyőbotvéget. Mindkettőt zsebre dugta.

– Ez meg minek?

– Megcsavarni a szája szélét.

Hideg borzongást éreztem a szívgödör tájékán, de vissza már nem vonulhattam. A brigadéros most már kezdte kinyitni óvatosan a box ajtaját, és készenlétben tartván a kantárt, lassan lopózkodott be a csikó felé, hízelt, halk szóval próbálta megkönyékezni:

– Sátán, na mi az, Sátán, kicsi lovam . . . Huh . . . a bitang dögje!

A brigádvezető szitkozódva ugrott ki a rekeszből, mivel a csikó hirtelen farral fordult feléje. A továbbiakban minden kezdődött előlről, és megint ugyanúgy ért véget. Izgatottan figyeltem kettejük mérkőzését. Már harmadszorra settenkedett a brigadéros a csikó felé. A rekesz szűk volt, a csikó nem tudott idejében megfordulni, és a brigadéros hirtelen a fejére húzta a kantárt, villámgyorsan becsatolta az álladzó szíját. Sátán megremegett, fölszegte hatalmas fejét, de késő volt már: a zablavas a fogát kocogtatta.

A brigadéros most kivezette a csikót az istálló folyosójára. Sátán vibráló izmokkal állt, riadtan föl-fölhorkant, hegyezte a fülét, kész volt akármelyik pillanatban szétzúzni mindent maga körül. A brigadéros gyengéden csitítgatta, úgy beszélt hozzá, mint valami gyerekhez. Meg-megveregette a lapockáját, míg aztán a csikó már nem villogtatta olyan vadul a vörös szemét.

– Most a miénk!

Hanem ez a „miénk” nem igyekezett önként beállni a szánrudak közé. Nagy nehezen, ide-oda ugrálva, forgolódva vég-

re rátettük a csikóra a hámat, amikor pedig a farhámszíz hurokját beleigazítottam a farka alá, éreztem, hogy a félelemtől kiütközött rajtam a veríték. Furcsának találtam, hogy a csődör egyetlenegyszer sem rúgott föl a hátsó patáival, nem lökött el a hatalmas farával, még a farkával sem csapkodott a képembe. Helyére igazítottuk a hátszíjpárnát, becsatoltuk a haslót. A csikó egész testében reszketett, de sehogy sem tudtam elhinni, hogy netán tőlem retteg, meg a brigádvezetőtől.

Végre aztán bevezettük Sátánt a két szánrúd közé. Szűgyel a falnak fordulva állt, és csak most világosodott meg előttem a brigadéros cselfogása: a csikónak egyszerűen nem volt merre kitörnie, és ha farolni kezd, vele együtt a szán is hátratulódik. Hanem most, amikor össze kellett volna szorítani a kumet-ollót a hevederszíjjal, Sátán hirtelen visszahőkölt, és nagyot horkanva úgy fölszegte a fejét, hogy a brigadéros egy másodpercig a levegőben csüngött. Halkan elkáromkodta magát, beharapta a szája szélét, és a szemében most hirtelen ugyanazt a szomorkás-vad kifejezést láttam, mint előbb a csikóéban, de a tűnődésre most nem volt idő. A brigadéros odaugrott a csődör elé, elkapta a zablát, és teljes erőből húzta le a pofáját, majd kivárva az alkalmas pillanatot, a hevedert újból átvette a kumet-ív csúcsára, és hozzáfogott, hogy megszorítsa. Sátán megint szökkent egyet, és mintha könnyű kévék lennénk, mindketten oldalt repültünk. Én azonban nem engedtem el a pányvát, így aztán megint befördítettük a csikót a szánrudak közé.

– Na, kutya-fatty! – sziszegte a brigadéros, és elővette zsebéből a nadrágszíjat. – Tartsad!

Ahogy csak bírtam, megmarkoltam a fékszárazakat. A brigadéros hurkot csinált a szíjból, a hurokba befogta a csikó

lágyság, nagy alsóajkát, aztán elővette a kis botvéget, és elkezdte vele körbecsavarni a csikó ajkára szoruló szíjhurkot. A csődör egész valójában, mintha bensőjéből törne föl a reszketés, remegni kezdett, és megrogyott, a horkanásai elapadtak, a szeme kidülledt, és a fehérjével előrefordult. Én ott minden fogammal, a hajam gyökereivel szinte magam is éreztem a ló iszonyatos kínját. Pillanatnyi időre átvillózkodtam a gyűlölet az apró kis lény – a brigádvezető iránt, aki eltorzult képpel, lassan már másodszor csavarta körbe a „pipa” húzóbotját.

– Csavard! – sziszegte felém a brigadéros. – Csavarjad hát, esztelen ördög, no?!

Átvettem tőle a „pipát”, és szorítottam rajta még egy negyedét . . . A csődör csikó, hátrarogyva, rózsaszín, véres habot ejtett le a szájából, és szorítottam még egy negyedfordulót, közben átéreztem a tehetetlen jószág világrendítő fájdalmát, a kétségbeesését és rémült remegését. A brigádvezető gyorsan meghúzta a kumet-hevedert, villámsebessen becsatolta a gyeplőszárazakat, és elordította magát, hogy gyorsabban ugorjak már föl a szánra. Föllódultam az alacsony szánderekba, a villásrúd megreccsent, a csődör jobbra kifordult, és rohanni kezdett, a brigadérosnak viszont nem sikerült felugrania, és a gyeplőnél fogva vonszolódott a hóban. A csődör, mintha elcsodálkozott volna a történeteken, egy másodpercre megtorpant a mély hóban. Ez a röpke időszakasz elegendő volt a brigadérosnak, hogy odaugorjon a szánhoz. Egyenest rám huppant, és már teljes épségben száguldtunk is a havon, átörve a sövénykerítéseken, szabadjára engedve a rémülettől és kínoktól ösztökélt, hatalmas csődör, szegény Sátán energiáit. Valami furcsa érzés, afféle őseredeti nemtörődömség és

magabiztosság vett most erőt rajtam – az imént átélt kegyetlenség hagyta bennem a nyomait. Csak később, utólag fészkeltem belém valami félig érthetetlen csalódásféle, hasonló ahhoz, amit sötét lépcsőházban érez az ember, mikor fölfelé haladtában már rátenné a lábát a következő lépcsőfokra, ám ez a fok nem létezik, és a láb egy pillanatra dermedten megáll a holt térben . . .

Félóra múlva a végsőig elkínzott Sátán véres pofával bukkott bele a jégkérges márciusi hóba. Dőlt róla a pára, mozdulatlanul hevert a mély fúvatban.

– No, most aztán gyerünk ki a nagy útra – szólalt meg vidáman a brigadéros, és átfűzte csíkos nadrágja bújtatóin a derékszíját. – Úgy fut ez, hallod, hogy öröm nézni. Beszánkázol velem a kolhozirodába?

– Nem, nekem elég volt.

Nem vártam meg, míg majd kifordul a szán az országútra, hanem a kerteken keresztül, derékig be-besüllyedve a hóba, átvágtam a falu felé.

X.

Olesa szavának állt: ebéd után eljött reparálni a fürdőházat. Szép tempósan kopácsoltunk a fejszékkel. Délutánra fölmelegedett az idő. A nap óriásira dagadt és kifényesedett, körrös-körül szikrázott a hó.

– Ék nem volna, szű meg szilács, éhen veszne minden ács – jegyezte meg ékfaragás közben az öreg.

Az Olesa-faragta új gerendákkal már kitoldottuk a fal al-

só sorát. És ahogy ott munkálkodunk, az öreg hirtelen megkérdezte tőlem: nem mesélt-e Avinyer tegnap a saját nősüléséről?

Kozonkov erről nekem nem beszélt.

– Miért kérded?

– Semmi, csak úgy. Egyszer az történt, együtt indultunk lánykérőbe. Mondom neki: gyerünk, fogjunk be az én szánkómba! De nem, megmakacsolta magát, az övébe fogott be. Na, megérkezünk, pálinkásüveg az asztalra, így meg úgy, komoly a dolog. A falu jó tíz verszt a miénktől. A lány bemegy a válaszfal mögé, az apja meg azt mondja: „Várjatok, legények, adok egy kis zabot a lovatoknak, aztán majd meghányjuk-vetjük az ügyet.” Vinyka a házban maradt, én pedig ugyancsak kimentem az utcára, gondoltam, megnézem már, mi van a lóval. Látom, az apósjelölt egy szakajtó zabot visz a lovunknak. Kiönti eléje, aztán nézi a lószerszámot. Nézegeti, vizsgálgatja. „Kié a szán – kérdi –, tiéd, vagy a kérőé?” Én meg hirtelenében nem is tudtam mit feleljek rá. Ha azt mondom, hogy az enyém, még azt gondolja: a vőlegényjelölt, lám, más fogatán jött, hazudni meg valahogy mégse rendes dolog. „A kérőé” – mondok. Visszamegyünk a házba, az öreg mindjárt mondja is Kozonkovnak: „Úgy látom, fiúk, nem jutunk mi egyezsége. Nem adom néked a lányomat.” – „Hogy-hogy, miért nem?” – kérdi Kozonkov. – „Hát, hallod-e – így az apósjelölt –, mondjuk, vinnéd a lányomat esküvőre, már a legelső dombon szétszakad a lószerszám. A lányom, azt mondja, derék teremtés, a te szerszámod pedig úgy van összemadzagolva . . .”

– Ezzel el is jöttetek onnan?

– El is gyöttünk. Olyan szégyen volt az, barátom, majd-hogy a föld alá süllyed tőle az ember.

Nekibátorodva megkérdeztem Olesát – ő maga hogyan nősült, és egyáltalán, volt-e néki életében szerelme. Olesa, miközben megfordította a gerendát, visszadobta a kérdést:

– Hogy szerelem?

– Az.

– Hát hogyne. Volt énnekem szerelmem is, meg jó gyökérszánom is. Hogy majd húshagyókor megszánkáztassam őt. Csakhogy aztán ez a leány, a szerelmem, elszánkózott tőlem messzi, a Pecsorán túlra.

– Csak úgy magától utazott el?

– Hát hogy is mondjam neked . . . nem éppen jószántából ment. Meg, ami a farsang végét illeti, az is teljességgel mellékes dolog lett.

És most hirtelen felélénkült Olesa, bevágta fejszóját a gerendába.

– Jarikára emlékszel, ugye? Derék, szépszál muzsik volt, az egész erdőségben nem volt olyan. Na, egyszer is azt mondja nekem: „Te, Oleska, fő dolog, hogy ne félj soha a lányoktól. Ha megretirálsz a lányok előtt, soha nem jutsz velük semmire. Kapjad el – azt mondja –, mindjárt az első alkalommal. Persze, csipog majd, sivalkodik, minden, de te oda se hallgass! Ha megsajnálod – vége a nótának, ez a lány már nem a tiéd. Becsapni, azt mondja, ne csapjad be – az hitvány dolog, minden leánynak kijár a megbecsülés. De holnapra se halaszd!” Én meg, ládd-e, csak hallgatom, oszt pironkodok, röstellem is magam, meg hallgatnom is jólesik. Csak persze meghallgatni valamit más, meg a gyakorlatban is más, a gyakorlat az nékem sehogy sem

sikerült . . . Emlékszem, a hajóvontatókhoz jártam akkoriban. Télire nem maradtam ott, hát kilenc heti munka után hazajöttem. Apámnak hoztam egy kis pénzt, magamnak pedig bíborvörös szövetet, ingnek valót. Megyek hazafelé, a szívem majd kiugrik a helyéből, nemsokára most már megjelenek én is a mulatságban, meglátom Tánykát. Hogy micsoda lány volt az a Fedulenkovék Tánykája! Hát annyit mondok neked . . . Emlékszem, még kis gyerkőcök voltunk, eljártunk vadgyümölcsöt szedni ki, a bozótosba. Tányka is jött velünk. Mi, vagyis Vinyka meg én, nem gyűjtöttünk semmi áfonyát. Csak madárfészket találtunk, egy-egy kampós botot törtünk magunknak. Tányka pedig közben, képzelheted, hozzáfogott, és egész könnyedén teleszedte a kosarát. No, elindultunk haza, Vinyka egyre-másra bujtogat, duruzsolja a fülembe: gyere, elvesszük tőle az áfonyát, oszt megesszük. Ha egyszer mi nem viszünk haza semmit, ő se dicselkedjék. Tányka rákezd a rívást. Vinyka vihog, mint a fülesbagoly, a kosarat elveszi tőle, én meg, bár sajnálom Tánykát, akkor is – részes vagyok a rablásban. Megettük, nem ettük mi ott Tányka áfonyáját, nagyrészt inkább elszórtuk a fűben, és én olyan nagyon megsajnáltam őt . . . Tánykát. Gyön utánunk, emlékszem, jókora távolságot tart, csak gyön, a kis kezével törölgeti a könnyét. Vinyka pedig még csúfolja is, szekírozza, és, ládd-e, barátom, már annyira sajnáltam szegényt, hogy legjobb szerettem volna jó fültövön csapni ezt a Vinykát. De hát hogy húznék be neki, ha egyszer én is a kompániájába tartozom? Ettől fogva mindenki másnál jobban belevésződött Tányka az emlékezetembe, amikor pedig a fürdőházba belestem, és megláttam, az már egészen új dolog volt.

No, az időre, amikor mi jární kezdtünk a hajóvontatókhoz, Tányka maga is olyanforma lett, mint egy szép piros áfonyaszem. Egy nyáron át teljesen kifejlődött, honnan a csodából is pöndörödött elő? A copfja tömött, vastag, derékon alul ér neki. A füle haloványfehér. Szeme olyan volt neki, azt mondom neked – nem is szem volt az már, hanem két mélységes-mély örvény, hol kék, hol pedig fekete, és valahogy mintha átnézne rajtad – és nem érti az ember, vajon min is tűnődik, épp mintha valamit elfelejtettek volna azok a szemek, oszt sehogy nem jut eszükbe. Termetre csaknem akkora volt, mint én. A járása könnyű, nézi az ember, és nem tudja: lépést megy-e Tányka, vagy szaladozva jár. A gyp-pázsitot is mintha csak úgy kegyes jókedvéből érintené a lábával. És soha hátra nem tekingetett. Mindenfélét olyan természetességgel csinált, nem tudni, mikor tanult meg dalolni, táncolni, mikor szőni, fonni, csipkét horgolni. Mintha Isten szép napja keltette volna ki. Ahogy, teszem például, kaszálni igyekszik, gabonát aratni – nem is megy – repül valósággal, mint a madár, akár a mezőre tart, akár onnan hazafelé. Na és azok a felelgetős nóták! Csak úgy öntötte őket, mintha nem is fölkérésre csinálná, és mindegyik pásszol. Volt eset, a fonóban pörgeti az orsót . . . Igen, hát ez . . . na, szóval hazagyöttem a munkából. A mulatságba nem megyek, várom: mikor varrja meg már anyám az inget. Második nap már össze volt fércelve, harmadnap csak a gombok hiányoztak róla. Kerülgetem anyámat, mint pópa a szentségtartót . . . Na aztán, emlékszem, Boldogasszony-nap következett, elmentem búcsúra a keresztapámékhoz, Ogarkovóba. Megyek, a lábamat jószerint nem is érzem, olyan könnyű, csak a virágokat csapkodom a botommal, még oda se értem a faluhoz, megállok,

fülelek. Ogarkovóban javában zajlik a mulatság, szól a harmonika, lányok mennek a harmonikás nyomában, dalolnak. Fedulenkov ugyancsak keresztapámékhoz jár vendégségbe, tudom, hogy Tányka már ott van, félek közéjük menni. Kertekaljának kerülve osontam be a faluba, eljutottam keresztapámék kapujához. Kezem-lábam tisztára elzsibbadt, a szívem meg bent, a mellemben csaknem a bordáimat töri ki, annyira kalapál, hogy messziről hallik.

Na, összeszedem a bátorságot, benyitok a házba. Táncolnak már, nézem – Tányka is ott van a körben, ahogy odapillantottam . . . szűzanyám, még élek, el nem felejttem azt a percet! Piros tüllfátyolból ingváll meg könnyű, lebegő szarafan rajta. Táncol a körben, a lábán rövid szárú csizma, engem mintha észre se venne. A keresztanyám bezzeg már szalad is elém, hogy asztalhoz ültessen, a keresztapám pedig tölti ki a sört csőrös kancsóból, az asztalnál sűrű döngés – tisztára, mint a méhkas, szól a harmonika, a fehérnép táncol. Illendően köszönök, fölemelem a söröspoharat: „Kellemes ünnepet – mondok – a ház vendégeinek!” Iszom, de közben már hallom is, ahogy Tányka dalolja: „Vidámabban szólna nótám, ha ropogósat húznál. Galamblelkű szép violám, be kár, hogy elhagytál.” Hinnye! . . . de hát Fedulenok harmonikázott, a lány apja, gyatrán játszott, annyira szerettem volna kézbe kapni ott azt a harmonikát, hogy alig tudtam magam türtőztetni, hanem hát üldögelni muszáj, vendégeket, háziakat tisztelni. Na aztán kitöltötték az első kupa pálinkát, kivártam a sorját másodszorra is, az asszonynép pedig járja csak körben a táncot, együtt az egész társaság. Tányka . . .

Egész este mintha tűzláng égetne belül, jóformán nem is tudok magamról, nem emlékszek, hogy jártunk végig az ut-

cán harmonikaszóval, meg: hogyan táncoltam – nem emlékszek. Tányka rám-rámnéz, valósággal perzsel a szemével. Süllyedjek el itt, álltó helyemben, ha nem úgy van, ez az egyetlenegy perc fölért az egész élettel, többet ilyent soha nem éreztem. Ahogy rátekintek, mintha fölgyúlna bennem valami, a lábam táncra kívánczik, a torkomat pedig ... Hmm.

Olesa hirtelen elhallgat. Ősz szemöldökei előredudorodtak, és árnyékot vetettek az öreg szempár áprilisi-égszín kékjére, nagy igyekezettel csiszolgatta köszörűkövel a fejsze élet. Türelmesen vártam a történet folytatását. A vén ács azonban hallgatott, mintha megbotlott volna valamiben és az arca teljesen zárkózott, kiismerhetetlen lett. Krákogtam, nagy zörgéssel cigarettát, gyufát vettem elő a zsebemből. De Olesa hallgatott. Egyszer csak hirtelen mozdulattal, szilajul belevágta fejszójét a gerendába.

– Ládd-e, te tanult ember vagy.

Megrándítottam a vállam.

– Hát magyarázd meg nekem ezt a dolgot ...

– Micsodát?

– Hogy eshetnek meg az ilyesmik? Olykor azt gondolod, helyesen cselekedtél. Jót tettél valakivel.

– No?

– A végén meg te leszöl a bűnös. Hogy is ne emlékeznél a közmondásra: jó tett helyébe jót ne várj!

Kételyemnek adtam kifejezést eme közmondás igazságát illetően. Ám Olesa oda sem hallgatott. A távolba meredt, valahova a szemhatáron túlra, és óvatosan ismét megkérdeztem:

– Na és aztán? ...

– Hogy?

– Aztán mi lett ott, Boldogasszonykor? . . .

– Á-á, persze . . . tudod, régi história az már . . . Na szóval . . . a keresztanyám a szénán igazított nekem hálólhelyet, Vinyka Kozonkov pedig részegnek tette magát. Ő ugyancsak bepofátlankodott ebbe a házba, közénk, megkínálták, evett-ivott, aztán nekifogott duhajkodni. Bebújok a színbe – hal-lom, már alszik. A lányok pedig amott, az ágyfüggöny mögött hancúroznak. Fekszem, és tűnődök magamban, átmenjek hozzájuk a függöny mögé, vagy ne menjek? Félek is, meg kurázszi sincs bennem elegendő. „Hé, lányok – kiáltok át nekik –, mit szóltok, ha átmegyek hozzátok?” Erre ők rám neszeznek, hogy azt mondják: ehol ni, berkenyefa vízhordórúd van náluk. Mondok: „Mit nekem a vízhordórúd, egyszer végighúzhattok rajtam, csak oda engedjete, a függöny mögé.” Hogy, hogy sem, elszántam magam. Bebújtam hozzájuk. Az unokahúgom, persze, találékony volt. Egy-kettő kisurrant onnan a színből . . . „Elfeledtem – azt mondja – elzárni a szamovárt, mindjárt kitör a zivatar.” Avval sipirc, futás be a házba. És csak nem gyön vissza. Közben már lenyugodott mindenki, keresztapámék a téli házban alusznak, a vendégek szanaszét, ki a nyári konyhában, a padkákon, ki meg fölkapaszkodott a függőpriccsekre, a színben pedig ketten vagyunk Tánykával. Meg persze Vinyka húzza a lóbőrt ott, a szénán, horkol az istenadta, ahogy a száján kifér. Hát tudod, odaültem Tányka mellé, a térdem reszketett a félelemtől. „Tány, hallod-e, Tányka! . . .” – szólítom, a kezemmel pedig végigsimítok a takarón. Nem szól. „Ládd-e – mondom neki –, te vagy énnekem az élet. Legyünk egymáshoz jó szívvel, a szél-től is óv-lak, a tenyeremen hordoz-lak . . .” Így. Na, megfog-

tam a karját, nem szól, nekem meg már reszket minden porcikám a félelemtől, rosszabb mindenféle háborúnál. Meg akarom ölelni, ő erre: „Mit akarsz, Oleska, nem szabad! Hallod-e, Oleska, hozzám ne nyúlj! Eredj innen – azt mondja –, micsoda szégyen, épp nyikorgott az ajtó, hallod-e, elmenj innen!” Ó, én bolond, bolond fejem, fölugrottam, oszt ki az utcára, odébb valaki még harmonikázott. Hajnal volt, mire ott hagytam a táncot, bekukkantok a színbe, hát hallom ám – Vinyka ott, a függöny mögött nyalja-falja az én Tánykámat, hallik, épp csókolóznak . . . Megyek be a házba, fölkapom a pálinkásüveget, nézem, nincs benne semmi. Az unokahúgom pedig fejni készülődik. „Ej, Oleska – azt mondja –, miért szalajtottad el? Te málészájú!” Elkacagta magát, avval kézbe kapta a fejősjárt – ki, az udvarra. Az ajtóból még visszaneézett, aztán hozzátoldja még: „Pedig Tányka utánad is küldött, hogy azt mondja, kerítselek elő. De hát hol keresselek? Loholtál végig az utcán, akárha életedben még nem táncoltál volna. Úgy kell neked, tökfej!” Még a nyelvét is kiöltötte rám, aztán bevágta az ajtót. Erre most már fölébredtek a vendégek, mocorogni kezdtek, én meg, mint aki esztét veszítette, rohantam a búcsúról haza.

. . . Hamarosan kifaragtunk még egy sorra való gerendát. A nap lassan lefelé hajolva a látóhatár fölé, nyugodt derűvel, fényesen sütött; levettem a sapkát, és ez évben most először éreztem a még gyenge, de mégis olyan jóleső, meleg sugarakat.

– De szépen sütöget má' ugye? – mosolyodott el Oleska.

Levette ő is a sapkát, és a gyermekien szeplőtlen, kopasz feje búbja elővillant a napfényben. Ebben a pillanatban csapódott oda messziről valami autó berregése. Anélkül, hogy

szót ejtettünk volna róla, mindketten vártuk, hogy majd előbukkanjon a kocsi: az út alig tizenöt méternyire haladt el a fürdőház mellett. Olesa kíváncsian tekintett a közlgő teherautóra, igyekeztén kifürkészni: ki, miért és hova tart. A kocsi lefékezett. Füles sapkával keretezett tonkaszorru zshivánpofa kandikált elő a vezetőfülkéből.

– Öregapó, hé, öregapó! – kiáltott felénk a sofőr.

– Mi az, kedves? – szolt vissza készséggel Olesa.

– Mikor visz el már a hó?

A sofőr kivillantotta a foga fehérjét, és becsapta az ajtót.

A kocsi vadállati hangon felbödülve, már robogott is tovább. Hirtelen elfogott a düh az ilyen tréfától, felkaptam egy kemencekövet, a sofőr után hajítottam, de a kocsi már messze járt. Az öreg viselkedésén még jobban elcsodálkoztam. Elragadtatással nézett a kocsi nyomába, és mosolyogva jegyezte meg:

– Na nézd a kutyaházi kölykét, egyből látszik, nem idevalósi.

Bementem a házba, el sem köszöntem az öregtől. Á, köpök én rátok. Ördög tudja, mi történik itt. Semmi közöm hozzátok! Egész estig mérgesen, dohogva jártam-keltem, mint az otthon hagyott bakkecske, mikor az egész nyáj a legkisebb gidáig kinn van a legelőn, ez meg egymaga kóvályoghat az üres és tikkasztón forró tanyában.

– Kö-pök-rá-juk! – mondtam ki fönnhangon, szótagolva, és dühös voltam magam se tudván, mire és kire.

Egész idő alatt most először romlott el igazán a kedvem. Még vacsorázni sem voltam hajlandó. Fölmásztam a kemencére, és csak hevertem a sötétben, hallgattam az én öreg házam sűrű csendjét. Hamarosan arra lyukadtam ki, hogy Olesára lettem én dühös, azért mérgedtem föl, mert az öreg cseppet sem haragudott meg arra a félnótás sofőrre. Amikor pedig mindez világossá vált előttem, még dühösebb lettem; most már nem tudtam, kire, és ez olyan igen suta, kényelmetlen érzés volt, hogy egész lelkemből utálkoztam. És amikor Olesa eljött meglátogatni, egyszerre belém nyilallt, hogy valamikor rég, egyszer már átéltem én ezt a kíneserves zavart, ugyanúgy szívből undorodtam önmagamtól meg az egész környezetemtől.

Igen, persze. Valami hasonló történt már velem egyszer. Réges-régen, amikor még csak épp iskolába kezdtem járni. Emlékszem, nagyanyám elpáholt azért, mivel csúszkáltam a folyó frissen fagyott, vékony jegén, és beszakadtam a vízbe. Hazahozott onnan, fellódított a kemencére, én pedig nem is annyira a fájdalom miatt sírtam, mint inkább sértődésből. Feküdtem a kemencén nadrág, gatyá nélkül, és bögtem, később, ahogy átjárt a kemence melege, elbágyadtam, és kezdtem szunnyadozni, de nem hagytam magam, nem akartam elfelejteni a bántást, és hogy a mérgem el ne párologjon, folyton felidéztem magamban a nagyanyó paskolását, élesztgettem a megenyhült keserűséget.

Este hívtak vacsorázni, és én nem másztam le, gondolatban bejelentettem az éhségstrájkot. De nem is nagyon igyekeztek az invitálással, és ettől még inkább kihegyesedett ben-

nem a világraszóló nagy sértődés. Hevertem ott, és arra gondoltam, hogy engem senki nem sajnál, elképzeltem: hogyan szököm majd el hazulról, és hogyan tévedek el valahol az erdőben, hogyan keresnek, és hiába kutat majd utánam az egész falu három nap, három éjszaka. Nagyanyó pedig odalent kéméletlenül leleplezett: „Ni, az ördögfióka, hogy lapít. Fekszik csak, és gondolja magában: jól kidurrantok én veletek, nem eszek, nem iszok semmit.” Közben, önmagam előtt is titkolva, azt szerettem volna már, hogy még egyszer szólítsanak vacsorázni, de nem hívott senki, és sírdogáltam, rettenőn sajnáltam magam, elképzelvén, hogyan keresnek majd az erdőben. Emlékszem, le sem jöttem a kemencéről, míg a mama haza nem ért a munkából, és meg nem simogatott; akkor lemásztam, újból elbőgtem magamat, aztán lassan, sokára megnyugodtam. A világ meg a környezetemben minden ismét visszazökkent a szokott rendjébe, de nagyanyónak én meg nem tudtam bocsátani haláláig.

Most, hogy visszapergett bennem ez a régi eset, újra megvidámodtam. Fölhúztam a nemezcsizmákat, leugrottam a kemencéről. Felöltöztem, a vízfordórudat bedugtam a kapuszárnyak vaskarikáiba, és elindultam a brigádgyűlésre, amelyről még délelőtt tett említést a brigadéros.

A brigádvezető saját házában tartotta a gyűlést, a háza pedig künt árválkodott a megritkult falu túlsó végén, inkább valami tanyára hasonlított, és a kéményén festői szép füstcsíkokat eregetett.

Ráérősen, a bal lapockám alatt valami hideg borzongással lépkedtem tova a faluban, csöndesség volt, világos, és alig egy kicsit kezdett fagyni. Az égen teleképű hold mosolygott, a fénye beszűrődött minden zugba, szögletbe. A falu fölött

kékes villódzással, mint megannyi simára szopogatott kandisukor, pislákol a sok csillag. Körös-körül teljes volt a csend.

Avinyerék kankutyája, amely ott ült a hídon, és hunyorgott, most hirtelen rám ugatott a nyugodt, öblös hangján. Odébb, a farakásnál, többé velem már nem is törődve, megállt, egy fél másodpercre oldalt felemelte a hátsó lábát. Aztán elkocogott, a teljesített kötelesség tudatában. Tudtam, hogy a kutya visszavonulását csakis a saját belső közömbösségemnek köszönhettem: ha valamiképp reagálok az ugatásra, alighanem elkapta volna a grabancomat. Hanem a rekedtes hangú és félelmetes „vau-vau” elegendő volt, hogy egyszerre minden házban és fészerben, lépcsőtornác és padláda alól jó tucatnyi különböző hangon megszólaljon a kutyakórus. Egyesek buzgón és ide-oda futkosva csaholtak, néhányan őszinte pátosszal. Mások csupán utánzási ösztönből ugattak, de voltak olyanok is – maguk sem tudták, miért, valószínűleg csak unalmukban vonyítottak. Az úton elsőnek egy tarka-barka kis jószág jelent meg előttem, vizsla meg valami díszkutya keveréke, amelynél merőben mellékes szerepet kap a fajtajelleg. Olesáék Satrafája volt ez a korcs, ugatott egy sort, és rögtön abba is hagyta. Satrafa elkotródott, ám akkor előkerült egy kicsi, vékony lábú kutya, Jevdokija Minutkája. Hirtelenében nem voltam neki ismerős, és olyan merészen támadt rám, hogy önkéntelenül is visszahőköltem, a kis vakarcs meg, látva a gyengeségemet, rögtön elpimaszkodott, és most már a csizmámhoz kapott a fogával. Az agresszivitása semmiképp nem volt arányban a törékeny, gyenge testalkatával. Kissé odébb, gondosan tartván a biztonságos távolságot, torkaszakadtából csaholt rám a brigadéros görbe lábú Kastanja, amelynél az

érzések roppant gyorsan és tőle magától függetlenül változtak. Kastan mögött nyikogó, szűkölő hangon acsargott szakadatlanul egy csaknem zsebméretű kiskutya, s miközben testének első része szinte fröcskölte a legnaturálisabb gyalázkodásokat, hátsó fele a buzgó farkcsóválás révén, legteljesebb odaadást és szolgálatkészséget fejezett ki. Egyenesen elképesztő – egyetlen kis jószág testében hogyan fér meg együtt két ilyen ellentétes indulat: az eleje tüzet okád, a sündörgő fara pedig reszket a meghatottságtól, a talpnyaló alázattól és az őszinte készségtől, amellyel tűzbe-vízbe menne éretted. – Na, ti, rondaságok! – teljesen megzavarodva álltam ott az utcaköveken.

– Mi az, csömörletes dögök! Hogy a Belzebub szánkáztaeson meg benneteket! – A gyűlésre igyekvő Jevdokija egyből kiszabadított a kutyák gyűrűjéből – nicsak, má’ meg annyian lettetek, mint a nyű. Hogy legalább egyszer begyönnének rátok a farkasok, oszt megritkítanak a ronda fajtátokat! Mint a kutyák, szentuccse, akár a kutyák, még a muzsikot is lehúznák a csömörletek!

Naiv egyszerűségében, avagy mert állandóan állatokkal veszködött, Jevdokija hirtelenében arról is megfeledkezett, hogy most ténylegesen kutyákról van szó, és így kutyáknak csúfolván a kutyákat végleg helyredöccentette a kedvemet. Azzal pedig, hogy szinte testvériesen „muzsiknak” titulált, valahogy egészen fölvidített, és most már ismét falubelinek érezvén magam, nekibuzdultan veregettem le csizmámról a havat, és Jevdokija nyomán beléptem a brigadérosházba.

Voltak benn már vagy tizenöten, nem számítva a két-három ölbéli kisgyereket, az én legifjabb földiimet. Az apróságok időnként harsány kiáltásokkal hívták föl magukra a fi-

gyelmet, vagy nem kevésbé hangos sivalkodással, amely azonban, a közös asszonyi erőfeszítések révén, rögtön el is csitult.

Nem mentem előre a nép között, inkább leültem ott, mindjárt a brigadérosház bejárati részébe, a küszöbre. Itt zsúfolódtak egyébként a már járó gyerekek is, a küszöbön pedig Petya kovács ült mellettem, és cigarettázott. Néha bekotort Petya a kemencébe egy piszkavassal, aztán csak megint visszaült a küszöbre. Ugyanide gyülekeztek a kutyák, egyik a másik után jött, itt azonban merőben másként viselkedtek, mint az utcán. Minutka például bent, a helyiségben egészen kedves, szelíd és ártalmatlan jószágnak mutatkozott.

Most már oda lehetett volna hallgatni, mit beszélnek odabenn, hanem Petya kovács megkérdezte tőlem, meddig tart a szabadság. Megmondtam, aztán viszonzásképpen érdeklődtem, miről lesz szó a gyűlésen.

– Tisztára locsogás az egész! – Petya legyintett, és tudakolta, járok-e halászni? Ugyanezzel a félhangos suttogással válaszoltam, hogy nem halászok, aztán kicsit körülnéztem.

A jószágnak szánt itatóvíz ott sötétlett mellettünk egy sörfőző üstben, odébb összehajtott szalmazsák, jobbra pedig a kemencepadkán a brigadéros nagynyja üldögélt. Meg-megsimogatta az ükunokája lenszőke haját, és egyre csak mondogatta:

– Az én kis Tányuskám jó kislány. Tányuska a legjobb a világon.

Csöndben üldögélt, hallgatózott egy darabig az öregasszony, de aztán, hogy a süketsége miatt nyilván semmit nem értett a beszédből, megint csak simogatni kezdte a kislány haját, és tovább motyogta, hogy milyen rendes az ő Tányuskája,

Időközben odaát, a ház világos részében hozzáfogtak az elnökség megválasztásához.

– Akkor hát kik legyenek? – A brigádvezető már harmadszor kérdezte meg az összegyűltektől.

De senki nem tett javaslatot. Aztán Petya Kovács hirtelen bekiáltotta nekik onnan a küszöbről.

– Kozonkovot titkárnak, elnök meg legyél te! – Minutka fölmordult erre a nagy bödülésre, bentről pedig az asszonyok hangja hallatszott:

– Úgy is van!

– Minek húznánk az időt!

– Jó is lesz úgy, minek kéne más.

– Mindenki egyetért? – tette fel a kérdést a brigadéros.

Ott állt a saját asztala mögött, amelyről vacsora után még nem vitték el a szamovárt. – Nosza, Avinyer Pavlovics, foglaljad el hát az emelvényt, itt a ceruza, jegyezzél föl minden hozzászólást. Tehát, elvtársak, három kérdés szerepel a gyűlés előtt. Mégpedig az én küldötti beszámolóm, második – a lovász megválasztása. És egyebek.

Kicsit előrepillantottam, az ajtószárfa mögé. A fehérnép mind ott csoprozott a háziasszony közelében, akinél ugyancsak kisgyerek volt, és sorra karjukra vették hol az egyik gyereket, hol a másikat. Agyba-főbe dicsérték mindegyiket, és meghintáztatták őket a kezükben, az apróságok pedig kalimpáltak a lábukkal, és a rózsaszín ajkuk közül vidám nyálbuborékokat fújtak. Ott volt közöttük Anfeja is, a vele érkezett kisfiával, aki olyannyira megkedvelte a háziak vörös macskáját, hogy, láthatólag, az állatkertben érezte magát, és cipót kért az anyjától, mindenáron meg akarta etetni a jámbor jószágot. Maga Anfeja félcipőben és megint csak nylonharis-

nyásan jött el az ülésre. Az új fekete szoknyája hasztalan próbálta eltakarni az Olesa kopasz feje búbjára emlékeztető, kövér, fehér térdkalácsait.

– Elvtársak, a legutóbbi brigádgyűlés óta eltelt időszak alatt . . . – a továbbiakban aztán efféle kifejezések következtek: „A szükség folytán”, „A megadott időpontra”, „Az ütemterv bontásában.” Ezután a brigádvezető nekifogott felsorolni a számadatokat, ám az egyik csöppség, pontosabban a ház trónörököse olyan harsány és nem kevésbé érthetetlen örömkialtásokat hallatott, hogy elnyomta apja hangját, és mindenki mosolyogva fordult hátra. A fennakadás okozója tágra nyitotta világoskék szemecskéit és, szélesen elmosolyodva, a keskeny kis lábikóival peckesen menetelni kezdett az anyja térdén.

– Mi az, Mityenka, juj te, Mityenka! – A brigadéros fölélénkülve, előrecsücsörített szájjal gögyögött egy sort. De rögtön ki is húzta ismét a derekát: – Az adott időszak alatt, elvtársak, hiányosságok voltak nálunk a tejtermelésben, nevezetesen pedig: gyenge és alacsony a zsírtartalom.

– Álljunk csak meg itt ennél egy percre – csattant föl Petya kovács hangja. – Miféle gyűlés ez itten: a kolhozé vagy a szövetkezeti bolté? Ki a gazdája?

– A párt-vébé – adta meg Avinyer a magyarázatot.

– Nem, Avinyer Pavlovics, hanem a faluszovjet! – igazította ki a tájékoztatást jó hangosan a brigádvezető, az asszonyok pedig, kihasználva a közbejött újabb szünetet, valamiféle rozslisztről kezdtek diskurálni.

A kemencepadkán üldögélő nagymama el-elszunnyadt, de mindannyiszor rögtön föl is riadt a saját horkolásától. Megint csak simogatni kezdte a hallgatag dédunoka fejét;

– Az én Tányuskám ilyen. Bizony, Tányuska aranyos gyerek.

Az ajtónál leesett egy vödör.

– A poklok öreganyjába most má'! – A brigadéros tenyerével nagyot csapott saját téziseire. – Ha egyszer nem hallgatjátok, csináljátok ti a beszámolót!

Erre viszont most már Avinyer Kozonkov eresztett meg egy kurta dörgedelmet a fegyelemről:

– Ha már idejöttetek, akkor hallgassátok is végig, ne sértsetek meg a rendszabályokat! – majd békítőleg hozzátette még: – Hiszen a magunk idejét pocskoljuk.

Petya kovács kirakta az ajtón a házban összegyűlt kiskutyák egy részét, mondván, hogy „hiába is gyöttek, és nincs nekik itten semmi keresnivalójuk”. Újból helyreállt a rend, csupán Mitya, a brigadéros kis csemetéje – gagyarászott még valamit a saját, egyedül a maga számára érthető nyelven.

– Mitrej! Oj, Mitrej! – mondta halkan végezetül Jevdokija, mintegy összefoglalva a szünet eredményeit, és megpaskolta a kisfiú csupasz hasát. – Ni, hogy kimeresztette a bögyörőjét! Mondd, Mitya: bögyörő! Füttyi-füttyös bögyörő, szép lányokat gyötörő!

És Jevdokija ismét komoly lett.

– Térjünk át, elvtársak, a második kérdésre! – A brigadéros Ádám ősapánk ötágújával átgereblyázta a kefefrizurás fejét. – Ez ügyben szintén engem illet a szó mint brigádvezetőt. Mint a második üzemegység-brigád tagjai tudjátok, elvtársak, hogy a jelen pillanatban a lóállományunk gondozó nélkül maradt. Most aztán döntsétek el magatok, mi legyen. Mert az eddigi lovászunk, Jevdokija sérvet kapott, és az orvos eltiltotta a munkától,

A brigádvezető leült, és mindenki elcsendesedett.

– Nincs kit odaállítsunk – jegyezte meg valaki, mélyet sóhajtva.

A brigadéros most odasandított felém, és huncut vidámsággal bökte ki:

– Én úgy gondolom: nosza hát . . . te Mitya, Mityenka! . . . Nosza, kérjük föl rá Avinyer Pavlovicsot. Értelmes, okos ember, családdal sincs gondja.

– Nem, Avinyer Pavlovics nem munkaerő – jelentette ki szilárdan Kozonkov.

– Ugyan miért? – kíváncsiskodott a brigadéros.

– Csak, mert az egészség nem engedi. Idegrendszeri alapon.

Jevdokija hallgatagon és fejét lehorgasztva üldögélt. A köténye rojtjait gyűrögette az ujjá között, és föl-fölsóhajtott, szégyenkezve amiatt, hogy az ő sérve, lám, mindenkinek mennyi vesződésget okoz, és valósággal gyötrődött miatta.

– Ej, má', Avinyer Pavlovics – szólalt meg behízelt, bátoratlan hangon az egyik fejőnő –, fogadd csak el a megbízatást! Lásd, itt van Olesa – ugyancsak gyöngén áll egészséggel, mégis kijárt egész télen az istállókhöz.

– Hallod-e, Kuznyecova, csak ne hasonlítsál engemet Olesához! Össze se hasonlíts vele! Olesa nálam sokkalta egészségesebb. – Felindulásában Avinyer még a papírjait is megzörgette, és a ceruzát áttette más helyre.

Kuznyecova nem szólt most már egy mukkot sem. Hanem most hirtelen föleszmélt Nasztaszja, és az embere pártjára állt, meglepő nagy hangon kiabálni kezdett:

– Nocsak, hát hol egészségesebb Olesa? Né, hogy micsoda

makkegészségest találtál! Szegény öreg, lám, alig-alig totyog, te meg, nicsak, milyen egészséges Olesát fűrtetted elő!

Kitört a zsivajgás, lárma, mindenki egyszerre beszélt, ki-ki mondta a magáét, és oda sem hallgatott már a szomszédjára. A kicsinyek elkezdtek a sivalkodást. Minutka vonított, Petyka kovács pedig diadalmasan krárogta a fülembe:

– No, most aztán égszakadás, földindulás! Csatába szállt a fehérnép, nem lesz má' vége, se hossza!

S valóban lett akkora lárma, hogy szinte semmit nem lehetett érteni. A brigadéros ordította, hogy Kozonkovot igenis „kötelező érvénnyel”, vagyis erőszakkal teszi meg lovásznak; Kozonkov viszont a kolhoziroda küldötteit követelte a gyűlésre, egyre üvöltözte, hogy a brigádvezetőnek nincs joga a kötelező érvényűre; Nasztaszja pedig arról lármázott, hogy az ő Olesája milyen keszeg, és hogy Avinyer jobban áll egészséggel, mint régente, lám, megnézhetik, hogyan fűrészeli a fát, és úgy forgatja a tuskókat, ebadta, akármelyik medve se jobban; Jevdokija ugyancsak kerepelt, de mindegyre csak valami elkallódott rúdtartó szijről beszélt; Kuznyecova, az egyik fejnő, szintén kitátotta a száját, hogy hát második hete már egyedül hordja a takarmányt, és akár börtönbe csukhatják, de többet ő el nem megy a szekérrel szénáért, hogy hát most kimondja ő igenis teljes világossággal oroszul és szovjet nyelven mondja ki, hogy nem megy. A brigadérosnak sikerült kipakolnia a véleményét holmi szövetkezeti gyapjúfelvásárlásról, továbbá megvigasztalni a nekikeseredett Mityenkát, közben a rádióban, miért, miért sem, énekelni kezdett valami képtelenül mély női hang. Arról szólt a dal, hogy „túl az ablaküvegen eső esik, havas a táj, és aludni, aludni muszá-á-áj!” Minutka tovább ugatott, nyilván maga sem tudta – kire, mi-

ért. Az egész nagy kavarodásban persze, a legostobább mégis a hordódöngésű hang volt, amellyel leánydalt énekelt a rádióbeli nő; a dal hallatán „muzáj” volt olyasvalamit gondolni az énekesnőről: „Ej, te kislány, alighanem szép bajuszkád is van már!”

XII.

Kimentem az utcára. A hold még kerekesebb lett azóta, és fényesebb, a csillagok viszont kicsit kékebbre váltak, és mindenfelé villogott, csillámlott a föld hópalástja. Az egész környék valami furcsa, idegen világnak látszott. Teljesen érthetetlen állapotba kerültem, a fejemben minden összezavarodott. Akár a nők varrósdobozában, ha megrázzák, s ettől egymás hegyén-hátán a sok kacat: rongy, viaszdarabkák, gyűszűk, kréták, érmék, tűk, bélyegek, ollók, számlák és mindenféle vazelinodobozkák.

Sokáig álldogáltam az utca közepén, és néztem a házak ismerős, de mégis olyan titokzatos körvonalait. Léptek csikorgása zökkentett ki a mélázásból. Széttelkintvén, Anfejét láttam közeledni.

– Mi az, gyönyörködik a természetben? – szólított meg, és mellé halkan elkaccantotta magát, mintegy helyeselve az effajta tevékenységét.

– Hát igen . . . A friss levegőn . . . – Nem tudtam hirtelenében, mit szoktak mondani ilyen esetekben.

Anfeja elindította hazafelé a kisleányt.

– Szaladj csak, fuss, amott, ni, látod a házat? A kapu nyitva van, majd nagyanyó levetköztet, ad gyümölcspudingot.

A lurkó ugrándozva elszaladt, Anfeja visszafordult, és ismét felkacagott:

– Hát te, Kosztja, nem félsz egyedül hálni?

– Nem én, nem félek.

– Én biz’ semmi pénzért nem hálnék egyedül. Ekkora nagy házban.

Megköszörültem a torkomat, mintegy tudomásul véve a bejelentést.

– A helyedben én fognám magam, kerítenék magamnak háziasszonyt – folytatta a menyecske évődő, tréfás hangon.

– Legalább ideiglenest.

– Eh, ugyan már . . . megöregedtem.

– Ajaj, micsoda öreg! – Cseppet zavarba jött Anfeja. – Na, addig is – viszontlátásra! Gyere majd át, látogass meg bennünket!

Ezzel megfordult, és elment, a magas cipősarkaival csikorgatva a hóban, és minden lépésnél játékos kacéran meg-megbillentette oldalt a gyalpüsztyűs kezét. Én pedig befordultam a magam portájára, és beretesztem a kaput.

Mikor lefeküdtem aludni, egyre az motoszkált az agyamban, hogy minden zseniális gondolat csak bizonyos késéssel érkezik: „Mi az ördögnek is nem invitáltad meg egy kicsit *gazdasszonykodni*? Megöregedtem! Nem félek egyedül! Na hiszen . . .” Forgolódtam, krákoztam és sóhajtoztam, próbálván elaludni, és a hold egyenest a fejemre sütött. A fantázia mind sebesebben pörgette fejemben a malomköveit. „Ó, sátán! Mégiscsak aljas dolog. Te viszont, barátocskám, hatökör vagy! Mégpedig címeres. Nos, ugyan kinek száрма-

zik abból kára, ha egyszer ő maga . . .” És most hirtelen rémülten a feleségemet képzeltem Anfeja helyébe. „De hát vajon ő, Tonyka, ugyanilyen lenne? Mind egyforma! – kiáltottam föl gondolatban – csupán megfelelő alkalom kérdése.” Mind jobban feldühödtem, és már szívből gyűlöltem és megvetettem saját feleségemet.

Éva lányai! Csélcsap, rongy népség! – szitkozódtam fennhangon, és arra gondoltam: milyen ostobán és keserves rosszul van elrendezve minden ebben az életben.

A szendergés ködplele sem tompította el bennem a keserűséget. Elszunnyadtam, de álmomban még élesebb lett a fájdalom, maróbb a féltékenység, ismét felébredtem, s ott láttam magam előtt öklelésre súnyt homlokkal az óriás sárga holdat.

Ej, nem úgy alakulnak a dolgok a világban, ahogy várja az ember, egész másképp fordul minden . . . Úgy rémlett, ez az én öreg házam sem alszik, küszködve a hosszú holdas éjszakával, visszaidézi az évszázados múlt eseményeit, és egész fába faragott lénye együtt érez most velem.

Nevetséges és ostoba dolog . . . Úgy látszik, már csak így van ez az életben; minél butább az ember, annál kevesebbet gyötrődik. És mennél inkább törekszik valaki a tisztánlátásra, annál kiábrándultabb lesz. Talán legjobb, ha semminek a gyökeréig le nem hatol az ember? Csak élni, élni, becsapottboldogan? Igen, de hát alakoskodjunk, vagy hogyan? Tegyük úgy, mintha semmiről nem tudnánk?

Eszembe jutott, hogy még kicsi gyermekkoromban hogyan gyönyörködtem a falpárkány alatt fészkelő fecskék munkájában. Olyan vidáman és olyan ügyesen építgették házikójukat ott, az ablakok fölött, a fészkek úgy tapadtak egymáshoz,

mint a lép lyukacsai a méhkasban. Sokáig nem bírtam rájönni sehogya, ugyan miből csinálják a fészket. Szerettem volna megérinteni a kezemmel, megtudni, hogyan készült: letről az egész olyan igen titokzatosnak és érdekesnek látszott. Megkérdeztem öreganyámat, miből vannak azok a fészkek? „Sárból” – azt mondta. Annyira durván és közönségesen hangzott így, hogy megsértődtem, és nem hittem el, egész estig folyton ott nyüglődtem nagyanyó nyakán, hogy segítsen elérni nekem a fészket. Végre is kihoztunk a komlólugasból egy hosszú póznát, nagyanyó szitkozódva megpiszkálta a póznával a legszélső üres fészket, és leverte onnan. Rohantam megnézni. Kezembe vettem a fecskeépítményt és . . . csaknem hozzávágtam nagyanyóhoz. A fészek valóban szalmaszálakkal és madárürülékkel összegyúrt apró sárgombócokból volt rakva. És én akkor azt hittem, hogy ennek mind csakis öreganyám az oka.

XIII.

A házban jól tart a meleg, még reggel is érezhető, habár a fagy a külső ablaküvegekre tüskés jégvirágokat rajzolt. Kicsit csillapodik már bennem az éjszakai zűrzavar. Élvezettel hasogatok gyújtóst, fölugrom a kemencére, hogy kinyissam a huzatszabályozót. Füttyörészve hámozom a krumplit. Tán csak így magában készítsem el, vagy esetleg belefőzzem konzervbe? És jólesett a tudat, hogy lám, eldönthetem még krumplihámozás közben is. Ugyancsak kellemes érzés, hogy reggeli után kimegyek majd renoválni a fürdőházat, de meg-

tehetem azt is, hogy nem megyek dolgozni, hanem kibotorkálok az erdőbe a szűk téli csapáson, és seprőnek való fenyőgallyakat török, vagy egyszerűen csak nézegetem a nyulak lábnyomait, vagy hallgatom a cinkéket, közben pedig egy-egy jégkéregdarabot forgatok a számban... Befűtöttem a kemencét, a lángjárattól kicsit távolabb tettem a konzervhúsos krumplit. Cigarettára gyújtottam.

A boldog szemlélődésből ajtócsapódás zökkentett ki. A botkopogásából rájöttem, hogy Avinyer Kozonkov jön hozzám látogatóba.

Az öreg csak úgy kopogtatás, invitálás nélkül nyitott be, ahogy ez faluhelyt szokás. Köszönt és leült, fakó prémsapkáját le sem véve nekifogott cigarettát sodorni. A teát nem utasította vissza, és hát töltöttem neki közvetlenül a termoszból.

– Villannyal melegszik? – Kozonkov megkocogtatta ujjjaival a termoszt.

– Nem, csak úgy.

– Hát emez villannyal megy? – Az öreg a sistergő tranzistoros rádióra bökött.

– Ez villannyal.

– Hová eljutott má' a tudomány!

Kozonkov megcsavarta a készülék gombját, a „Majak” állomás szünetjele hallatszott. Szótlanul hallgattuk egy darabig. A házban gyenge füstszag, széngáz érződött, hát felmáshattam kinyitni a huzatszabályozót.

– Ládd-e, énrajtam semmiféle füstgáz nem fog. Gyerekkoromtól fogva – kezdte ismét Avinyer. – Olyik-másik csak beleszagol – má' szédeleg. – Én azonban észre sem veszem az effélét. Erős fejem van.

– Erős?

– Ügy ám, kemény az én fejem. Nem gyöngé koponya, semmi panaszom rá. Megmondta ezt már valamikor Tabakov is . . .

– Miféle Tabakov?

– A pénzügyi osztály megbízottja a Kerületi VB-től. Együtt dolgoztunk mi övele már tizennyolctól fogva mindenben, azt lehet mondani, én voltam a jobbkeze, ahogy megérkezett a faluba, rögtön üzent is értem. Megtörtént, a vallás ellen indultunk támadásba – kit küldjenek föl a toronyba lelökni a harangot? Engem. Emlékszek, senki nem merészelte letaszítani a harangot, de én fölmásztam. Fölmásztam, behatoltam rajt. És aztán odaálltam a legszélére, még a kishűzségemet is elvégeztem onnand le, a harangtoronyból.

– Ez komoly?

– Hát! Vagy mikoriban gyűlést tartottunk, emlékszem, a volt ostyasütőben, föláll Tabakov. Így és így, azt mondja, polgártársak, meg kell alapítanunk itt, a falutokban a szegényparasztnak csoportját. Nem tréfadolog. Kit válasszunk be a csoportba? Én, polgártársak, azt mondja, javaslom Kozonkov elvtársat. És még kit kéne? Erre fölállok, és olvasom a listát: beválasztjuk Szenyika Picsugint – őneki az égadta világon semmije nincs, csak hátán a púp, kell még a csoportba Katyuska Bljahina, hogy legyen kit a Nőszövetségbe küldeni: Katyuska jó szájas, és egész életében végig pesztra volt. Beválasztottuk még a csendes Polját, aki teljes nincstelen volt. Ettől a naptól kezdve én Tabakov elvtárs barátja és segítője voltam, ő engemet minden bajból kisegített, de aztán áthelyezték a területhez, most aztán, mint hallom, kiemelt nyugdíjából él.

Kozonkov hallgatott egy sort.

– Mit gondolsz, hát énnekem, ha beküldenénk a dokumenteket? Megadják a kiemeltet? Mert nékem, ládd-e, az irataim is mind megvannak.

Azt mondtam, hogy nem tudom. Meg kellene nézni az okmányokat. Kozonkov erre előhúzott az öbléből valami füzet-vagy noteszfélét, mely szépen össze volt igazítva, és átkötve lenmadzaggal. A füzetet valamikor emlékkönyvnek szánták, rá is volt írva: „Album.” Alatta kirajzolva valami, errefelé nem honos virág, különböző színűre mázolt szirmokkal, és két „csókolódzó” madár keresztforma lábakkal.

Bent, az első oldalon ugyancsak virágfüzér. A következő jelmonddal: „Végy el az élettől mindent, amit elvehetsz”, emlékversek kaptak helyet a második oldalon, a harmadik oldalra fönt pedig az volt írva: „Dalok.” És tovább dalszöveg következett valamely szépséges Andrejről, aki először, miért, miért se, juhnyáját legeltetett, végül állatszelídítővé lett.

*... és megtetszett neki az állatszelídítő
a sötétszemű Andrjusa, deli szép legény.*

Öt vagy hat „dalt” számláltam meg Anfeja „albumában.” Utánuk csasztuskák következtek, egyébként igen meghitt hangulatúak és színesek, majd végül elősorjáltak valami feljegyzésfélék Kozonkov keze írásával: „Tárgyalást rendeztünk a kolhozszekér eltulajdonításáról és az egyéniek tehe-
neinek Mixtur nevű törzsbikával történt befedeztetéséért járó fizettség tárgyában.” „Tulajdonképpen miért Mixtur az a bika?” – ötlött föl bennem, de most nem volt idő töpren-

gésre. „Egész sor öntudattalan egyén . . . hozzáfogtak a trágyahordáshoz . . .”

Feljegyzések zsúfolódtak egymás hegyén-hátán: „Elhatároztuk, hogy kérvényt nyújtunk be a felsőbb szervekhez a fakitermelési frontról szököttek részére kiegészítő büntetőszankciók kiszabása végett. Megbízuk a brigádvezetőket: mindegyiktől vonjanak le ötven rubelt a vissza nem térítendő előlegből, és vegyék vissza tőlük a kolhoz által juttatott bőrcsizmákat. Másodszorra is kirendelni őket a faúsztatáshoz.”

Kivettem az „albumból” egy csomó megviselt, különböző színű írományt. Volt köztük olyan papír, amelyen nyomtatott betűs cím hirdette, hogy: „Szolgálati jegyzék.” A sebtében, ceruzával papírra vetett írás felkérte „Kozonkov elvtársat mint aktivistát, hogy haladéktalanul küldje be azok névsorát, akik nem teljesítették a nyersbőrbeszolgáltatási kötelezettségeküket”. Az írás végén szépen kicirkalmazott aláírás.

Ehhez a jegyzékhez fonállal oda volt varrva egy meghatalmazás a segédrendőri brigád tagjának, továbbá igazolvány a mezőgazdaságfejlesztési és kulturális adó alóli felmentésről, amelyet még harminckettőben állítottak ki, valamint egy behívó tartalékos katonai szolgálatra. Mindezeken kívül volt még ott egy „Kerületi ambulancia” bélyegzővel ellátott írás, amely tanúsította, hogy: „Kozonkov A. P. polg. társ, születési éve 1895, valóban átesett a rendelőintézeti kivizsgáláson, és a bal lábán történt ficamból kifolyólag szüksége van felmentésre a nehéz testi munkák alól.”

Figyelmesen átolvastam minden iratot, de akkor Kozonkov elővett a zsebéből egy külön paksaméta újságkivágást. Rengeteg volt belőlük. Egyik-másik dátumozása még 1936-ból való volt, aláírásként hol a „vidéki tudósító” szerepelt,

hol a „Szergej Zorkij” álnév, hol meg egyszerűen csak „A. Kozonkov”.

– Nem, Avinyer Pavlovics, ezekre az okmányokra aligha adnak kiemelt nyugdíjat.

– De miért? Én, barátom, úgyszólván tizennyolctól fogva vezető beosztásban dolgozok. Érted? Voltam a szegényparasztok csoportjában, voltam a faluszovjet titkára. Brigádvezetőnek de hányszor megválasztottak, két esztendőig dolgoztam a Traktor- és Gépállomáson. Aztán a szövetségi boltban egész háború alatt, meg a kölcsönjegyeztetésnél, érted, ott se maradtam el senki mögött.

– Hát, nem tudom . . . Küldjél kérvényt a kerülethez!

– Hiszen már írtam a kerületnek.

– Na és?

– Elhányták valahova. Mostanában mindenfelé, érted, csak a szélhámosság.

Ismét hallgattunk egy ideig. Avinyer Pavlovics óvatosan összeszedegette az iratokat, beletette az „albumba”, és átkötötte madzaggal.

– Az egész, érted, az egész csupa egy bürokrizmus – folytatta. – De hiszen, ha igazság szerint nézzük a dolgot, talán tizenkét rubel járna énnekem? Hiszen hát, volt rá eset, az életét kockáztatta az ember, és én a vezetés terén nem voltam tekintettel senkire. Megkérdezheted akár most is, bárki megmondja a lakosság közül, aki korosabb.

– Hogyhogy, Avinyer Pavlovics, tán volt neked pisztolyod is? Nagan? – Töltöttem még teát, és fölhúztam a csizmámat.

– Volt naganom is. Hétlövetű forgópisztoly. „Angol bulldog”-rendszerű revolver. Tabakov személyesen adta ki elismervényre. Azt mondja, ha erdőben vagy éjszaka még valahová, de józanul, töltött fegyverrel menj. Hanem, amikor búcsúra mész, ünnepi mulatságra – vegyed ki belőle a patronokat, hagyd otthon! Mert különben mi lesz, barátocskám? Néhanapján bepityókázol, elveszted a fejedet. Így aztán, volt rá eset, megyek valahova vendégségbe, a patronokat kiszedtem, és beraktam anyámnál az ikonpolc mögé.

Egyszer is – a téli Nyikolajkor történt a dolog – ami az egész kormányzóságban búcsú napja –, vendégségbe érkeztem Ogarkovóba, Akimékhoz. No, volt ennek az Akimnak kisüsti pálinkája jó két csetverty, vagyis három literre való, sört pedig főzött hat vödörrel. Ez a mi Fedulenokunk három házhoz volt hivatalos Ogarkovóban, no és köztük Akimnál is járt. Odaülök az asztalhoz, Akim hozza a pálinkát, *elsőként* nekem tölt a pohárba. Fedulenok szóvá is teszi: „Hogy van ez, te, Akim Osztafjevics? Úgy nézem, itt, a te asztalodnál akadna öregebb is, mint Kozonkov, a sort mostanában már a kiskorúaknál kezded? Mintha azelőtt ezt nem így szoktad volna. Ha pedig én tenéked – azt mondja – nem vagyok kedves vendéged, hát el is mehetek, távozhatok a házadból.” No, Akim hallgatott, nem szólt rá egyet se, mikor azonban sor került a második fordulóra, látom ám, először Fedulenoknak tölt. Engem erre, testvér, majd szétvetett a méreg. Ott, a padon. „No, Akim – mondom neki –, nem voltam én nálad vendég, és nem is leszek!” Avval fölállok, indulok kifelé. Akim felugrik a székről, csimpaszkodik belém, visszaültet az

asztalhoz, Fedulenok pediglen azt mondja: „Minek hasalsz te le előtte, Akim Osztafjevics? Talán *kölcsönkéntél* tőle, és nem adtad vissza idejében? Hadd menjen, ha már nem fér a fenekén!” Én, persze, nem tűrhettem ezt, már jócskán volt bennem nyomás. Előtte két háznál is vendégeskedtem, a fejem zúgott rettenetesen. Hát elmarkoltam én ezt a Fedulenokot a mellényénél fogva, az asztalon át, és ahogy megrántom, csak úgy pattognak le a gombjai. Az asszonyok, lányok visongtak, lárma, kiabálás, én meg ráncigáltam kifelé Fedulenokot az asztaltól. Erre Akim fölmérgedt, elhúzott engem, lefejtette kezemet a mellényéről, és azt mondja: „Hallod-e, Vinyka, ha má’ idejöttél hozzám vendégségbe, akkor viselkedj rendesen, vendég módra. Riadalmat ne kavarjál, az én házamba soha se ricsajozott senki. Ha azonban tovább bakafántoskodszt, akkor Isten hírével: le is út, föl is út!” Fedulenok atyafisága ugyancsak nekem támadt. Látom, szorítóba kerültem, egyszerre – ki a nagant a zsebből. „Nosza – mondom –, gyűjjön ide, aki megunta az életét, kivégzem ebben a szent helyben!” Épp csak elkiáltottam, hát Szenyka – Fedulenok unokaöccse – a kezemhez rúg, a pisztoly kiröpült a markomból, én meg azt gondolom: „Na jól van, most *egyelőre* megfutok, de aztán majd számolunk.”

A tornácról utánam hajították a nagant, az ajtó két szárnyát – durr – bevágták, és rá a reteszt. Föltápáskodtam, gondolom magamban, majd megmutatom én nektek! Megfizettek ti ezért énnekem véres verejtékkel, Fedulenok is, meg Szenyka is! Akimra ugyancsak sor kerül majd, nem feledkezek meg róla. És mit gondolsz, testvér, mi történt? Utána mind a lábam előtt csúszott-mászott, kivétel nélkül. „Avinyer Pavlovics, bocsáss meg, kérek!” „Avinyer Pavlovics,

képzeld magad az én helyzetemben!” „Lám csak, lám – gondoltam –, itt most már Avinyer Pavlovics meg minden, akkor bezzeg Vinyka voltam, a tetejébe pedig le is út, fel is út!” És mondom Fedulenoknak: „Még majd meg köll gondolnunk, fölvegyünk-e téged a kolhozba.” Elmentünk értekezletre, mondom Tabakovnak, hogy Fedulenokot nem szabad felvenni: két tehene van, két szamovárja. A háza két családra elegendő. Megmaradt hát egyéninek ez a Fedulenok. És kivettünk rá: százhusz köbméter fát kiszállítani a folyóhoz, aztán beszolgáltatni bizonyos mennyiségű gabonát, aztán pénzbeli megváltást meg tejet, szénát beadni. Evvel Fedulenok be is gubózott.

Kozonkov nem fogadta el a „Sipka” cigarettát, mahorkából gyújtott rá.

– És ha a területhez írnék?

– Micsodát? – Most eszméltem föl, sokáig nem értettem, miről van szó.

– Hát a nyugdíjügyben.

– Lehet, persze a területhez is.

– Egyre magam akarok odautazni és intézkedni a dologban, de csak sehogy se tudok elkészülni. Meg a lábaim is elgyöngültek má’, teljesen kifogytak az erőből. De majd összedem én magamat. Te ottan melyik utcában laksz? Nem a pályaudvarnál? Megadhatnád a címedet, esetleg, ha mégis elutazok, hát tenálad meg is alszom.

– Tessék csak, bármikor.

Fogtam az „albumot”, és fölírtam a városi címemet. Körülbelül arra a helyre jegyeztem be, ahol Kozonkov megírta, hogy: „Megtárgyaltuk az egyéni tehéneknek a kolhoz bikája által történt befedeztetéséért járó díjakat, és úgy határoztunk,

hogy minden fedeztetésért vagy hat rubel készpénz jár, vagy tíz munkanap ledolgozása.”

Kozonkov ismét gondosan átkötötte madzaggal az „albumot”, aztán elment. A kampósbót kopogása mind halkabb lett, becsapódott a kapu. Én azonban még sokáig ültem ott, az ablaknál, és bámultam ki a csendes falusi utcára, a ritkásan álló, csendes házakra.

Már alkonyodott.

Fedulenok háza, ahol valamikor a kolhoziroda volt, most keret nélküli, üres ablakszemekkel meredt a világba. A kis földpince söréttel rostává lőtt ajtaja a kulcslyukkal mintha káró ász alakot formálna, és úgy lógott mind a mai napig a fél sarkán. A kapubálványon felborzolt tollú holló ült elgémberedve, szemmel láthatólag nem tudván, mihez is fogjon, hova repüljön. Egészében látszott rajta, hogy semmihez nincsen kedve.

XV.

A nappalok még mindig eléggé kurták voltak, habár a széles, nyirkos március már a vége felé járt. A napocska azonban kiolvasztotta már az arany színű csöpögést, amely még estefelé hozzáfogott, és cseppenként forrasztgatta az ereszek alján a jégcsapokat.

Egy vízcseppet nem tudott idejében lesodorni a szél, és megfagyott ez a csepp, aztán újabb hókönnyek következtek és, mert nem volt idejük lecsöppenni, ugyancsak odafagytak, és a jégcsap nőttön-nőtt, most már a saját hidegétől.

A fürdőház még mindig nem volt kész. Olesa lelkiismeretesen dolgozott, s épp ezért lassan. Valahol, a távoli áttételek révén, belém-belém lopózkodott a magányos élet szomorúsága. Egyszer is reggeli teázgatás után törökülésben tűnődtem a kemencepadkán, és sehogy se bírtam magam rászánni a mosogatásra. Néztem, hogyan nődögél odakint az ablak fölött egy jégcsap.

Furcsa: minél inkább meggyőződtem róla, hogy az edényt végül is el kell majd mosogatni, mégpedig legjobb mielőbb túlesni rajta, annál kevésbé akaródzott hozzálátni. Valamit azonban mégiscsak tennem kellett. Fölkeltem, felöltöztem, és készülődtem, hogy átmenjek Olesához. Mikor ezt eldöntöttem magamban, valahogy egyszeriben megkönnyebbedtem . . .

Olesa háza előtt, mindjárt a bejáratnál állott oldalt, az égnek meresztve egyik talpát, a vén ács saját szánja. Két veréb láthatólag arra a következtetésre jutván, hogy a telet már csaknem teljesen átvészelték, s hogy az idő most már enyhülésre áll, vidáman ugrándozott a kis tornácnál. Most méltatlankodó csiripeléssel rebbentek át a sövénykerítésre, és rázogatni kezdték a nem éppen takaros-tiszta farkincájukat. „Nicsak, elzavart bennünket, aztán még el sem megy. De tudjuk ám, mindjárt eltakarodsz innen.” Azon gondolkoztam: ha a verebek vízben élnének, biztosan sügérek lennének, és megfordítva; a sügérek, amelyek nevét halászkörökben mostanában kínaiasan mondják, ugyanilyen verebek, csak épp halformájuk van, egyébként semmiben nem különböznek a verebektől.

Mi mindent kitalál tétlenségében az ember!

Szajtáti léhűtőnek éreztem magam, és beléptem Olesáék pitvarába.

– Erő, egészség, jó napot!

– Holtával a papot, nyugtával a napot! – Nasztaszja a háziszőttes kötényével leseperte a padkát.

Satrafa, nyilván elfelejtette már az előbbi barátságot, rop-pant ellenségesen fogadott. Nasztaszja ugyanazon köténnyel bezavarta a pad alá.

– Kuss a helyedre, és ne csaholj! Ni, de nagy hanggal van, egész Kozonkovra ütött.

A megállapítást kissé furcsálltam. Meg is kérdeztem – miért Kozonkovra?

– Hát hogysisne. Az ő kankutyájától való – válaszolt Nasztaszja.

Míg begyűjtött a kis kemencébe, apróra elmagyarázta Satrafa származását. Szavaiból megtudtam, hogy Jevdokija még cukorkával is etette a maga Minutkáját, és mielőtt a lóistállóba indult, be szokta zárni a ruhásládjába. Mégsem tudott rá eléggé ügyelni, és a cingárlábú kis cafat kiügyeskedte magának az alkalmat, na és aztán a két kölykét elvitték Ogarkovóba, a harmadiknak meg Petya kovács lett volna gazdája. Hanem amikor Petya meglátta a kölyköt, visszalépett az utolsó pillanatban, hogy hát azt mondja: őneki ilyen összenyálazott hitványság ingyen se kell, és nemcsak hogy el nem fogadja, hanem még fizet is, csak szabaduljon tőle. Jevdokija, nem tudván most már mit kezdeni a kiskutyával, felajánlotta neki, Nasztaszjának, és ő már csupán szánalomból is elhozta, most aztán valahányszor csak meglátja Kozonkov kutyáját, már köpköd, és lehordja mindenféle gyalázatos tekergőnek.

– Pedig hiába – szólalt meg most már Olesa, aki közben szurkos fonalat sodort.

– Mért hiába? – pördült meg feléje az asszony.

– Azért hiába, mert Avinyer kanja csak amolyan ötödik kerék volt a dologban, semminek nem oka. Te csak ne zavarjad meg itten más fejét. Ez a Minutka a brigadéros kankutyájával adta össze magát, a Kozonkové csak ott sündörgözött körülöttük. Köll is annak egy ilyen kis makk-köpű!

– Ne hazudj, Krisztus szerelmére, hát ne hazudj! A brigadérosék kutyájára má' úgyis minden rosszat kitalálnak.

Most aztán kitört a háborúság: Olesa bizonygatta az igazát, Nasztaszja pedig ugyancsak a magáét hajtotta, és borzasztó nagy hangon, minthogy eléggé süket volt. A konfliktus okozója pedig csak hunyorgott odaadó húséggel, hol egyikre, hol másakra tekintett. Valószínűleg Olesa hamarosan elunta a vitát, vagy hogy az asszony argumentumai bizonyultak sokkal alaposabbaknak, de végül is békülékenyen ráhagyta:

– Eriggyj má'! Az ördög se igazodik el rajtuk! Hiszen hát egész regiment kan koslatott utána.

– Hogyan?

– Hagyjuk na, semmi. Megtörtént, és kész – dohogta Olesa, majd hangosabban hozzátette: – Főzzél halat!

– No de, öreg, a halnak vége.

– Főzzed hát a *végét*!

Nasztaszja, kicsit sántikálva, átment a konyhába, a szegről leakasztott egy füzér szárított tinórut – itteni nevén anyókagombát. Megkérdeztem, mi lelte a lábát?

– Ó, én tátottszájú – nevette el magát az anyóka. – Másztam le krumpliért, kedvesem, oszt lezuttyantam a pincegrá-

dicson. Másodnapja má' sántikálok. Gyerekkoromban, de hányszor, leestem a kemencéről, csak úgy puffant, és kutya-bajom se lett. Most meg, ládd-e, öregek a csontjaim, porhanyósak.

– Hűh, micsoda vénség – jegyezte meg Olesa jó lélekkel, bebökte az árt a pad hasadékába, és a kemence mögé ment, a mosdóhoz.

Kis vasfazékban már forrt a gombaleves. Nézegettem a sok fotográfiát, amelyek teáscsomagból való sztaniolpapírral bevont farámákban függtek a falon.

Csaknem valamennyi fénykép így vagy úgy kapcsolatos volt Gusztyával – Olesa és Nasztaszja egyetlen lányával. Jól emlékeztem rá, emlékeztem attól fogva, hogy fénylő orrú kis kölyökként eljártam a táncmulatságba. Gusztya, haza-hazaruccanva a fakitermelésről, egész idő alatt Kozonkov Anfejával táncolgatott. Ők ketten nagyon szépen és összehangoltan tudtak énekelni csasztuskákat mindenféle köznapi dolgokról. Rögtön háború után szétvált a két barátnő: Anfeja elkerült Arhangelszkbe, Gusztya ugyancsak eltűnt valamerre.

Ahogy a képeket vizsgálgom, szemembe tűnt egy aránylag nem régi fotográfia Anfejáról, amit csak úgy bedugtak az egyik képbe, az üveg elé. Anfeja fülbevalókkal fényképezkedett, a friss bodorítástól csupa göndörség a feje, akár a karakulbirka gyapja. A bal kezében – karóra látszik rajta – virágcsokrot tartott. A fénykép hátoldalán elolvastam Anfeja autogramját: „Nézzed az arc holt vonásait, és emlékezz az előre! Gusztyának Nellitől. A kép harmincéves koromban készült.”

Nesze neked! Kiderül, hogy Anfeja már réges-rég nem Anfeja, hanem Nelja. Én meg, bolond fejem, hányszor szólí-

tottam már Anfejának! Igaz, becsületére legyen mondva, nem sértődött meg, és nem igazított ki egyszer sem, ámbár, meglehet, hogy itthon, a faluban a régi neve neki magának is normálisan hangzik.

A következő keretben képes levelezőlapok díszelegtek, egyik valami kevéssé ismert filmszínésznőt ábrázolt, a másikon tájkép a Bajkál-tóról, a kettő között pedig egy elsárgult, régimódi fényképen fiatal pár. A férfi, ahogy ráncos szárú csizmában áll – oldalgombolós orosz ing rajta, övvel, a fején sildes sapka, a bajusza dús, fekete – látható meghatódottsággal teszi kezét párja vállára, a tekintete komoly, gyengéd és valahogy restelkedően szomorú. A szép és dúskeblű asszonyka fején kasmírfátyol, hosszú puffos vállú ruhában, sok gombos, magas szárú félcsizmában ült egy empire székekben, kezében kis kendőt tart, tekintetében nyílt őszinteség látszik, de ugyanakkor valami szelíd szigorúságot is tükröz.

Igazán nehéz volt felismerni ebben a párban Olesát és Nasztaszját. Ugyanebben a keretben kapott még helyet egy családi kép: Gusztya látszik rajta egy dús szemöldökű, nyilvánvalóan kaukázusi fiatalemberrel: a legény csinos, méltóságteljes, de olyannyira természetellenes pózban ülnek, hogy az ember homloka akaratlanul is ráncba fut tőle. Valószínű, hogy a felvétel előtt a fotográfus erővel és minden tekintő nélkül egymáshoz nyomta fejüket, rájuk szólt, hogy „nyugalom, ne mozduljanak”, és csak aztán kattintotta el a masinát. No hiszen, szép kis nyugalom! Szorosan összedugott fejjel ültek, ráadásul még mosolyogniuk is kellett. Egy másik képen a legény egyedül van, és így már sokkal szimpatikusabbnak látszik. Katonai tányérsapkában meg ujjatlan trikóban feszít, amely alól, még a fényképen is, dús szurokfekete

flóra (vagy fauna – ezt a két fogalmat én folyton összetévesztem) göndörödött elő. A továbbiakban aztán, akárhogy néztem is, sehol sem találtam ezt a kaukázusi legényt, viszont láttam egy másikat, ugyancsak katonát, pontosabban őrmestert, előbb egyenruhában, majd anélkül, továbbá Gusztyával együtt és külön.

– S ez kicsoda?

– Varég ez is, idegen – válaszolt borús képpel Olesa. – Murmanszk alól való.

Felsóhajtottam, de kicsit mulattatott is a dolog, hogy Olesa a vőit nem annyira a nemzetiségi ismérvek alapján osztotta a „miénk” vagy a „varég”-idegen csoportjába, mint inkább a lakóhely szerinti távolság alapján.

Időközben megfőtt a leves, Nasztaszja abroszt terített az asztalra. Olesa leszelte a bolti kenyeret. Nem álltam neki szabadkozni, és nem vártam a második kínálásra sem, asztalhoz ültem. Annyi biztos; nagyon étvágygerjesztő illatot árasztott a gombaleves. Meg különben is épp ebédre járt az idő. Ráadásul, a száraz ételekre fogott egész belsőrészem már rég ki volt éhezve egy kis levesre.

– Nosza, sózzátok, ha köll, magatok! – mondta Nasztaszja és, keresztet vetvén, megfogta a kanalat.

Satrafa hirtelen elugatta magát, és már ugrott is ki a padka alól, mivel odakinn megcsikordult a kapu. Jevdokija jelent meg az ajtóban, aki jobbával szüntelen törölgette a szemét, bal kezében pedig levelet tartott.

– Itt van, leányom, a postásnő nyomta a kezembe. Azt mondja: adjam át.

– Mi történt a szemeddel?

– Jaj, ne is mondd, szalmát rázogattam, és a szél belecsa-

pott valami szemetet. Krisztusra kérlek, vedd ki, már nem is tudom, mit csináljak.

Nasztaszját a faluban, ha nem is épp varázslónak, de specialistának tartották. El tudta állítani a vérzést, ráolvasással gyógyította a fogfájást, mégpedig gyakorta sikerrel, értett az állatbetegségekhez, a tályogot kiirtotta akármelyik testrészről, és mindezt teljes ingyen, csak úgy, Jézus nevében. Egyedül a sérvvel nem tudott megbirkózni. De például nagyszerűen kifundálta, hogyan lehet kivenni a szembe hullt szemetet – a nyelvével: még az árpa szálkája – ez a szemre legveszedelmesebb hulladék – sem bírt ellenállni Nasztaszja mesterfogásának.

– Nosza, ülj csak le!

Nasztaszja leültette Jevdokiját a padlóra, ő maga melléje ült, lábbal az ellenkező irányba. Aztán a tenyere közé fogta Jevdokija fejét és, szemét összehunyorítva, hozzáfogott az operációhoz.

Olesa zavartalanul tovább kanalazta a levest. Satrafa, ahogy egyébként jómagam is, kíváncsian és együttérzéssel nézte a két öregasszonyt.

– Ne mozgolódj, ne forogj, mert így nem találok rá! – szólt Nasztaszja, mielőtt másodszor is próbálkozott.

– Könnyű mondani, leányom, ne mozgolódj! Azt a rettentő vastag szálkát befordítottad a szemhéj alá – nevette el magát Jevdokija.

Olesa rosszallón sandított az asszonyokra:

– Poliklinikát nyitottak. Ebédelni se hagyják nyugodtan az embert.

A harmadik próbálkozással Nasztaszja megtalálta a szalmaszilánkot, a negyediknél pedig ki is kanyarította a nyelve

hegyével. Jevdokija, pillogva, de már megkönnyebbülten ült a padon. Nasztaszja felvette a kanalát.

A gombalevest az asztalon búzakása követte, majd aludt-tej.

– No, jól kikenekedtem, most má' bírom estig – jelentette ki Olesa, miközben felbontotta a levelet. – Nesze, olvasd, te jobban érted a módját.

Átvettem a levelet, és felolvastam nekik, közben gondolatban ki-kitettem a vesszőket, a saját belátásom szerint:

– „Jó napot, erőt, egészséget papa és mama! Üdvözlétet küldök a magam meg a férjem, Nyikolaj nevében is, hasonlóképp köszönt benneteket a két unoka, Tolik és Surik. Egyben tudatom is veletek, hogy a Surik szerencsésen megszületett, egészséges lurkó, már kezd aranyos lenni, inkább az apját formázza, csak az orra a nagyanyjáé. Atyus, hogyhogy nem jön tőletek semmi levél, várjuk már két hónapja, küldtünk nektek csomagot, írjátok meg, odaért-e a csomag. Atyus, mi jól megvagyunk, Nyikolaj a régi helyén van, én viszont kiléptem a munkából, Surikot nincs kire hagyni. És komolyan kérem, nem jönnél-e el, Mama, hozzánk, ha csak ideiglenesen is, mert nem szeretném végleg otthagyni a munkámat, viszont Surikot nincs kire hagynom. Szobát jót kaptunk, van hozzá egy kis fészer meg veteményeskert, tavasszal beültetjük, így aztán bárcsak eljönne a Mama, mert akkor visszamennék dolgozni az előbbi helyemre, az étkezdébe. Egyebekben mindnyájan megvagyunk jó egészségben, adjátok át üdvözlötünket az egész falunak, személy szerint pedig: Kozonkovnak, Jevdokijának, Ivan brigadérosnak, Petya kovácsnak és mindenkinek, mindenkinek. Tegnap éjszaka azt álmodtam, hogy fűvet kaszálok a Pronyina-pusztán. Türelmetlenül

várom a leveleteket, írjatok rögtön. Maradok szeretettel lányotok, családostul, Gusztya.”

Olesa a térdére könyökölve ült, földre süttött tekintettel, Nasztaszja, csontos kezét a térdén nyugtatva, hallgatott, Jevdokija pedig a fejkendője csücskével törölgette a szemét.

– Borzasztó messzi van az má’ odautazni – jegyezte meg Jevdokija együttérzéssel, és most már hazafelé készülődve, felsóhajtott.

Én is vele tartottam, hagytuk az öregeket, hogy határozzanak ők maguk Surik sorsáról, aki immár kezd aranyos lenni, és inkább az apjára hasonlít, mint az anyjára.

XVI.

Az utcán Jevdokija karon ragadott:

– Gyere csak, mondok valamit . . . – és olyan képpel, mint aki olyasmit tud, amit kettőnkön kívül senkinek nem szabad tudnia, még hozzátette: – Meg kéne reparálni, bátyuskó, a rádiójót, odahaza nálam megsüketült a rádiijó. Gyere el majd estére, gyere csak el!

A rádiótechnikában nem voltam éppenséggel szakember. De hát tudtam, hogy Jevdokija szemében a mérnök, az mérnök, ezért mindenhez értenie kell. Megígértem, hogy elmegyek, és Jevdokija most már elégedetten, ám annál titokzatosabb képpel elment a lóistállókhöz. „Ugyan mért este? – ötlött föl bennem a kérdés. – Hiszen nappal könnyebb megjavítani a vezetéket.”

Minthogy nem tudtam, mihez fogjak estig, átmentem a

saját fürdőházamhoz. Épp ideje! Kiderült, hogy csaknem kész a renoválás. A két alsó gerendasor kicserélve, a polcok újra pallózva, a kisablak is a helyén. Olesa mindennap itt kopácsolgatott, és lassanként haladt a dolog. Mindent lelkiismeretesen megcsinált, még a szellőzőkémény zárólapickája is új deszkából volt kifaragva. Már csak a kőkemencét kellett átrakni.

Elhatároztam, hogy most rögtön hozzá is fogok. Különválogattam a téglákat és a köveket, eltakarítottam a hamut a téglából rakott és még szilárdan maradt kemencefenékről, kiegyenesítettem a vasakat, amelyek a kemencetorok boltívét tartották. A jó félóra múlva érkező Olesa azonban udvariasan kiselejtezte az addigi munkámat.

– Kötővasak újak kellenek, a kemencetalpat is jobb átrakni.

Olesa annyira előrelátó volt, hogy hozott hazulról boltpántnak való vaslemezeket meg egy vödör agyagot. A hirtelen fellobbant munkakedvem láttán az öreg egy szót sem ejtett az aktivitás bizonyos késedelméről, és munkához láttunk. Feltörtük a régi kemencetalpat, és három téglasor vastagságban újat raktunk, pihenés nélkül felhúztuk az oldalfalakat, és csak akkor kérdeztem meg Olesát: mit határoztak Nasztaszjával az utazást illetően.

– Méghogy határoztunk! Minden el volt döntve nélkűlünk – Olesa rátüszszentett. – El köll menni. Legalábbis egy időre.

– No és te hogy leszel meg egyedül? A tehénnel, a ház körüli dologgal?

– Ugyan! Nem nagy a gazdaság. Inkább az, hogy sajnálom az öregasszonyt. Mire való dolog – vén korára elutazni

olyan pokolmesszeségbe. Még sehol nem volt messzebb a faluszovjetnél.

– Most hát hadd nézzen szét.

Az öreg mintha meg sem hallotta ezt a „hadd nézzen szét” megjegyzésemet. Valami jobb téglát keresgélve, rám hunyorított:

– Idegen táj, az csak idegen. Engem is, volt úgy, forspontszolgálatra küldtek ki . . .

– Az micsoda?

– Ebbe minden belefér – válaszolt Olesa. – Utakat építeni. Fakitermelésre köll az erő – eredj, kolhozparaszt, faúsztatás – kolhozparaszt, erdőtűz az állami területeken – megint csak kolhozparaszt. Mostanában mindenre megvan-nak már a káderek, régebben viszont egyes-egyedül a kolhozparaszt volt. Megtörtént, a fakitermelő állomáson kiakasztják a plakátokat a barakkok oldalára: „Kolhozparaszt elvtársak, adjunk több fát, fedezzük az ipar szükségletét!” A fél kolhoz új kesztyűt varr. Persze, megértem én azt, fa nélkül nem lehet meglenni. A kopejka úgyszintén köll az államnak, a külföld arannyal fizet minden kis fenyőszálért. Csak az a bökkenő, hogy más dolog az erdő, és megint más a föld. Mért is lenne ugyanaz. Kivágjuk mi a fát, meg vízen le is úsztatjuk – oda se neki! Még ha ingyen dolgoztunk volna is, mert ugyan amennyit fizettek – a kesztyűk árára se futja, ami ott elszakadt. Hanem hát az úsztatás végeztével a kolhozban még vetni kell, különben hiszen mért is lennénk kolhozparasztok. Még az úsztatást megcsinálja az ember rendesen, a vetőmag azonban csak úgy Nyikola-nap táján kerül földre, teljes négy héttel később a kelleténél. Ennek mi értelme van? Elvetjük azért úgy-ahogy, az aratás, cséplés még keservesebb,

az évi elszámolás aztán valósággal fejbe kólint. Az első parancsolat – az államnak beadni a járandóságot, a második – tedd félre a vetőmagot, a harmadik – szolgáltass be a különböző alapok megteremtésére. A kolhozparasztnak aztán marad is, nem is. Emlékszem, amikor legelőször beléptünk a kolhozba. Még a tyúkokat is egy helyre gyűjtötték össze, birkákat, csak a macskák maradtak a házaknál. Egyszer csak aztán – megint minden vissza a régibe. Valami cikk jelent meg, és, szóval, a kolhoz szélnek eresztették. Emlékszem, a szérűskertet, ahol a juhok voltak, kinyitották, a jószág aztán, ahány volt, szaladt mindegyik hazafelé. Fedulenok meg is jegyezte: „Ezeknek is a fejükbe szállt valami.” No, aztán element a jóember a faluszovjetbe, ott pedig nem sokat spekuláltak rajt, kezébe nyomták az egyéni beszolgáltatási listát. „Te itten – mondják neki – kulák-agitációt folytatsz.” – „Fiúk, a Krisztus szerelmére, hát bocsássatok meg – könyörögök nekik –, magam sem tudom, hogy csúszhatott ki a számon.” Hogyhogy! De hiszen ezt a listát hat esztendő alatt se lehet letörleszteni, nem egy év alatt. Most már aztán írásban is, szóban is panaszkodott az öreg . . . Emlékszem, kijöttek Fedulenokhoz foglalni. Tabakov engem jelölt ki hatósági tanúnak. Vinyka Kozonkov járja végig a házat, nézi, nehogy eldugjanak valamit, vagy átcipeljenek a szomszédokhoz. Nagy peckesen járkál. A házban sírás-rívás, az asszonyok, lányok jajveszékelnék. Látom, egyedül Tányka nem sír, csak áll a szekrénynél, fehérebb a falnál, álldogál ott, szegénykém, az én szememet pedig ellepi a pára. Ekkor újból eszembe jutott – Vinykával mi hogyan vettük el tőle az áfonyát. Csak ültem ott, ültem, aztán pedig elfogott engem is a remegés. Én hát, mondom nekik, nem fogom aláírni a jegyzőkönyvet.

Avval fölálltam, nyúlok a kilincs után, ki az ajtón, gyerünk haza, és . . . Később aztán Kozonkov meg Tabakov ezt is fölhányta nekem. Másnap Fedulenok az egész családjával útra kelt, csak ami rajtuk volt – avval mentek el. Látom, Fedulenok búcsúzik az emberektől, az asszonynép sír egytől egyig. Hoztak nekik útravalónak ki pirogot, ki egy szelet kenyert, ki néhány tojást. A rendőr sürgetőzik, nem engedi a búcsúzkodást, de Tányka odajön hozzám, az egész nép szemé láttára. És ott elsírja magát . . . Tányka . . . Attól a naptól fogva semmi hír róla.

– Hogyhogy, még levél se jött?

– Az volt kettő vagy három az első időben. Fedulenok érdeklődött apámtól a háza iránt, meg az emberekről, ki merre került, hova. Utána pedig vége. Meg aztán akkoriban nem is értem én rá Fedulenokkal törődni: apám meghalt, meg kellett nősnöm . . . A fakitermelésből nem bírtam kikászálódni. Emlékszem, anyám mindegyre sajnálgatta a tehenünket, eljárt be, a majorba, a marhaistállókhöz. Odajön, aztán csak rákezdi a rívást; a Tarkát nézi. Már el is tiltottam, de hiába beszélek neki. Mihelyt valami ünnep gyön, már megy is meglátogatni a tehenet. Egyszer is Kozonkov ott találta a tehénnél, és mondja neki, hogy hagyja abba a bőgést, meg is fenyegette. Na, ezt már én sem tudtam elviselni: „Hallod-e – mondom neki –, te folyvást iszol, hétfőtől vasárnapig ki nem józanodsz, hanem a brigádban az ősziek alá még minden föld szántatlan; hiszen tenéked gyékényzászlót kellene átnyújtani, odáig juttattad má’ a brigádod.” Ezután kezdett igazában rám járni a rúd, egyből – dupla adót sóztak a nyakamba. Hogy mi mindent rám nem kentek: azt is, hogy boszorkány a feleségem, meg hogy elhanyagolt ház-

ban lakom. Behívattak egyszer az irodába, hát rákezdí Tabakov: „Nocsak – azt mondja –, Szmolin polgártárs, elmegy ki fogattal az erdőre! Kiszállítasz ottan százötven köbmétert, kivetjük rád a kulturális adót és felemelt beszolgáltatást. Módot adunk rá, hogy helyrehozzad a mulasztásodat a proletárállammal szemben.” Mondom neki: „Olyanformán emlékszem, fiúk, énnekem nincs helyrehoznivalóm, nem vétettem én semmit ellenetek. Dolgozok, mint akárki más, ti magatok adtatok nekem prémiumot a tavaszi vetésért, meg itt van, ni – mondok –, a kabát is rajtam, amit juttatásba kaptam. Kozonkovra mondtam valamit, az igaz. Hanem ha a feleségem megszabadítja az embereket a kelevénytől, abban én nem vagyok vétkes.” – „De igenis vétkes vagy.” Mit csináljak? Szárítottam magamnak kétszersültet, aztán elindultam fenyőrönköt szállítani. Ám, hasas kancát adtak. Egyszer valahogy nem voltam elég elővigyázatos, a rakott székér elakadt a tuskók között. Neki-nekifeszültünk a kancával együtt, és ki is mozdítottuk a terhet. Hanem a hashártyám kirepedt köldöknél, a ló pedig még aznap elvetélte a csikáját. Ötven munkaegység-levonást szabtak ki rám ezért, a tejébe pedig még rám sütötték, hogy szántszándékkal csináltam a dolgot, a kolhoz akartam megkárosítani vele. Nem a munkaegységet sajnáltam, a bántás rágott belül.

Már a fakitermelő állomás vezetője is kiállt mellettem, a tervet jól teljesítettem, nem értik az egészséget. Hazaszekereztem. Hanem újból csak előkaptak – most már az útépitéshez forspontba. Az istállókhöz jártam, nyírfákat számláltam. A mezőn minden kőre lekucorodik az ember, gyatrább akár melyik fehérnépnél. Gondolom magamban, csak legalább egy hetet tölthetnék otthon, lágyítsd meg, uramisten, a pa-

rancsolói szíveket! Otthon hálok egy éjszaka – Kozonkov már a kapuban áll. „No?” Folyvást csak a no, meg no, gye-rünk, hőgetni, nincs ki hőgessen. Elindultam hát forspontba, végigdolgoztam a szezont, a vörös vándor-dohányzacskó egyfolytában nálam volt. A vörös zacskót, dohánnyal töltve, mindig annak adták, aki jól dolgozott. Gondolkodok is rajta – az iparban legalább tudják szortírozni az embereket, lát-ják, ki micsodás: ha dolgozol, aszerint is becsülnek. „Nem fogok én – tűnődök magamban – otthon gürcölni, elszegődök az iparba.” Elmentem, jól emlékszem, a faluszovjetbe a sze-mélyi igazolvány kiadása végett, akkor már hívtak egy helyre ácsnak, szerződést kötöttünk. Így és így, át akarok menni a kolhozból az iparba. Itt a szerződés. Tabakov erre azt mondja nekem: „Minek neked dokument ahhoz, hogy elmenj vala-hova? Ugyebár, csakis ott jó, ahol mi nem vagyunk?” „Ez az – gondolom magamban –, épp oda akarok én menni, ahol ti nem vagytok . . .”

– Adtak?

Olesa hallgatott, nem felelt a kérdésre. Valami alkalma-sabb követ keresgélt, sorra megforgatta, mustrálgatta a kö-veket, de csak nem talált megfelelőt.

– Nézd, legény, ez a kő itt fürdőkemencéhez nem való. Ez *kék* kő. Egyet is beleteszel a kemencébe izzítónak, elron-tod vele az egészset. A kék kő – léha portéka, hamar hevülős, kemencét rakni nem alkalmas.

Kihajította az utcára a kormos követ, amit, ki tudja, mi-féle ismertetőjegyek alapján választott ki a többi közül. Én újból megismételtem a kérdést, ám Olesa most sem vála-szolt rá.

– Jól van, amit csak úgy sebtében fölírkál az ember, azt még ki lehet onnan törölni – mondta. – Felejtsd el, amit itt teneked *összehordtam!*

– Félsz talán?

– Félni különösebben nem félek, csak, tudod, van egy szólásmondás: Ne szólj szám, nem fáj fejem.

– Na, most már azért más idők járnak.

– Más idők, persze mások . . . – és Olesa hirtelen ravasz-kás grimaszt vágva, összecücsösrítette a száját, jóízűen cup-pantott a nyelvével. – Nem vagy te párttag?

Megkerültem az egyenes választ:

– Hát, hogy is mondjam . . . Párttag lennék, úgy általában.

– Akkor mondd meg nekem azt, helyes dolog-e, ha a kerítés magasabb a harangtoronynál?

– Hogy értsem . . . miféle kerítés?

– Hát csak amolyan. Emlékszek én, habár nem mindegyik volt olyan nagy hős, mint ez a mi Tabakovunk. Hős! Ilyen hősnek – feje szolgál ülőkének. Könnyű volt a gyűléseken hadonászni, meg verni az asztalt. Emlékszem, elmentem a Hajóépítészethez, itt ennek a Petykának az apja segített oda. Megállapodás szerint barakkokat ácsoltunk a munkásoknak. Alighogy fölszállok a vagonba, elálmosodtam, késő éjszaka volt már. Szép világos éjszaka, az emberek mind alszanak. Egyszer csak ott, a vagonon át gyön egy ember. Mint a karvaly vizslat mindenfelé, olyan a szeme – tejre néz, meg-sa-vanyszik a tej. És egyenest belém akaszkodott: „Honnan? Hová?” Az igazolványoknak nem hisz. Előbb csak úgy állva faggatott, de aztán begerjedt: „Kalauz! Senki a kocsit el nem

hagyhatja! Tárguljanak innen félre, elvtársak, ne akadályozzanak!” Az emberek mind fölbolydultak. „Maga pedig, kis polgártársnő, vigye innen az úri-dáma lábait!” Én csak ülök ott, nézem, mi sül ki ebből a továbbiakban. Hát mi sülnhetne – a vak tyúknak minden kavics búzaszem. „Úgy. Na, polgártárs, adja csak ide a batyuját!” Ezt nekem mondta. Átadtam neki a pakkot, volt benne egy váltás fehérnemű meg két pirog, feketék, mint a föld. Az árpa bükkönnyel volt összeőrölve, meg aztán a liszt is állott volt már, dohos. A pasas széttöri a pirogot, és kérdi, hogy mi az. Mondom neki, látható ez anélkül is, micsoda. „Kenyér?” – „Nem kenyér – válaszolom –, hanem pirog.” Ő azonban most se hisz nekem. „Te itten – azt mondja –, úgylehet, valaki fölbujtására propagandát folytatsz, ilyen pirog nem létezik.” „Már hogyan volna – mondok –, mikor van!” Közben pedig gondolom magamban: „Jobb tennéd, ha azokat hajkurásznád, akik zsebtolvajlással foglalkoznak, az egyszerű embereket minek abajgatni?” Hallgatok. Mit mondhatnék? Amaz pedig nézett egy darabig, fürkészett és visszakozott. Ment tovább, másik vagonba kutatni. Ezek után ott, a mi vagonunkban egy lélek sem állott énvelem szóba, egészen Iszakogorkáig. Akár a vadállatra, úgy néznek rám, a föld alá süllyednék szégyenemben. „Lám csak – töprenkedek el a dolgon –, mit csináltál, tekergő!”

Olesa élénk arcmimikával kísérte beszédét, hol az akkori ön magát mutatta a pirogokkal, hol pedig a vonatellenőrt.

– Én ehhez, Konsztantyin barátom, még csak annyit mondok, hogy soha életemben nem csináltam olyant: fölmérgelek a tetvekre, és tűzbe vágom a subát. – A vén ács ismét

elkomolyodott. – Isten hírével! Ha volt hiba, megvolt, ne háborítsd, ki megholt! . . .

A fürdőház elkészült, be lehet fűteni, és kezdődhet a gözölődés.

XVII.

Harmadnap el kellett már utaznom. Olesával befűtöttünk, előkészítettük az útra szóló fürdőzést. Olesa szánkón hozott fenyő tűzifát meg egy nyaláb nyírfagyújtóst, én pedig kértem tőle egy vödröt, aztán telehordtam folyóvízzel a csöbröt.

– Befűtöd? – Olesa rám hunyorított.

– Úgy befűtöm, a füled is kétfelé áll tőle.

– Nocsak, csináljad, legény, én meg addig ellátom a tehenet.

Először nedves ágseprűvel felsöpörtem a fürdőház padlóját. Kinyitottam a kéményt, a kemencébe hasábfát tettem, meggyújtottam a gyújtófát. Vidáman belekapott a tűz, zajtalanul égett, a vágottfa ugyancsak száraz volt, és egykettőre lobogott az egész.

Tűzrevalót hozott bőven Olesa. A fürdőházban már keserű szagú meleg érződött, az izzítókemencében hatalmas tűz lángolt, a kövekre állított vaskondérban fölforrt a víz. A parázs aranylón izzott, majd lehamvadóban vörösre vált, és az ablakkeret könnyezett a kiolvadó fenyőgyantától. Ahogy emlékszem, ez az ablakkeret már húsz évvel ezelőtt is mindig könnyet csordított, valahányszor a fürdőházban a forróság már a padlóig ereszkedett.

A parázs lassanként kihamvadt. Lezártam a tüztér ajtaját, átmentem a házba, fogtam a táskarádiót, a kabátom alatt átvittem a fürdőbe. Reggel meghallgattam a műsorismertetést, valahogy ilyen idő tájt kell majd közvetíteniök egy Schubert-dalt „A szép molnárné”-ciklusból. Búcsúzóul egy kis meglepetést akartam szerezni Olesának. A kis készüléket betettem a sarokba, a pad alá, és egy öreg seprűvel eltakartam. Lezártam a kéménynyílást. A hamulepeltől őszülő parázs még halványan világított, de füstje már nem volt. Lehet mosakodni. Átmentem ismét a házba, a bőröndből illatos, friss fehérneműt, törülközőt vettem elő, és indultam Olesához. Az járt az eszemben, hogy hajdanában az őseink valószínűleg ugyanígy, ugyanilyen örömmel, fölséges és nyugodt diadalérzéssel mentek húsvétkor a hajnali istentiszteletre. Szomorú is voltam, meg örültem is. A szélesre tágult és most első ízben igazán tavaszias-kék égbolt a végtelenbe veszett, az úton a hó kásás, puha lett. Az ereszekről valóságos tavaszi csorgás indult. A nyírfákban és a fagyalbokrokban az újjáéledés előérzete lappangott már, az utolsó, könnyű téli nyugalom, az utolsó szendergés. Körös-körül az erdők mintha közelebb lopóztak volna a faluhoz, a lóistállóban fojtott indulattal nyerrített a csődör.

Olesa komótos-lassan mászott föl a padlásra vesszőnyalábért.

Valószínűleg, nincs is jobb a világon, mint a fürdőház hűvös pitvara, ahol az izzó fenyőparázs meg a falon túli hőség kesernyés szaga terjeng. A nyáriasan zöld, még át nem gőzölődött, száraz, de még a júliusi illatokat őrző nyírfavesszőnyalábé; a fürdőkemence talpa alatt kiengedő földé; valami

kedves régmúlté; az olvadozó havas fagyé . . . a saját verejtékedé meg a bőrödé . . .

Nos. Először is szegre akasztani a pufajkát. Rágyújtani. Le a csizmát, közben kicsit átfagy az ember . . .

Olesa előbb még körüljárta künt a fürdőházat, nézegette a munkáját. De én máris ott ültem a polcon, a száraz, könnyű és egyenletes hőségben, és meg-megborzongtam a belső, bőr alatti hidegtől.

– Jól van, legény, jól átfűtötted. – Olesa leült a küszöbre, és komótosan, szinte áhítattal vetette le a csizmáját, megnézett rajta egy foltot.

– Te boldog isten, nicsak, pedig mintha nemrégiben varrtam volna meg. Párolódni fogsz?

A kérdés, úgy hiszem, felesleges volt. Leugrottam a polcra, és a rézmerőkével próbaöntést csináltam. Az izzítókövek kurtán hangzó, hatalmas sistergéssel reagáltak.

– Nocsak, gyerünk hát! . . .

A kőmedence zuborogni, zúgni kezdett, a száraz, szinte elviselhetetlen forróság gyengéden megperzselte a bőrömet. Leforráztam a vesszőnyalábot, elszántan felkapaszkodtam a felső fekvőpolcra, és pillanat alatt pogánnyá változtam át: a világon minden bukfencet vetett, és minden valami más, sokkal szélesebb körű értelmet kapott.

– Nosza, hát üldögéljünk egyet . . .

Olesa azonban, javasolván az üldögélést, mintha valami titokzatos erőnek engedelmeskednék, ellentmondva önnön-magának, ismét megöntötte a kemencét, majd pihenő nélkül, egyből fölkapaszkodott a polcra. Én viszont most már lent ültem a padlón, teljes gondolattalanul. Aztán eszembe jutott a táskarádió, észrevétlenül megcsavartam a gombját, és ott,

a fürdőben, az én öreg fürdőházamban valami újmódi csoda történt. Az énekes hangja, nem tudni, honnan, egyszerre csak előbuggyant. Ezekben a természetes és csodálatosan kellemes, örömteljes hangokban nem volt semmi felesleges, semmi érthetetlen, olyan volt az egész, akár a kenyér vagy a víz: annyira egyszerűen, és mivel semmi ellenállásba nem ütköztek, minden erőlködés nélkül áradtak elő a környező, látszólag egyáltalán nem hozzájuk illő bútorzatból. És Olesa egyáltalán nem lepődött meg, csak abbahagyta a csapkolódást, elcsendesedett, és mindegyre lejjebb-lejjebb hajlította a kopasz fejét, aztán egyszerre csak megrázkódott, hirtelen ki akart mondani valamit, de visszanyelte.

– Ej, te, akasztófavirág.

Diadalmasan és örömmel húztam elő a pad alól a készüléket, és fölnyújtottam az öregnek:

– Nesze. Most már muzsikaszóra gőzölődhetsz.

– No, ha szóval ezt . . . ha nem sajnálok . . .

– Nem sajnálok. Hogy is sajnálnám!

– Hm. Na nézd csak. Én meg már azt hittem, énbennem dalol valami. Hogy belülről gyön.

– Úgy is van, belülről.

– Hát, fejlődik a világ. Érdekes lett. Má' meghalni se akaródzik az embernek. – Olesa beszappanozta a háncs-csutakot. – Én teneked, Kosztja, megmondom őszintén, hogy különösen nem hiszek én őbenne, ebben az istenben. Hogy a nyavalyában is lenne itt Isten, nem láttam én még őt, hazudnék, ha mondanám. Csak hát néha elgondolkozok. Mert, ládd-e, csak él az ember, éldegél, egyszer csak hopp – meghal. Kérdem hát, hogy létezhet ez? Hiszen ha belegondolunk, valami helytelen dolog sül ki: volt az ember, aztán egyszer

csak nincs sehoh. Hova tűnt el? Na, jól van, a test maga elkor-
had a földben, a föld szülte meg, a föld be is fogadta. A test-
tel hát világos a helyzet. Na és mi van a lélekkel? Szóval hát
az ész, vagyis az, ami én magam vagyok, ez hova lesz? Meg-
volt nekem ez a tudatom, lélek vagy mi, vagyis ami magam
vagyok. Nem a test, hanem én magam, a tudat. Volt – és
nincs. Hogy van ez?

– Sehova el nem tűnsz, megmaradsz. Vegyük például,
hogy csináltál nekem fürdőházat . . . Meghalsz, én pedig haza-
jövök szabadságra, betérek gőzölődni. Ugyanúgy fogok gon-
dolkozni, ahogy most te, és emlékszem majd rád. Eszerint
hát te énbennem fogsz üldögeálni, habár már régen nem vagy
a világon.

– Kétséges dolog ez valahogy.

– Nincs abban semmi kétség. – Én magam is hittem benne,
amit úgy kapásból most Olesának elmondtam. – A für-
dőház? Hát a mi kettőnk beszélgetései? Vagy például vegyük
a te asszonyodat, Nasztaszját, aki odahaza csipkét horgol.
Ha majd nem lesz többé, akkor is megmarad utána az a
szépség, ami a munkájában volt, s ugyan ez tán nem a lélek?

– Lélek . . .

– No és épp az előbb hallgattuk veled azt a dalt. Az az
ember esetleg már húsz éve halott, viszont a lelke megma-
radt a dalban, lám, hiszen az imént te is érezted. És el nem
tűnt az az ember sehova. Jól mondom?

– A' bizony meglehet.

– Ládd-e, te ugyanígy vagy vele, megcsináltad a fürdő-
házat, meséltél az életedről. És el nem tűnhetsz te most már
sehova nyom nélkül, mert ezekben megmaradsz.

– De hát hiszen a fürdőház . . . az nem én vagyok . . .

– Hogyhogy nem te vagy? – még ugrottam is egyet hirtelen. – Mi az, hogy nem te vagy?

– Hiszen hát, ugye, én meghalok, te pediglen szétdöntöd majd ezt az én munkámat! És elfelejtet mind, amiket neked itt elmondtam. Akkor aztán oda lett az én egész lelkem és minden eszem, a magam egész valójában megszűntem. No, esetleg te, mondjuk, nem felejtesz el, de az a másik elfelejt, különfélék az emberek.

– Más sem felejt el!

Olesa erre nem válaszolt semmit.

XVIII.

A fürdő után javasoltam Olesának, számoljuk össze, mivel tartozom a munkáért, ám az öreg vagy nem hallotta, vagy csak úgy tett, mintha nem hallaná. Csak később jöttem rá, mennyire nem volt helyénvaló rögtön munka után felajánlani pénzt az öreg ácsnak. Ellenben az indítványt, hogy „öblítsük le” a fürdőház porát, ünnepeljük meg a renoválás befejeztét, Olesa ha nem is kitörő örömmel, de kissé szelídebben fogadta:

- Egy kis teát, azt ihatunk. Majd átgyövök.
- Az öregasszonyt is hozd magaddal.
- Köszönöm, Kosztja! Az már nem megy.
- Akkor hát várlak körülbelül két óra múlva.

Megnéztem hamarjában, mi van otthon a vendéglátáshoz, mindjárt meg is akartam teríteni az asztalt, de aztán eszembe

jutott, hogy Jevdokijának megígérttem: elmegyek, megjavítom a rádióját.

Minutka tisztára csak formális ugatással fogadott: a rend kedvéért vakkantott párat, és besurrant a pitvarba. A házban fényesen égett a villany, a külső ajtó nyitva volt, ám a küszöbön csaknem a nyakamat szegtem. A pitvar padozatát mindennek nézhette volna az ember, csak padlónak nem: két padlódeszka teljesen hiányzott, a helyükön valami ölfahasábok meg kis deszkadarabok meredeztek keresztben, és csáléra vetemedettek voltak, ahogy az ácsok mondják. Az egyik gödrön éppenséggel postacsomag-fedő furnérdarab volt. A villanykörte fényesen és kaján hetykeséggel világította be mindezt, Jevdokija sajátkezü ácsművészetének tanúbizonyságait.

Beléptem a szobába, és kicsit meghökkentem: a rádió teljes hangerővel bömbölt, és nagyon tisztán. Az afrikai függetlenségről közvetítettek valamit. Az asztalnál Anfeja ült, és a háziasszonnyal beszélgetett, sustorgott a szamovár, egy üveg vörösbornak pedig jó egyharmada már hiányzott. Az asztalon kis tányérkában száraz perec, egy másikban rizikegomba.

Köszöntöttem a két asszonyt.

– Mi baja a rádiónak? Mintha egész jól szólna.

– Most már igen. – Jevdokija a szekrényhez lépett. – Reggel nem szólt. Nocsak, ülj az asztalhoz, ülj már le, no!

Anfeja, igyekezhén túlkiabálni a hangszórót, a saját televíziójáról locsogott valamit: hogyan vették, és milyen műsor-számok vannak benne, Jevdokija pedig, meglepetésemre, kitett az asztalra egy palack „Moszkovszkáját”.

– Jaj, te, maradj csak má’, maradj – kezdett el kerepelni.

– Űlj le, és igyál egyet, mindjárt melegebb lesz. Űlj már le, ne vesd meg a kínálásomat. Hanem, lásd, a fölbontásban nem vagyok valami nagy mester.

Mit tehettem volna? Odaűltem az asztalhoz. Jevdokija egybűl kitűtűt nekem egy teljes teácsészze vodkát, magának és Anfejának viszont csak a vűrűsborbűl egy-egy kispohárral. Valami megfoghatatlan erű, valamifűle rám telepedett hirtelen zavar akadályozott meg benne, hogy megkűrdezzem: ugyan milyen alkalombűl űnnepel Jevdokija?

– Nocsak, Nelja, fogjuk meg. A hazaűrkezésedre! – Jevdokija, példát mutatva, fűlragadta a poharat.

Nelja a látszat kedvűert kicsit szabadkozott, és űneklű hangon mondta:

– De hát Konsztantyin lemarad *tűlűnk*.

űs lám, nem hallgatva a lelkiismeretem mocorgására, kocintottam mindkettűjűkkel, űs féligh kiűttam a csészét. Az aszszonyok azonban, mintha vezűnyszűra tennűk, egyszerre kezdtek beszűlni: – Juj, Platonovics, a haragot bent ne hagyjad! – űs kiűttam most már a műsodik felét is . . .

A vodka annyira undorítű volt, hogy a gyomromban valami mintha nehűz kűvű vűlt volna, űs űmelygű sajgásba kezdett.

Sűs rizikűvel nagy nehezen visszafojtottam a hűnyingert, Jevdokija azonban műris űjbűl tűtűtűt a csészűbe . . .

Vagy tűz perc műlva kezdett már áthatni a magabiztossűg, fűleg pedig – valami meleg jűűndulat Jevdokija űs Nelja irűnt, e rokonszenves, szűp szamovár, ezen űűsűgokkal tele- ragasztott faház, s benne az ágy meg a fehűrű meszelt bűbos kemence irűnt, a macska űs a falon látszű nagyított fűnykép irűnt. Ez utűbbi Jevdokija fiát ábrázolta, aki a legutűbbi hű-

ború során esett el „még csak tizenhét évesen”. A jóság perc-ről percre nőtt bennem, terebélyesedett, valami igazán jót szerettem volna tenni Jevdokijának, ha mást nem, legalább, mondjuk, fűrészelni egy kis tűzifát neki, vagy átforgatni, kifoltozni az előtér padlóját, Anfeját, helyescbben Nelját pedig kikérdezni a sorsa felől és megvigasztalni.

De ugyan miben lehetne megvigasztalni? Nelja egyáltalán nem szolgáltatott okot vigasztalásra. Már jó ideje arról vitatkozott velem: hol jobb tölteni a szabadságot: falun-e vagy a városban.

– Ó, dehogyis! Nem és nem, Kosztja, te engem csak ne agitálj! Ugyan, hát élet ez így falun, ha egyszer sehova el nem mehet az ember, nincs kívül elbeszélgetni.

– Mégis, lám, hazajöttél . . .

– Hazajöttem, mert már rég nem voltam itthon, hát hazajöttem. De nem és nem.

– Akárhogy is, valami ide vonzza az embert a szülőfalujába . . .

– Engem az égvilágon semmi sem vonz, ígyál, jobb lesz! De ám, ne ebből, amabból töltsél, ni, a fehérből!

– Várjál csak, hol van Jevdokija?

Jevdokija nem volt ott a széken, nem volt a konyhában sem, és a mámor kódén át csak most kezdtem tájékozódni, ésszel fölfogni, hogy mire megy a dolog . . . Az óra este nyolcat mutatott. Olesa akármelyik percben megérkezhet hozzám otthon, én meg miért-miért sem, magam is vendégségben vagyok.

Közben Anfeja, restelkedés nélkül, gombolgatni kezdte a kikapcsolódott harisnyáját.

– Ülj csak le, Konsztantyin, ülj le! Jevdokija elment a lóistállóba, és ott is éjszakázik a melegedőben.

– A melegedőben?

Anfeja nem is válaszolt, odaállt a tükör elé. Minden fölbuzdult jószágom egyszeriben elpárolgott. Ott toporogtam a ház közepén, majdpedig határozottan kijelentettem:

– Na, nekem most már mennem kell.

A kipirult Anfeja nem fordult vissza a tükörtől, a frizuráját igazgatta.

– Viszlát! – kissé ingadozó léptekkel szökkentem ki az előtérbe. Megrántottam a kilincset, az ajtó azonban zárva volt . . . kívülről. Elfogott a düh, és erőből rángatni kezdtem a kilincset. A külső kilincsbe tett bot szétreccsent, és kinyílt az ajtó. Az özvegy-fundálta ajtóretesz hát nem bírta ki a nyomást, és én, mint az eszeveszett, rohantam ki az utcára: micsoda cselszövő!

XIX.

Otthon meggyújtottam a lámpát, és leheveredtem a padkára. A hold besütött az ablakon, az óra filozofikus-nyugtató hangon tiktakolt. Ahogy ott eltűnődtem, lassan visszazökkentem a normális kerékvágásba. Voltaképpen hát mi is történt? Semmi különös. Egyszerűbben kell élni, vidámabban, mondta egyszer valaki. Ki is mondta? Á, nem fontos. Jó-jó, de azért förtelmes dolog mégis. Esetleg valami komplexus fészkelte belém? Persze hogy az, természetes. Manapság kinek nincsenek komplexusai, talán egyedül Avinyer Pavlovicsnak. No

és Olesának milyen komplexusa van? Az ő egész élete komplexus.

Hasogattam gyújtóst, és begyújtottam a szamovárt. Aztán nemsokára, frissen borotválva és kiöltözve, megérkezett Olesa. Miután szegre akasztottam a sapkáját, és a kurta télikabátját, magam számára is váratlanul megkérdeztem tőle:

– Na és, ha esetleg áthívnánk Kozonkovot?

– A házigazda dolga – válaszolt az öreg.

... A vágy, hogy valami jót tegyek, ismét fölbuzgott bennem. Megbízta Olesát, ügyeljen a szamovárra, én pedig átszaladtam Kozonkovért. Mintha csak meg akart volna menteni a veszélytől, hogy netán újból összetalálkozzom Anfejával, Avinyer már az utcán szembejött velem, kártyázni indult a brigádvezetőhöz.

– Gyere át kicsit hozzám, Avinyer Pavlovics, egy órás-kára!

Avinyer tétovázott, ám én elővettem az ékesszóló képességemet, az a fafőzet-kotyvalék, úgy látszik, nemcsak hányingert tud kelteni az emberben.

A pitvarban zseblámpával világítottam Avinyernek.

– Jó estét! – köszöntött be az öreg.

– Avinyer Pavlovicsnak, Avinyer Pavlovicsnak! – Olesa hangján gunyorkodó szívélyesség érződött.

... Az az egy üveg örmény konyak, amit valami rendkívüli esetre tartogattam, sehogy sem hagyott nyugodni: az öregek valószínűleg életükben még nem ittak ilyent. Közben fölforrt a szamovár. Konzerveket bontottam, kenyeret szeltem, és öntöttem a konyakból mindegyikünknek egy-egy fél pohárral.

– No, Avinyer Pavlovics, Alekszej Dmitrijevics!

A két öreg egymás után nézegetni kezdte a konyakosüveg díszes címkéjét.

– Igaz-e, azt mondják, ezt az italt néha poloskákön érlelgetik?

– Hazugság!

– Az állásideje, lásd, öt esztendő.

– Vigyázz vele . . .

– Én csak úgy a teában.

– No, de konyak nem való ám teába. – Közben már szűrtem teát is. – A konyakot kortyolgatva isszák.

Kötnivaló bolond, te, hát szabad így beszélni? Kortyolgatva . . . Olesa azonban kisegített a zavaromból:

– Helyes is, hogy kortyonkint isszák. Régente, hallod-e, úgy ittak, kis kupicák voltak: az ujját megmártja az ember – nem marad benn semmi. Mostanában meg pohárszám vedelik, annak mi értelme?

– Tehát, jobb lett az életszínvonalunk – jegyezte meg Avinyer.

– Az jobb lett, szó se róla. Hanem a bort most már úgy isszák, mint vizet a lovak. Berúgnak, aztán gyerünk, húzzák-vonják egymást. Meg a fehérnép is hogy csinálja! Némelyik . . . némelyik, mint a vi . . . – Olesa köhécselni kezdett.

Most már föl kellett idéznem magamban a falusi vendégkínálás elfelejtett módszerét. Olesa krákogott, komótoslassan kivett egy kis falatot a konzervhúsból, ugyanazt csínálta Avinyer is.

– Hogy, már végeztetek a fürdőházzal? – érdeklődött Avinyer.

– Prima fürdője lesz a muzsiknak, Avinyer Pavlovics, kiszolgál az még húsz esztendőt – válaszolt rá Olesa.

– A fürdőházat nem pocskolhatja el az ember, ahogy a harangot.

– Jó fürdőház, na. És tenéked, Pavlovics, tán rossz a fürdőházad? Neked ugyancsak jó kis fürdőd van.

– Nem mondom, hogy rossz. Most majd még be akarom sározni helyére a kondért, átmeszelni az egészet.

Békésen beszélgettek az öregek, hallgattam a barátságos hangjukat, és akkor eszembe jutottak az áctörténetek. Valami nyughatatlan és ravasz kisördög egész idő alatt hergelt, biztatgatott. És lám, újra töltöttem, majd nekifohászkodtam, hogy beszédet tartsak ott nekik, beszédet az ő életükről: úgy éreztem, hogy végre most már ki kell mondani a teljes igazságot a kettejük dolgában.

– Lám, mind a ketten jó kort megértetek, mégis megesik mostanában, hogy hétszám nem is köszöntök egymásnak. Le kellene ülnötök, aztán kideríteni: kinek van igaza, ki a vétke. Nyíltan, szabadon.

Ez már nyilvánvaló provokáció volt. De most már belelendültem, és nem tudtam megállni, hivatkoztam a haladásra, sorra idéztem a történelmi példákat.

Avinyer Kozonkov határozottan félretolta maga elől a teáspoharat.

– Én teneked, Konsztyenkin, megmondom, mi a helyzet. A nép mostanában teljesen megbokrosodott, gyöngé a fegyelem, az idegek feszültsége megereszkedett. A parancsra nem hallgatnak, csak sütik a fehér pirogot.

– Elég, Avinyer Pavlovics, hagyd el! Tán erről van szó?
– Olesa fenékkal fölfelé az asztalra tette a poharát.

– Nem, nem hagyom abba! Régebben volt úgy, kiküldöm az értesítést – mintha puskából lőttek volna ki a népet, úgy

gyöttek a gyűlésre. Fegyelem volt, nem olyan immel-ámmal, ahogy mostanság járja. Mindenki futott!

– Futottak. Ha nem is akart, szaladt az ember. De a szuszékokból ki söpörtette föl a gabonát az utolsó szemig, talán nem te? Kolhoz meg kolhoz között, Kozonkov, nagy a különbség. Téged a kerületbeliek is megróttak. Még jó, hogy nem egyedül voltál a pártcsoportban, voltak ott rendes emberek is.

– Te pedig ahogy osztályellenség voltál, az is maradtál – emelte föl hangját Kozonkov. – Világos dolog.

– Nem, nem világos. Tenéked Tabakovval együtt minden túlságosan egyszerű volt. Kár erről beszélni. Még a suszterokat is megszutyongattátok, és a gyantafőzőket. Hogy azt mondjátok: magán-incétiva, *saját* üzlet.

– *Na és*, talán nem a sajátjuk volt?

– A dolog. Az persze a sajátjuk volt. Kié lett volna inkább? E nélkül, hallod-e, az egész kormányzóság csizma nélkül járt ősszel, amikor a Misát, aki suszter volt, megszorongattátok. Most aztán nézzük meg a dolog másik felét! Hogy került ez a Kuzja Perjev a kulákok közé. Ennek nem-hogy vagyona lett volna, még tehene se volt, fürdőbe megy – az ingét se tudja váltani. Amiért Tabakovot összekáromkodta az ünnepkor, hát kuláklistára tették. Viszont Koljuha Szilantjev a kolhoz előtti időben is tehetős gazda volt, aztán a kolhozban ugyancsak jó módba került, egész idő alatt élenjáró volt.

– Hallod-e, Szmolin, énnekem ne beszélj lyukat a hasamba, a szemembe ne szórjad a port. Nézzük csak például Lihoradovot. Erdei nyaralója volt, meg az egész körzetbe kereskedni járt.

– A kereskedés – más dolog. Persze, megnyesegették Lihoradovot, helyesen is tették.

– Na és Fedulenok mennyivel különb? Ugyancsak magántulajdonos.

– De hiszen Fedulenok maga dolgozik, amit megtermel a földjén, azt árusítja. Enélkül a kereskedés nélkül sem a városban, sem a faluban nem tudnak megenni az emberek. Az ilyen kereskedés mellett még Lenin is kiállt, ellenben Lihoradov, az ládd-e, avval kereskedett, amit mástól összevásárolt. Van különbség?

– Nincs különbség. Ez itt kizsákmányoló, az meg, a Fedulenok, ugyancsak burzsuj.

– Nesze neked! Hát ugyan kit zsákmányolt ki Fedulenok? Hacsak nem a saját hátát meg a maga nyakát.

– Munkásokat fogadott aratásra is, meg kaszálásra is.

– Nem fogadott az föl senkit. Kalákában csinálták, segítettek egymásnak, ahogy ti csináltátok Gorbunokkal.

– Fedulenoknak csak szamovárból is volt kettő vagy három.

– És teneked ugyan ki tiltotta meg, hogy szamovárokat szerezzél? Ez a Fedulenok, lásd, még nagy ünnepeken is már első kakasszóra fölkel. Te saját magadat nyilvánítottad szegényparasztnak, mégis, amíg jól ki nem alszod magadat, kaláccsal se lehetne kicsalogatni a házból.

– Hogy gondolod, nem vagyok én igavonó barom.

– Na és, a Fedulenok tán bivaly?

– Mohó ember.

– Dolgos. Fösvény volt, az igaz. Hanem amikor forradalom után a földet aszerint osztották, melyik háznál hány a kosztos, te még a saját földedet is odahagytad, fölverte a gaz,

Ő viszont két parcella irtásföldet is feltört, négykézláb pulcolta a csekmetből.

– A mohóság hajszolta.

– Szorgoskodott a muzsik, tutujgatta a földjét, ti pedig Tabakovval együtt meg se akartátok érteni, ez mit jelent.

– Helyesen is tettük. Téged vele együtt kellett volna kiszuppolni, ahogy kontra voltál, most is kontra vagy.

– Te magad vagy a kontra, Tabakovval ti ketten csak bemocskoltátok a hatalmat. Ezért a hatalomért te a kisujjadat se mozdítottad soha, a Fedulenok pedig Kolcsak ellen harcolt érte. Akkor hát kié ez a hatalom?

– Nem a tiéd.

– Kié?

– A szegényeké.

– Lásd, megint csak mellébeszélsz. A szegények ellen szoltam én akár egy szót is, akik dolgoztak? Hiszen ők, a szegények, akik dolgoztak épp az új hatalom alatt kezdtek kivackolódni a nyomorúságból. Ti pedig Tabakovval csak a magatok érdekét legyeztétek.

– Hát mi vagyok én? Mi vagyok? – Kozonkov fölállt. – Mi az, hogy az anyád . . . Engem gyalázol itt az emberek előtt? Mindjárt agyonváglok . . .

Mielőtt még beleavatkozhattam volna, Avinyer két kézzel megragadta Olesát a gallérjánál fogva, és a sarokba szorítva verni kezdte kopasz fejét a falba. Az asztal a szamovárral együtt megingott, és csaknem felborult, az örmény konyak az asztallábakon csorgott le. Kozonkov egyre csak verte a falba Olesa fejét, csak úgy kongott, alig bírtam lehámozni Olesáról a kezét és elhúzni onnan. Olesa vászoninge kiszakadt és végigrepedt. Nem számítottam rá, hogy Olesa, mint valami fölhergelődött kakas fölugrik az asztal mögül, és a másik oldalról nekiront Avinyernek. Ismét összekapaszkodtak, s mindketten lezuhantak a padlóra, mindegyik azon igyekezett, hogy a másiknak kiverje a fogát.

Próbáltam szétválasztani őket, közben alig bírtam visszatartani a magam dühét. Hirtelen kibírhatatlanul rám tört a verekedési vágy, mindegy, hogy kit ütök és mért. Eszembe jutott azonban, hogy ki a házigazda, és megint csak nekifogtam szétválasztani a verekedőket. De hát mit csinálhattam? Ha lefogom Olesa kezét, Avinyer rögtön kihasználja ezt, és öklével Olesa orrát veri, ha pedig Avinyert fogom le, ugyanezt csinálja Olesa. Így tehát, Olesa szava járása szerint, az történik, hogy „a gatyát a fogasról átteszí az ember a szegre”. Ott ugrándoztam körülöttük, igyekezcven hozzájuk férni hol innenfelől, hol a másik oldalról és kockáztatva, hogy mindkettőt magam ellen fordítom. Most aztán, a mérkőzés leghevesebb pillanatában, megjelent a küszöbön Olesa Nasztaszája! Az öregasszony átjött megnézni, mit csinál Olesa, és ahogy meglátta a verekedést, elkezdte szapulni az öreget, hol bolondnak, hol fajankónak mondta, mindenért egyedül őt

okolván, és végre lecsillapította a viszálykodást. Eltuszkolta Olesát haza, én pedig segítettem föltápaszkodni Avinyernek, kivártam a megfelelő pillanatot, és karonfogva ugyancsak hazavezettem.

– Én! én aztán . . . – Avinyer alig tudta vonszolni a lábát.
– Én a közösségért az édes testvérem fejét se sajnálom. Levágom, mint a pinty!

A maga házában kissé lehiggadt az öreg. Átölelt, és meghívott magához, kijelentette, hogy van még egy kis üveg pálinkája, és hogy, sajnos, a kezén az óráját féltette, különben hiszen elbánt volna ezzel az Olesával.

Hazamentem. Leültem az ablak elé, és sokáig néztem a holdat. A huzalkodás hevében levert óra megállt. Olesa sapkája a padlón hevert, a két füle kiterpesztve, mint két óriás nyúlfül. A házban teljes csend volt. Minden mindegy hangulatban másztam föl a kemencére, teljesen közömbösen, nem is védekezve már a szomorúságom zöld mérge ellen, csak feküdtem . . .

Nem emlékszem, meddig hevertem ott egyfolytában, nem fűtöttem be a kemencét. Szendergés közben éreztem valami jellegzetes kaparást a torkomban – az elhatalmasodó influenza biztos jelét. Az egész testem sajgott. Valami nyomasztó fejfájás jött rám, a szám kiszáradt, fölment a lázam. A ház egészen kihűlt. Feküdtem a kihűlt kemencén, és tompán bámultam a mennyezetet, aztán elkábultam, és körülfogtak a lidérces álmok. Hol azt álmodtam, hogy teljesen levetkőzve, csupaszon ülök, körös-körül pedig emberek járnak, hol meg valami egészen más világba süppedtem. A fülem zúgott, a sötétből ismeretlen harangkongást hallottam. Próbáltam megnézni ezt a harangot, de a ködben csak a fölför-

dított harangtorony meredezett, és ki tudja, miért, Avinyer Kozonkov hajigált onnan engem tégladarabokkal. A törmelék úgy hullt, mint a jégeső, próbáltam elfutni, de a lábaim nem engedelmeskedtek. A harangtorony hirtelen fürdőházzá változott, és Petya kovács titokzatos arccal járt körülötte, a sarkok alatt, félrubelesekét keresgélve. A fürdőház is meg Petya kovács is köddé vált, eltűntek, és hallottam a betörtetlen csődörcsikó nyögését, a brigadéros pedig valahogy Olesa sapkájával fojtogatta a csikót. Aztán a csődör hirtelen átváltozott Avinyer kankutyájává, és barátságosan körülszaglászott.

Csapódott az ajtó.

Nagy erőlködéssel magamhoz tértem, megmozdultam. Váratlanul Nasztaszja jött be, fölvette a padlóról Olesa sapkáját.

– Ó, az ördögadta, ó a sátán, annyira becsípett, elhagyta a sapkáját! De én, Konsztyenkin, most térted jöttem. Ha nélküle jössz, azt mondja, akkor haza se gyere.

– Nem tudok, Nasztaszja, egész beteg lettem.

– Elkapott a gyöngeség?

– El, alaposan.

– No, majd főzök én neked aszalt-málnát. Szép lassan kortyolgatod és meggyógyulsz.

Nasztaszja elment, beleveszett a lidércálmokba. A harang ritka kongásokkal valahol messze-messze vergődött, a szemem előtt szivárványok úsztak. A szomorúság körülvelt minden oldalról, aztán, mikor a fejem kitisztult, elfogott az undo-rodás, fizikai utálat a világon minden iránt, magamat is utáltam már. Minden összeomlott bennem, minden szétesett.

Dühös kétségbeeséssel gondoltam vissza a tegnapi vere-

kedésre, felgyűlt bennem a gyűlölet mindkettőjük iránt. A lelkem mélyén Olesa pártján voltam, az eszem viszont azt hajtogatta, hogy mégiscsak Avinyernek van igaza. Mind-azok ellenére, hogy igazságtalanul bánt el Olesával, igaza van. De várj csak, mi az ördögöt akarsz? Mit akarsz te ebben a vitában? Végleg összezavarodtam . . .

A fejemben hasogatott a fájás, és sírni lett volna kedvem, ugyanakkor azonban majdnem kacagtam ezen a kívánságon: „Én magam, csakis én vagyok az oka ennek a verekedésnek. Én óhajtottam határozott elrendeződést kettejük viszonyában, én idéztem föl az elcsitult múltbéli szellemeket. Utána aztán magam is megijedtem, és össze akartam békíteni az öregeket. Azért van mindez, mert önző vagy, és mindenképpen harmóniát akarsz, határozott állapotot, boldog világrendet. No hiszen jól összebékítetted őket, mondhatom.” Olesa falnak vert feje koppanásai olyan világosan visszhangoztak a fülemben, hogy elpirultam a szégyentől és a keserűségtől: „Ó, te sátánfi, minek kellett beavatkoznod a dolgukba? Most már gyűlölnek mindketten. Ismét ellenségek lettek, az ellenségek viszont nemcsak azt gyűlölik, akik vitatkoznak velük, de azt is, aki ki akarja őket békíteni. Ez már biztos. A gyűlölködésük nem akadályozza őket abban, hogy összefogjanak ellened. És most már soha nem töltheted el itt nyugodtan a magad huszonnégy napját, a szülőfaludban. Most hát kiderül, miről van szó! Rögtön ezzel kellett volna kezdeni . . . Te most is csak magadra gondolsz. A huszonnégy nap, ünnepek nélkül . . . De nem, mégse, nem erről van szó. De ugyan, akkor hát miről? Arról . . . Miről is. Arról, hogy . . .”

Valami gondolat szűnyogként egyre csak a fülem körül

dongott, de sehogy sem bírtam elkapni. Minden összekeveredett a fejemben: „Föl kell kelnem. Mindenekelőtt fölkelni. Fél lábbal a sírban voltam már az átkozott náthaláz miatt! Mindjárt átmegyek Nasztaszjához, ő majd főz nekem szárított málnát. És Olesa csak hadd gyűlölje Kozonkovot, rászolgált az bőven Olesa gyűlöletére. Hadd gyűlölje Avinyer Olesát, ez ugyancsak rendben van. Úgy látszik, hát mindennek így kellett lennie. Igen! Igen! Igen!”

Nem emlékszem, hogyan húztam föl a csizmámat. Lemásztam a kemencéről, támolyogva fölöltöztem, és kimentem az utcára.

Olesa kiskapuja becsapódott, és én, a gyöngeségtől botladozva, föllépkedtem a kis grádicson. Megfogtam a kilincset . . .

Uramisten, mi ez? Nem hittem a saját szememnek. Az asztal mellett békességben, mint két veterán, beszélgetett Avinyer és Olesa. Nem volt ott se kiabálás, se lárma. A pálinkás üveg ott zöldellett a teásedények között, az asztalon hűlőgetett a szamovár.

– Már régen várunk rád, Konsztyenkin. Nosza, gyere csak, ülj le! Hát begubóztál – vagy mi? – szólt Olesa.

– Dehogy, semmi különös most már.

– Majd mi rögtön kigyógyítunk téged.

Olesa félig töltötte a csészét barna teával. Nasztaszja új teát főzött, most már málnából. Kavargattam a cukrot, és Olesa egyenest a flakóból telitöltötte a csészét. Aztán töltött magának, meg Kozonkovnak is.

– Már régóta várunk, fiú, később aztán Nasztaszját is elküldtük érted – mondta Avinyer és fölemelte a kupát.

– Adja isten, ne az utolsó legyen! – köszöntötte ráuk a magáét Olesa.

A puncstól kezdett melegem lenni. A hideg borzongás szétolvadt a hátamból, és valami érthetetlen dologtól melegség futott a szemembe. Vagy tán öregszem? Meglehet, öregszem, és egyszerűen kezdek szentimentális lenni. Ah, vigye el az ördög, mégiscsak milyen jó élni!

– No, indulás!

A múltfélben lévő betegség kódén át homályosan hallottam Avinyer és Olesa beszélgetését.

– Nem úgy van az, Avinyer Pavlovics, én téged nem élek túl.

– Talán még te is, Olesa, megtiporsz majd engem.

– Mind a ketten odakerülünk, Avinyer Pavlovics, egyformán a földbe jutunk. Én már kiszámítottam, a koporsóba negyvennyolc szeget köll verni. Csak aztán, ha majd nem tetszik nekem ott lenni, visszajövök, fogom a szabadságos leveletem. Hanem, tudod mit, legény: csinálj nekem hornyolt koporsót, vagyis eresztékest! Ha majd meghalok, csinálj ilyen jó eresztékes koporsót, hogy mindkettőnknek becsületére váljék. Aztán majd harmonikaszóval temessetek, ahogy rázendítenek, legalább a lábammal verem a taktust! – Olesa még mutatta is, hogyan.

– Hornyoltat. Csinálok én neked eresztékes koporsót, természetes, amelyikbe nem köll majd szeg, az szorosabban zár... – Kozonkov rágni kezdett egy darab kenyeret.

– Akkor hát csináljunk is kötést!

– Nosza csak! Én nem vagyok ellene – válaszolt Kozonkov.

– Tanúk előtt!

Olesa még föl is állt a helyéről.

– No!

– Add a kezed, hogy eresztékeset csinálsz!

– Na jó, de lehet, hogy én halok meg előbb.

– Hát akkor én csinálok neked eresztékest.

A két öreg megszorongatta egymás kezét, és Olesa hirtelen jókedvvel, szívből jövő vidámsággal rákezde a csasztuskát:

Kis-suttyó korunkban

Táncot roptunk körbe'

Úgy pörögtünk – nem ért le

Lábunk se a földre!

Nasztaszja nevetve emelte rá a kezét:

– Oj, oj, mi lesz ezzel az emberrel! Ni csak, most már még énekel is!

– Hát most már mit csinálnék! Holnap te elutazol Kosztjával, én meg hogy már nem leszel itthon, hozok valami fiatal menyecskét. Bemegyek a kórházba, leadok minden vizsgálati papírt. Elmegyek Ogarkovóba lánykérőbe!

Aztán kettesben Avinyerrel, összehajtva az ősz fejüket, csöndesen, szép összhangban rágyújtottak valami régi-régi szomorú nótára. Én nem tudtam hozzájuk csatlakozni – egy szót sem ismertem ebből a dalból . . .

ELBESZÉLÉSEK

Alekszandr Romanovnak

I.

Éjfél tájban egyenletes, zengő fagy ütött be. A hold nem világított, de az ég kicsillagosodott, és a falu fölött szélesen ívelt át a Tejút óriási fehér sávja. Ivan Tyimofejevics leszállt a kemencéről, csak úgy, mindjárt az alsóneműre felvette irhabundáját, és kiment a levegőre. Az átfagyott padlódeszkák ropogtak a lába alatt, a pitvarban meg fülsiketítően durrant egy gerenda, mely megrepedt a hidegtől.

A kert alatt, a mocsár közelében, jól hallhatóan, búsan felüvöltött egy hímfarkas, majd elnyújtott, vékony vonítással válaszolt neki egy nőstény.

„Ej, átkozottak! – gondolta az öreg. – Dögöljete meg! Már két éjszaka folyton üvöltenek.” Bereteszte a pitvarajtót. A házban meleg volt, hám és száradó nemezcsizma szaga érzett. A szekrény mögött az öregasszony hortyogott az ágyon. Ivan Tyimofejevics fáklyát gyújtott, és bedugta az ódon tartóba, melyre rásült a lecsurgó gyanta: jószerével ősz óta nem volt petróleum.

– Legalább éjszaka tartanál pihenőt, ilyenkor ne füstölnél! – zsémbelt Mihajlovna.

Ivan Tyimofejevics szótlánul nézte, hogyan lövell szikra-

kévét a fenyőgally, aztán hogyan vonja be hamvasság a sercegve hűlő parazsat.

Ezen a télen mind gyakrabban elfogta a bánat Ivan Tyimofejevicset. Ez azután kezdődött, hogy megjött a második halotti cédula – Koljuhának, a kisebbik fiúnak a haláláról. Alig tértek magukhoz bánatukból az első értesítés után, amely az idősebbik halálát tudatta, amikor megint hoztak egy írást a községi szovjetből. Ebben azt írták, hogy fia – feladatának teljesítése közben – hősi halált halt, és itt meg itt van eltemetve. – Két év – két élet . . .

Ivan Tyimofejevics krákogott egyet, aztán új fáklyát gyűjtött. Fény vetődött a tapétázatlan közfalra, amelyen tükör és fényképek függtek. Az öreg elővett a tükör mögül egy levelet, és szakállas fejét hátravetve olvasni kezdte. A levél Leonyidtól, a középsőtől jött; tegnapelőtt érkezett. Ivan Tyimofejevics az ajkát mozgatva újra elolvasta:

„... Harcos gárdista üdvözetemet küldöm maguknak. Kedves édesapám, Ivan Tyimofejevics, kedves édesanyám, Nagyezsda Mihajlovna, mi most már idegen földön járunk. Nekünk egy az útirány – Berlin, a német meg úgy menekül, ahogy csak bír . . .”

A csendben, hangos reccsenéssel megint megrepedt a fagtól valami. Ivan Tyimofejevics végigolvasta a levelet, majd visszatette a tükör mögé. „Eh, Ljonyka, Ljonyka! Most már csak te maradtál meg nekünk, öcséd, bátyád a földben fekszik, nem kél fel soha, és most már terajta kívül nincs, aki játszon a harmonikán.” Ivan Tyimofejevics a szekrényre sandított, ahol alul ott hevert a harmonika, amelyhez már régóta senki se nyúlt. Aztán megvárta, míg elég a fáklya, és visszamászott a kemencére. De csak nem jött álom a szemére,

így hát nem sokára ismét felkelt, hogy még sötétetlén tűzifáért induljon.

Mihajlovna a kemence körül bajmólódott.

Ivan Tyimofejevics, kopott irhabundáját a vállára vetve, a nadrágszíj mögé dugott fejszével a kolhozistálló kapujához ment ormótlan nemezcsizmájában. A fagy úgy tombolt, mint egy zabon hízott, pihent csődör, az éjszaka meg múltóban volt. Mint apró üvegcserepek, csillogtak az égen a csillagok, de a falun túl már lilásan derengett a hajnal.

A lóistállóban melegebb volt. A Viszketős, a szürke ló mélyet horkantott, amikor az öreg odament az állásához. A Viszketős Ivan Tyimofejevicsen kívül senkinek sem engedte meg, hogy rátegye a kötőféket: patkány módjára kinyújtotta nyakát, és harapásra készülve, lesunya a fülét. A fehérchselédek mindig gereblyével, gubancos sörényénél fogva kapták el, vagy Ivan Tyimofejevicset hívták segítségül.

Az öreg simogatva húzta a Viszketős fejébe a kötőféket, és kivezette a folyosóra. Rálépett egy fagyos lócitromra, és kis híján elesett. Már pitymallott. Egyik-másik kéményből fent kiszélesedő, magas, fehér füstoszlop szállt fölfelé: a fagy sehogy sem akart engedni.

Ivan Tyimofejevics rátette a Viszketősre a hámat, a hátszíjpárnát; aztán bevezette a lovat a két rúd közé, kiegyenesítette a megkérgeedett hámszíjat, és hozzálátott a befogáshoz. A lábán keresztül élvezettel húzta össze a hám csatjait (ereje még volt), ügyesen feltekerte és beigazította a szíronybőrből való hámgaszíjat, és felhurkolta a gyeplőt.

Megnyikordult a lefagyott parasztszán. Ivan Tyimofejevics bundástul azon a félköríves fán ült, amelyet azért tesznek a szánra, hogy ne guruljanak szét a farönkök.

„Ej, betyár élet! . . . – gondolta az öreg, ahogy kihajtott a faluból. – Csak lenne már vége a háborúnak minél hamarabb; hazajönne Ljonyka, és lakzit csapnánk neki . . .”

A hó úgy csikorgott a szántalpak alatt, mintha ezer házasulandó legény haladna az úton olyan recsegős csizmában, amelyet Jarika, a sánta csizmadia varr. Jarika a csizma kérébe ügyesen nyírfakérget illeszt be, úgyhogy a lábbeli járáskor vagy tánckor az egész falu, az egész községi szovjet hallatára recseg.

Hajnalodott. A havas mező, kérgesre fagyott hullámaival rózsaszínűre vált a hideg naptól; Ivan Tyimofejevics megpaskolta a Viszketőst. A ló csapott egyet szürke farka tövével, és megszaporázta a lépést. A kancát is, magát az öregembert is az utolsó szörszálig rég belepte a zúzmára. A szán nyöszörögve énekelt, és ez az ének régi idők körül forgó, kellemes gondolatokat fakasztott, de nem sokáig.

– Ja-a-aj, mind a kettő odaveszett! – mondta ki hangosan a gondolatát Ivan Tyimofejevics. – Micsoda csapás, miért? . . .

A fa – apró erdei fenyő, görbe lábú éger és fehér oldalú nyír –, amelyet még az ősszel kivágott a mocsárnál, máglyában állt. Ivan Tyimofejevics szétmállasztotta a havat a máglya körül, megkerülte a szánnal, aztán ráérősen rakodni kezdett. Alig rakta meg a szánt és kötötte le a fát, amikor a Viszketős hirtelen nyugtalanul megugrott, kis híján eltörte az egyik rudat, és fel-felhorkanva minden ízében remegett.

Ivan Tyimofejevics odapillantott, és megdermedt: két ösztövé farkas, a farkát behúзва oldalt szökkent. Megálltak, és kifejezéstelen, hideg szemükkel álmosan hunyorítva előre-

nyújtották a pofájukat. Ivan Tyimofejevics még az ősz szőr-
szálakat is látta az egyik farkas állán.

A Viszketős, bármilyen nehéz is volt a rakomány, riadt
nyerítéssel megiramodott az úton, úgyhogy az öreg alig tudott
felugrani a szánra. Ivan Tyimofejevics gyorsan előhúzta a
nadrágszíj mögül a fejszét, és ekkor látta, ahogy az egyik
farkas könnyeden átlendül a vihardöntötte fákon, a másik
meg utoléri az elsőt, és a jégkérges havon négy ugrással mind
a kettő ott terem mellette. A ló vágtába csapott át. „Csak el
ne szakadjon az istráng” – villant át az öregember agyán.
Mindez néhány másodperc alatt zajlott le, úgyhogy nemigen
vésődött Ivan Tyimofejevics emlékezetébe. Az elülső farkas
kétszer nekiugrott a Viszketős torkának, de a fogat mind a
kétszer félrelökte, úgyhogy bukfencezve oldalt repült. Ez-
alatt a másik farkas bizonyára veszteg maradt. De ekkor Ivan
Tyimofejevics hirtelen vékony mancsokat, vadállatpofát pil-
lantott meg maga mellett, és a fejsze fokával rásújtott erre a
pofára. A fenevad felvonított és félreugrott. Az első még
többször is a Viszketős felé szökkent, de a ló már a mezőn
nyargalt, és a kemencékből szálló, magas füstoszlopok nem
messzire fehérlettek.

A tavasz nehéz volt és késedelmes. Május elejére még alig-alig duzzadt és szürkült meg a folyó a kanyarokban. A kolhozban takarmányhiány állt be. Mihajlovna egyszer magánkívül rohant be az istállóból, és sírva szaladgált fel s alá a házban.

– Jaj, Ivan, jaj, a tehén! . . .

Ivan Tyimofejevics máris rohant az istállóba. A tehén az oldalán feküdt, rúgdosott mind a négy lábával, nagy szeme már felakadt. Ivan Tyimofejevics visszafutott a házba késért, hogy levágja az állatot; sokáig kereste a kést, de már úgyis késő volt. A tehén megdőglött, úgyhogy el kellett ásni a húsát.

Mihajlovna ezután még jobban lefogyott, és zavarosan kezdett beszélni. Ráadásul Ivan Tyimofejevicsnek elfogyott a szívnivalója. Kirángatta a házagokból az összepréselődött barna mohát, de annak a füstje csak még jobban elrontotta a kedvét. Jarika csizmadia szintén majd elepedt már a dohányért, de őneki vittek néha egy kis mahorkát a varrásért, így hát Ivan Tyimofejevics vasárnaponként Jarikához járt cigarettázni.

A kolhoznak már tavasz előtt elfogyott a szénája, úgyhogy a lovak fele elhullott, a teheneket pedig a háztetőkről leszedett szalmával tartották úgy-ahogy.

Ivan Tyimofejevics egy reggel kiment a tornácra: a brigádvezető utasította, hogy a Viszketőssel járja sorra a régi boglyák helyeit, amelyekről most olvad le a hó, és kaparja össze a maradék szénát.

Šütött a nap, és már reggel enyheség kezdődött. A falu felé

mindenünnen dürgő fajok tüzes éneke szállt. Mintha az egész világon mindenütt kakasok csattogtak volna, az ég hályányan kéklett a tetők fölött, a folyó meg kiáradva; egyenletesen zúgott lent, a kertek alatt.

Ivan Tyimofejevics az egész tavaszon először húzott bőrcsizmát. Az este bekente szuokkal, a kapcáját megszáritotta, úgyhogy ma könnyű, szinte jókedvű volt a nemezcsizma terhétől megszabadult lába: a hólé meg a szuok szaga a régi tavaszokra emlékeztetett.

A házak északi részén még épp csak olvadtak az utolsó hókupacok, a délin, a napsütésen pedig itt-ott már serkedt az első zsenge fű. A felmelegedett mezők fölé most emelkedett a nagy nap, fehér csőrű, szuokfekete varjak kószáltak a szántáson, mindenütt a nap, a trágya meg a hólé szaga érzett.

Ivan Tyimofejevics fölött tisztán csengő, gondtalan dalra zendített egy seregély. Az öreg felkapta szakállas fejét, és sokáig nézte a kis madarat. Az áttetsző kékségben egyetlen felhő se volt, és a seregélydúc, amelyet még a háború előtt állított fel Leonyid a palántaágynál, ebben a kékségben lebegett.

Ivan Tyimofejevics egyenest a tócsákon át indult a lóistálló felé, hogy kipróbálja, nem folyik-e be a víz a csizmájába. A Viszketős ezen a napon alig tudott felállni. Többször is megpróbálta kilökní maga alól az első lábait, de hiábavaló volt az erőlködése, úgyhogy az öregnek kellett segítenie. Végül felállt, először az első, majd a hátsó lábaira, és hosszú, szürke fejét hálásan támasztotta Ivan Tyimofejevics vállához. Az öreg megvakargatta a ló füle tövét, és bepillantott az üres jászolba.

– Mi az, pajtás, nincsen széna? Nincs, szegénykém, ma-

gam is látom, hogy nincs. No, légy türelemmel, légy türelemmel!

Egy kötéllel elindult a mezőre, előbb az egyik, majd a másik boglya helyére. A boglyafák körül leolvadt a hó, egy csomó kiázott, vérszegény szénaszárlól. Ivan Tyimofejevics összekotort egy egész teher szénát, és a hátán az istállóba cipelte. A napfényes mező után az istálló olyan sötétnek hatott, mint az éjszaka. A Viszketős boldogan és csöndesen felnyerített. Ivan Tyimofejevics odadobott neki egy nyalábot, a maradékot meg éppen szét akarta osztani a még életben maradt többi ló között, amikor a kapunyílásban váratlanul megjelent Polka Balasova fejőnő.

– Hát te mit csinálsz, Ivan? – szólalt meg sírósan. – Hisz még tegnap azt mondta a brigádvezető, hogy a teheneknek szánja a boglyák helyén maradt szénát, te meg a lovaknak adod. Ó, istenem!

Polka szeme, amely amúgy is nagy volt a koplalástól, most még nagyobb és a keserűségtől még szomorúbb lett. Aljoska Balasov mindjárt a háború első napján elment a frontra, még a mézesheteket se töltötte el a feleségével. Tavasz felé, februárban pedig már meghozták Polkának a halottlevelet. Polka hangtalanul sírva, szinte magánkívül, holtfáradtra járta magát, két napig a padlón fetrengett, a harmadikon meg világra hozott egy koraszülött fiút. Vitykának mindenki korai véget jósolt, de ő fogta magát, és azért is életben maradt. Attól fogva Polka teljesen megváltozott, mintha nem Vityka jött volna a világra, hanem ő maga született volna újjá, és az egész háborút végigdolgozta a tehenészetben.

Polka magából kikelve rohant, hogy összeszedje a maradék szénát.

– Várj, Polinarja, ejnye no . . . Gyere, menjünk ki a mezőre, össze tudunk kaparni még valamit, bizonyisten! – Ivan Tyimofejevics már fogta is a kötelet.

A fejőnővel sokáig járkáltak a mezőn, ügyel-bajjal összekotortak két teher szénát, és nagy nehezen elcipelték a gazdaságba. Polka lázas örömmel futkosott a jászlak mellett; a tehenc oldalba bökdösték a pofájukkal, és versenyt bömböltek.

Ivan Tyimofejevics bement a vízmelegítő helyiségbe. A nagy, kormos vízmelegítő üres volt. Penész- és kreolinszag érzett, a padlón egy kiürített rozsdás tűzoltókészülék hányódott, az ablakon bágyadtan rakta apró lábait egy smaragd-zöld légy, amely felmelegedett a tavasz közeledtére.

Ivan Tyimofejevics egyszer csak azt hallotta, hogy a kis katlanban moccan valami. Az öreg belenézett. A katlanban ott ült Vityka, és az agyagtapaszt eszegette. Vékony, görbe lábát kalácsformában összefonta; az egész arca maszatos volt az agyagtól, mint valami csokoládétól.

Vityka az agyag rágását abbahagyva, elragadtatással rábámult Ivan Tyimofejevicsre, és elmosolyodott. Az öreg megtörölte a fiúcska orrát, és megpaskolta a kis hasát.

– No, mi az, tábornok, a katlanban tanyázol? Eszed, eszegeted az agyagot, mi, eszegeted?

Ivan Tyimofejevics kiment a napra. Majd megvakította a verőfényes tavaszi nap kékarany ragyogása, és majd megsüketült a madarak harsogásától és az áradó víz zúgásától. Polka a jászol peremének dőlve tördelte a kezét, a válla meg görcsösen rázkódott, ahogy próbálta visszafojtani súlyos, sűrű sóhaját. Az öreg megriadva közelebb ment hozzá:

– Mi lelt, Polinarja?

Polka eltámolygott a jászol mellől, majd a könnyeit nyelve, mosolyogva megszólalt:

- V-v-v-vége a háborúnak. Véget ért a háború, véget!
A vízmelegítő katlanból böggéssel válaszolt rá Vityka.

3.

Jarika recsegős csizmaszárat varrogatott, és magával társalgott. Amikor Ivan Tyimofejevics elújságolta neki a hírt, a csizmadia először nem akarta elhinni, aztán végigjártatta tekintetét a szobán, és teljes lendülettel a lóca alá hajította a csizmaszárat.

- Tyű, az anyja kiskésit, hát csakugyan?!

Legényesen odaugrott a pince csapóajtájához, a karikánál fogva felrántotta, és eltűnt a padló alatt. Amikor nemsokára visszamászott, egy poros negyedliteres üveget tartott a markában.

- Itt van ni! Két éve zsugorgatom. Gondoltam: huncut legyen a nevem, ha nem érem meg ezt a napot!

A komódból elővett két csészét, az élete párja meg szalmalisztból sütött lepényt vitt oda egy serpenyőben. Kettévágtak egy fej hagymát. Jarika a szurkosfonáltól csíkos kezével felvette a csészét, koccintott, és sovány ádámcsutkáját mozgatva felhajtotta. Krákogott egyet. Ivan Tyimofejevics már régóta nem ivott vodkát. Szinte perzselte, és meleg hullámban rég nem tapasztalt bágyadtság futott végig a testén.

- Csak kivártuk ezt a boldog órát, Ivan – szólalt meg ismét Jarika, miközben kitöltötte a maradék italt. – Csak ki-

vártuk . . . De hogy fogunk élni? A kolhoz már nem kolhoz, hanem maga a nyomorúság. Férfiak csak mi ketten maradtunk a faluban – hová lett a színe-virága? Egytől egyig mind elesett. Csak a te Levonyidod él . . . – Jarika a nyelvét kidugva, imbolyogva, sokáig köhögött. – Misuha Szmirnov . . . Emlékszem, a legnagyobb kaptafán varrtam neki csizmát, mert a többi kicsi volt. Még egy ilyen legényt is ledurrantottak . . . Kolja Mokrinyin . . . sűrűn járt hozzám . . . Vanyuha Varza, Petyka Marjin, Aljoska Balasov, a te két fiad . . . Ej, az anyja kiskésit, tisztára letarolták a falut!

Ivan Tyimofejevics sokáig elüldögélt Jarikánál. A végén mind a ketten beszeszeltek, a csizmadia megkezdett egy új nyolcadfontos mahorkacsomagot, és máris szürkés-kék, réteges füst úszott a szobában. Ekkor az utcán boronafoggal megkongattak egy ekevasat.

– Gyertek gyűlésre! Gyűlésre! . . . Gyűlésre, asszonyok! . . . – kiabálta a brigádvezetőnő.

A brigád közgyűlését az Ivan Tyimofejevics hátsó házában tartották. Egészen alkonyatig beszéltek a tavaszi vetésről, amikor pedig szétszéledtek, a falu fölött békéltetően megereedt az első könnyű, meleg eső.

A föld, akár a menyasszony, ha távol van a vőlegénye, epedve várakozott már a határban körös-körül, készült a boldog megújulásra. A szérűn túl, mint minden tavasszal, pezsgve zúgott a Jarika buborékos patakja. A meleg ködben egész éjjel boldog izgalommal ébredezett valami.

Reggel Ivan Tyimofejevics új inget vett fel, csizmát húzott, és felpróbálta azt az egyujjas lenvászon kesztyűt, amelyet még télen hevenyészett Mihajlovna. Kescrű, de ünnepélyes érzés töltötte el. Megint eszébe jutott az a háború előtti tavasz,

amikor ugyanilyen időben kiment a két idősebb fiával a régi Tyimoha-telekre. A legfiatalabb még siheder volt, akkor tanították szántani. A fiai, valamennyi makkegészséges, összeállították az ekét, erős, kisubickolt csizmában, faösztökével felszerelve hajtották a fogatot, és el-elkapták a boronáló lányok derekát, ha elhaladtak mellettük. És milyenek voltak a brigád lovai! Milyen egyenletesen lépkedett a barázdában a jól táplált Viszketős! . . .

Ilyen gondolatokkal vezette ki Ivan Tyimofejevics a Viszketőst az istállóból. A ló alig bírta gubancos bokaszőrű, óriási patáját; már csak ez maradt a Viszketősből: ez az óriási pata, mely akkora, mint egy tál.

Mindig a Tyimoha-teleknél kezdték a szántást. Arról olvadt le a legkorábban a hó, ott szikkadtak a leghamarább a dülők. Ivan Tyimofejevics ügyel-bajjal, de boldogan kigurította a színből az ekét, még háború előtti kulcsával rácsavarta az ekevasat a gerendelyre, és befogta a kancát. A varjak, az újdonságot megérezve, már türelmetlenül ugráltak a közelben.

– Gyű te, gyű, kedves lovam! – biztatta szinte becézve a Viszketőst Ivan Tyimofejevics, és beleeresztette az ekevasat a barázda szélébe.

A ló okosan és ügyesen beleállt a barázdába. Egy kissé hátrasandítva, várakozón hegyczte fülét.

– No, isten nevében, lássunk hozzá . . .

A Viszketős megrántotta az ekét, megfeszült a taliga lánc, és az ekevas mélyen belehasított a nedves földbe. De a ló mindjárt meg is állt. Ismét rántott egyet, és újra megállt. Remegtek sovány combjának izmai, ahogy halk nyerítéssel hátranézett Ivan Tyimofejevicsre. Az öreg odament hozzá, meg-

igazította a hámszíjpárnát, és megsimogatta a ló szomorú po-fáját.

– Húzzad, kedves, húzzad, muszáj . . .

A ló jobbra-balra imbolyogva ment vagy tíz lépést, aztán még tízet, majd még és még . . . A sötét földsáv mind mesz-szebbre húzódott, és az első varjú már leröpült erre a sávra, és belevágta csontkemény fehér csőrét.

Ebédre felszántottak egy sávot, vagy ötszáz ölet. Amikor Ivan Tyimofejevics érezte, hogy a Viszketős mindjárt elesik, kifogta. Az istállóból visszatérve szüntelen azon gondolko-zott, hol lehetne még összekaparni egy kis szénát, és öröm töl-tötte el, ahogy a szeme előtt ott sötétlett a felszántott föld-sáv.

A mező meg a falvak fölött a sötétkék magasságban ott süttött a meleg, jó nap, az árkokban pedig zúgtak a hólépata-kok. Jarika felesége egymás után akasztotta ki a házukban a téli ablakokat.

Jarika a tornácon ült, és már messziről egy kis újságpapírt kért a postáslánytól, hogy először átnézze, aztán cigarettát sodorjon bele. A postáslány valahogy oldalvást ment oda a tornáchoz Ivan Tyimofejevicssel, majd miután valami papi-rost nyomott a kezébe, köszönés nélkül továbbstietett. Ivan Tyimofejevicsnek megremegett a keze, amikor olvasni kezd-te. A nap gurulni kezdett, az éggel együtt körbepördült, a falu meg felfordult, a háztetőkkel lefelé, és Ivan Tyimofe-jevics eszméletlenül a Jarika tornácára rogyott.

– Levonyid! Elesett Levonyid! – kiáltotta Jarika, és az egész falu összefutott a tornácánál.

Mindenki sírt egytől egyig: zokogva siratták az utolsó fér-

fit, aki a háború vége előtt három nappal elesett egy idegen országban.

Csak ennek az utolsó férfinak az anyja nem volt ott. Amikor később meghallotta Leonyid halálhírét, felállt az asztal mellől, és tébolyultan ide-oda villanó tekintettel odament a kemence szájához, ki tudja, miért, felvett egy kis vassfazekat, és egymás után, gondosan gombolyagokat, kanalakat, kötvényeket, rongyokat rakosgatott bele . . .

Egy hét múlva csendesesen meghalt a fürdőházukban, amely penész és kihűlt parázs szagával volt tele.

4.

Úgy-ahogy eltelt egy hét.

Váratlanul megváltozott az idő: az erdő mögül hirtelen szemtelenül fújni kezdett a csontig ható északi szél, és sebesen sodorta a súlyos hópelyhek fehér áradatát. Eltűntek a seregélyek meg a varjak, a nap elbújt, fénye kialudt, és egy kissé még az áradó víz zúgása is elcsitult, mintha kímélettel volna a távozó tél iránt. A tél pedig betyárosan nekidurálta magát a földön. A hó mintha nem is az égből, hanem a látóhatár széléről zúdult volna elő: oldalról csapkodott.

Még nappal is csikorgó hideg volt, úgyhogy a Mihajlovna sírja sokáig nem süppedt meg: a fagyos föld változatlanul ott domborodott a katonaanya nyughelye fölött. Ivan Tyimofejevics másodnaponként kijárt a temetőbe egy lapáttal, hogy felhantolja a kis sírt, de a föld még mindig nem engedett fel.

A hetedik napon megint csapkodott a hó. Ivan Tyimofeje-

vics a lapátra támaszkodva hazafelé ballagott. A mezőn megállt, és sokáig nézte a házat. A hópelyhek behulltak a szakállába, a szemébe, elolvadtak, és a vízcsöpek lefolytak a galérja mögé. Ivan Tyimofejevics nézte a házat, a ház meg nézte őt: a négy elülső ablak, sárgára festett ráámájával vékony orrú szentek képéhez hasonlított. A zelnicemeggyfa mellett búsan meredt az égnek a seregélydúc.

Üres volt a falu és hideg. Ivan Tyimofejevics nekitámasztotta a lapátot a kapunak, és az istállóba indult, hogy megnézze a Viszketőst. Azóta már nem is mentek ki szántani: megváltozott az időjárás, meg aztán immár három napja a Viszketős se tudott magától lábra állni, úgyhogy köteleken függött, amelyeket a szarufához kötöztek.

Ivan Tyimofejevics már a kapuból látta, hogy a köteleket leoldották a szarufákról. Odament az álláshoz, halkán kétszer is szólította a lovat, de nem jött válasz: a szokásos nyerítés. A Viszketős a bal oldalán feküdt mozdulatlanul. Ivan Tyimofejevics odaszaladt hozzá, megrántotta az üstökét, de a vicsorgó fogú, nehéz lófej hideg volt és merev, a négy nagy pata – előrerúgva.

Ivan Tyimofejevics lassan leereszkedett a ló tomporára. A kapun át befújta a szél az állásba, meglebegtette a Viszketős sörényének szürke fürtjeit, panaszosan füttyült a hézagokban, és ide-oda kószált a szarufák között.

Ivan Tyimofejevics sokáig ült ott a döglött Viszketősön. Aztán felállt, kezére csavarta a kötélgyeplőt, amelyen a Viszketős függött, és hazaindult.

Az égen, a mező fölött hódara fehér sávja szállt.

Az öreg a régóta nem söpört lépcsőn felment a pitvarba, kinyitotta az ajtót, és zavartan, mint egy idegen, szétnézett a

házban. A kemence fűtetlen volt, és emiatt az otthon illatát már kiszorította a hideg, és az üresség barátságtalan szaga. A mennyezetről lelógott egy levált újságpapír. A küszöbnél forgácsok hányódtak, meg a macska üres cseréptálja: maga a macska még a múlt héten elkóborolt, és azóta nem mutatkozott.

Ivan Tyimofejevics, vattás kabátját le se vetve, összegörnyedve leült a lócára, és egy padlódeszka görcsére meredt. Igyekezett felidézni egész életét attól a nyártól fogva, mióta az eszéet tudja, az idei tavaszig, de emlékezete összekeverte, felcserélte az éveket, és hol ezt, hol azt ragadta ki a múltból. Most az jutott eszébe, hogyan született Ljonyka, majd hirtelen az az éjszaka elevenedett meg előtte, amikor virágzott a borsó a fürdőház mögött; amikor az éjjel is világos mezőről idehallatszott a lányok éneke, aztán váratlanul a farkas pófája bukkant fel, a csikorgó téli úton, majd újra a lila és fehér borsószirmok tűntek elébe, végül megjelent a kora őszi mező meg a Visketős – a vékony lábú, kerek tomporú, puha, selymes ajkú, játékos, fiatal csikó . . .

– Ó-ó-ó! . . .

A hódara ólomsörétként zúdult az ablakokra.

Ivan Tyimofejevics odament a komódhoz, révetegen kihúzta az alsó fiókot, és elővette a poros harmonikát, amelyhez öt év óta nem nyúlt senki sem. Lepakcsolta a fújtatót összefogó kis szíjakat, és térdére tette a harmonikát. Felzúgott egy szomorú, mély hang, majd szétolvadt az üres, hideg szobában. Ivan Tyimofejevics behunyta a szemét, de a könny mégis csurgott a szakállába; nagy, bütykös ujjai végigfutottak a billentyűk gombjain, és halk ropogással széthúzódott az összeragadt fújtató.

Ivan Tyimofejevics a száját mozgatva játszani kezdett.

Az ősi orosz muzsika lágy volt és szomorú: a billentyűk bús szava mögött a „kamarinszkaja” futama sejlett, a basszusok öblös, rekedtes sóhaja elnyújtva árnyalta az egymásnak felelgető hangokat, az átmenetek szűztiszták voltak, és az egészből valami titokzatos erő és titokzatos keserűség áradt.

Ivan Tyimofejevics szakállas fejét a harmonikához hajtva, fülét rátéve, becsukott szemmel játszott, és játszott, és zavaros könnye ritka csöppekben gördült végig az arcán.

Nem maradt senkije, csak a harmonika szólt, akárha élne.

A brigádnál mindig vékony, egyenletes kötélgyeplőt sodortak. Ivan Tyimofejevics fogta az istállóból hozott, összehajtogatott gyeplőt, és a sötétben felakasztotta a kemence mögé. Másnap újra kiment Mihajlovna sírjához, és körülásta a kis halmot – valamelyest enyhült az idő.

Csendes volt a lelke és nyugodt. Most már tudta, mit tegyen, és titkolt, szomorú szeretettel nézte a felengedő tavaszi világot. Ismét erőre kapott a zöldár, amelyet a hóesés is táplált. Újra megjelentek a varjak és a seregélyek. Az asszony-nép, az élén Polka, boronálgatta azt a táblát, amelyet Ivan Tyimofejevics felszántott. Nyolcan a borona elé fogták magukat, és kötéllel húzták a nedves földön. Jarika csizmadia pedig nyúzta a Viszketőst az istállóban. A gyermekek türelmesen álltak mellette egy-egy kosárral. Ivan Tyimofejevics is odament, és Jarika levágott neki egy nagy darabot a Viszketős combjából. Ivan Tyimofejevics tudta, hogy utoljára megy végig az utcán, hogy többé senki se látja élve – és nyugodt volt. Befűtött a kemencébe, és megfőzött két darabot a

döglött ló húrásból, de meg már nem ette, hanem készülődni kezdett. Még az este arra kérték, hogy szárítsa ki a pajtát a tavalyi áztatott lenkóro számára, melyről már leolvadt a hó.

Ivan Tyimofejevics fogott egy nagy kosarat, beletette a vasfazekat a lóhússal, aztán a gyeplőt; gyufát és gyújtóst is rakott bele, és megint elment hazulról.

Már esteledett. Ahogy kiért a szérűre, a szárítópajta kis ablakán bedobált egy csomó tűzifát, és befűtötte a banyát, a nagy vertagyag-kemencét.

Ivan Tyimofejevics mindig mestere volt a pajtaszárításnak.

A pajta nagy kemencéjében ropogva égtek a fenyőhasábok, és lassanként forróság töltötte meg a pajtát. Beköszöntött a gyér csillagú májusi éj.

Ivan Tyimofejevics érezte, ahogy a pajta falán túl elcsitulnak a tél utolsó zajai, ahogy immár jóval csendesebben zúg a Jarika patakja; érezte a tavaszi illatokat, de mindezt egy végtelen és bölcs titoknak, a halál titkának fátyla vonta be.

Most nem gondolt semmire, mintha nem is volna bánata, de nem volt semmi egyéb sem.

Zúgott a füle.

Egyszer csak azt hallja, hogy megnyikordul a veréce. Kinyitotta a szérűre nyíló deszkaajtó fél szárnyát, és Polka hangja ütötte meg a fülét. Az asszony egy kast tartott a vállán.

– Gondoltam, összekotrok a szérűn egy kis lenpelyvát, két tehén már elnyúlva fekszik az ólban.

Ivan Tyimofejevics egy szót se válaszolt. Polka kapargált egy darabig a szérűn, aztán bement melegedni. Megállt a

banyakemence előtt. Arcát eltakarta a vörösen lobogó láng elől, melegedett egy percre, majd kiment.

Ivan Tyimofejevics megvárta, amíg elhal a Polka csizmájának kopogása, majd kivette a kosárból a gyeplőt, és hurkot csinált. Kiment a szárítópajtából, tapogatózva megkereste a létrát, amelyen fel szoktak menni a padlásra, a falhoz támasztotta, és elindult a kötéllel felfelé. A kötelet hozzákötötte a gerendához, leereszkedett a létra közepéig, a sötétben megfogta a hurkot, remegő kezével tágitott rajta, a nyakába akasztotta, és igyekezett kirúgni maga alól a lajtorját.

Egy pillanatra bevésődött az agyába a kemence bíborvörös visszfénye meg a mezei patak zúgása. Hirtelen éles női sikoly hallatszott a sötétségből, és Ivan Tyimofejevics némi bűnbánattal ellökte a létrát. Aztán semmire sem emlékezett, zöld fénykarikák folytak szét hirtelen elködlött feje körül.

– Jaj, Ivan! Mit műveltél, jaj, jaj! – kiáltotta a pajtában ide-oda rohanva, fejszét keresve Polka. Amikor megtalálta a fejszét, gyorsan nekitámasztotta a létrát a falnak, sietve felmászott, és sírva, taláломra sokáig vagdosta a kötelet, míg nem a pajta földjére zuhant Ivan Tyimofejevics nehéz teste.

Polka, miután nagy nehezen lehúzta a nyakáról a belevágódott kötelet, a világosságra vonszolta. Ivan Tyimofejevics meg se moccan. Polka ott sürgölődött körülötte, sírt, jajgatott, azt se tudta, mit tegyen. Egyszer csak megrándult az öreg ádámcsutkája, majd megint vonaglott egyet-kettőt, és Polka könnyei közt mosolyogva, nagy lendülettel a tűzbe dobta a kötelet.

– Te vagy az, Polinarja?

– Én, Ivan, én . . .

– Ne mondd meg senkinek, az istenre kérlek . . .

Polka könnyben úszva ült mellette, az öreg fejét rátette a saját térdére, és mindaz a bánat, ami kettejükben felhalmozódott, most egy bánatba olvadt össze, és ettől egyszeriben megkönnyebbültek. A lóhúsos fazék elgurult a pajta földjén, odakint meg zúgott Jarika fáradhatatlan patakja, kéken ragyogtak a szérű fölött a csillagok, és emberkézre várva, hal-kan pihegett a föld körös-körül.

Délről egymást követő hullámokban hömpölygött az éjszakában a tavaszi meleg – olyan sűrű, mint a pép –, a szérűnél meg új fűcsírák bújtak ki a földből a sötétben: mindenütt tombolt a tavasz. Élni kellett, gabonát vetni, lélegzeni és járni ezen a nehéz földön, mert nem volt más, aki mindezt megtegye.

Szenyka Gruzgyev, a legvidámabb és leggondtalanabb legény, éppen a háború előtt nősült. Meglehetősen magas volt, de vékonydongájú: a csigolyái még a vattáskabáton át is kidudorodtak, a nadrág meg úgy lötyögött rajta, mint egy karon. Mégis szép asszonyra tett szert – Tajka, Taiszka jól megtermett, ökörszemű menyecske volt, mindig szinte félálomban járt, és titokzatos mosollyal mintha tűnődött volna valamin. De azért vidáman dolgozott, és ugyanúgy elcsevegett a barátnőivel, mint akárki más.

Szenyka a maga együgyűségében dicsérgette a feleségét boldognak-boldogtalannak: „Bezzeg az én Tajkám! Az én Taiszkámnál különb asszony nincsen!” És ujjongó nyíltsággal részletesen kitálalta az éjszakai élményeket. Lehet, hogy kár volt dicsérnie, hogy szerencsétlenségére tálatgatott ki mindent . . .

Igen, Szenyka Gruzgyev valóban vidám fickó volt, gyorsan járt, nem is járt, hanem szaladt. Az ilyenekről mifelénk azt szokták mondani, hogy „lám, ez az izgága nem bír megülni a helyén”. Az ilyet hebrencsnek, ördögmotollának csúfolják, vagy megtoldják a becsületes nevét valami állandó jel-

zővel, és így kerekedik belőle – szélházi Sztjopa vagy besózott Roma vagy kelekótya Jegor.

Szinte mindig mosolygott. Magáról rendszerint harmadik személyben beszélt: „Ismeritek Szenyka Gruzgyevet? Szenyka Gruzgyev derék legény! Szenykát ne bánts, mert ő se bánt téged soha.”

Szenykának igaza is volt: a háború előtt sose ártott senkinek, bár ővele lépten-nyomon kibabráltak. Kit küldjenek legelsőnek fát úsztatni? Szenyka Gruzgyever. Ki üljön a községi szovjetben, ki tartson telefonügyeletet, amikor a legjavában folyik valami ünnepség? Szenyka. Ki legyen az utolsó, aki lovat kap, hogy felszánts a veteményeskertjét? Megint csak Gruzgyev kerül sorra ezúttal utolsó. És így volt ez világéletében. De Szenyka mintha észre se vette volna. Mindenkivel harsányan beszélt, tréfás mondásokat eregetett, és hol itt, hol ott tűnt elő egy kissé jobbra ferdült, felfelé fituló, de hegyes végű, jókora orra. Szerette-e Tajka az ő Gruzgyev-ját – nem tudni. Alighanem szerette valamelyest, mert közvetlenül a mozgósítás előtt megszületett az első gyermekük. Amikor pedig eljött az indulás ideje, Tajka, akárcsak a többi menyecske, teli torokból jajveszékelt, és ráborult a tarisznyákra, melyek tövel-heggyel össze voltak dobálva a kétkerekű taligán. A többi szekér üresen, de befogva, útra készen állt. Szenyka meg ezalatt ott táncolt a saját háza előtt, és a harmonika alig győzte követni gacsos csizmája sarkának szapora kopogását – akárha borsó pergett volna szét. Szenyka csodásan táncolt. Nem a lába alá, hanem valahová az égbe nézve ropta szilajul, vagy köröket írt le, és minden porcikája úgy mozgott, mintha csuklóspánton járna. Nem látsz egyetlen fölösleges mozdulatot sem – a helyén volt itt minden mocca-

nás. Hát igen, szó ami szó, jól táncolt Szenyka. Csak a rigmusok repültek ki a fejéből – nagy bosszúságára – teljesen. Sehogyz jutott idejében észébe a rigmus, és emiatt folyton rázta a fejét, úgyszeg mindig egy és ugyanazt kellett énekelni.

A batárokon jó sokan keresztbe fekve, harmonikaszóval indultak a háborúba. Elment a vidám Szenyka Gruzgyev is.

Eltelt másfél év, és egyszer csak betoppant Szenyka: megsebesült a kezén. A keze – szerencsétlenségére éppen a jobb – teljesen használhatatlanná vált, és olyan lett, mint egy bütökös ág: az ujjak helyén különféle rózsaszínű csonkok és görcsök meredeztek szerteszét, amelyek közül állandóan szivárgott a gennyes vér.

De Szenyka nem vesztette el a kedvét. Bár távolléte alatt nem több és nem kevesebb, mint két új lakóval gyarapodott düledező háza népe (Tajka összeszúrta a levét egy megbízottal), egy cseppet sem átkozta a sorsot. Először is csak meghökkent, de nem bánkódott különöscbben, egy hét múlva pedig teljesen beletörődött. Azért gyakran szidogatta Tajkát: „Legalább ne ikreket szültél volna, te bolond, érted?! Egy is elég lett volna, te bolond, és lám, egyszerre kettőt pottyantottál!”

Tajka egy szóval se válaszolt, csak azt színelte, hogy volna őneki valami mentsége, de hát ő, Tajka, senkinek se beszél erről a mentségéről. Később maga is hinni kezdett ebben a nem létező mentségben, Szenyka pedig még jobban megnyugodott, amikor télen egy újabb gyerek született, ezúttal biztosan vér szerint is ötöle való. Szenyka büszkén szaladgált a

faluban, és minden rendbe jött. Csak néha hergelték Szeny-
kát az idősebb parasztok, akik koruk miatt nem mentek el a
háborúba: „Gyatrán dolgozol te, Gruzgyev, nem úgy, mint
az a megbízott. Az csak egy szénakaszálást töltött a faluban,
és mégis egyszerre kettőt sikerített! Téged meg mikor haza-
engedtek már?! Maholnap két esztendője, és te csak egyet
tudtál összekalapálni!”

Szenyka nem maradt adós. Komolyságot színlelve, lármá-
san mentegetőzött a kórházzal meg az itthoni sovány kosztal,
aztán együtt nevetett az öregekkel. Egyébként fölösleges volt
a mentegetőzés, mert Tajka hamarosan megint szült, és ami
a legmeglepőbb, megint ikreket. Az új ikerpár közül az egyik
csecsemő mindjárt meghalt, így hát Szenyka egy szegesládá-
ban elvitte a templomkertbe, és elhantolta. De még így is
nagy volt a család. Szenyka ügyeskedett, ahogy csak tudott:
öt kisgyermeket felnevelni még békevilágban se tréfadolog.
De Gruzgyev változatlanul vidám volt, és mindenkit szeret-
tett, kivéve a brigádvezetőt.

A brigádvezetőt vagyis Iljuhát, az unokatestvérét pedig
több okból nem szerette. Az első ok az volt, hogy ő a brigád-
vezető, a második meg az, hogy bár unokatestvére, úgy basás-
kodik vele, Gruzgyevvel, mint egy fegyencsel: hol vacak ló-
szerszámot ad, hol megbírságolja a juhok miatt. Noha az Il-
juha birkái a többivel együtt versenyt legelték az őszi vetést.
Egyszer pedig szénakaszáláskor Iljuha vérig sértette Tajkát.
Iljuha az elnökkel meg a számvivővel egyetemben egy vásár-
napra társadalmi munkát hirdetett, hogy ezzel is támogassák
a frontot. Nem az volt a baj, hogy ingyenmunka volt, hisz
más napokért se kaptak semmit, és Tajka sem indult volna
később dolgozni, mint a többi fehércseléd. De megtiltották,

hogy reggel befűtsenek a kemencébe, és egytől egyig mindenkinek ki kellett menni a kaszálóra. Szenyka, fuvarban lévén, nem volt otthon.

Könnyű azt mondani: ne fűtsenek be, ha úgy sincs mit betenni a befűtött kemencébe! A krumpli még éppen csak elvirágzott, nyáron nincs se hús, se retek, de hát a gyermekek nem kérdezik, honnan veszi az ember – mind enni kér. Így hát Gruzgyev felesége – Tajka – befűtött. Csalánlevest akart főzni, utána meg betenni a kemence szájába egy köcsög kecsketejet. Csak azután akart a vasárnapi munkába indulni. Már reggel öt órakor befűtött. A fa nedves volt, így hát nem égett, csak senyvedt nyöszörögve: mintha medve tanyázott volna a Tajka kemencéjében. Tajka kiszaladt a fészerbe, és széttört egy üres kis kádat. A tűzbe dobott egy száraz dongát, és mindjárt vidáman táncoltak a lángok a kemencében. Ekkor Tajka megpillantotta az ablakból az elnököt, a számvivőt és Iljuhát, a brigádvezetőt. Az Iljuha csebrével járták a falut hármásban, és ellocsolták a tüzet a kemencékben. Tajka még magához se térhetett, amikor Iljuha és az elnök már bent termett a szobában. Olyan zajt csaptak, mintha égne a ház, és mind felverték a gyermekeket. „Zuhé!” – kurjantott az elnök, és Iljuha brigádvezető kétszer is loccsantott a teli cseberből a Tajka kemencéjébe. Tajkának elakadt a szíve dobogása az eloltott kemencéből kitóduló fehér pára láttán. Olyan jól, világos lánggal égett a fűtelék . . . Sírva fakadt, és felkapta a lócáról a saját vedrét, tele vízzel, és tetőtől talpig leöntötte Iljuhát. Egy másik vedérral le akarta locsolni a másik kettőt is, de azok kiszaladtak a házból. Ezután még jobban agyarodott Iljuha Gruzgyevékre, és mint brigádvezető lépten-nyomon piszkálta Szenykát.

Szenyka egy éjjel, Iljuha bosszantására, elcsent a parcelláról egy kéve árpát. Azt akarta, hogy Iljuha reggel, ha jön, mindjárt lássa, hogy eltűnt egy kéve; borsot akart törni a brigádvezető orra alá, aki éjszakára minden kévét megszármolt. Szenyka a fürdőházuk vetkőzőjébe cipelte a kévét, és megfeledkezett róla. Csak akkor jutott eszébe, amikor Tajka elcsépelte a sulyokkal, aztán kiszعلte, a kemencében megszármította a magot, és ráparancsolt Szenykára, hogy őrmlje meg a kézi malmon. Őt napig árpakásával etette a porontyait. Erre Szenyka némi habozás után elcmelt még egy kévét. Aztán egyszerre kettőt lopott . . . A többi már gyorsan ment: mind ügyesebben és ügyescbben clorozott mindent, ami a keze ügyébe kerül. Ha kéve, hát kéve, ha birkabőr, hát birkabőr – most már eszerint az elv szerint élt: minden legyen közös. De lopni is jókedvűen lopott, és sose kapták rajta, szerencséje volt, bár mindenki tudta, milyen enyveskezű lett.

Állandóan fuvarba küldözték. Hamar megtanulta, hogy hol foggal, hol térdrel segítve, hogyan kell fél kézzel befogni a lovat, ügyesen rádobta a hámszíjat, szorosra húzta a hámigaszíjat, és a zabolához csatolta a gyeplőt. Mindenféle rakománnyal, jó időben, rossz időben, járt az állomásra, hetven kilométerre; három-négy napig volt úton. És sose tért haza zsákmány nélkül. Egyszer vadonatúj hámot hozott a kolhoznak, a legjobb szironybőrből való hámszíjakkal, máskor meg egy új, idegen szánba fogta át a heréltet. Szénát sose vitt magával a saját istállójukból, mindig az úton szerzett takarmányt a lónak, és gyakran hozott a kolhoznak hol egy fél tucat üres zsákot, hol egy új hámigát, sőt egyszer a járási bizottság szánjáról lopott el egy irhabundát.

Iljuha, bár orrolt Szenykára, ilyen esetekben egy szót se

szólt, és jó gazdához illően felvette a zsákmányt a brigád leltárába. Az elnök is nevetett, amikor meglátta az új szánt; a gabonabeszolgáltatáskor meg mindig Szenykát tette meg a szekérkaraván vezetőjének. Mert Gruzgyev mindig több gabonáról hozott nyugtát, mint amennyit beszállított. Egyszerűen csinálta: amikor a raktárban megmázsálták a beszállításra szánt gabonát, Szenyka vidáman tereferélt az átvevővel. A megmért és már átvett zsákokat külön, félre szokták rakni. Ha az átvevő sokat pizsmogott, vagy elfordult egy pillanatra, Szenyka felkapta a már lemázsált és átvett zsákot, és megint feltette a mázsára. Az is megesett, hogy visszacipelte a szekérre azt a zsákot, amelyet már bevitt a raktárba, és odaadott az átvevőnek . . .

Az asszonyok mostanában nem mertek vele járni fuvarba, mert az a veszély fenyegette őket, hogy cinkosságba keverednek. Viszont Gruzgyev soha senkit se hagyott cserben az úton, mindenkit kisegített a bajból. Ha elszakadt valamelyik menyecskénél az istráng, vagy ha megijedt a lova egy autótól – Szenyka mindig ott termett, segített rajta és bátorította. Talán ezért sikerült megúsznia sok, immár egészen szemérmetlen csínyét.

Egyszer fényes nappal eltökített a szövetségi bolt raktárából egy fagyasztott fél malacot. Szenykát hat kilométeren át üldözte Grisa, a bolt helyettes vezetője, akit Bőrösnek csúfoltak, mert világéletében birka-, borjú- és egyéb bőrökkel bajlódott: minőségüket a közjó nevében jócskán aláértékelve, a begyűjtésükkel foglalkozott. Grisának végül is sikerült utolérnie Szenykát, és ország-világ előtt mocskolni kezdte a tolvajt:

– Belőled már kiveszett a szégyen, Szemjon, téged bőrtönbe kell dugni. Hát micsoda eljárás ez?!

– Sajnálod? Akkor nesze, vidd! – szólt Szenyka. Lelőkte a malacot a hóba, rácserdített a lovára, és elrobogott.

Ilyen szarka vált belőle az utolsó háborús tél elejére.

Hideg, sötét és süket reggel. A fagytól lépten-nyomon úgy ropognak az épületek, mintha puskával lövöldöznének. Olyan kemény a fagy, hogy Gruzgyev alig tudja elrántani az ajkát a vastól, amikor a fogával bogozgatta a kantárszárat, és véletlenül hozzáért a zabolához.

– Bolond vagyok én, bolond! – szidta magát. – Hát való ez?

Maga se tudja, hogy eshetett így. Elfelejtette, kihagyott az agya. Pedig már zsenge korában megleckéztette a fagyos vas. (Egyszer fogadásból megnyalta a hidegről behozott fejsze fokát. Ott is maradt a fél nyelve a fejsze fokán.)

Gruzgyev a sötét istállóban sokáig keresi a hátszíjpárnát. Meg-megnyalja fagyperzselte ajkát, és halkan szidja Iljuha brigádvezetőt: az a fél szemű már megint eldugta a más hátszíjpárnáját.

– Ej, az a vaksi ördög! – morog minden harag nélkül Szenyka, és egy távoli jászolból előhúzza a hátszíjpárnát, amelyet oda rejtett a brigádvezető.

Így. Tehát minden rendben, a hasheveder is, a nemez is. Szenyka a lova fejébe húzza a kötőféket; a vasderes Veréb fejébe, amely horkantással üdvözölte.

A Veréb nevű herélt a sors szeszélye folytán nem is herélt, hanem félig csődör: az állatorvos, aki ivartalanította a Veré-

bet, rosszul kötözte meg a lábát, úgyhogy az állat fektében mellbe rúgta. Mire az állatorvos kilieverte a rúgást, és neki-készült, hogy befejezi a herélést, kitört a háború, mindjárt az első napon elvitték a frontra, így hát a Veréb ilyen elrontott berendezéssel maradt.

Nos hát Szenyka Gruzgyev még sötéttel befogja a Verébet. Iljuha brigádvezető még az este kiadta az utasítást: szállítsa be az államnak az áztatott lenkórót, visszafelé pedig vagy üresen jöjjön, vagy hozzon valamit, ami épp adódik.

Gruzgyev befogott, és elindult a szérú felé. Az a két asz-szony meg a Borka nevű süvölvény, akiket szintén fuvarba rendelte, még nem fogott be, így hát Gruzgyev megkopog-tatja a pitvaruk ajtaját az ostornyéllal.

– Hé, keljetek fel, álomszuszekok! Hé, kinek beszélek? Fogjatok be!

De az ablakokban már dereng valami vörösség: fenyő-fáklya vagy a befűtött kemence fénye.

„Most elvacakolnak ebédig – gondolja Gruzgyev. – Eh, a macska rúgja meg, csak bajom van velük.”

A maga házánál még egyszer átköti a lent, szorosabbra húzza a köteleket. Bemenni semmi kedve sincs. Tajka meg a porontyok még alusznak, nincs mit csinálni a házban. Így hát megy segíteni a többi kocsisnak.

Mire elkészülnek és útnak indulnak, már kivilágosodik. A hajnal ott rózsállik az ég közeli peremén, itt is, ott is fehér-lik már a kemencék füstje, ahogy felfelé igyekszik – szerte-foszlani. A lovakat mindjárt fehér zúzmara lepi be, a szán-talpak rázendítenek szomorúan csikorgó dalukra. Most leg-kevesebb három napig egyéb dolguk sincs, mint ezt a fagyos éneket hallgatni, így hát a Veréb megáll a kertek alatt. „Hát-

ha tévedés van a dologban, hátha csak nem messzire kell menni?” – ez a kérdés lappang a hátraforduló herélt szemében.

De nem, nincsen semmi tévedés, Gruzgyev odakiált a Verébnek: „Lépésben indulj!” – és beburkolózik abba a bizonyos irhabundába.

Feljön a hideg nap. Körös-körül mindenütt szinte vörös hómezők, mindenütt síri csend és fehér égercserjés. E bokrok között húzódik a csikorgó szántalpak alatt a végtelen, keskeny téli út az állomásig, hetven kilométerre.

Szenyka kidugja az orrát a bundából.

– Hé, Marjuta, hé, Marjuta!

– Mi a?

– Élsz még? Vigyázz, meg ne halj nekem időnap előtt!

– Nem halok meg, Szemjon, nem halok!

És Marjuta e beszélgetéstől felélénkülve hallgat el. Fél a bizonytalanságtól, a hosszú úttól, de fél a másik asszony, Romiha is. Szenyka Romihával szintén vált egy-két harsány szót.

– Tudod, mit kellett volna, Romiha? Leereszteni otthon egy decit, akkor nem fagnál meg!

– Bizony jó volna bekoppantani! – válaszolta élénken Romiha, aki teán kívül soha életében nem vett a szájába semmilyen italt.

Gruzgyev ezalatt magára hagyja a Verébet, és átmászik a Borka szánjára.

– Mi a, Borka, nem nősültél még meg? Pedig talán már el is végezted a hét iskolát!

– Ne-em! – feleli zavartan Borka. – Majd csak a jövő télen.

– Akkor nősülsz?

– Nem, a jövő télen leszek hetedosztályos.

E beszélgetés közben a fiú szíve is megkönnyebbül. Most szünetjük van. Alig másodszor vagy harmadszor megy az állomásra, és még az asszonyoknál is jobban fél az úttól, amely valóban nehéz és hosszú, két, sőt néha három éjjeli szállással, valóságos csúszdákkal a dombokon, éji farkasokkal a hosszú szakaszokon, autókkal az állomáson, nehéz kitérőkkel a mély hóban. Egyedül talán el is pusztulna az ember, kivált ha még éhes is, és az úti tarisznyában csak hat főtt krumpli lapul, meg egy lenmagpogácsából sült lepény.

Szenyka Gruzgyevnak még az sincs. Maga se tudja, mit fog enni ez alatt a három nap alatt, pusztán a véletlenben bízik. De minden nehézség nélkül elfelejti ezt a kellemetlen körülményt, kinyújtja lábát, és könyökre támaszkodva énekel:

*Irkutszk táján, messzi földön,
Két óriás szikla közt,
Kerítéssel körülvéve . . .*

Szenyka eléggé kellemesen énekel, maga is érzi ezt a kellemességet, és ettől még kellemesebb énekelnie.

*. . . Sepregető van ott bőven,
Minden cellában találsz.*

Ezeket a „sepregetőket” valahogy amolyan Iljuha-féle brigádvezetőknek képzei: azok is félszeműek, csak új, sötét-kék vattaskabátot, bőrtalpú, szürke nemezcsizmát viselnek, és rövid kezükben ugyancsak új nyírfaseprűt tartanak. Ezek

a sepregetők celláról cellára járnak, és nagy zajjal seprik a padlót: így látja Gruzgyev, ahogy énekel.

Borka udvarias érdeklődéssel hallgatja az Alekszandrov központi fegyházzól szóló dalt, és mozgatja átfagyott ujjait a nemezsizmában. A ló szintén hallgatja. A talpak malac módjára visítanak a teher alatt, a ködös nap eltávolodott a lucfenyők csúcsától, és fölöttük lebeg, a szántalpak pedig szakadatlan, végtelen visítással tovább visítanak.

Szenyka egyszeriben abbahagyja az éneket, és kinyújtja szikár nyakát: a Veréb megállt ott elől. Gruzgyev messziről jó hangosan összeszidja, és erre a Veréb ellenkezés nélkül tovább baktat. Borkát meg emésztirágja a hajléktalanság okozta, szomorú nyugtalanság, és az ő számára most Szenyka Gruzgyev a legdrágább ember a kerek világon.

Gruzgyevet minden útba eső faluban ismerik. De a falvak távol vannak egymástól, úgyhogy ha megtesz vagy öt kilométert, rendszerint agyonfagy. Kivált a csonka keze fázik. Ha még messze van egy-egy falu, a türelme pedig végképp elfogy, megállítja a lovat, lehúzza kesztyűjét, és a Veréb farka alá dugja szétroncsolt kezét. Ott melegíti vagy öt percig. A Veréb elégedetlenül néz hátra: sehogy se tudja megszokni ezt a tolakodó behatolást a farka alá, és ellenkezni próbál.

– Hóha, te! – szól rá fenyegetően Szenyka. – Állj, ahogy kell. Sajnálod a seggedet?

Ha közel van a falu, Szenyka valamelyik házban melegszik meg. A herélt már tudja, melyik faluban hová kell befordulni. És Gruzgyev leoldja a kötelet a rakományról, fog

egy kéve lent, és bedobja a fészerbe. Aztán vidáman sarkig kinyitja a ház ajtaját.

– Adj' isten, Feduliha! Van húsleves?

– Mára nincs húsleves, Szemjon. Csak egy kis üres káposztaleves.

– No, akkor add azt a káposztalevest!

Feduliha előveszi a kemencéből az üres scsit, és mialatt Szenyka zajosan hörpöli, kimegy a színbe, és eldugja szem elől a leakasztott lenkévét. A Borka fiú, Marjuta meg Romiha eközben a kemencénél melegszik. Aztán továbbindul a kis karaván. Megint visítanak a fagyon a szántalpak, megint dalolja Szenyka, milyen kerítés veszi körül az Alekszandrov központi fegyházat, az éhes Veréb meg elégedetlenül prüszköl. Két óra múlva végre az ő sorsát is eligazítja Szenyka.

Egy idegen kolhozhoz tartozó, nagy faluban hat fogatból álló, messziről jött karaván áll. Mialatt a lovak szénáznak, a kocsisok a házban melegszenek. Szenyka erélyesen int Borkának meg az asszonynak:

– Egyelőre nélkülem haladjatok tovább!

Azok tovább is haladnak, Gruzgyev meg óvatosan odahajt az idegen álláshoz. Az utcán egy lélek sincs, a fagy mindenkit bekergetett a házba, csak a zúzmarás lovak ropogtatják a takarmányt. Szenyka nem sokat gondolkozik: felnyalából egy teher szénát az idegen szánról, és a magáéra teszi. Alighanem kevés, villan át az agyán, fog hát még egy nyalábot, aztán még egyet, és egy füst alatt elemel egy jó fonott ostort is. Nyíló ajtó nyikorgása hallik, kilép a házból valaki, mindjárt kinyílik a kapu is. Szenyka némán, de teljes erejéből rácsap a Verébre; a ló megiramodik, a szánnal együtt mind a ket-

ten befordulnak a sarkon, és eltűnnek egy nyári ház mögött. Ugyanannál a háznál, amelynél a karaván megállt.

– Nesze, nesze, te bolond, csak csendesen, állj csendesen!
– súgja Gruzgyev, és odadug a Verébnek néhány szálát a más zöld szénájából. Jól hallja, ahogy kirohannak a házból, és éktelenül káromkodnak a kocsisok.

- Ellopták a fele szénát!
- Fogd ki a lovakat, Minyka, nyargaljunk utána!
- Az ostor is eltűnt, az anyja . . .
- Gyorsan, Minyka, még nem járhatnak messzire!
- Utána!
- Add csak a fejszét, ha utolérem, ízzé-porrá töröm a fokával!

Szenyka azt is hallja, ahogy a két kocsis kifogja a lovakat, és úgy vágat utána. Lopva kikukkant a sarok mögül, vár egy darabig, aztán elvégzi a kisszükségletét. Tudja, hogy a kocsisok mindjárt utolérrik az asszonyokat meg Borkát, de azoknak sejtelmük sincs semmiről, és nincsen náluk semmi-féle lopott széna. Erre a két kocsis visszafordul, és az ellenkező irányba vágat, hogy megkeresse a tolvajt. Az a két fogat pedig, amellyel Szenykáék találkoztak, már messze jár, megtett vagy öt versztát; mire a kocsisok utolérrik őket, és tisztázzák, hogy s mint, ő, Gruzgyev már bizonyára az éjjeli szálláson lesz.

Így is történt minden. A kocsisok, miután a két asszonynál és Borkánál semmit se találtak, az ellenkező irányba vágattak el. Szenyka meg a Verébet dicsérgetve, ráérősen kihajt a nyári ház mögül az útra, és elégedetten beburkolózik a bundájába. Most ő maga is gazdagabb egy élménnyel, a herélt is jól fog lakni.

Nem hosszú a téli nap, az ember észre se veszi – már megint pislákolnak a csillagok, pislákolnak közel is, és mind távolabb is az ég lila magasában; a hideg végig-végigborzongatja a kocsisokat, a lovak elfáradtak, és gyakran megállnak, hátratekintenek, mintha azt kérdeznék: mikor pihenünk már?

No, végre itt az éji szállás. A Veréb az út derekán, egy nagy faluban, a saját kezdeményezésére, befordul egy ismerős ház udvarába.

Kifogják mind a négy lovat. Gruzgyev nagylelkűen szétosztja a zöld szénát valamennyi ló között. A barna molyűző, amelyet a kolhozuk istállójából hoztak az asszonyok, érintetlen marad, és Szenyka így büszkélkedik:

– No, kis buták, hát imádkozzatok Szenyka Gruzgyev egészségéért!

– Jaj, Szemjon! – sopánkodik Marjuta. – Vigyázz, te szarka! Jaj, ne vedd el többet a másét! Jaj, letépik a fejedet!

– Jaj, jaj, de nagy baj! – mondja csúfondárosan Szenyka, és belép a házba, hogy begyűjtassa a szamovárt az öreg Mihajlovnával. Öt perc múlva ismét megjelenik vedrekkel csörömpölve. De a lovakat nem szabad megitatni most mindjárt, amikor ki vannak hevülve, így hát újra átköti a rakományokat, ellenőrzi az istrángokat, lök még egy kis szénát a lovaknak, a Verébnek még magyaráz is valamit.

Ekkor Romiha kiáltását hallja:

– A manó vigye el ezt a döfös gézengúzt!

– Kecske? – kérdi Szenyka.

– Nem is egy! Takarodj, te ronda dög! – kiabálja felháborodva Romiha.

Gruzgyev már régóta torkig van ezekkel a kecskéekkel. Az itteni gazdasszonyok szántsándékkal még éjszakára is

szétesztik a kecskéket a faluban, hogy pákosztoskodjanak az áthaladó karavánoknál.

– Gyer-gyer – csalogatja leguggolva a kecskét Szenyka.
– Gyer ide, gyer-gyer!

A kecske bizalommal néz Szenykára, ő pedig hirtelen héjaként csap le rá. Szarvánál fogva megragadja, és bevonszolja a házba. Az öreg Mihajlovna egyedül lakik, és abból él, hogy fuvarosokat fogad be éjjeli pihenőre. A kemence szájánál élesztgeti a tüzet a szamovárban. Szenyka – hogy kedvében járjon az öregasszonynak, és hogy ne kelljen fizetni a szállításért, erős suttogással odaszól neki:

– Mihajlovna! Hallod, Mihajlovna?!

– Mi a?

– Itt van, te bolond, fejd meg!

Szenyka nyögve leguggol, és a szarvánál fogva berángatja a kecskét a konyhába, hogy senki se lássa meg, ha netán idejön.

– Fejd meg, te bolond! Ott az a kis rocska, fogjad! Fejd meg, amíg tartom.

Az öregasszony – még eléggé fürge – összezsáptá a kezét:

– Jaj, Szenyka, Szenyka! No de, üsse kő! . . . – Fogott egy alumínium tálat, és félve körülnézett, de a házban nem volt senki.

– Gyerünk, Mihajlovna! – súgja még hangosabban Gruzgyev, és nem engedi el a rúgkapáló kecskét. Szenyka, szabad kezével simogatva, igyekszik jobb belátásra bírni a jószágot. Mihajlovna pedig már neki is készülődött a fejésnek.

– Meg ne mondd senkinek, az istenért! – hallatszik a suttogása.

– Gyerünk . . . No! Hallgatok, mint a sír . . .

Szenyka tovább tartja a kecskét, Mihajlovna pedig szaporán feji. Egyszer csak valami zökkenő támadt.

– Te, Szenyka, hogy a manó . . .

– Mi a?

– Hisz ez az én kecském!

– ?!

– Bizony isten az enyém . . . Kicsinek hívják.

Gruzgyev egy pillanatra elveszti magabiztosságát, zavartan tekint Mihajlovnára.

– Kicsi?

– Kicsi. Itt a kötele is . . .

Az öregasszony óbégat, szidja Szenykát, mintha csakis ő volna a hibás, a Kicsi otthonosan rázogatja a farkát. Szenyka vissza akarja hurcolni a fagyra, de a kecske megmakacsolja magát.

– Menj, eredj . . . hm . . . No jó, ha . . . ez . . . honnét tudhattam volna, nincsen ráírva!

A pitvarban lopva, káromkodva hasba rúgja az állatot.

– Pfu, te ronda jószág! Döfös ördög! Miért nem mondtad, hogy idevaló vagy, nem a másé?!

Szenyka szalad, hogy megitassa a lovakat. A kecske mekeg, és nem akar elmenni a kaputól. A pitvarból kihallatszik Mihajlovna megváltozott hangja:

– Kicsi, Kicsi, gyere haza, aranyom, megfejlek, aztán behajtalak! Kicsi!

Két óra múlva már mindenki alszik a házban. A függőlámpát nem oltották el, csak lecsavarták. Az asztalon, a homályban is lehetett látni az immár kiürült, vedernyi szamovárt. A

szekrény mellett, a lócán, kesztyűjét a feje alá téve, nyugtalanul alszik Borka, a süvölvény. Marjuta meg Romiha, hosszú, bő köpenyüket le se vetve, a kis kályhánál, a padlón telepedtek le, Mihajlovna pedig felmászott a kemencére. Csak Szenyka nincs itt – elszaladt a falubeli táncmulatságba. Talán még táncol is ott, sőt egészen biztosan táncol, mert hiszen senki, de senki se maradt, aki táncoljon a mulatságokon. Éjjel háromkor viasszalad, felkelti útitársait: indulni kell.

A csillagok még javában égnek a lila égen, de menni kell. Még előttük van az egész út és minden kaland.

Befognak, elindulnak.

Ki tudná megmondani, hány káromkodás röpött ki ezen a napon Gruzgyev csorba fogú szájából, milyen sok rémséget élt át Marjuta és Romiha, és mennyi minden megfordult a fejükben.

Borka pedig ez alatt az egy nap alatt felnőtté válik.

Estefelé – mind a négyen összefagyva, éhesen – beérnek az állomás melletti településre, a járás székhelyére. Elöl – Szenyka Gruzgyev. A Szenyka Verébje ugyanis nem fél sem a vonattól, sem a szembejövő autóktól, mivel gyakrabban jár az állomásra, mint a többi ló. De talán azért is, mert őbenne, ha csak fele részben is, de mégis van férfiúi méltóság.

Marjuta és Romiha, mikor közelednek a vasúthoz, leveszik fejükről az alsó kendőt, és elfüggönyözik vele kancáik kerek szemét. Füttyül a vonat. A lovak a fülüket hegyezik, és hideglelősen remegnek. A holtra ijedt Marjuta simogatja a lova pofáját, csillapítgatja, de ő maga is reszket.

– Vidd el, uramistenem, hamar . . .

A vonat a magas töltésen, valahol a feje fölött dübörög.

A tovasuhanó pőrekocsikon ponyvával bevont ágyúk állnak, egy puskás, bundás katona kiabál valamit, és nevetve továtűnik.

Szenyka lát más katonákat is, egy vagon félig nyitott, széles ajtaján pára dől kifelé, harsány hangok röppennek ki, meg harmonikaszó. Szenykát irigység fogja el, szomorú elragadtatással nézi az elrobogó szerelvényt. „Hej, az anyja keservit! – sóhajtja. – Hisz engem is őrnek képeztek ki!” Szeretné elmondani valakinek, hogy képezték őt ki, hogy vonatozott kétszer egy ugyanilyen, kályhával fűtött teherkocsiban. Igaz, másodszor már nem jutottak el a rendeltetési helyükre: szétbombázták a szerelvényt, Szenykát pedig megpörkölte egy repeszdarab . . .

Ma már késő volna beszolgáltatni a lent: minden hivatal zárva van. Szenyka egyenest „kovártélyra” hajt – azokhoz a földiekhez, akik a kolhoz előestéjén elköltöztek a faluból.

Miután a lovakat kifogták, és a lószerszámot behordták a pitvarba, Gruzgyev odakiált Marjutának:

– Sok pénzt hoztál magaddal? Gyere, menjünk a teázóba, együnk legalább egy kis levest.

A teázó itt van közel, a járási fogyasztási szövetkezet központja mellett, de Marjuta meg Romiha csökönyösen ellenkeznek: nem akarnak a teázóba menni. Szenyka szinte erővel vonszolja el őket.

– Gyere te is, Borka!

Borka annyira szégyenlős, hogy megmakacsolta magát, és kint maradt az utcán, Szenyka meg szitkozódva betuszkolja a két asszonyt az ajtón.

– Menjetek, boszorkányok, ne féljetek! Gruzgyevvel sose

kerültök csávéba. Ki panaszkodhatja, hogy Gruzgyevvel csávéba került?!

És máris szalad blokkot váltani. Mindössze egy levesre meg tíz pohár teára való pénze van. „Ha a Marjutka lepényét is számítom, egészen jó lesz” – latolgatja menet közben.

És máris ott áll az asztalon a tíz pohár tea meg egy adag hústalan borsóleves. Az asszonyok röstelkedve körülnéznek, és kioldják fejkendőjüket, a térdükön meg a lepényes motyót bogozzák ki. Szenyka rettentő gyorsan megeszi a leves felét. Észrevétlenül fog két legyet, amelyek elbágyadtak a téli hidegben, és a tányérba csempészi őket.

– Hát ez meg micsoda?! – harsogja az egész étterem halatára Szenyka. – No, hol az igazgató, polgártársnő? Az igazgatót! Hol az igazgató?!

Gruzgyev a konyhába megy a tányérral, és lármásan az igazgatót követeli. Tíz perc múlva visszatér, és fontos ábrázattal leül az asztalhoz.

– Szemjon . . . – Marjutának még a keze is remeg az izgalomtól. – Engedj el bennünket, Szemjon Ivanovics . . .

Romiha szintén csupa nyugtalanság, de Szenyka a karjuknál fogva visszarángatja őket, és azt sziszegi:

– Várjatok, bolondok, boszorkányok! Kinek beszélek? Üljetek meg a helyeteken!

Az asszonyok tűkön ülnek. Egyszer csak egy természetes leányzó odavisz három tányér levest, és leteszi az asztalra. A két asszony a levesre néz, aztán Szenykára, aki máris kanalazgatja a levest, mintha mi se történt volna.

Marjuta meg Romiha, nem tudja, mit egyen. Először is: sehogy se vártak ilyen megtiszteltetést, másodszor pedig: bár halálosan éhesek, nem mernek enni. Szenyka pedig csak

hörpöl tovább, és integet a fejével az asszonyoknak, hogy ők is egyenek. Romiha néz, néz, egyszer csak megszólal:

– Legfeljebb egy-két kanálkával . . .

– Én is megkóstolom – válaszolja Marjuta is.

Az éjjeli szálláson csak sóhajtanak az asszonyok az elragadtatástól. Életükben először laktak jól ingyen levessel – hát nem csodás ez?

Ami igaz, az igaz: a két asszony és Borka elvész ott, a járási székhelyen, ha nincs Szenyka. Például hogyan és hol itassák meg a lovakat? Szenyka talál vedret is meg kutat is. Hogyan kell beszoigáltatni a lent – ezt megint csak nem tudja senki Gruzgyevon kívül. Nem tudják, hol az illetékes iroda, melyik ajtón kell bemenni előbb, melyiken azután. Szerezni kell valami kapucédulákat, íratni valamiféle papirosokat. Meg kell keresni az átvevőt, átadni a rakományt, és megint papírokat kérni. Szenyka mindezt meg is csinálja; úgy rohangál a járási központban, mint az eszeveszett, akárha égne a föld új nemezsizmája alatt.

Délre végre átadják a lent. Indulni kellene haza, de Gruzgyev szeretne inni valahol, húzza az időt abban a reményben, hogy rábukkan valami neki való társaságra.

Az asszonyok sztoikus nyugalommal várakoznak, már beburkolózva ülnek fogatukon, és imádkoznak magukban, hogy Szenyka ne igya le magát. Szenykának ma nincs szerencséje. Dühösen szalad vissza, rácsap a Verébre. „Gyerünk!” Az asszonyok megkönnyebbülten felsóhajtanak, és ők is megnoszogatják lovukat: hál’ istennek, most már mennek haza.

Ámde a vasúti átjárónál Szenyka kielégítetlensége robba-

násszerűen féktelen tettvágyba csap át. Gruzgyev hirtelen megáll. A töltéskorona széléről felkap egy kicsiny, de nagyon nehéz ládát, a szánra dobja, és vissza se nézve elnyargal. A pályamunkások kiabálva utána iramodnak, de a Veréb hazafelé sokkal szívesebben fut, úgyhogy abbamarad az üldözés.

Az elégedett Szenyka, miután megtett vagy öt kilométert, türelmetlenül szemügyre veszi a ládát. Káromkodás hallatszik, Szenyka köpködve lerugdalja a szánról a ládát: csak vas sínszegek vannak benne, amelyekkel a talpfákhoz erősítik a síneket...

Szenyka nyomott, sértődött hangulatban van, úgy érzi, hogy pimaszul becsapták. Szíve mélyéből sokáig szidja azokat, akik csúffá tették, és dühösen beburkolózik a bundába.

De az a nyolcadfont dohány, amelyet a fogyasztási szövetkezet raktárában szerzett, hamarosan visszaadja jókedvét.

– Marjuta! Hallod, Marjuta?

– Mi a?

– No, nem haltál még meg?

Elkezdődik az a leírhatatlan és az első pillantásra teljesen üres párbeszéd, amely alatt a beszélgetők tele vannak bizalommal, jósággal és kölcsönös vigasztalással.

– Én meg, amikor kimentem a szérűre, Szemjon, nem zártam el a kürtőt. Mire hazamentem, minden meleget kifújt a szél a házból...

Szenyka hallgatja.

– Látom, ott ül a kakas a báránybundán, nem is néz rám, a taréja meg lekonyult.

– Jaj, te! Megfagyasztottad?! – kiáltja elragadtatással Szemjon.

– ... a tyúkok meg bebújtak a kemence szájába.

- Sok tyúkod van?
- Mi?
- Mondom: tyúkod van sok?
- Három.

A szánok nyöszörögnek, Marjuta elhallgat egy kis időre.

- A kakassal négy, de nem sok hasznom van belőlük. Az egyik egész nyáron a csalán közé tojogatott.

A lovak prüszkölnek, a szántalpak ma nem visítanak, hanem nyögnek – egy kissé meglágyult az idő.

Hát így fuvarozgat Szenyka Gruzgyev. Fuvarozgat egész télen és egész nyáron, hetenként csak egyszer vagy kétszer hál otthon. Nyáron gyöngyélete van: nem kell szénát lopnia a Verébnek, nem kell a ló farka alatt melegítgetnie a csonka kezét.

Gruzgyev egyszer fogadott Grisával, a begyűjtővel. A Veréb miatt támadt vita köztük. A begyűjtő Grisa nagyon lefitymálta a heréltet. Szenyka megsértődött, felfortyant, és mindjárt ott, a mezőn meghágatta a Verébbel a községi szovjet kis hollófekete kancáját, amely béklyósan őgyelgett a lóheretáblában. A Veréb nem vallott szégyent, mindent elvégzett rendje-módja szerint, így hát Szenyka nyert egy liter pálinkát. Grisának ki kellett nyitni a bugyellárisát, de épp ez a körülmény sodorta bajba Szenykát.

Ahogy a szekérrel átgázoltatott a folyón, részeg fejfel me-dergödörbe zötytyent, és átázatatott két láda drága leningrádi cigarettát. A szövetkezeti bolt Szenykára hárította át a kárt, ő pedig megtorlásul ugyancsak a szövetkezeti boltból elemelt egy zsák sót, és eladta. Rábizonyították a lopást, bíróság elé

került, és kényszymunkával végződött az ügy. A kényszymunka még nem lett volna baj, rosszabb volt az, hogy többé nem küldték fuvarba, és távortartották nemcsak a Verébtől, hanem a többi lótol is.

De Szenyka nem búsul különösebben, meg aztán már a háború is véget ért.

... A Gruzgyev házánál nagy halom nemrég felaprított lucfenyő áll. Gyanta és friss, fehér tűzifa illata érzik. A hasábok egyformák, szinte csengenek, bár még nem nagyon szárazak.

Szenyka Tajkával, a feleségével a fal mellett egysorosán felrakja a fát. A gyerkőcök – nehéz megállapítani, melyik az övék, melyik a másé – körülöttük futkároznak. Mindenütt ott vannak, a fűben is, a poros úton is.

Szenyka a sor két végén máglyába rakja a fát, hogy ne guruljon szét az egész rakás.

– Jaj, Szemjon, jaj, a hátam, a hátam – jajgat Tajka, és nem messze leül a tornác lépcsőjére.

– Kár is volt idejönnöd – válaszolja Szenyka –, mintha egyedül nem tudnám felrakni!

– Mindig azt hiszem, így szaporábban megy ...

Gruzgyev keze alatt gyorsan halad a munka, szemlátomást nő a rakás. Csakhogy még sok fa van, újabb sort kellene kezdeni, de Szenyka már a feje magasában rakja.

– Vigyázz. Elég már – jegyzi meg Tajka.

De Szenyka csak rakja, rakja.

– Elég, inkább kezdj újat. Megmondtam, hogy mindjárt szélesebbre rakd az alját.

– Szilárdan áll, nem mozdul ez el innét – mondja Szenyka.

- De hisz leomlik.
- Nem először csinálom. Nem kell engem tanítgatni, mint egy kis kölyköt. No, még oda, ni, no még . . .
- Jaj, vigyázz, Szemjon!
- Mit vigyázzak? Úgy áll, mint a Sion hegye. Add ide még azokat is . . . Sőt alighanem mind is idefér . . .
- Mi ütött beléd, te fafejű?! – szidja Tajka. – A tetőig akarod rakni? Mindjárt ledűl az egész!
- Az én kezem alatt ugyan nem dűl. Mondtam már: menj be a házba. Először csinálom tán, vagy mi? Egybe felrakom az egészet. Nekem ugyan nem dűl le . . . Gruzgyevnak sose dűlt le.
- Pfuj, uram bocsá, te tökkobak!
- Még hogy ledűl . . . Nekem ugyan szét nem gurul, úgy áll ez itt, mint a parancsolat, az már biztos!
- Szemjon!
- No! Még hogy ledűl. Most már szét se lehetne dűnteni. Úgy áll, mint a Si . . .
- A farakás nagy robajjal leomlik.
- Gruzgyev alig tud félreugrani. Elragadtatással hunyorog.
- Hm . . . Tudtam én, hogy megbokrosodik! – jegyzi meg, ahogy a fahasábok rendetlen halmazára néz.

*Mit vétettem én tinektek?
 Mi az én nagy-nagy bűnöm?
 Megettem a kenyeretek?
 A ruhátokat nyíróom?
 Kulcsotokat elvesztettem?
 Kincseteket elkezeltem? ...*
(Egy ősi népdalból)

Ivan Danyilovics Grinyenkót júniusban északra küldték, hogy épületfát vásároljon. Amikor kitágultak az izzó ogyesz-szai horizontok, és a kocsi már a Feketeföld nyílt pályáin zakatolt, Grinyenko szívében váratlanul elcsitult a zűrzavar. Még csendesebb és nyugalmasabb lett a lelke, mikor Moszkvától Vologda felé indult. Mintha a zöld északi nyár hűvös-sége kioltotta volna a szüntelen gondok parazsát, hogy át-adja helyét a mélabús tűnődés enyheségének.

A tűnődést és a könnyű izgalmat pedig nem csupán az úti tétlenség idézte elő. Valamikor régen, a háború alatt, Gri-nyenko tizennyolc éves siheder korában egész nyáron át szol-gált az északi tájakon, szénát kaszált a hadseregnek, és most egymás után elevenedtek meg előtte katonaiifjúságának képei.

Reggel, a tegnapi esőtől és zelnicemcggytól illatos, fehér éjszaka végén leszállt a moszkvai vonatról, és hajóra ült. A régi kerekcs hajó – két hideg és tiszta fedélzettel, hófehér parancsnoki fülkével, a kék levegőben lobogó jelzőzászlóval – sokáig állt a kikötőhelynél. Jócskán balra dőlt. Olyan volt, akár egy öreg, de erős földműves, akinek egyik válla maga-

sabb a másiknál, és úgy pihent a széles vízcn, mintha beleförasztották volna a folyó fényes asztallapjába. Csak valahol a belsejében szuszogott egyenletesen a gép. Egy hajósinas kötélén függő vödörrel vizet mert a folyóból, és végigöntötte az alsó fedélzeten. Két merítés között meg-megigazította sapkáját, és odakiáltott a pénztároslánynak, aki a kikötőhelyen állt:

– Hé, te pisze!

A „pisze” úgy tett, mintha nem hallaná, és Grinyenko az idősebb mosolyával figyelte a takarító nénivel való, szándékoltan közömbös beszélgetését. Lám, a hajnalok hajnalán odakerékpározott a kikötőhelyhez egy mezítlábas siheder, ugyanolyan, mint a hajósinas, és már horgászott a kikötőzáron; a parton ott sétált egy parasztasszony, a hajóra pillantott, aztán ráérősen továbbment. Utas alig volt, vagy talán még aludtak a kajütökben. Ekkor a kikötőhely párkánya alatt az egész folyó hallatára hangosan sipítani kezdett a hangszóró, majd a szünetjel hömpölygött végig ráérősen a víz fölött. A régimódi, láda formájú hangszórót úgy ellepték a fecskéfészkek, mintha méhek ragasztották volna tele léppel. A fecskék egyenest rászálltak, egy csöppet sem zavarták őket a himnusz dörgő hangjai, és a madaraknak meg a zenének ez az összekapcsolódása – szórakoztatta Ivan Danyilovicsot. Arra gondolt, milyen vidám életük van ezeknek a fecskéknek itt, a zenének és az egész világ hírcinek a szomszédságában.

Ekkor a hajó dudált egyet, a matrózinás gyakorlott mozdulattal, ügyesen letekerte a köteleket, feldobta a fedélzetre, és maga is felugrott, de előbb még csinált valamit a pénz-

tárosnővel. A lány szitkozódni kezdett, és a hajó felé csapott a néni súrolóseprűjével . . .

Grinyenko a kis lépcsőn felment az üres felső fedélzetre: nem volt kedve aludni. Tejfehér-kék ég, kék víz vette körül, meg a két zöld part ritka fákkal. Leült egy lécpadra a hajó orrán, ahol a se nem hideg, se nem meleg szél csapkodta a jelzőzászlót. Ugyanez a szél idehozta a partokról a zelnice illatát, a kakaskukorékolást, ugyanúgy, mint otthon, az ogyesszai területen a kolhozukban. Csakhogy ott nincs ilyen zelniceillat, ott már a meggy is rég elvirágzott, rég elmúlt a tavasz érzése. De itt visszatért Ivan Danyilovicshoz, és ismét eszébe juttatta Maruszját, a feleségét. Haj, Maruszja, Maruszja . . . Eszébe jutott, hogy a tavaszi vetés idején könnyekig megbántotta, mégpedig szándékosan; arra is visszaemlékezett, milyen hamar elfelejtette az asszony ezt a meg nem érdemelt bántalmat. Nem volt gyermekük, és Ivan Danyilovics néha búsult emiatt, bár ugyanúgy szerette a feleségét, mint azelőtt. Tavasszal, amikor egyszer becsípett, a tükörben megpillantotta ősz hajszálait, a kis ablakon át meg a szomszéd kisfiút; erre sértő szavakat mondott a feleségének, aki hal-kan sírni kezdett, és őneki jólesett, hogy sír az asszony. Hej, Maruszja, Maruszja . . . Amikor elindult a kiküldetésre, közömbösen, kötelességből átkarolta megvastagodott derekát, száraz csókot cuppantott barna halántékára, és most itt, az úton, állandóan rágondol, igyekszik jobban sajnálni őt, mint önmagát, de sehogyan sem sikerül.

A gőzhajó, kanyarhoz közeledve, ismét dudált. A kapitány a parancsnoki fülkéből ugyancsak lengette zászlaját a kis vontatógőzös felé: itt mintha összetolták volna a két partot. A folyó éles kanyarban megkerült egy magas halmot, amelyen

nagy kupolájú kápolna állt. Ahogy a hajó elhaladt a halom mellett, kiegyenesedett a folyó, egy hosszú tutaj úszott lassan szembe, rajta a tutajosok sátrai. A szabadttüzek, amelyeket gyepalátéteken raktak az éjjel a tutajon, most már alig füstölögtek, a tutajosok a víz csöndes sodrát kihasználva aludtak, és csupasz lábuk kiállt a sátrakból.

Ivan Danyilovics sokáig ült a fedélzeten. Aztán lement a büfébe, és sört ivott. A sör csípős volt és hideg. Az alsó fedélzeten, a padládán már kártyáztak, a matrózinas a trikóját javítgatta.

A kétágyas kis kajüt kerek ablakai alatt ott csobogott a víz, olyan tiszta, mint a könny.

„Hej, Maruszja, Maruszja...” Grinyenko – a sörtől-e vagy azért, mert nem aludta végig az éjszakát, elszunnyadt a kis díványon, és a hajó gőzgépének zúgásán át is hallotta az északi folyó sejtelmes csobogását, az utazó parasztasszonyok kiáltozását, a duda rekedt, szinte másnapos hangját.

A folyó hosszú volt, napfényes, és egy kissé szomorúan csöndes. Sok-sok kanyarulatával egy hosszú élethez hasonlított, amelyben sosem ismétlődik meg a múlt. Ivan Danyilovics a boldogság és valami tudattalan, könnyű szomorúság vegyes érzésével aludt el.

De honnan jött, mitől kezdett pislákolni ez a szomorúság? Ébredés után még sokáig fekvé maradt. Nézte a tompa fényű mennyezetet, és szándékosan nem pillantott az órájára, hogy meghosszabbítsa a kellemes izgalomnak azt az állapotát, amikor az ember nem tudja, hány óra, reggel van-e odakint vagy este. Álmában a múltnak ugyanilyen, időben eltolódott

képei jelentek meg Ivan Danyilovics előtt. Sorrendjük összekeveredett még most is, amikor már nem aludt, és szinte gyötördve áhította, hogy minél később kerüljenek a helyükre, hogy ne távolodjanak el, ne foszoljanak szét.

„Hej, Maruszja, Maruszja! . . .” De hát nem is Maruszja jelent meg álmában, illetve ő, csak átfogóbb, szélesebb volt a figurája, mert magán viselte egy másik nő vonásait is. Ez az alak olyan világos volt, a felébredés után is olyan szomorúság és izgalom áradt belőle, hogy Grinyenko néhány percig nem tudta felidézni a valóságos Maruszját, a feleségét olyan-nak, amilyen. Végül felidézte a feleségét olyannak, amilyen a valóságban; elkülönült tőle az, amit a csapongó álom kevert hozzá, és akkor édes szomorúság perzselte meg, kápráztatta el Ivan Danyilovicsot. Nem Maruszja állt a szeme előtt, hanem az a másik, a régi, a legelső, és Ivan Danyilovics most már tudta, mi keltette benne ezt a tudattalan, epesztő szomorúságot. Ez még reggel támadt benne, a kikötőhelyen, amikor megérezte a zelnice keserédes illatát és a folyó vizének hideg szagát – azokat a szagokat, amelyek a kaszálók fölött lebegtek erre, északon, azon a távoli nyáron, amikor itt katonáskodott . . .

Megmosakodott, és feszülő arcizmokkal csendesen kiment a fedélzetre. Óvatosan lépkedett, mintha attól félne, hogy elveszíti a visszahozhatatlan, de álmában oly tisztán újjá-született boldogság csillogó drágaköveit.

Nem ismert rá a gőzösre. A nap átgördült a túlsó oldalra, és úgy tetszett, hogy a hajó ellenkező irányba halad. Mindenütt zsúfoltság: asszonyok, férfiak, gyermekek ültek a pad-ládákon, a lépcsőkön, sőt zsákokon és bőrröndökön is. Valahol egy kisgyermek sírt, valaki dalra zendített, odább harmonika

szólt; egy berakott kartonruhás cigányasszony egész tömeg közepén jószolt egy szörnyen zavart legénynek, közben egyre azt hajtogatta: „Aranyozd meg a kezemet, szép legény, vidám találkozás vár rád, szerelmes beszélgetés – szív a szívvel – aranyozd meg hát, ne makacskodj, mert fényes csillag alatt élsz te, csak kerüld, kedves, az idegenek társaságát.” Valaki megeresztett egy vaskos tréfát, hahota robbant, aztán megint dudált a gőzös, kétoldadról ismét közelebb úsztak a zöld partok, és a rugalmas víz hullám egyre hömpölygött és hömpölygött a hajó mögött.

Grinyenko a büfében, miután nagy nehezen odaférkőzött a pulthoz, vett egy pohár meggypiros, illatos ürmöst, rendelt valami harapnivalót, és leült egy felszabadult helyre. A kis asztalnál egy jellegzetesen északi ábrázatú, tagbaszakadt, pityókos bácsika ült.

– Levest ettem, de mintha magam mellé öntöttem volna – mondta vidáman –, gondoltam, akkor legalább egy kis vöröset ide . . .

A bácsi szürke gyapotöltönyt, alatta új, sötétkék inget viselt, a csizmájának szurokszaga volt, világoskék szemével egyszerre okosan és gyermeketegen nézett, szája minduntalan mosolyra húzódott, és ettől vidáman összeráncolódott nagy lyukú krumpliorra.

– Messzire megyünk? – kérdezte Ivan Danyilovics.

– Dehogy messzire, összevissza két kikötő van még; amúgy is borzasztó unalmas így, tétlenül. Hát maga hová utazik – szabad a nevét?

– Ivan Danyilovics.

– Én is Ivan vagyok. – A bácsi hatalmas mancsával fel-

vette a vermutospoharat. – Hát koccintsunk. Az ismeret-ségre meg étvágygerjesztőnek.

Grinyenkónak mindjárt a fejébe szállt egy kissé az ital, megette az egyszerű ebédet, és érezve, hogy már-már fojtogatja a közlésvágy, beszédbe elegyedett a bácsival.

– ... Azt mondod, ma már kevés a fa? Hát mi idáig vagyunk a ti fátokkal, minden kis gally pénzbe kerül. Először fizetni kell tönkönként, aztán a vasútnak, aztán a traktorosoknak.

Grinyenkónak egyszeriben zokon esett, hogy visszatér a megszokott, a mindennapi élet, és hogy az álomnak egy része már tovasiklott. Igyekezett megrögzíteni emlékezetében azt, ami annyira izgatta, annyira drága volt neki; azért hallgatta a bácsit is, mert északi tájszólásával azt a nyarat juttatta eszébe, amelyet katonáskodásakor ezen a vidéken töltött. Ugyanígy zengtek a kerekded északi szavak akkor, abban a csöndes északi faluban, amelyet csak a szénakaszáló katonák érkezése bolygatott fel.

– Tudjuk, hogy pénzbe kerül! – dörmögte a bácsi. – Ha a mi fánkat odarepíthetnénk a ti házaitokhoz, a mi mezőinkhez meg a ti melegeketek! A természet elkontárkodta az egészet. Én már – a bácsi rágyújtott –, én már akkor, amikor a háborúban voltam, clnéztem, hogy élnek az emberek ott, ahol nincsenek erdők. Szalmával tüzelnek, meg mivel is? ...

– Szárított trágyával.

– Azzal no, azzal. Te is voltál katona?

– Voltam. – Grinyenko legyintett. – A front előtt pedig ezen a vidéken is megfordultam. Szénát kaszáltunk erre ti-felétek.

– Nocsak! – A bácsi őszintén megörült. – Én is gyúrtam

a háborút, a legnagyobb tűzben, négy sebesülést viseltem el, magam se tudom, hogy maradtam életben. Márpedig élek, Ivan Danyilovics, jól élek, most jövök a legidősebb lányom lakodalmáról.

– Hát nem is egy lányod van? – kérdezte Grinyenko.

– Már hogy volna egy? Három van belőlük! Kettő itt jön velem, az meg, a legidősebb, a minap ment férjhez, agronómus a szomszéd járásban.

A büfé megtelt zajjal, a cigányasszony most már itt sürgött-forgott, a harmonika hangja beleveszett a lármába, de az ablakon túl még mindig ugyanúgy úsztak tova a zöld partok, a tutajok, a vontatóhajók, és kanyart kanyar követett.

– ... Szép lányok – folytatta a bácsi. – Nem is lányok, aranyvirágok, minden legénynek elvették az eszét, aki csak él és mozog a kolhozban. Jó lányok, nincs okom panaszra. Menjünk is fel, Ivan Danyilovics, majd meglátod őket a saját szemeddel, úgy bizony!

A bácsi elővett egy háromrubelest, vásárolt még egy vermutot. Ivan Danyilovics látta, hogyan igyekezett rábeszélni a büfésnőt, hogyan fenyegette meg érdes ujjával: „Ugyan, lelkecském, hát részeg vagyok én? Már hogy volnék részeg, ha egyszer nem vagyok részeg!”

Felmentek.

Most is egymást váltogatták a kanyarok, kígyóztak a tutajok, a folyó fölött ráérősen lebegtek a felhők, majd gomolyogva úsztak el a már arany ködfátyol borította alkonyi messzeségbe.

– Lányok! Hát hol vannak az én lányaim?! – kiáltotta szilajul a végképp felvidult bácsi, ahogy előretörtetett a bőrön-

dök meg a kosarak között. – Ott vannak a lányaim! Ott vannak, ni, az én kis galambjaim! Zinuska!

– Ne menj oda, üljünk le itt – szólta Grinyenko, és a bácsi beleegyezett.

A tűzoltóládán helyezkedtek el. Ivan Danyilovics cigaretázva nézegette a két lányt, és ugyanúgy, mint álmában, megint boldogságot, megfoghatatlan szorongást, egyáltalán nem felnőttet, hanem szinte kisfiús szomorúságot érzett. Ott, a gőzös orrán egy másik harmonika szólt – nem az, amelyik az alsó fedélzeten –, és itt nem rigmusokat énekeltek, hanem egy hosszú dalt, amelyet Grinyenko nem ismert. Ennek az éneknek a dallama nagyon hasonlított ahhoz a régihez, amelyet ezen a vidéken hallott Ivan Danyilovics, és ezt mind jobban fokozódó izgalommal érezte. A két lánytestvér a harmonikázó legény háta mögött állt; valószínűleg nem énekeltek. Grinyenko csak az egyiket látta, profilban. Mind a ketten fehérek, dundik voltak, mint egy-egy csiperkegomba, könnyű ruhában, egymást átkarolva álltak ott, és minduntalan belekacagtak zsebkendőjükbe. A matrózinak a lármában ott forgolódtak körülöttük, őket is bizonyára „piszének” nevezte, és valami figurát mutatott az ujjáival.

– Zinuska! – kiáltott oda az apja az egyik leánynak. – Gyere csak ide, hozz nekünk egy kis poharat. Meg a süteménykosarat is cipeld ide. No lám, milyen az ital, olyan a dugaszolás.

És hozzáfogott, hogy kinyissa a vermutosüveget. Amikor Ivan Danyilovics az alacsony, telt lányra pillantott, egyszeriben megdermedt a szíve. Ahogy mind közelebb és közelebb jött a kosárral a fedélzeten, lépteivel egyre erősödött az édes, szorongó ujjongás régi, elfelejtett érzése, mintha visszatért

volna Ivan Danyilovics katonai fűsége, amikor húszéves legény volt, és amikor ugyanilyen nyájas szempár nézett rá szénakaszáláskor, délben, meg amikor bűnös fehér éjszakák oszladoztak a boglyák fölött. Elfordította tekintetét. Aztán ismét rápillantott. Ugyanaz a szempár volt ez, ugyanazok a nagy, homorú szempillák. Még füle fehér cimpája, az orcájára kunkorodó hajfürtje is olyan sejtelmes és izgató volt, hogy nem akart hinni a szemének, és sietve, három kortyintással megitta a bort.

A leány mellette állt, és mosolyogva begombolt egy gombot az apja ingén, a bácsika pedig, magának töltve, így szólt:

– Most már ezen van a férjhez menés sora, Danyilovics. Igaz a mondás: a lány – idegen kincs. Zinuska!

De Zina megröstellte magát, és visszaszaladt a húgához, az énekhez, a meleg esti szélhez, Grinyenko pedig egészen felzaklatva, jóformán nem is figyelt a bácsira.

– ... csakugyan szétszaladnak, egyik a másik után. Hej, a keservit! Ilyen az élet, Danyilovics barátom. Hát neked van-e már örökösöd?

Grinyenko sokáig nem válaszolt, majd felocsúdva azt mondta, hogy nincs, öneki nincs gyermeke. Egy újabb folyókanyar széles ártéri síkságot tárt elő, a duda megtörte a szomszéd együttérző hallgatását, és a két férfi megitta, ami még maradt a palackban.

– Lányok, lányok ... – A bácsi egészen kijózanodva csóválta a fejét. – A lány is jó, ha van, Danyilovics, de ha legalább egy legény is volna a háznál, akkor nekem igazán nem kellene semmi több. Emlékszem, egyszer, ahogy indulok ki az állásba, hivat a parancsnokság. Mert hogy az asszony úgy maradt otthon, vagyis állapotosan. Vigyázz, Nasztyuha,

mondtam neki, két lányt már szültél, ha most se fiút szülsz, világra szóló szégyen lesz. Amikor elbúcsúztunk, bömbölt, és szinte ájultan hagytam ott . . .

Néhány fiúhang is vegyült a lányokéba, egy kissé ügyetlenül, nyersen, mintha a fiúk restellnének énekelni, és a hangjuk játékosága mögé próbálnák rejteni a férfiakhoz nem illő gyöngédséget. Elcsöndesedett és elszomorodott a batyuján ülő sok-sok néni, sőt mintha a gőzhajó is visszafojtotta volna forró leheletét.

Ugyanígy csöndesedett el a föld, ugyanígy szomorkodtak az asszonyok, amikor a katonák, a napközben lekaszált szénát összepréselve, valamelyik házban fogták az elárvult harmonikát, és énekelni kezdtek a faluban. Ilyen éneklés közben találkozott Grinyenko az első és utolsó szerelmével, csaknem gyermekfejjel, egy gercendákból épült szénapajtában, amikor a fehér éjszaka olyan világos volt, hogy Nasztya tisztán látta, ahogy a szégyenpír gyorsan elönti a katona még egészen ritkán borotvált arcát. Később, mikor a házban már lefektette a három apró lánykát, kijárt hozzá a szénapadlásra, és még sokáig, nagyon sokáig kukorékoltak a kakasok, amíg elmúlt a röstelkedés, és megjött a bátorság, a büszkeség és a férfiúi magabiztosság, amelyekre olyan nagy szükség volt később a fronton . . .

Grinyenko a bácsit hallgatva, összerezzenve felocsúdott.

– . . . Emlékszem, Kosubban szervezték meg a csapatunkat, a németek pedig Volhov alatt úgy megtépáztak bennünket, hogy csak úgy füstölt. Erre átszervezésre indultunk. Emlékszem, ahogy mentünk a mezőn – hárman maradtunk a szakaszból. A keserves mindenségét! Mi volt ott, mi mindent láttam én! Akkor már kétszer, sőt háromszor is megsebesül-

tem. A délnyugati frontra kerültem. Egyszer csak kihívnak a fedezékből: mi a nevem? Ez meg ez, Gromov. Látom, levél. Felbontom, elolvasom – megint lányom született. Mi tűrés-tagadás, elkáromkodtam magam, aztán máris indultam a csatába – ha egyszer lány, hát lány, nincs mit tenni. Ekkor megint belém durrantottak. A kórházban tértem magamhoz. Jóval túl az Uralon. Mihelyt kihevertem és erőre kaptam, megint csak a frontra küldtek. Látom, egészen megváltozott a helyzet. Megnőtt az erdő, de megnőtt ám a fejszék nyele is. A német akkorra már megjuhászodott, a mieink meg fölébe emelkedtek. Nem úgy volt, mint azelőtt, hogy ha rohamra indultunk, ki a mamájáért kiabált, ki meg káromkodott; most már nem volt olyan félcélmetes, meg hát az ellátás is rendes kerékvágásba jutott. Figyelsz, Danyilovics?

Grinyenko szíve elakadt, akárha félrenycelt volna, majd csak úgy dörömbölt a bordáján; remegő ujjait rányomta arcára, és végighúzta orcáin.

– Azt mondod, Nasztyának hívták a feleségedet?

– Nasztyának.

A bácsi sehogy se tudott rágyújtani, a gyufaszálak nem akartak kijönni a dobozból, vagy eltörtek vastag, merev ujjai között.

– És a falutokat?

– A falunkat meg Rodnyicskinek, Danyilovics.

„Rodnyicski, Rodnyicski . . .” Hát hogyan emlékezett volna Grinyenko arra a csendes Rodnyicskire, hogy tudta volna elfelejteni a berkenyesövényes házat?! „Ő az, ő: a rodnyicski Nasztya.”

Vasgolyóként csapódtak a halántékához útitársának súlyos szavai:

– ... Nos, hát miről is beszéltem? Igen, az asszonyról. Meg a háborúról. Harcoltam, harcoltam, eljutottunk a Kárpátokig. Megint megsebesültem, már nem maradt rajtam ép hely. Eleinte még csak jött levél a feleségemtől, aztán nem és nem. Egyszer mégis kaptam levelet, a legidősebb írta, olyan nagy ákombákomokkal, irkalapra. Ahogy ránézek, elszorul a szívem – vajon mi lehet az oka, gondolom. Így és így, papa, gyere haza minél előbb, várunk, de az anyjáról egy szót sem, egy betűt sem ír.

– Azt mondod, nem írt az asszony? – Grinyenko dühösen a folyóba dobta a cigarettacsutkát, és tenyerébe szorította a fejét.

– Egy árva szót se! Úgy bizony. Számomra befejeződött a háború, így hát hazaérkeztem a járásunk központjába, már csak negyven kilométer maradt hazáig – szekérrel. Bementem a teázóba.

Grinyenko a szemét behunyva, mozdulatlanul, némán hallgatta, a szemhéja fényes csöppet sajtolt egy kis ráncba, arcbőre alatt meg hullámoztak az izmok. Megint ott fénylett előtte az a szempár, ugyanolyan, mint ezé a leányé, aki a hajón utazik, és ugyanúgy mámorította a zelniceillat, és ugyanaz az északi tájszólás zengett körülötte. Kinyitotta a szemét: a nap meg a folyószakasz éles kéksége majd megvakította; a hajókürt, amely új kanyart jelzett, egy pillanatra elnyomta a szomszédja hangját.

– Egyszóval bementem a teázóba. Látom, ott ül Szasuha, a szomszédom, és káromkodik az egész terem hallatára; ő is életben maradt, hamarabb jött haza, mint én, de nem teljes épségben jött meg: a lábát térdig levágták. Emlékszem, ittünk egyet, erre még cudarabbul ordít, és tépi magán az inget;

„Mit kiabálsz, Szasuha – mondom –, élve jöttél haza, így is jó, élni így is kell.” – „Hallgass, Gromov – azt mondja –, az egész faluban csak két férfi maradt: te meg én, a nyomorék!” Mondom neki, hogy én is merő lyuk vagyok, akár a rosta, csupa forradás meg sebhely a bőröm, de hát, mondom, ezen már nem lehet változtatni, még az a szerencse, hogy a fejem megmaradt. Hát a faluban milyen az élet? „Minden fehér-cseléd egyforma, Vanyuha, mondja, akár elesett az ura, akár életben maradt – mind elkurvult egytől egyig.” – „Kár így felháborodni, Szasuha – mondom. – Csak ház legyen, csuda bánja a tücsköket. Ha rajtad kívül minden férfi elesett, akkor a tiéden kívül minden fehér-cseléd takaros.” – „Hát mit gondolsz te, Gromov – kiabálja –, mit gondolsz? Azt hiszed, hogy a tiéd különb erkölcsű az enyémnél? Az is összeszűrte a levelet a katonákkal, mégpedig nem is imígy-amúgy, eredj, nézd meg az új szaporulatot.” Elszorult a szívem. Mintha leforráztak volna. Hogy kerültek ide katonák – kérdeztem –, hisz mifelénk nem volt front, ha jól tudom. „Hát szénát ki kaszált a tűzérségnek két-két nyáron át?!” – kiabálta. Mindjárt haza kellett volna indulnom a faluba Szasuhával – szekérrel volt –, de én akkor, mi tagadás, ivásra adtam magamat. „Eh – gondoltam –, ha te úgy, hát én is úgy.” Olyan dárídót csaptam, hogy zúgott bele az egész járási központ; ami pénzem meg zsákmányolt óráim volt, két nap alatt mind elvertem. Szasuha rácsapott a lóra, és elment, én meg leittam magam a sárga földig. Pedig kár volt. Nem lett volna semmi baj, ha akkor övele érkezek a faluba. Mert mi történt? Szasuha mihelyt hazaért, nyilván elmondta, hogy jön Gromov, dorbézol Gromov... Harmadnap tértem magamhoz, hazamentem a faluba. Gondoltam, vigye el a manó az asszonyt,

én már a háború előtt a veséjéig kiismertem ezt a népséget, gondoltam, ami volt, volt, élni kell, idegen földön a magunkfajta se lógatta a fülét, mi is betyárkodtunk. Gondoltam: a kislányokat is fel kell nevelni, elijesztésül megcsapkodom hát azt a bolondot a nadrágszíjjal – de aztán élni kell. Eh! Ahogy felmegyek a tornácon, úgy megfájdult a szívem: **senki** se jött elébem, a kapu nyitva volt, a ház meg csendes. A **legidősebb** aztán kiszaladt: „Papa, papa!” – ordította a csöppség, és a lábamhoz simult. A karomra vettem, bementem a házba, látom, sokan vannak, de mindenki hallgat, egy rendőr ül az asztalnál, és ír valamit. „Mi az, asszonyok, ilyen barátságtalanul fogadjátok a katonát? Hát az én Nasztyuhám hol van?” Látom, Nasztya odarohan hozzám a kuckóból, a nyakamba borul, én eltoltam magamtól egy kicsit. „Várj – mondtam –, majd később beszélünk, nem itt, ennyi idegen előtt.” Az asszonyok meg a szomszédok, akik ott voltak, kimentek, de a rendőr benn maradt. „Hát te mit felejtettél itt a házamban, derék legény? Ürítsd ki a helyiséget, különb fickókat is láttam én a háborúban.” Rám nézett, és ő is kiment. Csak az asszony maradt ott meg a három kislány; ülnek, ülnek, meg se tudnak mukkanni. Az én Nasztyuhám néz-néz rám, emlékszem, pontosan olyan volt a szeme, mint most a Zinuskáé, nagy, fátyolos . . . „No – mondom –, hát nem gyújtod be a szamovárt, nem szaladsz a boltba, tán nekem kell felnyitni a szamovár fedelét meg gyújtóst hasogatni?” A lábamhoz vetette magát. Mondom neki: „Állj fel, te bolond, nem vagyok én isten!” Levettem a nadrágszíjat, gondoltam, rácsapok a fenekére egyet-kettőt csak úgy, fertőtlenítésül, aztán hadd gyújtsa be a szamovárt. „Mi az – mondom –, sóbálvánnyá váltál?” „Bocsáss meg, Ivan!” Megint a lábam elé! „Hol az

a gyerek – mondom –, mutasd.” Azt mondja: „Ott van az én szégyenem a lócán, rá se akarok nézni, neked sem engedem – megfojtottam.” Ráköpött a rongyra, nézem – halott a kisgyerek. „Mit csináltál, te ringyó?! Mit műveltél – mondom –, te eszeveszett? Arra tanítottalak én a háború előtt, hogy elpusztíts egy eleven lelket?” Hej, de bolond vagy te, gondoltam, akárkitől volt is az a gyerek, mégiscsak élő ember volt. „Egész életünkben vártuk – mondom –, hogy fiút szülj, te pedig . . . Legalább férfiember nőtt volna fel a családban, a lányok élete is vígabb lett volna, én is örültem volna neki, te is . . . No persze akkor is eltángállak, de azzal aztán vége. Most pedig . . . Mit csinálok én ezekkel a pici lányokkal tenélküled? Se varrni, se mosni nem tudok, kétszeresen árvává tettél bennünket. Elpusztítottál egy ilyen kislegényt, és most még ingyenkosztra! Hát ezért ontottam én a véremet?” Hidd el, Danyilovics, leültem a lócára, és úgy sírva fakadtam, mint egy kisgyermek. Végigharcoltam az egész háborút, egy könnyet sem ejtettem, de akkor sírva fakadtam . . .

– Szép kisfiú volt? – Grinyenko a száját harapdálva a két lányra nézett.

– Makkegészséges! Micsoda karja, csuklója volt! Úgy feküdt ott, mintha élne, én meg csak ültem a lócán, a térdemre ültettem a kislányokat, és egy szót se tudtam szólani. „Bolond vagy te – gondoltam –, bolond, elpusztítani egy ilyen kislegényt.”

Kifújta az orrát, szétnézett.

– Lányok! Hát hol vannak az én lányaim? – Ahogy meglátta a két lányt, megint széles mosoly ömlött el ráncos arcán; nem tudta, hová tegye óriási kezét, bedugta hát a zsebébe, és füstölnivalót keresett.

– No, Danyilovics? Megeresztünk még egy üveggel? Zinuszka!

... Megint kürtölt a hajó: öblös, egy kissé rekedt dudálása végigzúgott az esteledő, hűvösödő folyó fölött. A táborozó fiúk tüzeinek enyhe füstszaga idelengett a partról, halkan ismét felsóhajtottak a harmonika basszusbillentyűi, a matrózinas táncos léptekkel eltűnt a parancsnoki fülke mögött, a két lánytestvér elrendezte a kosarait, felvette a blúzt.

– No és mi lett azután? – kérdezte halkan Grinyenko.

– Azután, mi lett azután? Azután nem történt semmi, már békében élt a világ. Én rengeteget kínlódtam a kislányokkal, volt gondom-bajom, amíg felneveltem őket. Az özvegyember nem apja a gyermekeinek, hanem ő maga is apátlan-anyátlan árva. Lányok! Zinuszka! Vigyázzatok, odalent van az esőkabátom, ott ne felejtsétek! Az én Nyasztyuhám nyolc évet kapott, amikor leülte, nem jött vissza hozzánk, elment a nővéréhez egy másik területbe. Én eleinte nem nősültem meg, annyira megutáltam minden fehérchselédet. Magam mostam, emlékszem, magam fűtöttem be a kemencébe, minden aszszonymunkát jól végeztem, csak a kenyérsütést nem tudtam megtanulni, mindig kudarcot vallottam vele, mint Szuworov. De aztán felnőtt a legidősebb, meg hát ezek is felcseperedtek. Nézd csak meg, milyenek! Én aztán nem sajnálok tőlük semmit, mindegyiknek van hát ruhája. Cigarettát nem vettem, kapadohányt szívtam, de a lányoknak előteremtettem a ruhát. Én jól élek, Danyilovics.

*Öregasszony, öregasszony,
De azért még nem vénasszony,
A folyóra ment vízért,
Otthagyta a két vedrét –*

énekelte ugyanolyan rekedt hangon, ahogy a hajó dudája szólt, majd sietősen felállt. – No, Danyilovics, készülök, mindjárt itt a kikötőnk. De a lányaim, ugye, szépek?! Lányok! Zinuska!

Grinyenko is felállt.

– No és él még az asszony?

– Hát én nem is tudom, legény. Levél nem jött, hát hová írjak? Meg aztán fölösleges is, alkonyodik már az én életem, csak az maradt meg, hogy gyönyörködjek a lányaimban, meg táncoljak a lakodalmukon.

Sóhajtott egyet, és feltette a sapkáját.

A gőzhajó közeledett a kicsiny, tiszta kikötőhöz, mert már javában esteledett, a bordóvörös nap legördült az éppen következő kanyar mögé. A harmonika megszólalt még utoljára, aztán elhallgatott. Sokan újra összecsomagoltak. A túlsó parton, messze a réten kaszálógép kerepelt, és még mindig ugyanúgy érzett a zelnicevirágnak, a folyóvíznek meg a távoli tábortűz füstjének szaga. Zina – az idősebb lány – leszaladt az esőköpenyért, és szeretettel apja kemény vállára borította. Grinyenko nem hallotta, ahogy a lányok kedvesen nevettek apjukon, ahogy a kabátját megigazítva a hajópalló felé noszogatták. Amikor Zinára tekintett, a régi fájdalom, katonaiségének fájdalma és szerelme elfátyolozta szemét, majd szigorúan visszafojtott keserűségbe, a férfiszív fegyelmezett keserűségébe ment át. Búcsúzásul biccentett a két lánynak,

összeszorította a fogát, és keményen megfogta útitársának széles, bütykös kezét. „Megmondjam, vagy ne mondjam meg? Meg is mondhatom, hisz jó ember, nem haragszik meg, mindent megért. Meg kell mondani. De minck?” Grinyenko elengedte a hatalmas, érdes kezét. Minek szakítsa fel a behegedt sebet, amelyet az élet utoljára tartogatott még ennek az embernek már a háború után?

A matrózinás, miközben kidobta a kikötőkötelet, módját ejtette, hogy belecsípjén a kisebbik lányba. A lány gyakorlatiasan rácsapott a kezére, és rálépett a pallóra. Zina is lement a hajóról, Grinyenko még egy pillantást vetett fehér tarkójára, elfojtotta izgalmát, és még egyszer megszorította a bütykös kezét. Útitársa a kézszorításra válaszolva, nyugodtan így szólt:

– Kár félned tőlem, Danyilovics . . . Hisz én, ha nem is azonnal, de rájöttem, hogy te vagy az. Nagyon érdekeltél, és te is olyan vagy, mint én, nyílt ember, aki nem tud titkolózni. Ugye, Grinyenkónak hívnak? Ukrán név?

– Grinyenkónak – felelte meglepődve Ivan Danyilovics.
– Hát honnan tudod?

– Hisz mindenki emlékszik rá a falunkban. Névről ismernek minden katonát, aki szénát kaszált ott a háború alatt. Még az apai nevükre is emlékeznek az asszonyok: volt köztük egy Ivan Danyilovics. A fényképedet pedig megtaláltam régi nyugták között, a kislányok ide-oda hurcolták, aztán elvesztették. Akkor persze fiatalabb voltál, legény, keményebb kötésű . . . Nos hát, ha megkötötted az üzletet az épületfa dolgában, talán még találkozunk, eliddegálunk, felemlgetjük a háborús időket. Ó, csak háború ne legyen többé, legény! . . . Én már nem bírnék el egy másikat . . .

Rálépett a hajópallóra: az egész kis híd valósággal meghajolt roppant súlya alatt, Grinyenko pedig még sokáig nem tudta szétnyitni kezét, amellyel a korlátot szorította . . .

A hajó megint dudált kettőt, majd halkán, mintha félne, hogy felriasztja az északi fehér éjszaka csöndjét, ellendült a parttól. Balra dőlve, kedélyes, öblös dörögéssel elindult egy új kanyar felé. A folyó szunyókálva párállott a partoknál, és az álmos köd alatt nem lehetett észrevenni azokat a hatalmas, meleg, mély áramokat, amelyek egymással összefonódva, fáradhatatlanul sietnek a két zöld part között valahová messze-messze, a láthatatlan hideg tenger felé.

Mind messzebb és messzebb haladtak, ahogy fürdeni mentek a Kék Örvényhez. Marija még arrafelé nézett, és a ruhájáról próbálta megállapítani, melyikük a lánya, de már eltűntek az ártér zöld növényzete közt. A szél arról fújt, az alsó folyás távoli vidékéről. Az asszony még hallotta a lányok kacagását, visongását, a fiúk füttyét, de a szél kifulladt, és az ürességtől meg a csöndtől még forróbb lett a rét.

Az este még messze volt, mert az idejénél korábban felrakták a kazlat. Felvett egy női szandált – amelyet a kaszálón felejtett valaki – meg egy fogaival felfelé otthagyt gereblyét. Aztán kirázta kendőjéből a szénatörmeléket, és önkéntelenül elgyönyörködött a három egyforma kazalban, kedve lett volna felkiáltani, úgy csodálta, milyen nagyra, takarosra sikerültek.

„Ó, gyerekek, gyerekek . . .” – De mindjárt visszafojtotta szinte anyai örömét. Megint eszébe jutott a lánya meg az, hogyan rakták a diáklányok a mai kazlakat. Mind idevalósiak, falubeliek, de egy sem él itthon. Most azonban, ahogy egybegyültek, mindjárt felragyogott a szemükben mindaz, ami a

szülőföldhöz köti őket; gyorsabban kering a vérük, és nem kell festeni sem az arcukat, sem a körmüket . . .

Marija az utolsó, a legnagyobb kazlat a lányával meg Szergejjel, a szomszédék éppen hogy megemberesedett fiával fejezte be. Ő fenn állt a kazalon, Szerjozska a szénát adogatta villával, a lánya meg a boglyák maradékát kaparta össze, és a kazal oldalát fésülgette a gereblyével. Amikor tetézni kezdtek a kazlat, Szergej egyszer csak elpirult, és elment, állítólag azért, hogy fűzvesszőt vágjon. A lánya pedig – nem értette a dolgot – méltatlankodva rántott egyet a fején, és hátravetette az apjéhez hasonló zabszőke haját.

– Ne szidd, ne szidd – kelt a fiú védelmére, befelé nevetve Marija. A lányától vette át az utolsó villárávalókat, és betetőzte a kazlat. Ezután fűzvesszőket kötött a boglyafához, hogy azokon ereszkedjék le a petrencerúdig, majd ezen a rúdon bocsátkozzék le a földre. Olyan magas kazlat raktak.

– Fordulj el csak, Szerjozska – mondta szándékosan ingerkedve Marija, bár látta, hogy a legény úgyszólván háttal ül a kazalnak. Azt is tudta, hogy Szerjozska, bár ellenkező irányba néz, még a tarkójával is látja, ahogy ő lemászik a kazalról. És megint elnevette magát befelé: a Szerjozska korában kinek ne pezsdülne meg a vére, ha női lábat lát – térden felül. A természet már így van berendezve, és az se baj, hogy a lánya még ennyire nem tud kapcsolni: szidta a fiút, amikor az nem akart segíteni a kazal betetőzésében.

Most mind elmentek fürdeni a Kék Örvényhez.

Körülötte gallyakat lengetett a fiatal, még zsenge nyár. Sötétlett a folyó kékje, a távolban meg mintha napfényből szőtt kendő csillogott volna rajta. A hőségtől eltorzulva, homályosan remegett a látóhatár. Marija tennivalót keresve

még egyszer bejárta a rétet. De mindent elvégeztek, így hát csendeskén felment a Búcsúhalomra.

„Keseregni kéne egy kicsit.”

A déli forróság már alábbhagyott, a távoli nyíresben minduntalan elhallgatott a kakukk. Marija a maga szürke kövénél könnyeden kiemelt a rendből egy tehernyi tegnap kaszált, félig szikkadt füvet. A ferdén álló, csökkenő hevű nap már gombolyaggá zsugorodott, és a messzi erdők felé ereszkedett, a szél meg elcsitult.

Senki se volt körös-körül, és innen, a Búcsúhalomról olyan végtelennek, határtalannak látszott ez a síkság, a szülőföldje! A homokos út lekúszott a halomról, és minél messzebb kúszott, annál élesebbek lettek a kanyarulatai, míg végül, nadrágszíjjá vékonyodva eltűnt az utolsó, alig látható bucka mögött.

Marija hunyorogva nézte azt a buckát, és érezte, hogy a fáradtsággal együtt szomorkás öröm hulláma önti el. A megkövesedett várakozásnak ez az idült szomorúsága úgy benőtte a szívét, ahogy a fűvek gyökere benőtte az egész Búcsúhalmot, ezt a magas mezei dombot, amelyen évszázadok óta el szoktak búcsúzni egymástól a különféle emberek. Ennél tovább már senki se kísérte az eltávozókat, azok pedig, akik a Búcsúhalmon túlra mentek, már idegenben érezték magukat, és többé vissza se néztek.

Marija már rég nem járt itt. Most szinte röstellte magát a férje előtt; még egyszer kirázta a kendőjét, megfésülte, kontyba kötötte haját, kiakasztotta füléből a függőt, és letette a kőre. Igyekezett minél ritkábban tekinteni a buckára, amely mögött eltűnt a homokos út, felsóhajtott, és ünnepélyes csöndben ült. Mintha nem is telt volna el huszonöt év e kora

esti óra meg a másik, keserűen emlékezetes óra közt – az is így szénakaszáláskor volt: egyszerűen várta a férjét, és tudta, hogy megjön. Mit sem törődött azzal, hogy a Búcsúhalmon már huszonnégy nyáron át ciripeltek a tücskök, és most huszonötödször virul ki a magas, sárga boglárka.

Nem tudta, mennyi ideig ült ott a kövön.

A boglárka homályosan sárgállott előtte, talán azért, mert félig összecsuksa napszitta szempilláit, talán azért, mert fátyolt vont elé az örömkönny, amely most gyűlt a szemében. Már-már álomba merülve ült ott, a kövön, és sorban köréje szállingóztak a világos, szinte tegnapi látomások. Hívás nélkül, könnyen jött a legeslegelső emlék is, amely derűs fénnel árasztotta el azt a márciusi napot – olyan hosszú volt, akár az örökkévalóság –, a lótrágyától barna, porhanyós utat és a meleg zugokban haldokló hókupacokat. Látszatra nem volt semmi különös. Csak ez a hosszú nap volt, amelyet át- meg átjárt a tavaszi napsugár. A varjak meg a csókák vásári lár-mával ébresztgették a még hideg Búcsúhalmot, és meg sem ijedtek, amikor a kicsi lány nagy nemezcizmában és anyja kesztyűjében először ment fel a mezei dombra. A felnőttektől gyakran hallotta ezt a titokzatos szót: Búcsúhalom. És egyszer csak erőt, konokságot és korát meghazudtoló merészséget gyűjtve, felnőttek nélkül, egyedül odagyalogolt a faluból, és ujjongva nézett lefelé meg a messzeségbe. A kemény márciusi szél, az elragadtatással párosulva, elállította a gyermek lélegzetét: majd megfulladt, olyan sokáig nem jutott levegőhöz a heves szélrohamtól. Odalent pedig, ahová az utolsó hetét élő téli út haladt, mindenütt fehér buckák meg bokrok-kal benőtt patak- és folyóvölgyek fehérlettek. Akkor még nem tudta ennek az egész határtalan sík térnek a nevét, csak

valami napfényes végtelenség vésődött az emlékezetébe. És amikor eszébe jutott a mama meg a meleg kemence a házban, megijedt ettől a végtelenségtől, sírva fakadt, és futvást futott vissza, a falu felé.

Egy erős, hóillatú és lószagú kesztyű felkapta, felültette a szánra, és a szomszéd paraszt a faluba menet elmondta neki az aranytojásról szóló mesét. És ő lassan, megnyugodva nevetett, ahogy a ló csomóra kötött farkát nézte, és ez volt minden, ami megmaradt emlékezetében.

Marija visszamosolygott arra a napra, és megint a buckára tekintett, amely mögött eltűnt az út. Attól a perctől fogva, hogy a férje elment a háborúba, soha, egyszer sem fordult meg a fejében, hogy nem jön haza. Ő tudta, hogy él, és várta egyenletes, egy napra se lankadó várakozással. Most szeretett volna keseregni egy kicsit, de eszébe jutott az a májusi Búcsúhalom: virágzott a zelnicemeggy, és a fiúk a harmonikát letéve kapóst játszottak ennél a kőnél, ő pedig zelnicét tördelve az első rigmusokat énekelte leánypajtásaival. Nem sokkal előbb felröppent az első pacsirta a Búcsúhalom fölé, a magasban bábicék sikongattak, és ébredtek a füzek lent a folyóparton, ahogy szégyenlősen megzöldült vesszőik tavaszi nedvektől duzzadoztak.

Olyan boldog volt az a tavasz, hogy éjszaka senkinek se volt kedve aludni, és vasárnaponként egész éjjel táncmulatások zaját hallhatta a Búcsúhalom. Marija még tizennyolc éves se volt. De egyszer, egy meleg napkeltekor utolsónak ment el innen. Egy csöppet se szégyenkezve haladtak végig az alvó falu utcáján, és a fiú markában – olyan forró volt, mint most ez a kő – ott maradt egy hímzett szélű, fehér ken-

dő: az ő első ajándéka. És a lakodalmat se halasztották télre . . .

Marija megremegett a szívfájdító, kesernyés örömtől. A halom óriási árnyéka betöltötte az egész lankás, lapályos rétet – lemenőben volt a nap. A közelben elzúgott egy éji bogár; a messzi buckát, amely mögött eltűnt az út, az alkony homálya vont be.

A lakodalmat sebtében ülték meg, mert közvetlenül a szénakaszálás dandárja előtt történt a dolog, de mindenki jól mulatott. Nagyon homályosan emlékszik arra a szénakaszálásra, világosan csak az az eső maradt meg az emlékezetében, amikor a férjével rakta a kazlat, és amikor a boglyákat nem tudták idejében egy helyre összehordani. Marija a közeledő esőt látva rémülten összecsapta a kezét: szent ég! Rengeteg száraz, zöld széna maradt betakarítatlanul. Az egész Búcsúhalom és a lapályos rétek mind le voltak kaszálva, a sötét ég pedig sok, nagyon sok esőt halmozott fel. Szemlátomást, gyorsan feketedett a nyugati része . . . Néhányan még igyekeztek menteni a menthetőt: itt-ott még megvillant a sűrű-sötétkék égen a felvillázott szénacsomók egyszeriben megőszült szakálla, de nyilvánvaló volt, hogy most már semmi, sehogyan se kerülheti el a vízözönt. Még nem hallatszott mennydörgés, de ott, az opálos fellegek között már mérgesen vagdosták egymást a pökhendi, nyegle kis fehér villámok. És elcsendesült a Búcsúhalom: készült, hogy fogadja a vihar csapásait. Marija világosan emlékezett annak az órának az utolsó másodperceire is. Minden elfeketedett, amikor a férjével a faluba futott, minden holtra vált. A virágok a réten és a lóhere. Összecsukódtak a fehér pitypangok, eltűntek a méhek, még a verebek se rajcsúroztak a kert alatti fű között. Egyszerre

több helyütt is megdördült, széthasadt nyugaton a fekete ég, és az ő lelkében vékony, panaszos hangon megpendülve elszakadt egy kis húr – nem találta a végeit, nem köthette össze . . .

Megtörölte orcáját, és elmosolyodott. A nap már leszállt, nem volt sehol egy lélek, csak az út futott a bucka felé, akárha élne. Marija még egyszer jól körülnézett – több versztányira nem volt senki sem. Letérdelt a kő mellett, és a száját beharapva, a fejét ingatva a távoli, sivár buckát nézte. Kezét a homloka fölött összekulcsolva a fűbe fúrta a fejét, majd fel egyenesedett, és rákezdett a keservesre:

„Jaj, lehanyatlott fehér karom, ködbe borult fényes szemem, holtra vált a fehér orcám nagy-nagy bánatomban, amióta te elmentél, kedvesem, nem úgy, mint azelőtt, nem úgy, mint máskor, hanem katonának, a nagyvilág végéig, a szép nap széléig.”

Könnyeden, erőlködés és megállás nélkül szavalta a kesergőt. A panaszdal szövege szabadon lebegett tiszta hangján, aztán elrepült, akárha maga a soha nem apadó lelke szóródna szét visszahozhatatlan morzsák alakjában, és minél jobban szétszóródna, annál inkább megvigasztalódna és megkönnyebbülne.

Marija szinte teljesen beleolvadt a tulajdon hangjába. Lasanként már nem is érzekelte önmagát, és ezt immár semmi-vel se lehetett megállítani – a panaszdal mintegy tőle függetlenül élt. „Jaj, megnyírták szilaj fejed, levágták omló aranyfürtjeit, minden hajad száláért ejtek hát egy-egy forró könnyet. Nem a te csontodra, nem a te válladra való a kincstári köpönyeg, nem a te lábadra való a csizma, nem a te kezedre

a kesztyű. Azon az idegen vidéken mérhetetlen az út, ismeretlen minden nép, jaj, irgalmatlanok a bírák! . . .”

Ugyanilyen fehér volt az éjszaka akkor is. A férje Pavellal együtt indult a háborúba, ő meg elkísérte őket a Búcsúhalomig. Mialatt a szekér lefelé vitte a részeg Pavelt, Marija a halmon állt, a férje meg, egyik nehéz kezét az ő vállán tartva, cigarettát nyálazott, és többször is leintette: ne jajveszékelden, ő pedig szót fogadott, el-elcsitult, de egy pillanat múlva már újra feltört belőle a sírás; a férje megint lecsillapította. A szekér mind messzebb és messzebb zörgött, ahogy a részegen alvó Pavelt vitte; egész csillaghalmok függtek fölöttük. A sötétlila égbolt – ha jobban odafigyelt az ember – újabb csillagmezőket szült, a meleg lóhere illata összevegyült a még le se hullt harmat hűvösségével. A férje sietősen – és úgy rémlett: ridegen, hidegen – átölelte, aztán lefelé indult a halomról, vissza se nézett, ő pedig még le se rogyott ennél a kőnél, mert egy, legfeljebb két hónap múlva visszavárta.

De eljött az ősz, és még jobban fellángolt a háború, nem egy barátnője maradt özvegy, és éjjelente őt is gyakran fojtogatta a félelem. Akkoriban gabonát fuvarozott, minden alkalommal éjszaka hajtott hazafelé, úgy rémlett neki, hogy a Búcsúhalmon a gonosz lélek szűköl és vonít. A sötétben végeérhetetlen, csöndes eső hulldogált, a kerekek alatt meg-megszörtyentek az út pocsolyái.

Egy reggel pedig barna-szürke köd kúszott a Búcsúhalomra, nagy, lapos hópelyhek libegtek le a földre, mint valami égi korpa. Eljött a tél, és nem is egyedül, hozott maga után egy másik, harmadik telet is, és mind olyan kegyetlenek, inségesek voltak, hogy minél messzebb távolodnak a múltba, annál szörnyűbbnek rémленek.

Telente mindenféle szelek száguldanak a Búcsúhalomra, az egyik innen, a másik onnan rohan neki. És a lejtőkön sokáig, félelmetesen kavargó a száraz hó, belepi a búcsúkövet, betemeti az egyszánnyomos utat. Éjszakánként üvegessé fagyasztja a hideg az ősszel még puha csillagokat. A kerek képű, kaján hold nesztelenül halotti sárgaságot terít végig a keskes havon, reggel pedig óriási füleit szétmeresztve kél a hideg nap, és a kismadarak kövé fagyva hullnak a hóba.

Marija egyszer egy ilyen télen, késő éjjel a fürdőházban járt. Pavel, a férje unokatestvére a tornácnál várta; ködmőnének egyik uja üresen volt a zsebébe dugva. Az egész falu aludt, csak Pavel nem – ő ott állt a tornácnál. Marija kikerülte, ahogy a kaszás kikerüli a mezőn a madárfészket, aztán az ajtó fogantyújáért nyúlt, amikor pedig a férfi bement utána a pitvarba, ő elállta az útját, és hangosan azt suttogta az arcába:

– Menj haza . . . Menj, Pavlo Ivanovics, ne haragudj rám . . . Legalább ő jusson eszedbe, legyen benned annyi becsület . . . Eredj!

Pavel meg szótlanul lehajtotta fejét, elment, és a hó most már egy csöppet sem riasztóan ropogott nemezsizmája alatt. Pavel nőtlen volt, és amikor véget ért a háború, egyszer egészen nyíltan beállított Marijához, hogy megkérje a kezét. Nappal – az emberek szeme láttára – ment oda, és a szoba közepén állva, szívfájdító örömmel mondta neki:

– Hiába várod, nem jön haza! Nem jön, Marija, én voltam ott, tudom, hogy tűnnek el nyomtalanul . . .

Az asszony előtt elsötétült a világ, falfehér lett a keserű haragtól, és szemébe köpött a férfinak. Összecsuklott a térde, és a félkarú kegyetlen szavaitól összegörnyedve, görcsökben

fetrengett a padlón. Akkor ocsúdott fel, amikor Pavel már eltűnt, a kislány meg – szakasztott az apja – könny borította orrával szörtyögve, ott ült a lábánál; pici válla meg-megremegett . . .

Nyomtalanul eltűnt – de mégsem esett el. Senkinek se hitt, sem az iratoknak, sem az embereknek, csak a szívének. Él valahol fogságban – talán kihajszolták valahová Amerikába. Sehogy se tud szabadulni, esetleg nincsen pénze az útra, vagy talán nem is akarják hazaengedni; ott tartják rabságban egyik évről a másikra.

Marija tavasszal és nyáron gyakran feljárt a Búcsúhalomra keseregni. Mindig valami új ruhát vett fel, és megvárta, míg elnéptelenedik az út. A Szürke Kőnél, talán az ő könnyeitől, puha sarjadékú, sűrű fű nőtt. A madarak egészen megszokták. Nyáron szinte a füle mellett szálltak el a keserű bíbicek, kora tavasszal a fehér csőrű varjúk és a vidám pacsirták, csak a kakukk nem jött elő félrecső zugából.

*Ó, vendégek, drága jó vendégek,
Szeretett és kedves vendégeink,
Vendégeskcdtetek itt egy kicsit,
Egy kicsit, de teljes nyugalomban,
Mert nincsen se szél, se vihar nincsen,
Sűrű őszi eső sem esik most,
Amelyet a kék tenger küld hozzánk . . .
Bezzeg az én drága párom nem küld
Se levelet, se szép üzenetet,
Se jó hírt, se meleg üdvözlét!*

Marija behunyta szemét, igyekezett elképzelni azt az idegen országot, de ahogy se tudott leküzdeni valamit, a gondolatai megfakultak, szétfoszlottak. Félig álomban, félig ébren csak egy képet látott világosan, amely az évek hosszú során nagyon a szívéhez nőtt: széles, sima úton fáradtan jön a férje, lábán csizma, vállán katonazsák, a kezében fűz vessző. Valahogy sántítva ballag, fölötte meg ismeretlen, idegen fák sűrű gallyai himbálózni. És Marija szinte fájó száналommal érzi, hogy nagyon szeretné lehúzni a csizmáját. Jött, egyre jött és jött e hosszú évek alatt, és ő e hosszú évek alatt egyre várta őt haza, készen arra, hogy bármely percben elszaladjon a boltba, és befűtsön a fürdőházba . . .

A Búcsúhalom fölött áttetsző, csöndes ködöt hömpölygett a fehér éjszaka. Marija halk nevetésre ocsúdott fel. A távoli buckára nézett: ott az öreg szélmalom vitorlátlan kúpja mellett már alig láthatóan, elmosódva ereszkedett az út a völgyi kaszálóba.

Az út kihalt volt, mozdulatlan. A kaccanás – akár a hal csobbanása a patakban – megismétlődött, és Marija valami előérzettől összerendezve arra fordult, a boglyák között egyszerűen megpillantotta lányának rózsaszín szegélyű fehér ruháját.

„Kivel van a lányom?” Marijának minden idegszála megfeszült, szinte megdermedt a szíve, és gyámoltalanul, akár a halálraítélt, eltakarta a szemét. Riadtsága nőtön nőtt, görcscsé gyült a torkánál, a kulcscsontjai közt, és azon igyekezve, hogy elhárítson valamit, amit úgyse tud megakadályozni, reménykedve levette szeméről a kezét. De a fehér ruha nem tűnt el sehová.

„Nagy már a lányom, eladó sorban van . . . Uramistenem,

eladó lány! . . . – Marija egyszeriben elernyed, elgyöngült a keze. – Eladó sorban van a lányom, uramistenem . . . Hány év eltelt már, de sok víz lefolyt azóta!”

Senki se jött az úton, egy teremtetett lelket se kísért az álmos bibic, amely most este minden ok nélkül röppent a rét fölé. Csak a makacs köd kúszott a távoli völgyekre.

És a riadtságot meg az elkerülhetetlentől való félelmet most egy világos, de éppen a világossága miatt szörnyű gondolat váltotta fel.

„Nem jön haza a férjem. Most már biztosan nem. Nem jön meg soha, sem holnap, sem azután.”

Marija egy fél percig révetegen bámult a fűre. Aztán ferdén, lassan megrázta a fejét: az a furcsa belső hang, amely már-már borzalmas sikolyként kitört ebbe a fehér éjszakába, fel az égre, mégiscsak a fogai mögött maradt. Arccal lefelé a fűre rogyott, minden ízében rángatózott, vonaglott, akár a lelőtt madár, aztán fásultan mozdulatlanra dermedt. Sokáig feküdt így a Búcsúhalom fűvén.

A fűből a föld meg a nappali forróság szaga áradt, a hold magasan állt a Búcsúhalom fölött. A megöregedett és elernyed Marija csak sokára, nagy nehezen tudta érzékelni ezt a fűillatot meg a hold élettelen arany derengését. Szíve közvetlenül a meleg földet verte.

A hold ott függött a Búcsúhalom fölött, lent, a völgyi kaszálókon meg köd gomolygott. És Marija sírva fakadt: Szűzanyám, nem rogyott le az ég a földre, nem mennydörög a széles világon, alatta nem hasadt meg a föld, nincsen se tűz, se füst sehol, változatlanul a helyükön állnak a kazlak, a boglyák. És reggel újra feljön a nap az erdő fölé, az emberek pedig megint indulnak szénát kaszálni. Bőgneк majd a tehenek,

feljórnak a szamovárok. Csak ő nincs, nincs, és nem is lesz többé, úgyhogy nincs kit várni tovább, és nincs miért a Búcsúhalomra járni. Huszonöt évig várta, várta őt, a drágát. Várta; ő meg már rég holtan fekszik idegen földben. De hátha az ő hitétől könnyebb a csontjainak ott feküdni abban az idegen földben, hátha tud róla, és most hallja őt? Nem tud, nem hallja . . .

Marija a kövön ülve könnyeden előrebillent, mintha meghajolna a föld előtt, amely befogadta férjét, és amely most már ő maga lett – és a meleg könny az éjszakai hűvösségtől kihűlt a nyakán.

Megint halk nevetést és bészédet hallott. Odanézett: lent, a boglyák között úgy járt-kelt a lánya meg Szerjozsa, mintha eltévedtek volna. A lánya, akárcsak annak idején, huszonöt évvel ezelőtt ő maga, egy fiúval járkált a Búcsúhalmon. És most már megnyugodva, örömmé enyhülő szomorúsággal, hosszan nézte őket. Megfiatalodott, újjászületett önmagát nézte. Nem, nem volt ő özvegy egy napig, egy kurta hétig se, most lett azzá, ezen a szénakaszáló éjszakán . . . Megint ott jár ő, Marija: ott jár a lánya a zsenge harmaton, az ő leányvállán is, pontosan ugyanúgy, mint akkor, férfikabát feketélik, fiatal kezében meg sárga boglárkából font koszorút tart, ő is ugyanúgy leül, és a térdét szemérmesen összeszorítva boglárkát szed. Világos dolog: az ember nem tudja, mit csináljon, így hát virágot szed és koszorút fon, vagy babrálja, agyongyürköli fehér keszkenőjét.

Megint az útra tekintett – még sötétebb és rövidebb lett. És ismét sírás gerjedt a mellében. A Búcsúhalom fölött nyári

csönd lebegett, odalenn megsötétült a lapály, mert egy kóbor felhő mögé gurult a hold.

Marija merev ajakkal, mozdulatlanul, halkan sírdogált, úgy nézte a lányát, amíg el nem tűnt Szerjocsával a boglyák között. Odalent, arra távolabb pedig olyan szélesen szétterült a köd! Beburkolta a folyók és patakok rég lekaszált völgyeit, körülfolyta a dombokat és a kazlakat a lapályokon, a kazlak hegyes kucsmái meg szinte úsztak a köd szürke tejében. Úsztak, de nem tudtak elúszni. A mélyéből pedig úgy hallatszott, mintha víz alól jönne – hol a haris hersegése, hol a kisgyermek módjára megijedt csikó gyámoltalan, kedves nyerítése, melyet letompított a nyirkosság.

I.

Az őrnagy reggel megborotválkozott, tiszta zöld egyeninet vett fel, élvezettel megitta teáját, és a kalauznak is élvezettel, ünnepi érzéssel fizetett. A vonat egy erdőben, az állomástól nem messzire megállt. Az őrnagy fogta bőröndjét, és kiment a kocsi előterébe. A reggel szokatlan csöndje, a nedves fű meg a fák illata ámulatba ejtette – leugrott a homokra. Közvetlenül a pályatestnél nap alakú székfű fehérlett, és lilán virult az erdei deréce. Odább, mindjárt a vizes árkon túl, nyárfás kezdődött, ahonnan a cinegék vékony hangja hallatszott.

Az őrnagy rég nem tapasztalt ilyen csöndet. Furcsán boldognak érezte magát. Ő, aki megszokta a soha nem csituló motorzúgást, szinte beszívta ezt az őseredeti csöndet, beszívta a csöndet meg a szénaillatú levegőt, amely egyáltalán nem hasonlított ahhoz a levegőhöz, amelyben ő repülni szokott.

A mozdony, egy röpke füttyel sistergő fehér gőzt eresztett. Ütközők csattogása futott végig a szerelvényen. Az őrnagy a lépcsőn utazott az állomásig.

A pályaudvar új volt, kőből való, de az apró, fekete salakkal felszórt peron teljesen kihalt.

Az őrnagy bement a váróterembe, szétnézett. Ott szinte minden ugyanolyan volt, mint azelőtt. Ugyanaz a kis tartály víz nélkül, vasláncon csüngő alumínium csuporral, ugyanazok a fa-„díványok” a tekintélyes MPSZ* betűkkel, és ami a legérdekesebb, ugyanaz a félnótás Mitya szunyókált az egyik díványon. Az őrnagy mindjárt megismerte, bár jócskán megöregedett. Mityka ócska csíkos kabátjának zsírpecsétetes hajtókáján változatlanul ott virítottak a legkülönfélébb jelvények: egy réges-régi Nemzetközi Vörös Segély meg a moszkvai énekesztivál és a Világifjúsági Találkozó jelvényei, amelyeket isten tudja, honnan szerzett.

Mitya felébredt, ásított, cigarettát kért, aztán szorosabbra húzta dróttal összefogott nadrágját, és kiment.

Az őrnagynak eszébe jutott, hogy amikor először érkezett erre az állomásra, az itt hancúrozó gyerkőcök a kerítés mögül hergelték (az akkor még fiatal) Mityát, pálcákkal dobálták, és azt énekelték:

*Mityka bolond nem az ágyra
Dült rá, hanem a dohánnyra.*

Miért éppen a dohánnyra, mindmáig sem tudta az őrnagy, de az akkori szájalom most is a szívébe nyilallt: hát még mindig ugyanúgy az állomáson alszik, ételmaradékokkal táplálkozik, és a helyi vonattal utazgat?!

Nagy zajjal utasok tódultak be, akik egy másik vonattal érkeztek. Egy fiatal divathölgy a száját finnyásan összeszorítva leterített egy újságot, és leült arra a díványra, melyen

* Minyisztyersztvo Putyej Szooobszsenyija (Közlekedésügyi Minisztérium.) – *A ford.*

Mitya hált. Egy katona volt vele, szintén tiszt; egy kövér néni is becipekedett néhány „poggyászdarabbal”. A csomagok tintaceruzával telefirkált vászonba voltak bevarrva, és a néni féltő gonddal ügyelt málhájára.

– Mennyi az idő magánál, katona elvtárs? – fordult az őrnagyhoz. – No, akkor még korán van. De nem is tudom, most hogy jutok oda. Azt mondják, az út jó, csak oszt jár-e autó?

– Oszt hová akar menni? – kérdezte az őrnagy, és mosolyogva maga is átvette a már-már elfelejtett északi tájszólást.

– Nyegogyaihába; a podszoszenyei községi szovjethez tartozik.

– Így hát az út derekáig útitársak leszünk: én Karavajkába tartok.

– És ki a rokonod Karavajkában? – kérdezte egyszeriben megörülve a kövér asszony. – Nem az Ondrij Tyilima veje vagy?

– Nem, nem a Tyilimáé – felelte mosolyogva az őrnagy, és elmagyarázta, kinek a rokona.

– Én meg Arhangelszkben lakok, kilenc esztendeje lesz Péter-Pálkor, de maradt egy házam Nyegogyaihában, meg még a fürdőt sem adtam el. Élesztőt viszek. Hát te hol laksz mostan? – kerepelt a kövérség, tegezésbe csapva át, és olyan bizalmasan, mintha tudná, hogy hol lakott az őrnagy „mostanig”.

– Az Uralban, néni.

Az őrnagy nevetni is szeretett volna, szomorú is, vidám is volt egyszerre. A néni felügyeletére bízta bőröndjét, és a teázóhoz indult, mert feltevése szerint ott lehet a legkönnyebben autót elkapni. A teázót az imént nyitották ki. Egy szurkos-

vászon csizmát viselő, tagbaszakadt legény nyögve iparkodott átgördíteni egy hordót a küszöbön.

– Ser vagy kvász? – kérdezte a legénytől egy kosaras kis öregember.

– Gyümölcslé.

A teázóban, egy légypiszkos fikusznál, egy kép alatt, amely valamikor butéliát, szőlőt és kettészelt görögdinnyét ábrázolt, ott ült a félnótás Mitya. Ahogy meglátta az őrnagyot, mindjárt elment.

– Miért ment el? – kérdezte a főkötös büfésnőtől az őrnagy.

– Én nem tudom. Fél a katonáktól. A rendőrök mindig elkergetik az állomásról, hát azt hiszi, hogy maga is rendőr.

A büfésnő elmondta, hogy járnak autók Podszoszenyébe, tegnapelőtt is indult oda kettő egy-egy rakomány vodkával, de hogy ma lesz-e, azt nem tudja. Jelentkezett még egy úti-társ – lenszőke hajú, fiatal legény – aki szabadságra, az apjához utazott.

– Második napja ülök itt, és lesem – mondta –, most már akár indulhatok is vissza.

Ekkor az őrnagy a járási pártbizottságba indult, remélve, hogy van ott valami értekezlet, tehát egy-két ember is Podszoszenyéből. Belépett az előcsarnokba. A ruhatár mellett egy ügyeletes vagy takarítónőféle ült.

– A titkárt keresed, lelkem, vagy Olekszandr Jefimovicsot? Ha a titkárt, akkor azon az ajtón menj be, Olekszandr Jefimovicsot meg behívták a területbe.

Az őrnagy nem nagyon kérdezgette, ki az az Olekszandr Jefimovics, máris indult a titkárhoz. Az előszobában köszönt

a gépírónőnek, aki látva, hogy az őrnagy leül és vár, hadarva figyelmeztette:

– Nyikolaj Ivanovics el van foglalva. Vezetőségi ülés. Jöjjön később.

– Tulajdonképpen nem is vele akarok beszélni. Azt szeretném megtudni, hogy nincs-e itt valaki Podszoszenyéből. Hogy vele mehetnék-e.

Kiderült, hogy az ülésre meghívták az ottani kolhoz elnökét is, de nem jött el, állítólag megbetegedett. A gépírónő azt tanácsolta az őrnagynak, hogy menjen el a járási fogyasztási szövetkezet raktárába. A tiszt az előcsarnokban megkérdezte az öregasszonytól, hol van a szövetkezet irodája.

– Megmondom, lelkem – válaszolta szinte megörülve a néni –, végighaladsz itt a deszkajárdán, és csak a gyaloghídon mégy át a túlsó oldalra; mindjárt ott lesz egy utca, azon menj, menj, amíg el nem érsz egy bolthoz, ahol iparcikkeket árulnak, ott van a szövetkezet irodája, az emeleten.

– Ott volt a kiegészítő parancsnokság.

– Ó, régen volt ott a parancsnokság, kedves, nagyon régen. A parancsnokság után vajüzemi irodát csináltak belőle, aztán gabonabegyűjtő került a helyébe a járási tüzelőanyag-vállalattal, később a gabonabegyűjtőt máshová tették át, és a rendőrség meg az anyakönyvvezetőség költözött oda, de azoknak nem tetszett a hely, így hát megint máshová tették át, a rendőrség után meg az a . . . hogy is hívják volt ott, az, ami nyugtára ad mindent . . .

– Takarékpénztár, vagy mi?

– Az, az, lelkem, takarékpénztár, azután ezt is átköltöztették oda, ahol – talán emlékszel – az állatbegyűjtő lakott, azután pedig . . .

Az őrnagy kis híján felkacagott, félbeszakította az öregasszonyt: megkérdezte, hogy hívják a szövetkezet elnökét. A néni mintha csak erre várt volna: még körülményesebben kezdett magyarázni, úgyhogy az őrnagy kénytelen volt leülni.

– . . . Amikor pedig leváltották Zserebcovot, aki az útügyi hivatal vezetője volt, isten nyugosztalja . . . amikor leváltották iszákosság miatt, a helyébe rögtön Vaszilij Sztjepanovicsot nevezték ki; Vaszilij Sztjepanovics után meg Druzsinynyikov következett – a másik nevét elfelejtettem, hiába, no, meggyengült az emlékezetem –, az, aki a járási pénzügyi osztályon dolgozott, olyan magas, jó megjelenésű ember, az ő helyére meg Olekszij Ivanovicsot állították, de Olekszij Ivanovicsnak, úgy látszik, nem volt ínyére ez a beosztás, így hát kinevezték az egész adóhivatal vezetőjének, aztán mindjárt áthelyezték a területbe, utána letették a szénabegyűjtéshez, Tyapin meg akkoriban jött ide a Kaukázusból . . .

Az őrnagy végül is úgy távozott el a pártbizottság előcsarnokából, hogy nem tudta meg, ki most a szövetkezet elnöke. A jó öregasszony – utánakiabálva még sokáig magyarázta, merre menjen.

Már tizenegy óra volt, és amúgy istenigazában sütött a nap. Az autók verte porfelhőket a járókelőkre meg a kiskertes faházikókra hordta a szél. A gyerkőcök a sapkájukkal dobálták egymást a teázó előtt. Ugyancsak ott kószáltak valakinek a tyúkjai, kerékpáron tovakarikázott egy legény horgászbottal, és eldübörgött egy vontató.

Mégiscsak gondoskodni kellett fuvarról, így hát az őrnagy, aki most valami különös, kamaszos pezsdülést érzett, néhány ugrással felszaladt a szövetkezet nyikorgó lépcsőjén. De nem

volt kilátásban olyan autó, amely a podszoszenyei szövetheti boltba indulna.

– Menjen el a vajüzembe, onnan néha járnak oda kocsik – mondta egy szövetheti leány, miközben kíváncsian szemügyre vette az őrnagyot. – Oda is telefonálhatok, várjon egy pillanatot.

A lány gyorsan kapott kapcsolást.

– Halló, Katya? Hogy vagy? No ne mondd! Csakugyan? ... Ide hallgass, Katya, nem megy tőletek autó Podszoszenyébe tejért? Nem tudod? Lehet, hogy megy? No jó. Mi? Hát egy elvtárs érdeklődik itt.

A lány letette a kagylót, és azt tanácsolta a tisztnek, hogy menjen el a vajüzembe.

A vajüzem környékén, ahová cipőben csak ügyyel-bajjal jutott el az őrnagy, nagy élénkség volt. Valahol benn egyhangúan zúgott a fölözőgép, vidáman kiabáltak egymásnak a széles csípőjű, fehér köpenyes munkásnők, ahogy a kannákkal zörömböltek. A tornácánál egy új teherautó állt; a kerekeitől a szélvédő üvegig páncélként borította a rászáradt sár. A sofőr, vattakabátját egyenest a sárba terítve bajlódott valamivel a kocsi alatt. Az őrnagy megkérdezte tőle, mi történt.

– Kiegyetem a tengelykapcsolót. Ilyen utakon csak ütődtek járnak – felelte a legény.

– Nem készülsz Podszoszenyébe?

– Küldenek, de nem megyek. Nincs lánc. Oda pedig még láncsal is csak bolondok járnak.

A legény kimászott az autó alól, és dühösen az ülés alá dobta a csavarkulcsokat. A tornácra kilépett egy barna bársony Tolsztoj-blúzt és óriási csomóra kötött nyakkendőt vi-

selő, bizonytalan korú férfi. Biccentett az őrnagynak, és a sofőrhöz fordult.

– Ha nem mégy, mondd meg kereken, ha pedig mégis mégy, akkor máris indulj. Semmi értelme ennek a huzavonának!

– És láncot én szüljek, vagy mi? Hol a lánc?! – fakadt ki a sofőr, de a nyakkendős bácsi eltűnt a kis irodában.

– Pokolra való burzsuja – szitkozódott a legény. – Biztosan tudom, hogy vadonatúj láncok vannak a raktárban, de nem ad, fukarkodik.

– Mondom, hogy nincs láncom! – szólt a kisablakon kihajolva a nyakkendős bácsi. – Ki mondta neked azt a butaságot, hogy van lánc?

Becsapta az ablakot. A sofőr köpött egyet, és leült cigarettaozni. A nyakkendős bácsi megint kijött a tornácra.

– Figyelmeztetek: ha mégy, akkor indulj, ha pedig nem mégy, hát mondd meg...

– Ha adsz láncot, megyek.

– Nincs lánc.

– Van lánc!

– Mondom, hogy nincs!

– De van! A saját szememmel láttam, amikor a raktárban jártam.

Egy darabig hallgattak. Az őrnagy sem ejtett egy szót sem, de kíváncsian várta, mivel végződik ez a párbaj.

– Figyelmeztetek: ha mégy, akkor indulj, ha pedig nem mégy, hát mondd meg!

A sofőr elfordult – egész külseje mély megvetést fejezett ki. A nyakkendős bácsika nem bírta tovább – sántikálva elindult a raktár felé. Egy perc múlva kicipelte a kapun a lán-

cokat, és szótlanul visszament az irodájába. A legény feldet-
rült, és a cigarettautkát eltaposva, fehér fogait kivillantva
azt kiáltotta a bácsika után:

– Rendben van, Kosztya bácsi, hozok neked vargányát.
Csak készíts ki egy kis üveg pálinkát!

A legény odacsapott egy ott lézengő leányzónak, és hozzá-
fogott, hogy felszerelje a láncokat.

Az őrnagy megígértette vele, hogy útba ejti a teázót, és az
állomásra indult a bőröndjéért.

Még nem ért ki az állomásra, mikor találkozott egy rend-
őrrel, aki tisztelgett neki, és megállította.

– Őrnagy elvtárs! Nem maga érkezett a nyolcórással?
Egy néni nagy hajcihőt csapott az állomáson. Maga rábízta a
bőröndjét, ő meg várt, várt, aztán dühbe gurult. Azt mondja:
hátha valami bomba van a bőröndjében, és én feleljek érte.
Menjen, vegye át a bőröndjét meg a köpenyét az ügyeletestől.

Az őrmester ismét tisztelgett, és vissza se tekintve folytatta
útját, az őrnagy pedig a rendőrőrszobára indult a bőröndjé-
ért és köpenyéért.

2.

Ezt az utat sose felejtí el az, aki nem hallomásból ismerte
meg. Olyan sokáig tart, hogy ha nem tudsz dalokat, ne járj
rajta se gyalog, se kocsival, ne öntözd verítékeddel ezt a hat-
van kilométert. Úgyis átitatódott, már réges-régen átitató-
dott azoknak a lovaknak, fehérccselédeknek, parasztoknak,
sihedereknek a verítékével, könnyeivel és vizeletével, akik

évszázadok során ezekben az erdőkben kínlódtak. Az emberek úgy csinálták, ahogy tudták, mert valami jobbhoz próbáltak elvergődni. Ennél az országútnak nevezett végtelen, süpedékes földútnál játszódik le az egész élet és az egész halál. Emberemlékezet óta az országúthoz bújik, simul a számtalan apró falucska, feléje húzódnak türelmesen az egy kerékvágásos kis földutak és a keskeny ösvények. Az országútról rigmusokat és közmondásokat költöttek. Minden benne van, és minden vele függ össze. Senki sem emlékszik, mikor kezdték csinálni: talán még akkor, amikor a kincstári parasztok, a szúnyogok és a medvék ellen kézzel-lábbal védekezve irtásokat vágtak vagy égettek, hogy lakhatóvá tegyék a távol kékségébe vezető tajgát.

A háború előtt korántsem ilyen volt az országút, mint most. Akkor még több gyötrelmet okozott az embereknek, de a beszélgetésekből valahogy mindig az derül ki, hogy azelőtt érdekesebb volt az utazás. Az akkori utat a legnagyobb tisztelettel, sőt elismeréssel emlegetik.

– Manapság könnyű. Máma autóra ülsz, és estére már az állomáson vagy. Azelőtt pedig néha meg is kellett hálni útközben, nem is egyszer. És még jó volt, ha élve tértél vissza. De ma? Ma semmiség az egész. Ez nem is utazás, hanem valóságos séta.

Az őrnagy visszagondolt a gyermekkorára. Mennyit járt ő itt gyalog is, szekéren is, hány meg hány fehér vízihólyag támadt a lábán a talpalástól! A gyermek jóllakottan, fiatalon indul el otthonról, és éhesen, megemberesedve tér haza. Gyermekségének és ifjúságának egy darabja ezen az úton telt el; az egyik végén a kis falu áll meg a régi, fenyőfaház, a má-

sikon az állomás sárga épülete, ahonnan szertefutnak a sínek az egész földön.

... Az autó úgy zúg, hogy az ember megsajnálja, mint egy élőlényt. A kocsiszekrényben ott ülnek az elcsendesült utasok: az élesztős kövér asszony, a lenszőke legény meg egy szalmakalapos férfi bőrröndökkel, aki isten tudja, honnan került oda. Ezenkívül, a legkényelmetlenebb helyen egy szürke gyapotruhás, tányérsapkás legényke utazott. Mialatt sima terepen haladtak, a kövér asszony beszédbe elegyedett a lenszőkével. Nyomban megtudta tőle, hogy a falujába utazik, nemrég nősült, és most a feleségéért megy, hogy elvigye Lipcebe.

– Aztán milyen ott a közellátás? – kérdezte utoljára, és egy időre elhallgatott.

– Hallatlan! – mondta felháborodva a szalmakalapos. – Műholdakat építünk, de az utainkon nem lehet közlekedni se gyalog, se járművel!

– Hát hogy? Maga szerint a műhold semmiség? – szólt az újházas, ahogy a kövér asszony a lenszőkét elnevezte.

– Nem mondom én, hogy semmiség.

– Á-á-á – ásított a kövér néni –, és kit ültettek a kabinba? Valami főnök?

– Nem – válaszolta a legényke –, egy bácsi, most engedték ki a kórházból. A következő vízváltáston túl száll le.

– Téged hogy hívnak? – kérdezte az őrnagy a legénykétől.

– Nyikolajnak – felelte egy kissé zavartan a fiú.

– Kolja, Kolja, Nyikolaj, jó vón egy kis nyakolaj – kotytyant közbe rögtön a kövér asszony. – Mi az: állás után jár-tál?

– Nem. Anyakönyvi kivonat után.

– Biztosan ő is meg akar szökni a kolhozból – szólalt meg odafordulva a szalmakalapos.

– Hogyhogy szökni? – kelt a fiú védelmére az újházas. – Ha egyszer tanulni akar a legény!

– Ha mindenki tanulni fog, akkor ki műveli meg a földet?

– Bizonyára maga is faluról került el.

– Én még a háború előtt elkerültem.

Az autó nagyot zötytyent, félbeszakadt a beszélgetés. Égerfákkal benőtt, nagy síkságon át vezetett az út. A fülepte árkokban a száraz idő ellenére is víz csillogott, amely még a minapi esőzés után maradt. A sofőr ügyesen és bátran kanyargott a nagy gödrök között, és csupán ha már teljességgel lehetetlen volt kikerülni őket, akkor iramlott előre egyenest, azzal a kockázattal, hogy eltörik a differenciál.

Az őrnagy tudta, hogy ez még jó út. Messzebb, ahol egy erdő taraja látszik, ott kezdődik a Vaddisznós vízvázalasztó – az út egyik legcudarabb szakasza. Oda, az erdős vonulathoz hajolt már lefelé a júliusian forró nap. Illatozott a rét. Még az autó benzin- és olajbüze se tudta elfojtani ezt az egyenletes rétillatot, amely a sárga tőzegrozmarin, a rózsaszínű lóhere, a székfű meg a csendtől és a naptól eltikkadt százféle más fű szagából tevődött össze. Feltűnt egy kis folyó világos tükre, a partján meg egy félig összedőlt szénapajta, majd a három házból és egy csúrból álló település. A csűr kapuján az orosz ábécének három szögletes betűje díszelgett. A hagyományos feliratot vagy kátránnyal, vagy kulimással pingálták oda; a képet egy nyomatékos felkiáltójel egészítette ki,

amelyet immár krétával rajzolt – bizonyára valaki más. Az őrnagynak sehogy se jutott eszébe a település neve.

A dombon megállt az autó. A sofőr kiszállt a fülkéből, és foltos csizmájával a kerekeket megrugdosva, a láncok felerősítését vizsgálgatva kétszer is körüljárta a kocsit.

– No, most aztán fogóddzanak és hallgassanak – szólott, és erélyesen becsapta az ajtót.

A kövér asszony közelebb tette az élesztősbőröndöt. A szalmakalapos kifújta az orrát, a legényke felélénkült, az újházas meg abbahagyta a cigarettázást, és kiköhögte magát.

A hajtóműszekrényben farkas módjára felüvöltött valami. Az első kátyút szerencsésen átugrották, a másikat szintén, de hát egymást érték a kátyúk, így aztán a bal kerék nemsokára ádázul egy helyben kezdett forogni. A kocsi a híg sárból valóságos szökőkutat fröcskölve néha beleakadt a láncával valamibe; ilyenkor az egész karosszériájával remegve átzökken egy másik, nem kevésbé félelmetes gödörbe. Most már mind a két kerék egy helyben forgott.

A legényke kiugrott a kocsiszekrényből, és egymás után dobálta a kerekek alá a pozdorjává zúzott karók és ágak maradványait; azok csak úgy füstöltek az abroncsok alatt. Öt perc múlva haladtak még egy fél métert, akkor újra egy helyben forogtak a kerekek. A sofőr ásni kezdte alattuk a csúszós talajt, aztán megint mentek vagy tíz métert, és megálltak. A hűtő előtt óriási tócsa csillogott, egész tó – tejfehér-szürke vízből. A sofőr erélyesen rákapcsolt a harmadik sebességre, és a kezéből már-már kiugró kormányt nagy erővel csavargatva, egyenest előreiramlott, majd mindjárt sebességet váltott, dühösen gázt adott; az autó ide-oda hánykolódott, és az utasok mind riadtan meghúzták magukat a karosszériában.

A kocsi remegve és panaszosan üvöltve, a zavaros vizet szanaszét fröcskölve, többé-kevésbé száraz terepre futott. Mindnyájan megkönnyebbülten izegve-mozogva folytatták útjukat.

Az őrnagy visszatekintett. Az autótól ötven méternyire meredezett az a nyírfatönk, amelynél az egy helyben forgás kezdődött. A Vaddisznós vízvásztó meg hat kilométerre húzódik. A Vaddisznós vízvásztón túl pedig még két vízvásztó következik, nem számítva a sok apró települést, amelyeket agyagos mezők és megműveletlen földek választanak el egymástól . . .

A napot már mintha rátűzték volna a megsötétedett távoli fenyők csipkés csúcsaira. Az utasok apránként ismét szóba elegyedtek. Egyszer, amikor egy kis hídon haladtak át, a sofőr teljes gázt adott, de a kerekek gödörbe zötytyenve megint egy helyben forogtak; a kövér asszony megharapta a nyelvét, és véres nyálat nyelve jajgatott.

– No, szálljanak le, azt hiszem, végképp leragadtunk! – A sofőr legyintett, és az erdőbe indult, hogy emelőrudat vágjon.

Az újházás a cipőjét nem kímélve, a nadrágját mulatságosan felgyűrve indult, hogy segítsen a sofőrnek, az őrnagy meg a kislegény szintén leugrott a karosszériából. A kövér asszony izgett-mozgott egy darabig, aztán elcsöndesedett. A szalmaalapos mereven a kocsi oldalába kapaszkodva, némán ült.

A sofőr az őrnagy és az újházás segítségével egy óriási rönköt dugott az egyik kerék alá, a legényke meg szaporán forgatni kezdte a csavaros emelő karját; mialatt a sofőr gázt adott, ők a vállukkal tolták a kocsit, de a kerekek egy hely-

ben forogtak, és a láncok alól csak füstölgő szilánkok repültek szanaszét. Eközben teljesen lement a nap.

A sofőr köpött egyet, aztán kenyeret meg egy doboz paradicsomos apró heringet vett elő a fülkéből. A legközelebbi falu vagy három kilométerre esett, így hát a sofőr meg a fiú kivételével mind oda indultak meghálni. Az őrnagy megígérte a sofőrnek, hogy traktort kér a faluban.

A kövér asszony máris cipelte a bőröndjét meg egy motyót, utána indult a szalmakalapos is, szintén bőrönddel. Az újházas a kocsiszekrényben hagyta a poggyászát, és levetett cipőjével egyensúlyozva ügyesen ugrált át a kátyúkon.

– No, hát hol hálunk meg? – kérdezte az őrnagy.

– Meghálni csak meghálunk – felelte elmosolyodva az újházas. – Az a bökkenő: hogy jutunk tovább?

– Volt itt azelőtt, azt hiszem: valami Marja, aki szállást adott éjszakára.

– Hát ő még most is megvan, és most is meg lehet hálni nála. Egy rubel fejenként, régi pénzben.

Az őrnagynak eszébe jutott a Marja portája. A fuvarosok azelőtt, valahányszor az állomásra tartottak szánkaravánjukkal, az éjszaka bármely órájában körülvehették fogataikkal a Marja házát, és ő az éjszaka bármely órájában begyújtott egy óriási szamovárt, amelyet rögtön ki is ürítettek. Újat tett fel, aztán az első kakasszóig pihentek a fáradt emberek. Ki itt, ki ott helyezkedett el: a kemencén – ez számított a legkülönb helynek – vagy a heverőn, aztán a lócákon, a többiek meg a padlón. Hamarosán nagy horkolás támadt, a legények a sötétben meg a zajban a lányokat szorongatták, három óra múlva pedig újra csikorogtak a szánok, és a lucfenyők meg az

erdei fenyők számtalan sziluettje megint rákúszott a szánkaravánra.

„Csakugyan velem is megtörtént mindez?” – gondolta az őrnagy. Odaadta kis bőröndjét az újházasnak, és elindult, hogy megkeresse a brigádvezetőt. Egy kisfiú, aki anyja ócska nemezcizmájában látható élvezettel mászkált a csalán közt, megmutatta a brigádvezető házat. A kisablakon át látni lehetett, ahogy a szobában az asztalnál ott ül a házigazda, és cigarettázik. Az őrnagy megállt a tornác előtt, egy kis ároknál, hogy lemossa cipőjét, és vagy két perc múlva belépett a szobába.

– Jó estét!

A szobában nem volt senki, csak réteges, friss mahorkafiüst terjengett a levegőben. Az őrnagy leült a lócára, és várt. „Hová tűnt? Hisz az imént még itt ült” – gondolta az őrnagy, és megint kiment a tornácra. Senki. Csak egy sáros liba szedeggett fütyförekelve valami ennivalót egy kis lavórból. Eltelt egy félóra, de a brigádvezető nem mutatkozott. „Rémet láttam volna, vagy mi? – gondolta mosolyogva az őrnagy. – Az ördög tudja, mi ez!” Ismét bement a házba, de megint csak nem volt ott senki.

Már besötétedett. Valahol a közelben kaszát kalapáltak, a brigádvezető libája három recsegő gágogással szintén eltűnt. Az őrnagy dolgavégezetlenül elindult, de amikor befordult egy mellékutcába, még egyszer visszapillantott a házra. Az ablakban újra feltűnt a brigádvezető alakja.

„No, ez aztán sehogy se járja” – gondolta az őrnagy, és határozott, gyors léptekkel visszaindult a ház felé, és bement a szobába.

A magas homlokú, kopaszodó férfi hátratekintett, és félre-

tolta a dohányzacskót. Az őrnagy előadta kérését a traktort illetően.

– Á-á – szólt elnyújtva a brigádvezető –, én meg azt hittem, hogy valami kiküldött. Így hát traktor kellene? Az a baj, hogy a traktorunk már harmadik napja a másik brigádnál van. Én meg amikor láttam, hogy jön egy jól öltözött ember, azt hittem, már megint a járástól vagy a területtől keres valaki. Néha öt is beállít napjában.

– Megbízott?

– Az. Fene a dolgukat! Sosincs az embernek maradása tőlük. Így hát a magam taktikáját alkalmazom: ahogy megjelenik egy, én rögtön – fel a szénapadlásra, a fal mellé, ott már be is van rendezve nekem egy kis kuckó. Ha pedig a mezőn veszem észre, besírólok a bokrok közé, hogy ne kerüljek a szeme elé.

Az őrnagy elszívott egy cigarettát, csodálkozott egy kicsit, aztán a szállásra indult.

– Holnap odaküldöm a traktort, ma csak aludjanak nyugodtan. Holnap visszajön a traktor, és kirántjuk a kátyúból a kocsijukat! – A brigádvezető sokáig nem csukta be a kis ablakot, ahogy barátságos tekintetével elkíserte az őrnagyot.

Nem tudni, honnan, tücskök fáradt ciripelése hallatszott. A fű egy kissé megnedvesedett, a házakon túl ködtől fehérlett a mező. Őseredeti csönd honolt; az őrnagy a tornácon ülve újra érezte ezt a csöndet, és ez az érzés emlékeket ébresztett benne.

A szalmakalapos lassan sétálgatott a faluban. A kövér asszony hangosan beszélgetett a háziasszonnyal az élesztőt illetően: megromlik-e, vagy nem romlik meg.

A falu határában hirtelen tompán felzúgott a kocsi motor-

ja. Nemsokára felvillant a fényszóró sugárnyalábja, és az autó előgördült a mezőről. A motor berregése és zúgása visszaverődött a gerendafalokról, és ettől még fenyegetőbbnek, még szilajabbnak hatott.

„Ejha! – gondolta meglepődve, sőt meghökkenve az őrnagy. – Hát hogy sikerült kettejüknek kikecmeregni abból a csapdából.”

Az újházas és az őrnagy, miután szavukat adták, hogy nem gyűjtanak rá, a szénapadlásra mentek aludni. A kövér aszszony meg a szalmakalapos a bőröndöket őrizve, a házban helyezkedett el, Kolja pedig még éjjel, gyalog hazaindult.

Az őrnagy mindjárt elaludt, és az elmúlt nap emlékképei felvillantak, összekeveredtek, töredékes, rég nem látott, de az egykoriakhoz hasonló álmaiban.

3.

Őrnagy az autó zúgására ébredt. A nap az imént kelt fel, a kakasok kukorékolnak, zöld növények és meleg tehéntrágya szaga érzett.

Megint elhelyezkedtek, ki-ki az előző helyén, és a kocsi ismét elfüstölt az erdő felé.

Az őrnagy az egyik helyet a másik után ismerte fel. Itt egyszer eltörött a szekér tengelye, ott megetették a lovakat, amott nem tudott kitérni egymás elől két karaván, emiatt összeverekedtek a kocsisok, és elvágták egymás hámszíjait.

Minél közelebb jutott a szülőfalujához, annál több emlék

rajzott benne, és annál szívfájdítóbb gyöngédséget érzett ez-iránt a föld iránt.

Az őrnagy eddig nemigen vágyódott a szülőföldjére. Az ügyes-bajos dolgok szüntelen forgatagában csak az az egyenletes és állandó érzés élt benne, hogy van valahol **egy** kicsiny Karavajka, és ez elég volt. De most istenigazában érezte az otthon iránti szívajdító szeretetet, ami szokatlan egy hivatásos katonánál. Arra gondolt, hogy őszintén szólva az ügyes-bajos dolgoknak is, a munkájának is és mindannak, amit csinált, csak annyiban volt értelme, amennyiben valahol megvolt ez a kis település, a szülőfaluja. Most már tudta, hogy érte, ezért a szülőföldért, ennek lakóiért élt és kockáztatta néha az életét, és mindaz, ami eddig történt vele, most új tartalommal telik meg . . .

Még el se távolodtak a falutól – minden kerék leragadt. A káromkodástól egészen berekedt sofőr az őrnaggyal együtt elment, hogy megkeresse a traktort. A brigádvezető nem csapta be őket, a traktor valóban megjött a szomszéd faluból. Egy negyedóra múlva kihúzták az autót.

– No, most már eljutnak a faluig! – szólta a traktoros. – Innen odáig olyan az út, hogy akár egy tojást is végig lehet gurítani rajta.

Valóban jobb út kezdődött, és nemsokára eljutottak a „templomhoz” – a nagyközség központjához. Templom voltaképpen már régóta nem volt. A helybeli anarchisták még huszonötben ledobták a harangtoronyból az óriási harangot, és kihajigálták az aranyozott kegyszereket. Attól fogva lassan kezdték lebontani a nagy, fehér templomot, amelynek öt kupolája és sátortetős harangtornya volt: mindmáig a templomból való téгла melegíti a fehérchselédek oldalát, csengő

– Hát hogy néz ki? – kérdezte a kövér asszony, és leszállt a földre. – Nem Szolonyihába tartott?

– Szolonyihába, kedvesem, Szolonyihába. Hány napja várom már!

– No, akkor ő volt az, aki átszállt egy másik kocsira, és visszament.

A néni pislogni kezdett, az arca összeráncolódott, új, fehér kötényt, amelyet a vejének érkezése alkalmából kötött fel, gyakran emelgette a szeméhez. Az őrnagy látta, hogy elköti a kerítéstől a kancát, hallotta, ahogy sápítózik. A kövér asszony próbálta megnyugtatni a nénit, és felnyitotta az élesztősbőröndöt. A megromlott élesztő olyan bűzt árasztott, hogy még a kanca is hátranézett, és lesunyta az egyik fülét.

A kövér asszonynak egy útja volt a nénivel, felrakta hát bőröndjeit a szekér elejébe, és a két asszony elindult.

Az őrnagy pénzt ajánlott fel a sofőrnek. Az belerúgott az egyik kerékbe, és megvizsgálta, hogy fekszik rajta a lánc.

– Mi vagyok én? Alamizsnaleső? Nem kell semmi.

Erre az őrnagy bement a szövetkezeti boltba, vett egy üveg vodkát meg egy csomó mézessüteményt. Egyéb harapnivaló nem akadt a boltban.

– No, láss hozzá! – Az őrnagy odaadta a pálinkát a sofőrnek, és leült egy kis pázsitra.

A sofőr elővette a kabinból a poharát meg a tegnapi maradt konzervet. Szótlanul kinyitotta a palackot.

– Hát az újházasunk hol van?

Csakugyan: hol a lenszőke legény? Az őrnagy szétnézett. A legény egy magas öregemberrel, láthatólag az apjával beszélgetett.

– Őrnagy elvtárs, jöjjön hozzánk meghálni, ha nem indul

hangú, piros téglá; azt beszéltek, hogy ennek a téglának az agyagjába tojássárgáját keverték, a meszet pedig tejjel oltották. Az őrnagynak a fele útja volt még hátra a templomtól. Itt egy autó jött szembe az utasokkal. A két sofőr úgy állt meg, hogy szinte egymáshoz értek a kabinjaik.

– Hová megy? – kérdezte a szembejövő sofőrtől a szalmakalapos.

– Hová? Az állomásra! Nem látod, vagy mi? – A szembejövő kocsifő sofőrje bekapcsolta a sebességet.

A szalmakalapos izgett-mozgott egy darabig; körülnézett.

– Ide hallgass, barátom, vigyél magaddal, megfizetem, visszamegyek.

– Ül át!

A szalmakalapos gyorsan átdobta bőrpöndjeit a visszafelé induló autóra.

– Nekem elég volt, én ide nem teszem többet a lábam! – dörmögte.

Az autó felüvöltött, és a sárt szétfröcskölve elindult. A kövér asszony eltátotta a száját.

A vajüzemnél egy fogat állt. Az egyik hátsó lábát pihentetve egy almásszürke kanca szunyókált a kerítésnél, puha alsó ajka lefityegett a vénségtől. Apró termetű, idősebb parasztasszony állt a szekérnél, és a keze alól nézte a jövevényeket.

– Most kellene jönni a vőmnek, nem láttad a vőmet, lelkem? – fordult a sofőrhöz. – Sürgőnyt küldött, hogy indul.

– Nincs vő, néni! – válaszolta nevetve a sofőr. – Tégy elébem egy üveg vodkát, akkor helyettesítem.

– Ó, ne tréfálj már, lelkem!

tovább. Ott a házunk, az a deszkaburkolatos, a seregélydúccal! – kiáltotta messziről az újházas.

– Szívesen látjuk, szívesen, jöjjön el, ha úgy adódik – mondta az öreg is.

Az őrnagy megígérte, hogy elmegy.

A pálinka meleg volt, úgyhogy alig tudta a gyomrában tartani. Az autót már megrakták tejeskannákkal. A sofőr felhajtotta a vodka utóját, és nemsokára indult is vissza. Az őrnagy meg fogta bőröndjét, és az újházasékhoz indult, mert fuvarra egyelőre nem volt kilátás, Karavajkáig pedig még harminc kilométer maradt.

A tágas, tiszta pitvarban friss vesszőnyalábok és friss széna illata érzett. A pitvarból a nyári szobába szolgáló ajtó nyitva volt. Az őrnagy levetette cipőjét, és a szivárványos futószőnyegen zokniban ment be a szobába. A nagy asztalnál ott ült az újházas az apjával meg a feleségével, aki irult-pirult zavarában. Az őrnagyot mindjárt asztalhoz ültették, a mama új kalácsot szeletelt fel, az öreg pedig másik palackot vett elő a komódból.

– Érezze otthon magát, katona elvtárs; én is jártam a világban – mondta az öreg. – Lám, hazajött a fiam, hát hogye innánk ilyenkor?!

Az őrnagy koccintott az öreggel meg az újházassal.

– Hát a háziasszony nem iszik velünk?

– Nem, lelkem, ugyan már, legfeljebb egy kupicával, azt is csak teában – felelte mind a két kezével legyintve a mama, és kezdte kinek-kinek odarakni a kalácsszeleteket.

A szoba ki volt tapétázva. Fehér fenyőfalócák álltak benne, a sarokban ódon szentképek, a közfalon meg fényképek függtek. A nyitott kis ablakon behallatszott a gyermekek ri-

csaja, a tehenek bőgése, az emberek füle fölött egy kintről be-
repült szúnyog döngött, és az őrnagy olyan kellemesen érezte
magát, mint gyermekkorában.

– Ez a legkisebb fiam, de már ennek is gyermeke van –
magyarázta az öregasszony. – Az a másik fiam Moszkvában
van, két lányom meg férjes asszony Murmanszkban, ez a fiam
pedig szintén katonának tanult, ez meg . . .

– Hát hány gyermeket neveltél fel összesen, mama? – kér-
dezte az őrnagy.

– Tizenhatot, lelkem, tizenhatot. A négy legnagyobb el-
pusztult a háborúban, három kicsi korában meghalt, de a
többi kilenc, hál' istennek, megvan erőben-egészségben, egy
kis pénzt is küldözgetnek, maguk is el-eljönnek.

– Ha mind összeszámoljuk, egész szakasz – mondta ne-
vetve az újházas, és megint teletöltötte a metszett pohárká-
kat. – Nesze, apám! Fogja meg, őrnagy elvtárs!

Az őrnagy reszkető kézzel vette át a kupicát. Minden íze-
része sírt és nevetett, a hangja megremegett, járomcsontjánál
lassan ide-oda gördült az arcizom; jóformán meg se mámo-
rosodott.

– Nesze, apám! . . .

Az öregnek közben egy kissé fejébe szállt az ital, és a lóca
alól elővett egy harmonikát. De nem játszott rajta, csak pró-
bálgatta.

– Inkább te, Oljoska . . .

Az új csíkos ing kellemesen simult öreges nyakára és még
mindig erős vállára. Tenyerével megtörülte bajuszát, ráka-
csintott az őrnagyra, és elénekelt egy rigmust:

*Igyál pálinkát, galambom,
En a vodkát nem sajnálom.
Csak azután minden este
Mulatozni hozzám gyere!*

– Ó, a vén betyár – nevetett a mama. – Maradj csendben, hisz van tenálad fiatalabb az asztalnál, aki énekeljen!

– Ugyan mán, még táncolok is, bírom én szusszal!

A mama megeresztett egy vidám szitkot. Az újházasok a megpityókosodott öregre tekintve elmosolyodtak, az őrnagy cigarettázva nézte mindnyájukat, és új melegség, boldogság öntötte el a szívét.

– Hát hány esztendőt éltél már, öregapám?

– Á-á-á, már sok van mögöttem, fiam, Szent János Fejevételekor fordultam a nyolcvanhatodikba.

– Ugyan már – szólt közbe a mama –, hiszen csak hat évvel vagy idősebb nálam, én pedig Medoszij napján múltam hetvennyolc éves.

– No, hát ugyanoda lyukadtál ki, ezt mondtam én is! Adj még elő valamit abból a szekrényből!... Úgyhogy te talán még a világon se voltál, őrnagy elvtárs, amikor én az első német háborúba mentem. Emlékszek, amikor Miklós lerepült a trónról, olyan gyöngyéletünk lett az állásokban, hogy a felleteseink nem is ébresztettek bennünket reggelenként. Egy Foj nevezetű volt az ezredesünk; no, hát odajön hozzánk az a Foj, köszön, de az egész század hallgat, mint a csuka. Nem köszön vissza, és kész! Az a Foj – maga is nagy ravasz volt – nem szól rá semmit; erre én fogom magam, és odakiáltok neki: „Foj elvtárs, engedj haza húsvétra!” Később rettentően lehordott, de akkor már nekünk is felnyílt a szemünk. Ami-

kor pedig Pityerbe érkeztem, látom a plakátokat a hirdetőoszlopokon: így meg úgy, háború a győzelemig . . .

Halkan megszólalt a harmonika. Az őrnagy cigarettázva hallgatta az öreget. A mama már másodszor gyújtotta be a szamovárt, a szénakaszálásra való, fehér éjszaka harsogott a réti harisoktól, és szinte fel-felsóhajtott a fújtató harmonika hangjaira.

Újra ittak, aztán megint; az újházások észrevétlenül kimentek a kamrába aludni, apó pedig öregesen reszelős, de kellemes hangján rázendített egy dalra. Az őrnagy még sose hallotta ezt a dalt; a szövege felbarázdálta a lelkét, a dallama egyszerű volt, enyhén reménytelen.

*Csuzimánál, messze, távol
Szülőföldünktől, hazánktól,
Az óceán mély fenekén
Nyugosznak bajóink békén.*

*Tengernagyok alszanak ott,
Köröttük meg a matrózok.
Nőnek szétterpesztett kezek
Ujjain korallfüzérék.*

Városiasan énekelt, kerülte a tájnyelvi kiejtést, de ez nem zavarta a hangzás természetességét, és úgy tetszett, hogy ettől még erősebben az ember szívébe markol a dal.

*Mikor alszik a természet,
A fényes hold meg felébred,
Vitézeink feltámadva
Kijönnek a kősziklákra.*

*Sehol bajó füstje-korma,
Matrózok nem állnak sorba,
Éneket se zengedeznek,
Sem a cárnak, sem Istennek.*

*Ökölbe szorított kézzel
Beszélgetnek egész éjjel
Azokról, kik elárulták
Flottánkat akik eladták.*

*Felemlegetik Csuzimát,
Túlerővel a nagy csatát,
Hulló hősök becsületét,
Édes hazánk derült egét.*

„Honnan van ez a szomorúság az öreg hangjában? Ki szerzte ezt a dalt, és hol vagyok én, mi van énvelem? . . .

Az őrnagy az öklére támaszkodva ült az alacsony falusi asztalnál; zöld egyennyakkendője a szamovár fogóján csüngött, kialudt cigarettája közvetlenül a fülénél meredt ki ujjai közül.

– És itt van egy újfajta kamarinszkaja, Kerenszkij idejében énekelték-táncolták. – Az öreg széthúzta a harmonikát, és önmagát kísérve vidáman rázendített:

*Oroszország, te csudára szabad vagy,
Nincsen már cár, aki vodkáért elad.*

*Miljukov és Gucskov sincsen, így esett –
Oroszban egész új rend született.*

*Gazdát cserélt most már minden bársonyszék,
Csak a bajok maradtak meg úgy, mint rég.*

*Oroszban nincsenek már parasztok,
Csak tolvajok, alattomos sikkasztók.*

*Polgártárs lett a muzsikból, becsapott,
Mert csak éppen polgárjogot nem kapott.*

*A muzsik meg tiltakozik, kiabál:
A háborút fejezzék be végre már.*

*A kormánynak kell az angol aranya –
A muzsikot katonának eladja.*

Apó egészen megmámorosodott. Az öregasszony szelíd szitkok közepette elvette tőle a harmonikát, de ő csak dalolt és dalolt . . . A néni az őrnagy számára megvetette a nikkelezett ágynak a szépszobában, azt mondta: „Aludj, lelkem” – és nemsokára mindenki elaludt a házban. Az őrnagy kiment, és kinyitotta a veteményeskert kis ajtaját. A köd teljesen beborította a folyót, a konyhakerten túl frissen rakott szénaboglyák zöldelltek. A távolban felnyerített egy kiscsikó, az anyja meg tompán, csillapítóan felelt neki. Megcsikor-

dult egy késedelmes kútgém, egy fiatal kakas, nem tudva, hányadán áll a dolog, felriadt az ülőn, csapott egyet a szárnyával, hajnalt akart rikoltani, de meggondolta magát, és minden elcsitult.

4.

Az őrnagy hangszóró recsegésére ébredt fel, és sokáig nem tudta, hol van. A legfrissebb híreket mondták. Behunyt szemmel feküdt, úgy hallgatta, ahogy az utcán hajtják a csordát. Már rég nem ivott ilyen sokat, de – érdekes módon – nem fájt a feje, könnyen lélegzett, és a gyomrában sem érzett kellemetlen ürességet. Leugrott az ágyról, és csak ekkor jutott eszébe, hogy már alig harminc kilométer van hátra Karavajkáig.

Két vízvázasztó maradt mögötte; előtte már csak egy állt, azt is ismeri a legutolsó fatönkig. A ferde nap melegen, bőségesen ömlött be az ablakon, a nyírfán verebek csiripeltek. Az őrnagy megkereste a mosdót, de váratlanul azt hallotta, hogy félbeszakad a moszkvai adás.

– Figyálem! – hallatszott a folytatás, és az őrnagy kis híján elkacagta magát, annyira furcsán, nem oda-illően hangzott a rádióból ez a szó. A bemondó olyan mulatságos tájnyelvi kiejtéssel beszélt, hogy az őrnagy lábujjhegyen oda ment a közfalhoz – amelyen a hangszóró függött –, nehogy egy szót is elszalasszon.

– Figyálem! Itt a Győzálem kolhoz hályi vázátékes rádióközpontja. Válaszolunk hallgatóinknak. Több elvtárs érdek-

lődik, mi az az önkényáság. Megmagyarázzuk. Önkényáság – mindenfajta önhatalmú eljárás a kolhoz rovására, hogy minden módon széthordják a kolhoztulajdont, kivált a szénát. Így például Jekatyerina Trofimovna Ivanova, az ötödik brigád tagja elvitt a kolhoz földjéről egy teher szénát. A kolhoz vázátósége húsz rubel bírságot rótt Ivanovára új pénzben! Figyálem! Válaszolunk hallgatóinknak. Több elvtárs érdeklődik . . .

Megismételték elejétől végig, és az őrnagy sokáig nem tudta elfojtani mosolyát. De valahogy ismerősen csengett a kolhoztag neve. Jekatyerina. Katjának ugyanez volt az apai neve. Ez a név rövid, kellemes szúrásként nyilallt az őrnagy szívébe, és eszébe jutott, hogy a háború előtt hogyan kísérgette haza a falubeli táncmulatságokból, hogyan álldogált vele a malomnál, és mivel nem tudta, mit is mondjon, úti kavicsokat dobált a patakba . . .

Mialatt a gazdaasszony megmelegítette a szamovárt, az őrnagy lement a folyóra, és betért a konyhakertbe. Az öreg a kaszát kalapálva kedélyesen pörölt a feleségével.

– Hát aztán! Olyan nagy baj az, hogy belemásztam a dagasztóteknőbe? Hátha különben meg se kelt volna a tészta.

– Maradj már, te vén betyár – mondta minden harag nélkül legyintve az öregasszony –, nem a tésztát sajnálom én, hanem azt, hogy az egész kemencét teljesen bemocskoltad tésztával!

Az újházas is kacagott az apján, aki mint kiderült, az este felmászott a kemencére, és részeg fejjel felborította a dagasztóteknőt.

Amikor felforrt a szamovár, megint csak az éjjeli baleset

körül forgott a társalgás, és az őrnagy szívből együtt nevetett a többiekkel.

Az öreg még kora reggel megtudta, hogy mindjárt indul egy traktor az ötödik brigádba, éppen arra, amerre az őrnagy is tart.

– Oljoska! – kiáltott az öreg a fiának, amikor megitták a teát. – Hozd ki a bőröndöt, de teríts alá szénát, mert trágyás a szán.

Az újházás kihozta a bőröndöt, és az egész család elbúcsúzott az őrnagytól.

– Így hát azt mondd, nem lesz háború? – kérdezte az öreg, utoljára az őrnagyhoz fordulva, mikor már felzúgott a traktor motorja.

– Nem szabad, hogy legyen, apó . . .

– Pedig folyton háborút jósolgatnak. Bár láttunk mi már karón varjút, ez mégse kéne, fiam . . . Mindennek vége lenne. No, hát ha visszafelé jössz, gyere mihozzánk meghálni, jut hely, csak gyere . . .

Még sokáig nézett az őrnagyra. A traktor dübörögve kifutott a falu határába.

Már két nap telt azóta, hogy az őrnagy leszállt a vonatról. Elmosolyodott ezen az ellentétén: Jaltától Moszkváig három óra, ez a hatvan kilométer pedig – az állomástól a falujáig – három nap. De még ezen a napon se sikerült eljutnia szülőfalujába.

A vízvázasztó végén mocsaras patak szelte át az utat. A rajta átvezető kis híd helyén gerendacsonkok meredeztek. A traktoros úgy döntött, hogy nekivág a pataknak. A hernyótalpak alól máris repült szanaszét a mocsár iszapja, és a traktor, ide-oda rándulva, a bokrokat letiporva, elszántan neki-

lódult. Egy kissé balra kellett volna kanyarodni, mert a jobb hernyótalp egy helyben forogva belesüppedt a sárba. Minél több gázt adott a traktoros, annál mélyebben. A szán is a vízbe került. Az őrnagy egy félóra múlva már csupa sár volt. Egész estig ott kínlódtak a pataokban, amíg oda nem gördült egy másik traktor, és ki nem segítette őket a kátyúból. Csak az volt a furcsa, hogy a két traktoros egyáltalán nem idegeskedett, úgy fogadta az egészet, mintha így volna rendjén.

Megálltak egy szérű széttöredezett kerítésénél, rágyújtottak. Zivatar készült, vakító villámok cikáztak a kék-fekete keleti égen. Mind erősebben és mind sűrűbben mennydörgött. Az őrnagy ismerte ugyan a falut, de feltevése szerint nem lakott ott egyetlen ismerőse sem. A traktoros sem odaivalósi volt, hanem patronáló.

– Tegyük el magunkat holnapra, hátha reggel jobbra fordul – mondta. – Gyerünk egy szénapajtába éjszakára. Csak hát zabálni is kéne valamit. Megyek, keresek legalább egy kis tejet.

Mind jobban közeledett az eső. A szérű mellett – feje fölött a gyeplőt csóválva – egy kislegény haladt el szekérrel.

– Kolja! – kiáltotta oda neki az őrnagy. – Te vagy az?

A legényke megállt. Az a Kolja volt, aki tegnapelőtt az őrnaggyal együtt indult el az állomásról. Tüzelőt szállított a szárítópajtába, és magától meghívta az őrnagyot, hogy aludjon náluk.

– A mama még a kaszálón van, de nemsokára jön – mondta a kaput kinyitva, aztán indult, hogy kifogja a lovat.

Az őrnagy felvitte a bőröndöt a tornácra. A házban tisztaság és esthomály uralkodott. A tiszt nem tudott mihez kezdeni. Lement hát a lépcsőn, és az eresz alatt leült egy tönkre.

Most már egészen sötét lett az ég, közvetlenül a háztető fölött dörgött-recsegett, a villámok meg zöld fénnel hasogatták a sötétséget. Megeredt az eső. Ekkor egy asszony, aki kaszát meg kosarat hozott, sietve kinyitotta a kerítés ajtaját. Amikor megpillantotta az őrnagyot, a falnak támasztotta a kaszát, és megállt.

– Nem ismerem meg.

Az őrnagy felállt, az asszony mondott még valamit, de a mennydörgés elnyomta szavait, a tiszt pedig egész testében megremegett az izgalomtól, a kifejezhetetlen szomorúságtól – amely egyszeriben elhatalmasodott rajta –, és a megkövesedett, de most életre kelő boldogságtól.

– Koljával együtt jöttem az állomásról. Itt hálok maguknál...

– Á-á – mondta elnyújtva, helyeslően az asszony.

És már ment is felfelé a lépcsőn, a tiszt pedig, aki még izgatottabb lett attól, hogy az asszony nem ismerte meg, két fokkal lejjebb követte, és azt kérdezte:

– Nem Jekatyerinának hívják magát?

– Katyerinának – felelte egyszerűen az asszony. – Mindjárt lámpát gyújtok. Hát maga honnét tudja, hogy hívnak engem?

Az őrnagy nem válaszolt. Felszította a tüzet, és lámpát gyújtott, anélkül hogy vendégére pillantott volna, összehúzta a függönyöket, miután menet közben sikerült megtűzni csapzott kontyát keskeny tarkója fölött. Még mindig szép volt: az asszonyi szépség utolját őrizte, de a mozdulatai a régiek, lányósak maradtak, úgyhogy az őrnagy szívajdító gyöngédséget érzett, mialatt mozdulatlanul nézegette. Az asszony megérezte a tekintetét, és csak most pillantott rá maga is.

– Jaj, hisz maga Vanya! Ivan! Ó, kedves, hát hogy lehet ez?! Alig ismerem meg . . .

Zavart örömmel nézett hol a férfira, hol agyaggal bemocskolt ruhájára; a tiszt is hangtalan, boldog nevetéssel nézett rá, és ez a vállát rázó nevetés egyszerre fejezte ki örömét is, szomorúságát is az akkori Katya miatt.

Az asszony észbekapva a szamovárhoz futott, és gyújtóst hasogatott. Kiderült, hogy nincs friss víz. Elszaladt vízért, és bőrig ázva kezdte élesztgetni, fújni a szamovár tüzét, aztán tiszta abroszt terített az asztalra.

Még mindig esett az eső, de a mennydörgés már-már kifuldott, és egyre vesztett erejéből. Beszaladt a szobába Kolja, ledobta a kantárt a küszöb mellé, és mintha észre se vette volna az őrnagyot, felvett egy darab kenyeret a ládáról, és megint menni készült.

– Mozit hoztak Antonyihába!

– Hová még ilyen esőben, hová?! – De a legényke nem hallgatott az anyjára, máris dübörgött lefelé a lépcsőn.

Az asszony feltette a szamovárt, majd egy kendőt magára kapva szintén elszaladt. Vagy tíz perc múlva visszatért, egy törülközővel megtörölt egy zöld pálinkáspalackot, és odaállította az asztalra.

Teljesen elült a vihar, a lámpa halkan sercegett, az asztalon dallamosan duruzsolt a szamovár a felső karikáján álló teáskannával. Katya elővett egy pálinkáspoharat; az őrnagy kérdő mosollyal tekintett rá, ekkor elővett egy másikat is.

– Sok-sok éve nem ittam már . . .

Köhögni kezdett, megcsóválta a fejét, eltolta a félig kiivott pálinkáspoharat, de aztán felhajtotta, az arca kipirult, nagy, fekete szemét fátyol vontá be.

– Hogy élek? Hát így éldegélek a kislegénnyel, másodmagammal. Hisz te nem is jártál többet itthon azután, hogy elmentél a frontra. Én csak a háború után mentem férjhez. Az emberem nyolcadik éve börtönben van; se levél, se hivatalos írás. Egyszer berúgtak a brigádvezetővel, és összeverekedtek. Az én férjem forrófejű, lekapta a puskát a szegről, a brigádvezető házához szaladt, belőtt az utcáról az ablakon, két sörét azt az arcképet találta, így hát külön paragrafust akasztottak a nyakába. Alighanem már el is pusztult. Vártam, vártam, de már belefáradtam a várakozásba. Most meg, lám, Kolja is el akar menni, ipariskolába. Eleinte nem akartam engedni, gondoltam: mit csinálók itt egyedül, de hát nagyon nyaggat érte. Hát hadd menjen, úgysem élet neki ez az itthoni, még a tehenet is csak üggyel-bajjal tudjuk eltartani. Tegnapelőtt hoztam a legelőről egy nyaláb szénát, még azért is megbüntettek és megszégyenítettek . . .

Az őrnagy félrehúzta a függönyt, és kinyitotta a kisablakot. Az éjszaka ősziiesen sötét volt; hallani lehetett, ahogy a kiskertben itt-ott lehull a gallyakról egy-egy esőcsepp. Egyetlen lámpa sem égett már a faluban.

Katya sírva fakadt, amikor a férfi levetette cipőjét, és odaadta neki magasnyakú zubbonyát. A lámpával kimentek a nagy, sötét pitvarba. Az asszony a könnyeit le se törölve félrehajtotta az ágy függönyét, és bevitte a lámpát a szobába. Nemsokára visszatért az őrnagyhoz, és asszonyi bánatán uralkodva, könnyeit szótlanul visszafojtva körülfonta karjával a férfi ősülő fejét.

– Hát honnan kerülsz ide, Vanya, te szilaj legény, honnan? . . .

„Vanya, te szilaj legény” – a régi, vontatott dalnak eze-

ket a szavait suttogva mondta. Félbe is szakadt a szöveg, és az őrnagy a tenyerével szárította fel a könnyet Katya arcáról.

Messze túl a vízvásztókon még mindig mordult egyetlen a távolodó éjszakai vihar, odalent nagyot szusszantott a tehén, a tető szarufái alatt, a fészkükben álmosan csiripeltek egy darabig a fecskék, aztán elcsitultak.

5.

Ezen az utolsó vízvásztón ismert minden egyes száraz és síkos tűlevelekkel teleszórt halmot. Ismert minden egyes érdes zuzmóval benőtt követ, ismerte az országút minden kanyarulatát.

A jószág taposta ösvények nem engedték eltévedni, és minden alkalommal kivezették az országúthoz. Szándékosan tért ezekre a csapásokra, gyakran megállt, hogy bogyót szedjen, és hallgassa az erdő zúgását. A sűrűben, akár a mesében, tompán kongott a kolomp, száraz kopogással kopácsolta a fát a harkály, panaszosan, korántsem vérszomjasan vijjogott az ölyv.

Az őrnagy levetette cipőjét, tört egy égerbotot, hogy könnyebb legyen vinnie a bőröndöt. Valamikor így járt haza az állomásról, és az anyja várta a küszöbön; így gyalogolt itt az apja, a nagyapja, a dédapja is . . .

Itt minden ismerős volt. Csak éppen bokrok nőttek be az egykor világos tisztásokat, és kidőlt az a sűrű levelű, vastag fenyő, amely a patak szakadékos partján állt. A hagyomány szerint sok-sok évvel ezelőtt ez a fenyő mentette meg a falut

attól a rablóbandától, amely a zavaros időkben vetődött erre. A fagallyak annyira sűrűk voltak, hogy a zsványok nem látták tőlük a falut, és visszafordultak. Már rég kidöntötte egy vihar, és boldog-boldogtalan tüzel belőle, aki csak erre jár; hosszú évek óta schogy se tudják eltüzelni; a szakadékos par-ton még most is ott hányódik egy csomó üszök.

Maga a part a régi maradt. Az őrnagy lement, megállt egy sekély homokos gázlónál, és hanyatt feküdt a fűben.

Két kilométer volt még hátra Karavajkáig, a szülőfalujáig. A legutóbbi négy nap a mesék világába tolta mindazt, ami ezelőtt volt: a szolgálat, a repülőtér, a hangszóró zúgása, a motorok süvítése – mind olyan távolinak, szinte irreálisnak hatott. Emlékezetében felbukkant hol az élesztős kövér néni, hol a bolond Mitya, aki az állomáson hál; hol az újházas ap-jának matrózdalát hallotta, hol meg Katya kései keserű csók-jait érezte újra. Sietett, így hát Katya hajnalban maga tisztí-totta ki a zubbonyát meg a nadrágját, maga ment el a brigád-vezetőhöz és fogta be a lovat, és elkísérte a csordalegelőig. Kolja ekkor tört egy fűz vesszőt, és rácsapott a szekérre, az anyja meg még ott állt egy darabig a lőcsnél.

– Benézhetnél visszafelé jövet – mondta –, meg hát Kara-vajkában nincs is senki, biztosan töröltek már a nyilvántar-tásból.

De mindjárt megrestellte magát a szavai miatt, elpirult, és a fejét lehajtva, határozott léptekkel elment a lőcs mellől: néhány szénakaszáló, egymásnak kiabálva, kaszával meg ge-reblyével már elindult hazulról . . . Az őrnagy emlékezett rá, hogy az asszony semmi többet nem kért tőle, nem vett zokon semmit, ő pedig déltájban, a falutól még vagy hat kilométer-

re, visszaengedte Kolját, és gyalog indult tovább, így jutott el eddig a szakadékos partig.

Az őrnagy nem tudta, mennyi ideig feküdt a gázlónál a fűben, a homokos part alatt. A fű már megszikkadt a tegnapi eső után, az erdőben és a bokrok között daloltak a madarak; fehér fodros lila felhők úsztak nyugat felé.

Három vízvásztó rekesztette el az őrnagyot a zajos nagyvilágtól. Senki se szólította meg, senki se fogadta itt. Hol az égre nézett, hol megint behunyta szemét, nem sietett felkelni: későbbre tartogatta a szülőfalujával való találkozás boldogságát. Karavajka két kilométerre volt innét. Elképzelte, ahogy majd a kertek alatt, a csordalegelőn át halad a szérűk felé, aztán a fürdőházak közt, a buja konyhakerten keresztül jut el a házhoz, amelyben a szomszédasszony, anyjának távoli rokona lakik; elképzelte, hogyan öltözik át sportruhába, fűt be a fürdőházban, hogyan hallja majd éjjel a szúnyogok döngését, reggel pedig majd kakaskukorékolásra ébred a szénapadláson.

Felugrott, és izgatottan rá akart gyújtani. De elfogyott a cigarettája, és végéhez közeledett a meleg nappal is: már-már lenyugodott a nap. Az őrnagy élvezettel krárogva teleitta magát patakvízzel, és mezítláb átment az ő partjukra.

Az út a patak mentén haladt. Elöl, ott, ahol a falvak voltak, már csaknem leszállt a vörös nap. Mialatt eljutott a mezőig, a nap még vörösebb lett, és félig eltűnt a távoli erdő mögött. A patak örvénykútjai fölött estiesen párállott a víz, a cserjésből a napmelegítette növényzet illata szállt.

A mezőre akkor ért ki, amikor az alkony már homályba vonta a meleg nyári messzeséget a környező erdők övével és a kis mezei bokrok mozdulatlan tajtékjával együtt.

Ehol az első kis falu – Pomaziha. Itt, Pomazihában, valamikor ünnepen vette magának először a bátorságot, hogy táncba menjen. És a nénjével együtt minden lány összefutott, hogy megnézzék. Az út hirtelen oldalt kanyarodott a falutól, és megkerült egy lóherés halmot. Előtűnt egy másik domb öt sötét fenyővel. Az őrnagy valamikor ezekre a fenyőkre mászott a vele egyívásúakkal varjúfészket szedni, ősz tájban, esténként pedig itt sütötték az első krumplit, amelynek még nem is erősödött meg a héja. A fenyőkön túl egy kis rét volt, aztán egy domboldal és Karavajka következett, a szülőfaluja.

Az őrnagy, bár nem vette észre, mind gyorsabban haladt, és cigarettát keresve folyton a zsebeihez kapott. Nos, már maga mögött hagyta a Varjús Fenyőket is, a dudvás ösvény kiegyenesedett, észrevétlenül szekérútba ment át, és ő felszaladt a dombra.

Karavajka nem volt ott a domb túlsó oldalán.

A leszálló éjszaka csöndjétől szinte csengett a füle. Aranylángosként lebegett az égen a hold, de így is világos volt, és a falu egykori utcájának közepén rakott szénaboglya jóformán nem vetett árnyékot. Csak a boglya körül terült el egy sima kis tisztás, odább már mindenütt sűrű fű szunnyadt, a fű között meg hol itt, hol ott ciripelni kezdett egy-egy tücsök, de mindjárt el is hallgatott, mintha nem merné megtörni a csöndet. Körös-körül csak füves rét volt. És csak a nyírfák fehérlettek a szinte láthatatlan házak mellett, meg a hajdani komlólugasban ágaskodott hetykén, akár a lándzsa, néhány karó, és az elhagyottságnak mintegy fittyet hányva, a komló konok kacsai kunkorodtak felfelé.

Már másodszor vagy harmadszor hersegett a lapályon a haris, de az őrnagy még mindig azon a kis halmon ült, amely otthonuk kemencéjének aljából megmaradt. A kemence alja elkorhadt, beborította a záporoktól szétázott agyag, amelyből a kemencét rakták; a kis halmon magasra nőtt az erdei deréce meg a csalán.

A deréce olyan magas volt, hogy a földön mellette álló, régi, családi osztováta valósággal eltűnt narancssárga-rózsaszínű virágzatai között. Az őrnagy öreganyja ezen az osztovátán szötte a vásznat, ezen a kemencén született az unokája, az ujjongástól szinte zsibbadtan ezen az utcán haladt végig ő a játékharmonika szavára . . .

De Karavajka nem volt többé e földön.

Valahol a három vízvásalstón túl vonatok robogtak, rakéták süvöltöttek, de itt csend volt, és az őrnagynak úgy remlett, hogy hallja, ahogy megfeszülő arcbőréen nő a borosta.

Megint harsant a haris hangja, a holdat meg kettészelte egy réteges, lapos kis felhő. Senki se hallotta meg, ahogy egy széles lapulevéltre, ólomsúlyát elvesztve, nagy koppanással ráhullt két hideg könnycsepp.

TARTALOM

Előszó (Király Gyula)	5
Ilyen az élet (regény) (Makai Imre fordítása)	21
Ácstörténetek (regény) (Csalló Jenő fordítása)	253
Elbeszélések	
Tavaszi (Makai Imre fordítása)	387
Fuvarban (Makai Imre fordítása)	407
Kanyargó folyó (Makai Imre fordítása)	432
Búcsúhalom (Makai Imre fordítása)	452
Három vízválasztón túl (Makai Imre fordítása)	466

Felelős kiadó a Magvető Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő Bolgár Magda · Műszaki vezető
Beck Péter · Tipográfus Haas György · Védő-
borító-tervező Csáki Éva · Betűtípus Garamond
Kiadványszám 1284 · Megjelent 25,4 (A₅) ív ter-
jedelemben, 5700 példányban · MSZ 5601-59 és
5602-55 · MA 1031-i-7071

70-7140 Pécsi Szikra Nyomda – F. v.: Melles Rezső

Belovot egyesek „új Solohovként” emlegetik – ami nyilván túlzás. De az már ma is vitán fülül áll, hogy a fiatal író több, mint reménység: érett, önálló alkotó, akinek életműve az orosz klasszikus és új szovjet irodalom fővonalához tartozik, legjava hagyományaihoz kapcsolódik. A szépséges tájleírások, ember és természet összhangja vagy küzdelme, derűs és tragikus történés s mindenekfölött igazi, népi humánium – ez jellemzi Belov hosszabb-rövidebb írásait. Némelyik vidáman indul, hogy izgalmas fordulatokkal félelmes mélységekbe világítson, ismét mások szinte tréfálkozva juttatnak elgondolkodtató, nagy tanulságokhoz, s hol a humoros, hol a tempós előadásmód múlt és jelen paraszti életének hiteles és részvételi rajzát nyújtja. Őszinte, szép dokumentuma ez a kötet a Szovjetunió távoli tájain élő, küszködő, helytálló, tévelygő majd megtisztuló kisemberek megannyi gondjának-bajának, örömének, szerelmének, szép és szomorú emlékének.

Rh

36.

54561

Magvető Világkönyvtár sorozat

Előkészületben

Braine, John: A féltékeny isten
Csukovszkij Nyikolaj: Uszály és égbolt
Simenon, Georges: Fekete eső
Lenz, Siegfried: Német óra
Warren, Robert Penn: Repül a nehéz kő
Kubacki, Wacław: Szomorú Velence
García Márquez, Gabriel: Száz év magány
Bessie, Alvah: A jelkép
Grün, Max von der: Két levél
Vian, Boris: Pekingi ősz
Wilder, Thornton: A teremtés nyolcadik napja
Katajev, Ivan: Válogatott művek
Purdy, James: Az unokaöcs
Mann, Klaus: A fordulópont
West, Nathanael: Sáskajárás
Murdoch, Iris: A háló alatt
Lessing, Doris: A fű dalol
Vlagyimov, Georgij: A hallgatás három perce
Arguedas, José Maria: Mély vizek